

Juha Honkanen

Juopunut Jyväskylässä

Juopumusrikollisuus ja juopuneena tehdyt rikokset Jyväskylän kaupungissa
kieltolakivuosina 1919–1932

Suomen historian pro gradu -tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2016

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Juha Honkanen	
Työn nimi – Title Juopunut Jyväskylässä: Juopumusrikollisuus ja juopuneena tehdyt rikokset Jyväskylän kaupungissa kieltolaki-vuosina 1919–1932	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Helmikuu 2016	Sivumäärä – Number of pages 121 + liitteet 1 sivu
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Vuonna 1919 voimaan astunut ja 1932 kumottu kieltolaki oli holhoavan ja kontrolloivan alkoholilainsäädännön huipentuma Suomessa. Alkoholien nauttimisen piti kieltolain ansiosta olla periaatteessa mahdotonta, koska laki kielsi alkoholin myynnin, valmistuksen, kuljettamisen, anniskelun ja varastoinnin. Lain tarkoituksena oli raitistaa ja sivistää kansaa, koska suomalaisten ja alkoholin ei katsottu sopivan yhteen. Julkijuopumus oli ollut rangaistava teko jo vuodesta 1733 lähtien, ja valvonta kiristyi sen suhteen kieltolain myötä. Kieltolain aikana juopumusrikollisuuden määrä kohosi räjähdysmäisesti koko maassa.</p> <p>Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen juopumusrikollisuutta ja sen ulottuvuuksia Jyväskylän kaupungissa. Tutkimuksen aineisto koostuu raastuvanoikeuden pöytäkirjoista ja raittiuslautakunnan arkistoista. Tarkastelen juopumustuomioiden määrän kehitystä kieltolain aikana, pohdin juopumusrikollisuuden laajuuden syitä ja kansan suhtautumista raittiuteen. Kartoitan tutkielmassani ketkä juopuivat, missä ja milloin juopumuksesta jäätin kiinni, millaista oli juopuneiden käytös kiinniottotilanteissa sekä miten juopuneet käyttäytyivät. Lisäksi tarkastelen juopumuksen alaisena tehtyjä rikoksia, koska yleisen mielipiteen mukaan kieltolaki lisäsi kaikenlaista rikollisuutta ja heikensi lain yleistä kunnioittamista. Etenkin häiriökäyttäytymisen ja väkivaltarikollisuuden kasvua on alleviivattu, minkä vuoksi huomio keskittyy näihin. Juopumuksia tarkastelen niiden valtavan määrän vuoksi otoksena vuosilta 1920, 1925 ja 1930. Juopuneena tehtyjen rikosten osalta tarkastelu tapahtuu koko kieltolain ajalta.</p> <p>Juopumustuomioiden määrä kasvoi Jyväskylässä vuosi vuodelta. Kieltolain alkuvuosina tuomioita oli joitakin kymmeniä, mutta vuonna 1930 annettiin yli tuhat tuomiota. Tämän perusteella alkoholinkäyttö lisääntyi kieltolain aikana, koska alkoholi vapautui anniskelupaikkojen aukioloajoista ja kontrollista. Kontrolliomattomuuden lisäksi on kuitenkin huomioitava julkijuopumusta koskevan rikoslain pykälän ja kieltolain valvontaa koskevien asetusten kiristyminen 1920-luvun mittaan. Lainsäädännöllä oli vaikutuksensa myös ajan ilmapiiriin ainakin lainvalvojien keskuudessa. Toisaalta hekään eivät olleet yksimielisiä kieltolain tarpeellisuudesta saati noudattamisesta. Lipsumisia tapahtui lain molemmin puolin myös Jyväskylässä. Kansa ei kunnioittanut kieltolakia ja jopa protestoi sitä vastaan.</p> <p>Suurin osa Jyväskylän juopumuksista tapahtui kaupungin ydinkeskustan alueella, ja yleensä juopumuspidätys tapahtui illan ja alkuyön tunteina. Juopumuspidätys tapahtui tyypillisesti kadulla tai muulla julkisella paikalla. Eniten juopumuksista jäätin kiinni keväisin ja syksyisin, mihin vaikutti muun muassa markkinoiden ajankohta. Juopuneet olivat yleensä 20–29 -vuotiaita alempiluokkaisia miehiä. Juopumuksesta tuomittiin kuitenkin ihmisiä kaikista yhteiskuntaluokista irtolaisista oikeuden tuomareihin. Tuomituista 60 % oli jyväskyläläisiä. Väkivaltarikollisuus ja häiriökäyttäytyminen olivat melko harvinaisia, mutta kyseessä on vain juopuneiden osuus rikoksista. Määrät ovat kuitenkin suurempia kuin ennen kieltolakia, etenkin aserikosten kohdalla. Kaiken kaikkiaan kieltolakiajan juopumusrikollisuus muodostui Jyväskylässä melko kirjavaksi, vaikka niin sanottujen tyypillisten tapausten osuus oli huomattavan suuri. Esimerkiksi 20–29 -vuotiaiden naimattomien työmiesten osuus tuomituista oli yli 22 %.</p>	
Asiasanat – Keywords Juopumus, rikollisuus, Jyväskylä, 1920-luku, kieltolaki, alkoholikulttuuri, kriminologia	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston JYX-tietokanta	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällys

1	Johdanto.....	1
1.1	Kiistelty alkoholi.....	1
1.2	Aiempi tutkimus	4
1.3	Aiheen rajaus ja tutkimustehtävä.....	9
1.4	Lähteet ja menetelmät	13
2	1900-luvun alun alkoholiolot	17
2.1	Raittiuskysymys ja suomalainen viinapää	17
2.2	Kieltolain ja juopumuspykälän muutokset	21
2.3	Epäonnistunut kieltolaki	23
2.4	Maaseutu ja kaupungit	28
3	Jyväskylän juopumukset.....	29
3.1	Kieltolakiaajan Jyväskylä	29
3.2	Paisuvat juopumustilastot	35
3.3	Miten ja millä juovuttiin	42
3.4	Rangaistukset	49
4	Kuka juopui	52
4.1	Ikä	52
4.2	Sosiaalinen asema ja siviilisäätö	55
4.3	Asuinpaikka	62
4.4	Naiset juopujina	66
4.5	Viinamäen miehet	69
5	Juopumuksen aika ja paikka.....	73
5.1	Kontrollista ja ajasta vapaa alkoholi	73
5.2	Juoppokatu vai Kauppakatu?	80
6	Juopuneena tehdyt rikokset	88
6.1	Järjestyshäiriöiden ja väkivallan vuosikymmen	88
6.2	Rähinän monet kasvot.....	94
6.3	Pahoinpitelyt	101
6.4	Ampuma-aserikokset ja luvattomat aseet	103
6.5	Rattijuopumukset ja muut juopuneena tehdyt rikokset.....	108
7	Juopunut Jyväskylässä – kielloista huolimatta	110
	Lähteet	116
	Liitteet.....	122

1 Johdanto

1.1 Kiistelty alkoholi

Ollessani kävelyllä viime kuluneen joulukuun 20 p:nä kello 8-9 välillä illalla ja tultuani Väinönkadulle kuulin saman kadun varrelta sijaitsevan työväentalon kohdalta melua ja hälinää: saavuttuani paikalle huomasin parin tuntemattoman mieshenkilön kieriskelevän katukäytävällä, joista toinen, pitempi mies löi toista. Samassa onnistui pahoinpidellyn miehen irtaantua pitemmän miehen käsistä ja lähti hän juoksemaan Vapaudenkadulle päin, nähtävästi hakemaan järjestyksen valvojaa. Juopunut rauhanhäiritsijä lähti meluten ja huutaen hänen peräänsä, mutta kun vastaan tuli joku mieshenkilö, kävi hän taas siihen kiinni, johon samalla tuli konstaapelikin lähtien taluttamaan rähisijää työväentalon pihaan. [...] Hetken kuluttua näinkin kolmen poliisin vievän syytettyä putkaan, hänen tehdessä ankaraa vastarintaa.¹

Edeltävä todistajanlausunto kuvaa hyvin osin edelleenkin vallitsevaa ajattelutapaa suomalaisista ja alkoholista. Suomalaiseen alkoholinkäyttöön liitetään usein alttius rikolliseen toimintaan, erityisesti häiriökäyttäytymiseen ja väkivaltaan. Väitteessä piilee totuuden siemen, sillä humalatilassa estot tunnetusti hälvenevät ja harkintakyky heikkenee. Tämän vuoksi normaalista poikkeavia tekoja selitetään joskus humalatilalla². Alkoholi on todistettavasti yksi osatekijä väkivaltaisuuksien ja rähinöinnin suhteen, koska sen nauttimisella on vaikutuksia muun muassa välien kiristymiseen ja tunteiden purkautumiseen. Rikollisuuden ensisijainen aiheuttaja se ei kuitenkaan ole. Alkoholia on pidetty huonona selityksenä erilaisille ilmiöille, kuten muulle rikollisuudelle, koska suuri osa sen käytöstä on ongelmatonta ja ketään ei ole pakotettu sitä nauttimaan. Toisaalta alkoholi on monella tapaa, niin hyvässä kuin pahassa, keskeisessä roolissa suomalaista kulttuuria tutkittaessa. Koska alkoholinkäyttö on kautta aikojen ollut varsin yleistä, sen avulla voidaan perustellusti tarkastella erilaisia ilmiöitä.³

Alkoholin yhteiskunnallinen asema on kiistatta ristiriitainen. Se on suuressa osassa maailmaa laillinen päihde, jonka nauttiminen aiheuttaa mielihyvää ja euforiaa. Alkoholin on myös havaittu lieventävän ahdistusta. Nautintoaineena ja kohtuullisesti käytettynä alkoholia voidaan pitää pääosin hyvänä asiana. Näin käytettynä alkoholista on harvemmin vaikutuksia tai seurauksia muille kuin nauttijalle itselleen. Liiallisesta käytöstä sen si-

¹ JyMA JRO Cca:118 24.1.1921 §50. Tapauksessa helsinkiläinen mies tuomittiin juopumuksesta, häiriökönnistä ja pahoinpitelystä. Lausunnossa karkuun juossut oli petäjävetinen työmies, jonka kimppuun tuomittu oli käynyt, ja joka oli nostanut pahoinpitelysyytteen.

² Matikainen 2007, 64.

³ Ylikangas 1976, 99–101, 279–281; Lehti 2001, 228–231; Apo 2001, 334.

jaan seuraa erilaisia ongelmia alkoholismista sosiaalsiin ja taloudellisiin vaikeuksiin. Lisäksi alkoholi muuttaa ihmisen käyttäytymistä ja saattaa nostaa aggressiot pintaan.⁴

Alkoholi on ainakin 1500-luvulta saakka aiheuttanut paljon yhteiskunnallista keskustelua. Sitä on pidetty valtiontaloudellisten ja rikollisuuteen liittyvien ongelmien aiheuttajana sekä siveettömyyden lähteenä.⁵ Esimerkiksi Ruotsin valtakunnassa julkijuopumus kriminalisoitiin jo vuonna 1733⁶. Kyseisen vuosisadan perintönä alkoholista tuli toisaalta kielletty, mutta osin sallittu pahe⁷. Viimeistään 1800-luvun jälkimmäisen puoliskon raittiusaatteen myötä alkoholi politisoitui ja sitä alettiin pitää syypäänä siveettömyydelle, rikollisuudelle ja muille yhteiskunnallisille ongelmille.⁸ Siitä lähtien keskustelu alkoholin ympärillä on jatkunut Suomessa ja muualla maailmalla tähän päivään asti. Rikollisuus ja alkoholi liitetään edelleen joskus toisiinsa, osin jopa kyseenalaisesti. Juopumus ei sentään ole Suomessa enää rikos.

1900-luvun vaihteen ja vuosisadan alun suuret yhteiskunnalliset murrokset kuten teollistuminen, kaupungistuminen, liikenteen kehittyminen ja yleinen modernisoituminen sekä vapaa-ajan merkitys uutena elämän osa-alueena vaikuttivat suuresti suomalaiseen kansankulttuuriin. Maatalouden kehittyminen ja siitä johtuneet tilattoman väestön ongelmat ratkaistiin osin vuoden 1918 torpparilaililla ja niin kutsutulla Lex Kalliolla vuonna 1922.⁹ Muutokset ja murrokset osoittivat vääräksi sivistyneistön ajattelun yhtenäisestä kansasta. Etenkin ensimmäinen maailmansota ja itsenäisyyden alkutaival vuoden 1918 tapahtumineen aikaansaivat sen, ettei sivistyneistö ymmärtänyt rahvasta ja päinvastoin. Sivistyneistön luoma kuva suomalaisuudesta ja esimerkiksi suomalaisten juomatavoista ei vastannut todellisuutta, eikä kansan kahtiajakautuneisuuden vuoksi tätä kuvaa ollut helppoa muuttaa.¹⁰ Rahvaan ja ylempien luokkien näkemykset olivat kaukana toisistaan lähes kaikessa kulttuurista huumoriin.¹¹

Suomessa 1. kesäkuuta 1919 voimaan astunut kieltolaki on 1920-luvun leimallisina ja merkittävin yksittäinen asia, sillä laki kosketti käytännössä kaikkia¹². Laki kielsi kaiken

⁴ Sinclair 1983, 43–49.

⁵ Vilkuna 2015, 20.

⁶ Mäntylä 1985, 62.

⁷ Mäntylä 1995, 190; Vuoden 1733 juopumuskielto ei kieltänyt alkoholin nauttimista, vaan pyrki kohtuuden ylittävän juomisen kitkemiseen. Sen taustalla oli lisäksi taloudellisia syitä. Vilkuna 2015, 45.

⁸ Koskela 2002, 66–67.

⁹ Anttila & Räsänen 1987, 11–15, 33.

¹⁰ Koskela 2002, 33–36.

¹¹ Peltonen 1996, 23–25.

¹² Peltonen 1992, 62.

yli kaksi tilavuusprosenttia juomakelpoista alkoholia sisältäneen aineen valmistuksen, maahantuonnin, myynnin, kuljetuksen, hallussapidon ja varastoinnin. Alkoholi oli käytännössä täyskiellossa valtion yksinoikeuksia ja muutamaa poikkeusta, kuten apteekkien ja eri alojen yritysten luvanvaraisia oikeuksia lukuun ottamatta.¹³

Näin ollen kieltolain seurauksena alkoholin nauttimisesta tuli periaatteessa mahdotonta. Kieltolaki ei erikseen määrännyt rangaistusta juopumuksesta, eikä myöskään kieltänyt alkoholin nauttimista. Juopumus määriteltiin rikokseksi rikoslain 43. luvun kuudennessa pykälässä, jonka mukaan juopuneena ei saanut esiintyä julkisella paikalla. Kieltolain alkuvuosina pelkkä juopuneena esiintyminen ei riittänyt, vaan käytöksen tuli olla lisäksi häiritsevää. Pykälän noudattamista alettiin valvoa kieltolain myötä laajemmin ja häiritsevän käytöksen tulkinta tiukentui¹⁴. Jo tässä kohtaa voidaan mainita kyseisen lainkohdan muodostuneen lainvalvojille kieltolain aikana monin verroin suuremmaksi ongelmaksi kuin itse kieltolain.

Kieltolaki ei onnistunut tavoitteessaan raitistaa Suomea. Vaikutukset olivat pikemmin päinvastaisia lain kääntyessä itseään vastaan. Lain ja valvontavelvoitteiden kiristyminen työllistivät poliisia, ja samalla putkat ja vankilat ruuhkautuivat juopuneista yli kapasiteettinsa. Alkoholin kokonaiskulutus kasvoi, koska kieltolain aikana alkoholia oli tarjolla helpommin ja runsaammin, kuin sitä ennen tai sen jälkeen. Laki oli ristiriidassa yleisten normien, kulttuurin, perinteiden ja käyttäytymisen kanssa.¹⁵

Eduskunta päätti kieltolain kumoamisesta väkijuomalailla helmikuussa 1932. Pohjaa kumoamispäätökselle antoi joulukuussa 1931 järjestetty kansanäänestys, jossa 70,8 % äänestäneistä oli lain kumoamisen kannalla. Kansanäänestys ei kuitenkaan ollut ainoa tai edes tärkein kumoamisen syy. Laki kumottiin suurelta osin poliittisista ja taloudellisista syistä, jotka tosin osaksi johtuivat lain huonosta kunnioittamisesta.¹⁶ Kieltolakiaika päättyi Suomessa 5.4.1932 aamukymmeneltä, jolloin ensimmäisten Alkoholiliikkeiden ovet avattiin. Alkoholi jäi kuitenkin tiukasti valtion kontrolloimaksi eikä esimerkiksi julkijuopumusta koskevasta lakipykälästä luovuttu.¹⁷ Käytännössä sen noudattamista ei valvottu kuitenkaan kieltolaista luopumisen jälkeen yhtä tiukasti, vaan huomio alkoi

¹³ SA (29/1917) Asetus alkoholipitoisten aineiden valmistuksesta, maahantuonnista, myynnistä, kuljetuksesta ja varastossapidosta.

¹⁴ Rasinaho 2006, 23.

¹⁵ Rasinaho 2006, 18–20.

¹⁶ Louhelainen 1991, 92, 189.

¹⁷ Filpus 2001, 21.

hiljalleen siirtyä alkoholin ongelmakäyttäjiin. Yleisimpänä pidättämisen syynä juopumus säilyi vielä pitkään kieltolain päättymisen jälkeenkin.¹⁸

Kieltolaista puhutaan joskus kokeiluna. Tällaisena sitä ei kuitenkaan tule pitää, koska se oli pikemminkin pitkän linjan kehityksen huipentuma. Kotipolton kieltäminen 1866 käytännössä näytti suunnan tulevien vuosikymmenten alkoholipolitiikalle. Suuressa osassa maaseudun kuntia alkoholin myyntiä ja tarjoilu-oikeuksia oli rajoitettu aina paikallisiksi kieltolaeiksi saakka jo 1800-luvun jälkimmäiseltä puoliskolta lähtien. Näillä toimilla alkoholinkulutus oli pudonnut reiluun litraan puhdasta alkoholia kansalaista kohti. Lisäksi ensimmäisen maailmansodan aikana voimassa oli jo ollut eräänlainen kieltolaki. Alkoholin kieltäminen tai sen saatavuuden rajoittaminen ei siis ilmiönä ollut Suomessa uusi, eikä se ollut sitä maailmankaan mittakaavassa. Kieltolakeja oli 1900-luvun alkupuolella voimassa muun muassa Yhdysvalloissa¹⁹, Islannissa ja Norjassa. Ruotsissa kieltolailta vältyttiin kansanäänestyksellä.²⁰

1.2 Aiempi tutkimus

Kieltolain aikaa on tutkittu Suomessa melko paljon ja alkoholinkäyttöä vielä enemmän²¹. Tutkimus on keskittynyt kieltolain poliittisten seikkojen ja taustojen pohdintaan sekä ajan kansalaisten kieltolakisuhtautumiseen. Myös kieltolakirikollisuutta on tutkittu, erityisesti vakavampia rikoksia kuten maahantuontia, salakuljetusta ja valmistusta. Tutkimusta kieltolain vaikutuksista tavallisen kansan elämään löytyy vähemmän, kuten 1920-luvun ihmisten elämää koskevaa tutkimusta ylipäätään²². Tämän tutkimuksen aiheetta, juopumusrikollisuutta, on niin ikään tutkittu, mutta laajempia ja tarkempia kartoituksia aiheesta ei kieltolakivuosien osalta ole tehty. Juopumusrikollisuuden yleisyyteen nähden aiheetta on tutkittu melko vähän. Historiantutkimuksen lisäksi kieltolain ajasta on kirjoitettu huomattava määrä kansallisromanttista kaunokirjallisuutta²³. Tarvetta kieltolakiajan ja juopumusrikollisuuden tutkimukselle on siis edelleen.

¹⁸ Kaartinen 2011, 221.

¹⁹ Yhdysvaltojen ja Suomen kehitys kieltolain aikana on jokseenkin samanlainen, vaikka aivan samantasoista ammattimaista rikollisuutta laittoman alkoholin ympärille ei Suomessa kehittyntykään. Kieltolaki oli Yhdysvalloissa voimassa vuosina 1920–1933.

²⁰ Peltonen 2006, 7–12; Peltonen 1997, 9–13; Louhelainen 1991, 7–22.

²¹ Viikuna 1995, 210.

²² Hämäläinen 2000, 375.

²³ Matikainen 2000, 15.

Matti Peltosta pidetään yhtenä tärkeimmistä tai ainakin tunnetuimmista kieltolain tutkijoista. Peltonen on lukuisissa teoksissaan käsitellyt kieltolain hyväksymiseen johtaneita syitä. Peltonen on popularisoinut ja tieteellisesti selittänyt käsitteen ”suomalainen viinapää”, joka esiintyy useaan otteeseen hänen teksteissään kieltolakikritiikin, mutta paikoin myös puolustuksen muodossa. Termillä tarkoitetaan suomalaisten juomatapojen kansallista erityisyyttä, juomatapojen humalahakuisuutta ja humalakäyttämisen poikkeuksellista sivistymättömyyttä ja väkivaltaisuutta. Käsitteeseen suomalaisesta viinapäästä on Peltosen mukaan jäänyt suomalaisen alkoholikeskusteluun 1900-luvun alusta alkaneen keskustelun myötä. Aikalaisnäkökulman mukaan ei ajateltu että lakia rikkovat suomalaiset käyttäisivät alkoholia, vaan että suomalaiset käyttäessään alkoholia ajautuvat rikokseen lakia. Sivistyneistö erotti oman alkoholinkäyttönsä ja kulttuurinsa alemmista luokista. Alempien luokkien alkoholinkäyttö koettiin aina humalahakuiseksi ja juopoudeksi.²⁴ Peltosen mukaan suomalaista alkoholitutkimusta leimasi pitkään poliittisuus ja subjektiivisuus. Tutkimus oli 1950-luvulle saakka tehty raittiusmiesten tai raittiusmielisten tutkijoiden näkökulmasta. Ilmiö osaltaan voimisti suomalaisen viinapään kytkeytymistä osaksi suomalaista alkoholikulttuuria.²⁵

Muutkin tutkijat ovat esittäneet teorioita alkoholin ja väkivallan suhteesta. Aihetta paljon tutkinut Heikki Ylikangas löytää syitä pikemminkin ihmisten välisistä suhteista ja niiden solmukohdista, joissa alkoholi toimii patoumien purkajana²⁶. Lisäksi jopa jollain tapaa väkivallan ja rikollisuuden suomalaisena yleisteoksena pidettävä Ylikankaan *Puukkojunkkareitten esiinmarssi* (1976) on teorioidensa puolesta varteenotettava teos, vaikkei tutkimukseni pääpaino olekaan väkivaltarikollisuudessa. Ylikankaan merkitys nousee esiin etenkin tutkimuksen loppupuolella, kun tarkastelu siirtyy juopuneena tehtyihin rikoksiin.

Muut tutkijat ovat täydentäneet ja kehittäneet Ylikankaan teorioita. Esimerkiksi Jussi Pajuojta taustoittaa väkivaltarikollisuuden ja alkoholin suhdetta frustraatio-aggressiomallilla. Siinä on kyse henkilökohtaisten epäonnistumisten ja yhteiskuntaongelmien seurauksena syntyneestä turhautumisesta, joka purkautuu sopivan tilaisuuden tullen.²⁷ Tällainen tilaisuus syntyi esimerkiksi vahvassa pirtuhumalassa samanhenkisten ajatus-

²⁴ Peltonen 1997, 63–81.

²⁵ Peltonen 1990, 75–78.

²⁶ Esim. Ylikangas 1996, 8.

²⁷ Pajuojta 1987, 179–180.

ten kohdatessa, mitä tapahtui etenkin kaupunkiympäristössä²⁸. Kaupunkien rauhatto-
muutta Helsinki esimerkkinään on tarkastellut Kari Koskela teoksessaan *Huligaanit –
Huligaanit - katuelämää Sörkassa suurlakosta sisällissotaan* (2002). Alkoholi, väkival-
ta ja häiriökäyttäytyminen liittyvät kiistatta toisiinsa, mutta syistä ja painotuksista sen
sijaan voidaan olla montaa mieltä²⁹. Yhteys on havaittavissa tässäkin tutkimuksessa.

Suomalaisten alkoholinkäyttöön ja sen tutkimukseen liittyy edelleen luuloja ja jopa
myytinomaisia uskomuksia. Kieltolakia tutkittiin kiistanalaisuudestaan johtuen jo voi-
massaolonsa aikana ja sen jälkeisinä vuosina. Varsinkin aikalaistutkimuksissa alkoho-
linkäytön katsottiin olevan suoraan verrannollista rikollisuuteen. Tällaisiin päätelmiin
päätyi 1930- ja 40-luvuilla Veli Verkko tutkimuksissaan rikollisuuden määrästä, kielto-
laista ja sen onnistumisesta³⁰. Tosin Verkon tutkimukset saivat kritiikkiä jo aikalaisilta,
koska niissä painotettiin, osin kyseenalaisestikin, alkoholin ja väkivallan suoraa syyseu-
raus-suhdetta³¹. Kyse ei ole pelkästään suomalaisten kansallisesta tai kulttuurisesta piir-
teestä, vaan teollistumisen murroksessa ja kaupungistumisen yhteydessä esiintyvistä
ongelmista³².

Koska tutkimukseni sijoittuu rikoshistorian kentälle, on huomioon otettava kriminologi-
aa ja rikollisuutta käsittelevä kirjallisuus. Olli Matikaisen toimittama teos *Rikos histori-
assa* (2000) selittää rikollisuuden syitä eri aikoina ja erilaisten rikosten näkökulmasta.
Janne Kivivuori on tarkastellut rikollista käyttäytymistä teoksessaan *Rikollisuuden syyt*
(2013), jonka tarjoamaa tietoa sovellan juopumusrikollisuuteen. Päälähteideni, tuomio-
kirjojen käyttöä historiallisen tutkimuksen lähteenä tarkastellaan monipuolisesti Heikki
Roiko-Jokelan ja Timo Pitkäsen toimittamassa teoksessa *Sisä-Suomen tuomiokirjat tut-
kimuslähteinä ja elämän kuvaajina* (1995) sekä Juhani Saarenheimon artikkelissa
”Tuomioistuinten asiakirjat” (1994).

Kieltolain epäonnistumisen syitä ovat pohtineet esimerkiksi Jorma Kallenautio poliitti-
selta kannalta teoksessaan *Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana*
(1972) ja Pekka Louhelainen kieltolakia koskevaa kansanäänestystä käsittelevässä väi-
töskirjassaan *Vettä, viiniä vai väkeviä? – neuvoa-antava kansanäänestys 29–30.12.1931*

²⁸ Sipola 2007, 54.

²⁹ Vilkuna 1995, 274; Koskela 2002, 155.

³⁰ Ks. Verkko 1936 ja Verkko 1942.

³¹ Sivistyneistön kuva rahvaan alkoholikulttuurista ja kulttuurista ylipäätään oli vääristynyt. Aikalaistut-
kimuksessa tämä oli jopa tahallinen näkökulma. Esim. Vilkuna 2015, 531; Peltonen 1997, 80.

³² Koskela 2002, 20.

kieltolain kohtalon kiirehtijänä (1991). Etenkin Louhelainen korostaa kieltolain ongelmallisuutta jo alun alkuaan, koska se perustui luuloihin ja oletuksiin lain kannatuksen ja omaksumisen suhteen³³.

Tämän tutkimuksen kannalta arvokasta kulttuurista näkökulmaa aiheeseen tarjoavat muun muassa Satu Apo ja Kirsi Rasinaho omissa tutkimuksissaan. Erityisesti merkittävässä roolissa on Apon teos *Viinan voima* (2001), joka tarjoaa kansanomaista näkökulmaa suomalaiseen alkoholikulttuuriin. Myös raittius liittyy olennaisesti suomalaisen alkoholikulttuurin ja kieltolain tutkimukseen. Irma Sulkusta voitaneen pitää yhtenä merkittävimmistä tämän aiheen tutkijoista Suomessa. Hänen teoksensa pohjustavat kieltolaki-aikaan johtanutta kehitystä raittiusaateen ja sen omaksuneen työväen näkökulmasta. Aija Kaartinen on teoksessaan *Kansan raittiudeksi ja kotien onneksi - naisten kieltolakimieli-piteet ja toiminta kieltolain puolesta ja sitä vastaan 1919–1932* (2011) selvittänyt naisten merkitystä ja roolia kieltolain kumoamiseen johtaneelle kehitykselle.

Ilkka Mäntylä on kartoittanut suomalaisen viinankeiton ja juoppouden historiaa Ruotsin vallan ajalla teoksissaan *Suomalaisen juoppouden juuret* (1985) ja *Suomalaisen juoppouden kasvu* (1995). Teokset ovat varsin kattavia, mutta lähestyvät aihetta alkoholipolitiikan ja vallanpitäjien näkökulmasta. Kustaa H. J. Vilkuna on kirjoittanut paljon suomalaisten alkoholi- ja juopumuskulttuurista. Etenkin teos *Juomareiden valtakunta – suomalaisten känni ja kulttuuri 1500–1850* (2015) sekä artikkeli ”Alkoholin nauttimispaikka, juopottelijat ja juomisen ajankohta 1500–1700 –luvun Suomessa” (1995) antavat pohjaa tälle tutkimukselle. Viimeksi mainitussa Vilkuna määrittelee juopumukset maaseudulla ja kaupungeissa yksityisen, puolijulkisen ja julkisen tilan mukaan. Tätä jakoa sovelletaan 1900-luvun alun kokonaisuudessaan julkisempaan kaupunkiympäristöön, jollaisesta Jyväskylä on oiva esimerkki. Kaikki edellä mainitut teokset kuvaavat aikaa ennen 1900-lukua, mutta ovat sovellettavissa kieltolain ajalle. Lisäksi ne ovat tärkeitä teoksia suomalaisen alkoholinkäytön, juomatapojen ja -kulttuurin sekä alkoholipolitiikan tutkimuksessa. Vaikka tässä tutkimuksessa tutkitaan rikollisuutta, on kulttuurinen näkökulma ehdottoman tarpeellinen. Alkoholin nauttiminen ja jopa humaltuminen ovat rikollisen näkökulman lisäksi osa kulttuuria ja samalla alkoholi on tärkeä kulttuurihistoriallisen tutkimuksen väline.³⁴

³³ Louhelainen 1991, 29.

³⁴ Vilkuna 2015, 12–13.

Kieltolaki- ja juopumusrikollisuutta on tutkittu jonkin verran paikallistasolla. Esimerkiksi jyvaskyläläisestä kieltolakirikollisuudesta löytyy Lauri Tervakankaan kattava pro gradu-tutkielma *Korpirojusta kovaan teehen – Alkoholirikollisuus Jyvaskylän kaupungissa kieltolain aikana 1919–1932* (1995). Tervakankaan työ ei kuitenkaan keskity juopumusten lähempään tarkasteluun, vaan teos on kattava yleiskatsaus Jyvaskylän kieltolakirikollisuuteen. Juopumukset on tutkimuksessa käsitelty muutaman sivun ja tilaston avulla.

Johanna Hämäläinen on tutkinut Viitasaaren kieltolakirikollisuutta ja kieltolakia ilmiönä pro gradussaan *"Onpas sitä viinaa!" - kieltolaki paikallisena ilmiönä Viitasaaren pitäjässä vuosina 1919–1932* (1999). Hämäläinen on pro gradunsa jälkeen jatkanut aiheen parissa työskentelyä ja hänen artikkelinsa ”Pirtukuninkaan viimeinen matka – Kieltolakirikollisuuden ulottuvuudet 1920-luvun Suomessa” (2000) tarjoaa kansanomaista näkökulmaa kieltolaki-aikaan ja -ilmiöön. Saarijärven osalta kieltolaki- ja juopumustutkimusta on puolestaan tehnyt Leeni Rautopuro pro gradussaan *Huligaaneja ja pampukkaartilaisia - kieltolain kiertäminen ja kontrollointi Saarijärvellä vuosina 1927–1930* (2012). Tutkimuksissa tilastoidaan paikkakuntien juopumusrikollisuutta ja molemmissa on käytetty lähteinä paikallisten alioikeuksien pöytäkirjoja, joten ne tarjoavat arvokasta vertailupohjaa oman tutkimukseni tuloksille.

Satu Heikkilä-Pesonen on pro gradussaan *"Me saamme tehdä mitä haluamme!" – Väki-valta Jyvaskylän kaupungissa v. 1913–1920* (2002) tutkinut Jyvaskylän väkivaltarikollisuutta osittain samalla aikavälillä oman tutkimukseni kanssa. Tutkimuksia ei voi verrata keskenään suoraan, sillä niiden painopiste on erilainen. Tämän tutkimuksen kannalta merkittävää tietoa kyseisestä tutkimuksesta on kuitenkin kieltolakia edeltävä aika ja sen väkivaltaisuus. Heikkilä-Pesosen mukaan väkivaltarikollisuus kääntyi Jyvaskylässä laskuun 1910-luvun puolivälissä. Tutkimuksen aineistona on käytetty samoja Jyvaskylän raastuvanoikeuden pöytäkirjoja, joten rikollisuusluvut ovat vertailukelpoisia kieltolakiajan vastaavien kanssa.

Anniskelu ja ravintoloiden toiminta liittyi olennaisena osana kieltolakiin. Jyvaskylästä ei aiheesta löydy kattavaa kuvausta, mutta tietoa kaupungin anniskeluoloista löytyy jonkin verran Erkki Fredriksonin teoksesta *Herrojen klubi – Jyvaskylän klubin historia 1900-luvulla* (2000) ja artikkelista ”Kansan ravintoloita 1800-luvun Jyvaskylässä” (1996). Näkökulmaa Jyvaskylän kieltolakitilanteesta ja ajan anniskelusta tarjoaa lisäksi

Kauko Hirvosen teos *Kansankahvilasta Pesiaaliin – 80 vuotta JTY:n ravintoloita* (1996).

Vuosikymmenen ilmapiiri ja yhteiskunnalliset muutokset, kuten kaupungistuminen ja vielä kehittyvä teollisuus, on luonnollisesti huomioitava tutkimuksessa. Vuosikymmentä on kuvattu usein myös modernin ja nykyajan aluksi.³⁵ Yleiset historianteokset tarjoavat kontekstia ja Jyväskylän osalta aikaa on Päiviö Tommila kuvannut kattavasti *Jyväskylän kaupungin historia I* (1972) ja *II* (1970) -teoksillaan. Laajempaa kontekstia tarjoavat esimerkiksi Yrjö Blomstedtin toimittama *Suomen Historia 7* (1987) ja Mauno Jokipiin toimittama *Keski-Suomen historia 3* (1993).

1.3 Aiheen rajaus ja tutkimustehtävä

Aiemman tutkimuksen pohjalta ja sitä omaan aineistooni soveltaen esitän mahdollisimman kattavan kuvauksen 1920-luvun Jyväskylän juopumusrikollisuudesta. Työ jakautuu kahteen tarkastelukulmaan, joita tarkastelen rinnakkain. Ensinnäkin selvitän ja kartoitan Jyväskylän juopumusrikollisuutta kieltolain ajalla. Tutkimuskysymyksen muotoon asetettuna selvitän millaista ja miten laajaa Jyväskylän juopumusrikollisuus oli kieltolain aikana. Olennaisia apukysymyksiä ovat esimerkiksi missä ja milloin juovuttiin sekä ketkä juopuivat. Aineiston rajoissa pureudun myös siihen, miksi ja miten juovuttiin. Huomioin tarkastelussani lakimuutokset, joilla oli vaikutusta kiinnijäämisen kannalta.

Toinen näkökulma on, mitä juopumusmäärät ja oikeuden pöytäkirjat liitteineen tarjoamat tiedot kertovat väitetystä alkoholinkulutuksen lisääntymisestä, suhtautumisesta kieltolakiin ja juopumusrikollisuudesta ylipäätään. Näiden kysymysten avulla pohdin sitä, miten hyvin lakia kunnioitettiin. Sosiaalishistorian näkökulmasta tarkastelen sitä, oliko juopumuksilla yhteyttä sosiaaliseen luokkaan³⁶. Sanotaan, että rikollisuutta tutkimalla päästään lähemmäs marginaaliryhmiä.³⁷ Juopumusrikollisuuden laajuuden takia tämä näkökulma kuitenkin kyseenalaistuu.

Lisäksi tutkin millaisia rangaistuksia juopumuksista tuomittiin ja millaista muuta rikollisuutta juopumusrikollisuuteen liittyi. Juopuneena tehtyjen rikosten tarkastelu on perusteltua, koska etenkin aikalaisväitteiden mukaan kieltolain aikainen alkoholinkäyttö lisäsi

³⁵ Hämäläinen 2000, 373.

³⁶ Nummela 1996, 41.

³⁷ Pitkänen 1995, 40.

kaikenlaista rikollisuutta. Muulla rikollisuudella tarkoitetaan kaikkia muita rikoksia, joita juopumusten yhteydessä, eli juopuneena tehtiin. Tämä tarkoittaa alkoholinkäyttöön yleisesti liitetyn häiriökäyttäytymisen muotoja, kuten rähinöintiä, väkivaltaa ja aserikollisuutta. Lisäksi tarkastelen varsinaisen kieltolakirikollisuuden yhteyttä juopumuksiin.

Sivuan lisäksi sitä, nähtiinkö juopumus rikollisena toimintana vertaisyhteisössä vai ainoastaan lainvalvojen velvollisuuteen liittyvänä pois kitkettävänä muodollisuutena. Juopumuksessa oli kyse rikollisesta toiminnasta, koska laki määritteli teon rikokseksi. Myös juopuneiden oma suhtautuminen kiinniottoihin ja omaan toimintaansa on mielenkiintoinen näkökulma, johon pureudun. Juopumusrikollisuuteen liittyy ihmisten tapa selitellä ja oikeuttaa tekojaan tai jopa suoranaisesti valehdella. Alkoholien nauttiminen koetaan monesti tällaiseksi selittäväksi tekijäksi syytettyjen mielissä. Tästä syystä tarkastelen sitä, tapahtuiko juopumuksissa kieltolain ansiosta tai sen aikana määrin räjähdysmäisen kasvun lisäksi minkäänlaista muutosta käytösmallien tai oikeuden käytäntöjen osalta.³⁸ Kokonaisuutena tutkimukseni on täten varsin monialainen, sisältäen sekä historiallisen kriminologian, kulttuurihistorian että sosiaalishistorian piirteitä.

Olen rajannut tutkimuskohteekseni vain juopumukset ja humalassa tehdyt rikokset. Mikäli tutkimus kattaisi varsinaiset kieltolakirikokset, paisuisi aineisto hallitsemattoman suureksi. Kieltolakirikollisuutta on jo kartoitettu tarkemmin aiemmin mainitussa Tervakankaan tutkimuksessa. Ajallisesti tutkimukseni kattaa koko kieltolain ajan. Juopumus-käsittelyt ja juopuneena tehdyt rikokset on kartoitettu kaikilta kieltolakivuosilta. Juopumusten lähempi tarkastelu on kuitenkin rajattu vuosiin 1920, 1925 ja 1930. Rajaaminen on perusteltua ja pakollista, sillä pelkästään kyseisiltä kolmelta vuodelta löytyy vajaat 2 000 oikeuden käsittelyä. Se on riittävä otos yli 6 700 juopumustapauksen kokonaisuudesta Jyväskylän juopumusrikollisuuden hahmottamiseksi ja kartoittamiseksi.

Otos on perusteltu juopumustapausten yleisluontoisuuden takia, ja täten otos edustaa hyvin kokonaiskuvaa. Lisäksi kyseiset vuodet ovat merkittäviä kieltolain kannalta: 1920 oli ensimmäinen kokonainen kieltolakivuosi ja 1925 tarkasteluajan keskeltä lainsäädännön uudistuttua ja vakiinnuttua. Vuosi 1930 on kieltolakivuosista viimeinen, jona vuoden 1922 alusta voimaan tullut tiukempi versio juopumuspykälästä oli voimassa. Lisäksi vuonna 1930 juopumustuomioiden määrä oli kieltolakiajan suurin koko maassa. Valittujen vuosien ansiosta pystyn tarkasteleman mahdollisimman pitkää aikaväliä ja näin

³⁸ Kivivuori 2013, 19–20.

saavuttamaan laajan kuvan juopumusrikollisuuden kehityksestä.³⁹ Juopumusten yhteydessä ilmenneiden rikosten kohdalla olen päätenyt ottamaan tutkittavaksi kaikki kielto-lain ajalta löytyneet tapaukset. Tähän on päädytty kahdesta syystä. Ensinnäkin tapaukset oli helppo poimia tuomioluetteloiden perusteella ja toisekseen niiden luonteesta olisi muutoin vaikea saada kokonaiskuvaa pienen määrän vuoksi. Suhteellisen pienestä mää-rästä johtuen niiden tarkasteluun keskittyvässä luvussa on voitu painottaa muuta tutki-musta laadullisempaa näkökulmaa.

Alueellinen rajaus perustuu Jyväskylän kaupungin erityisyyteen sivistyneistön ja työvä-en sekä laajan ympäröivän maaseudun ja kasvavan teollisuuskaupungin kohtauspaikka-na. Tutkimuksessa käsitellään vain Jyväskylän kaupungissa tapahtuneita juopumuksia, koska Jyväskylän raastuvanoikeudessa käsiteltiin ainoastaan Jyväskylän kaupungin alu-eella tapahtuneet rikokset. Yhden kaupungin tarkastelu on riittävä juopumusrikollisuu-den laajuudesta johtuen. Käsitelen juopumustapauksia tilastollisesti, ja niitä analysoi-malla muodostan tarkan kuvan kielto-lain ajan juopumusrikollisuudesta. Vaikka tutki-mukseni on paikallishistoriallinen, se tarjoaa yleistettäviä tuloksia kaupunkien juopu-musrikollisuuden luonteesta⁴⁰. Maaseudulla kielto-lakiaika muodostui varsin erilaiseksi kaupunkeihin verrattuna. Tarvittavat vertailut muihin kaupunkeihin, maaseutuolosuhteisiin ja pienempiin kuntiin tapahtuvat lähdekirjallisuuden pohjalta.

Piilorikollisuuden, eli viranomaisille julki tulemattoman rikollisuuden, määrä tämän tyyppisissä yhteiskuntaa tai järjestystä vastaan tapahtuneissa rikoksissa oli ja on ollut korkea. Juopumusrikollisuuden määrä kielto-lain aikana on erinomainen esimerkki piilo-rikollisuudesta ja siitä, miten rikollisuus heijastaa yhteiskunnan arvoja ja normeja.⁴¹ Lisäksi juopumus itsessään on rikoksena monella tapaa kiistanalainen, sillä kyse on yh-teiskuntajärjestystä vastaan kohdistuvien rikosten joukossakin poikkeustapauksesta – nautintohalujen tyydyttämisestä. Rikollisuutta ei voida pitää positiivisena asiana, mutta nautintohalujen täyttämistä sen sijaan voidaan sellaisena pitää.⁴²

Piilorikollisuuden määrä riippuu monista tekijöistä, esimerkiksi teon vakavuudesta, kontrollin tiukkuudesta, vertaisryhmän kontrollista ja lain yleisestä kunnioituksesta.⁴³ Arvioista riippuen vain noin 10–20 % kielto-lakirikollisuudesta tuli ilmi ja päättyi oikeus-

³⁹ Otoksen perustulet, ks. Rasila 1977, 19.

⁴⁰ Tommila 1996, 9; Nummela 1996, 41.

⁴¹ Rasinaho 2006, 20.

⁴² Viikuna 1995, 211.

⁴³ Kivivuori 2013, 29–31.

saleihin asti⁴⁴. Myös juopumustapauksissa piilorikollisuuden määrän on täytynyt olla suuri, koska lain rikkominen oli yleistä. Pelkkiä tilastoja tutkimalla ei saa oikeaa kuvaa ilmiön yleisyydestä.⁴⁵ Esimerkiksi täydellisessä yksinäisyydessä tai yksityisissä tiloissa tapahtuneet juopumukset eivät tulleet ilmi käytännössä koskaan⁴⁶. Varsinaista rikollisuuden määrää juopumusten osalta on näin vaikea arvioida, mutta ilmitulleiden tapaus-ten määrän perusteella se ei ainakaan ollut kovin vähäistä.

Kriminologia on tiede rikollisuuden tutkimukselle ja sen selittämiseksi. Kielto- lakiaikaista juopumusrikollisuutta on vaikea soveltaa suoraan mihinkään kriminologian rikol- lisuuden teoriaan, mutta piirteitä löytyy usealtakin suunnalta. Voidaan ajatella kielto- lain olleen eräänlainen nöyryytys kansalle, mikä kääntyi rikollisuudeksi ja lain kunnioituk- sen puutteeksi⁴⁷. Toisaalta taloudellisten olojen heikkeneminen ja olojen kurjistuminen ovat omiaan lisäämään yksilöiden tekemää, mutta myös yhteiskunnallista rikollisuutta. Tähän selitykseen tukeutuvat useammatkin mallit.⁴⁸

Erilaiset kontrolliteoriat puolestaan selittävät rikollisuutta ihmisten halujen täyttämisen tarpeilla seurauksista riippumatta. Tarpeiden täyttämiseksi käytetyt keinot voivat olla laillisia tai laittomia. Valvonnan ja yhteiskunnallisen kontrollin heikkous sekä teon sosi- aalinen hyväksyminen vaikuttavat siihen, miten laajasti rikollisuutta esiintyy.⁴⁹ Juopu- musten yhteydessä myös vertaisryhmältä opittu lain rikkominen saattaa olla selitys, koska alkoholin nauttiminen opitaan yleensä sosiaalisten suhteiden kautta. Leimautu- misteoria tukee sitä ajattelua, että yleinen lainkuuliaisuus heikkeni kielto- lain myötä. Monet olivat jo rikollisia syyllistyttyään juopumukseen tai johonkin kielto- lakirikokseen, mikä johti yleiseen lain kunnioittamisen laskuun.⁵⁰

Alkoholikäytölle ja juopumusrikollisuudelle löytyykin useita selittäviä tekijöitä⁵¹. Tur- hautumiseen ja huonoihin oloihin perustuvat mallit sopivat myös juopuneena tehtyihin rikoksiin, kuten rähinöintiin ja väkivaltaisuuteen. Juopumuksen kohdalla mallit ovat jossain määrin ongelmallisia, koska alkoholin nauttiminen on sen verran normaali ja

⁴⁴ Kyse on Suomen Tullin omista arvioista, esim. Rytkölä 2006, 94.

⁴⁵ Hämäläinen 2000, 390.

⁴⁶ Vilkuna 1995, 218.

⁴⁷ Kivivuori 2013, 72.

⁴⁸ Kivivuori 2013, 100, 145–150, 186.

⁴⁹ Kivivuori 2013, 104–105, 187–188.

⁵⁰ Kivivuori 2013, 222–225, 274–309.

⁵¹ Tarkemmin kriminologiasta, rikollisuuden syistä ja teorioista, ks. Kivivuori 2013.

perinteinen osa länsimaista kulttuuria, että sitä ei kielloista huolimatta ole kansan keskuudessa pidetty rikoksena. Kieltoain aika ei tässä muodostanut poikkeusta.

1.4 Lähteet ja menetelmät

Oikeuden pöytäkirjat ovat historialliselle kriminologialle korvaamaton lähde. Päälähteenäni ovat Jyväskylän maakunta-arkistossa säilytettävät Jyväskylän raastuvanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat sekä sakko- ja rangaistusluettelot vuosilta 1919–1932. Vertailupohjaa tuloksilleni haen Suomen virallisen tilaston (SVT) keräämistä tilastoista. Muita virallislähteitä ovat SVT:n kokoamat Suomen tilastolliset vuosikirjat kieltoain ajalta ja ajallisesti relevantti lainsäädäntö asetuksineen. Näiden lisäksi olen käynyt läpi Jyväskylän kaupunginarkistosta löytyvät Jyväskylän raittiuslautakunnan arkistot. Vaikka niissäkin on kyse viranomaislähteistä, tarjoavat ne hieman erilaista näkökulmaa kieltoainajan Jyväskylästä verrattuna oikeuden pöytäkirjoihin. Ne tarjoavat laajempaa kuvaa kaupungin kieltoainatilanteesta, kuten esimerkiksi raittiusvalvonnasta, kieltoainrikollisuuden erikoistapauksista ja Jyväskylässä eniten keskustelua aiheuttaneista juopumuksista. Niiden käyttöön voidaan soveltaa samanlaisia lähestymistapoja ja menetelmiä, kuin oikeuden pöytäkirjoihin.

Oikeuden pöytäkirjat ovat lähteinä monipuolisia etenkin rikoshistoriallisessa tutkimuksessa. Niitä tarkasteltaessa on otettava huomioon niiden käyttötarkoitus; niitä ei ole tehty tulevaisuutta silmällä pitäen tutkijoiden käyttöön. Niiden kautta välittyvät tutkittavan ajan arvot, kulttuurit ja näkemykset. Oikeuden tuottamia lähteitä tarkastelemalla päästään lähemmäs rikollisten elämää ja elämäntapaa.⁵²

Kuten kaikessa historian tutkimuksessa, lähdekritiikki on huomioitava myös tuomiokirjoja tutkittaessa. Oikeuden pöytäkirjat poliisiraportteineen⁵³ ja muine liitteineen eivät kerro kaikkea oikeudenkäynnin varsinaisesta kulusta, eikä niistä välity oikeudessa käydyt keskustelut tai kuulustelutilanteiden ilmapiiri. Koska juopumuksia tapahtui paljon, niiden kirjaaminen on todennäköisesti tapahtunut varsin mekaanisesti. Kaikkiin yksityiskohtiin ei ole ollut aikaa tai resursseja tarttua, esimerkiksi alkoholin nauttimisen motiivit eivät aineistosta juurikaan välity. Pöytäkirjoihin on kirjattu vain tapauksen ratkaisun kannalta relevantit asiat. Oikeuden todistajalausunnoissa on huomioitava kertoji-

⁵² Kilkki 1995, 9; Pitkänen 1995, 37–40.

⁵³ Poliisin pöytäkirjat ja raportit olivat tärkeitä 1900-luvun alun oikeudenkäynneissä. Pitkänen 1995, 39.

en intressit ja asianomaisten keskinäiset suhteet, koska niillä on voinut olla vaikutusta kertomusten sisältöön.⁵⁴ Lisäksi todistajalausunnot ovat paikoin varsin ylimalkaisia, eivätkä kerro tapauksista mitään uutta. Juopumuksissa todistajanlausunnot olivat avainasemassa lähinnä ylempiluokkaisten virkamiesten kiistäessä tekonsa kovien seurausten pelossa.

Käsittelyt noudattivat yleensä perinteistä oikeuskäsittelyn kaavaa, mikäli tapauksessa ei esiintynyt mitään poikkeavaa. Syyteenlukemisen jälkeen kuultiin itse tekijää tai tämän edustajaa ja mahdollisia todistajia. Juopumuksissa kuulemiseen riitti yleensä poliisiraporttiin kirjoitetun kuulustelun esittäminen. Tämän jälkeen luettiin tuomio. Tapaukset koostuvat tuomiokirjoissa useimmiten selostuksesta oikeudenkäynnin kulusta, poliisin tapahtumaraportista ja henkilöllisyyden todistavasta virkatodistuksesta. Osassa tapauksista on liitteenä todistajien lausuntoja allekirjoituksineen sekä rikosrekisteriotteita. Erilisen syytekaavakkeen käyttö yleistyi juopumustapauksissa 1920-luvun alkuvuosina tapausten suuren määrän ja kaavamaisen käsittelyn nopeuttamiseksi. Syyttäjän virkaa tapauksissa hoiti rikosten yleisyydestä ja rutiininomaisuudesta huolimatta yleinen syyttäjä eli kaupunginviskaali⁵⁵.

Tapausten määrä käytännössä sulkee pois niiden kaikkien yksityiskohtaisen tarkastelun. Tästä syystä tutkimukseni on pääasiassa kvantitatiivista, eli määrällistä. Tarkemmin sanottuna se on tilastollista ja lähentelee aineiston laajuuden vuoksi tietokantatutkimusta. Tilastollinen tutkimus pohjautuu tavallisesti laskemalla saatuihin tuloksiin. Tilastollinen historian tutkimus on tästä johtuen ainakin periaatteessa luonteeltaan objektiivista. Kuitenkin käytännössä tutkijan valinnat aineistonkeruun vaiheessa vaikuttavat jo lähtökohtaisesti lopputuloksiin. Lisäksi lähteiden alkuperäiset laatijat ovat valinneet niihin kirjattavat tiedot, mistä johtuen monet lähteistä ovat jo tästä syystä subjektiivisia. Oikeuden pöytäkirjoissa tämä korostuu siinä mielessä, että ne ovat tuomiovallan tuottamia lähteitä. Olen koostanut oikeuden pöytäkirjojen tarjoamista tiedoista mahdollisimman kattavan kuvan keräämällä kaiken kerättävissä olevan tutkimuksen kannalta olennaisen

⁵⁴ Saarenheimo 1994, 156; Pitkänen 1995, 39.

⁵⁵ Kaikkiin tapauksiin on kirjattu syyttäjäksi kaupunginviskaali, mikä tosin saattoi olla kirjaamistekninen tapa. Kirjoitusmuodot viittaavat kuitenkin syyttäjän läsnäoloon oikeudenkäyntitilanteessa. Kaupunginviskaaleita olivat Åke Lund (1909–1924), Oskar Vilhelm Tissari (1925–1928) ja Aaro Olavi Lindgren (1929–1940). Tommila 1970, 39.

tiedon. Historiantutkijan on pyrittävä sellaiseen aineistonkeruuseen, jollaiseen kuka tahansa tutkija päätyisi.⁵⁶

Tilastollista historiaa ei ole kuitenkaan mielekästä tehdä ilman esimerkin omaisia nostoja aineistosta.⁵⁷ Tutkimukseen liittykin tästä syystä laadullinen analyysi tapausten lähiluvun muodossa, joka on ollut pakollista taulukoiden kokoamisvaiheessa. Näiden menetelmien avulla nostan esiin joitakin tapauksia tyypillisimmästä ja epätyypillisimmästä päästä asioiden havainnollistamiseksi. Tällainen mikrohistoriallinen ote nostaa paremmin esiin eri sosiaalisten luokkien elämäntavat⁵⁸.

Tutkimuksessa käsiteltävät tapaukset on poimittu tuomiokirjojen tuomioluetteloiden perusteella⁵⁹. Mukaan on otettu ”juopumus”-nimikkeellä kirjatut tapaukset, sekä tapaukset, joissa on tämän lisäksi ilmennyt muita rikoksia. Myös 1920-luvun lopun uusi ilmiö, ”autolla ajaminen juopuneena” -nimikkeellä kirjatut, eli tämän päivän termein rattijuopumukset on otettu mukaan. Keruutavan johdosta mukaan eivät ole päätyneet ne rikokset, jotka on käsitelty erillään juopumussyytteestä omina tapauksinaan tai joihin juopumusta ei ole erikseen merkitty. Varsinkin vakavammassa rikoksissa, kuten pahoinpitelyissä ja varkauksissa, juopumus ei välttämättä tullut ilmi, koska sitä oli vaikea todistaa jälkeenpäin. Tästä syystä juopuneena tehtyjen rikosten määrät ovat korkeintaan vähimmäismääriä, niitä on todennäköisesti ollut enemmänkin.

Olen koonnut keräämistäni tapauksista monimuuttujataulukon. Aineiston keruun yhteydessä tapaukset on kirjattu taulukkoon ja niistä jokaisesta on kirjattu tutkimusteeman kannalta tärkeitä ja mielenkiintoisia tietoja. Tällaisia ovat esimerkiksi juopumuksen ajankohta, paikka, juopumuksen aste, sakkojen määrä ja kaikki syytetystä kerrotut tiedot. Tällainen taulukko kertoo kuitenkin vasta perusasiat tapahtuneesta. Taulukon perusteella olen luonut kuvioita, tilastoja ja kartoja, ja näitä edelleen analysoiden ja lähdekirjallisuudesta saatuja tietoja yhdistäen tulkinnut alkuperäisaineistoa. Näin päästään historiantutkimukselle tärkeiden selitysten äärelle, miten ja miksi näin oli. Tilastot ja taulukot ovatkin vain tutkimuksen välivaiheita ja ilman empiriaa niissä piilee harhaan-

⁵⁶ Rasila 1977, 14–17.

⁵⁷ Matikainen 2000, 11.

⁵⁸ Koskela 2002, 9.

⁵⁹ Yksittäisiä tapauksia on inhimillisinä virheinä voinut jäädä huomaamatta, koska keruu tapahtui käsin.

johtavuuden ja väärin ymmärtämisen vaara. Historiallinen konteksti on aina otettava huomioon.⁶⁰

SVT:n virallisten tilastojen tutkimista juopumusten osalta hankaloittaa jonkin verran, ettei tilastointitapa pysynyt samana kieltolain aikana, vaan tilastot ilmentävät eri vuosina eri asioita. Tilastoihin on vuoteen 1928 saakka merkitty syytteiden määrät, mutta tämän jälkeen niihin on kirjattu poliisin tietoon tulleiden rikosten määrät. Vuodelta 1927 löytyvät sekä syytteiden että poliisin tietoon tulleiden tapausten määrät, joiden perusteella noin 91 % juopumuksista johti syytteesen. Juopumuspidätysten määrä riippuu lainsäädännön ja valvonnan tiukkuudesta, vallitsevasta ilmapiiristä ja tapahtumajasta. Kieltolain aikana valvonta oli tiukkaa, mutta vaihtelua esiintyi silti. Onkin vaikeaa arvioida, kuinka suuri osa juopumuksista niin sanotusti päätyi tilastoihin, etenkin kun juopumusten suhteen toimiin ryhtyminen tai ylipäätään niiden julki tuleminen riippui monista asioista ja saattoi olla hyvin sattumanvaraista. Pelkkiä tilastoja tulee näistä syistä vertailla varauksin.⁶¹

Varsinaiset juopumustuomioiden määrät löytyvät SVT:n tilastoista jokaiselta vuodelta koko maan ja läänien osalta, mikä mahdollistaa lukujen suhteuttamisen ja vertailun. Tässäkin on huomioitava keruutapa, tuomioiden kirjaaminen tuomittujen sijaan. Jyväskylän osalta luvut on tässä tutkimuksessa selvitetty juopumusmäärien käsittelyn yhteydessä sekä tuomioiden että tuomittujen osalta. Lisäksi kaikilta vuosilta on kirjattu raastuvanoikeuden juopumuskäsittelyjen määrät juopumusrikollisuuden aiheuttaman työmäärän havainnollistamiseksi.

Tutkimusta tehdessä tarkoitukseni ei ole moralisoida päihteiden käyttäjiä tai ottaa kantaa tekijöiden syyllisyyteen tai syyttömyyteen. Tällainen jälkepäin tuomitseminen ei kuulu historiantutkijan tehtäviin. Tämä ei kuitenkaan estä tutkijaa pohtimasta tapausten syitä tai tulkitsemasta aineistoaan.⁶² Koska osa tapauksista on alle sata vuotta vanhoja, en voi tutkimuseettisistä syistä käyttää syytettyjen nimiä enkä muita tietoja, joista heidät voisi tunnistaa. Kierrän tämän ongelman käyttämällä ammattinimikkeitä (esim. talonpoika, työmies) esimerkkitapauksia käsitellessäni.

⁶⁰ Rasila 1977, 153, 183–185.

⁶¹ Kaartinen 2011, 218–220.

⁶² Nygård 2000, 272; Vilkuna 1995, 211.

2 1900-luvun alun alkoholiolot

2.1 Raittiuskysymys ja suomalainen viinapää

Ennen kieltolakia suurin osa suomalaisista oli lain tarpeellisuuden ja ylipäättään raittiusajattelun kannalla, mutta kun laki astui voimaan, sitä rikottiin räikeästi kaikissa yhteiskuntaluokissa. Tämä muodostaa mielenkiintoisen, joskus kieltolain paradoksiksi kutsutun asetelman. Mitkä tekijät mahdollistivat tällaisen ristiriitaisen tilanteen muodostumiseen?

Selityksiä löytyy yhdistystoiminnan kehittymisestä, ja se liittyi läheisesti työväenkysymykseen sekä työväenliikkeen raittiusaatteen omaksumiseen. Syitä kieltolakihalukkuudelle löytyy lisäksi kansallisromantiikan noususta ja talonpoikaisväestöön vedonneista uskonnollisista herätysliikkeistä, mutta nämä liittyivät enemmän maaseutualueisiin, jotka olivat ennen kieltolain voimaan astumista olleet käytännössä kuivia jo muutaman vuosikymmenen ajan. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa raittiutta kannatettiin yleisesti myös raittiusliikkeiden ulkopuolella ja etenkin naisten keskuudessa esimerkiksi kansanterveydellisistä syistä. Kaikki tämä muovasi ilmapiiriä Suomessa kieltolaille suotuisaan suuntaan.⁶³

Raittiusliike oli ensimmäinen vakavasti otettu joukkoliike Suomessa ja sillä oli keskeinen merkitys myöhemmälle työväenliikkeen ja edelleen työväenpuolueen synnylle. Raittiusseurat olivat ensimmäisiä kansalaisia yhteen koonneita yhdistyksiä. Raittiusliikkeessä tärkeintä ei kuitenkaan ollut juuri raittiuden kannattaminen, vaan järjestäytyminen ja yhteenkuuluvuuden tunne. Sen alkuvaiheissa 1800-luvun loppupuolella raittiusseurojen jäsenyydet eivät muodostuneet pitkiksi ja jäsenistö vaihtui tiuhaan, koska jäseniä erotettiin juopottelun vuoksi. Raittiusaatteella oli näin merkityksensä poliittisen heräämisen ja kansalaiskasvatuksen osalta, mutta paradoksaalisesti vähemmän itse raittiuden kannalta. Aatteellinen ja käytännön taso erosivat näin ollen voimakkaasti toisistaan.⁶⁴

Raittiusliike ei ollut enää kannatuksensa huipulla kieltolain astuessa voimaan. Kannatus oli ollut suurinta 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, jolloin sitä kannatettiin kaikissa kansanluokissa niin maaseudulla kuin kaupungeissakin. Pian tämän jälkeen kaupunkien

⁶³ Louhelainen 1991, 24; Tarkemmin ja kattavammin raittiusaatteen leviämisestä ja kieltolaki-ilmapiirin kehityksestä, ks. Sulkunen 1986.

⁶⁴ Sulkunen & Alapuro 1987, 142–145.

työväki alkoi kuitenkin jättää liikkeen, minkä myötä raittiusliike keskiluokkaistui, maa-laistui ja naisvaltaistui.⁶⁵ Raittiusliikkeen ongelmana olivat lisäksi pirstoutuneet käytännöt kuten yhdistysten erilaiset säännöt, yhteistyön puute ja suhtautuminen alkoholia käyttäviin jäseniin⁶⁶.

Raittiusaate ei kuitenkaan unohtunut, vaan se jatkoi olemassaoloaan 1900-luvun alussa syntyneen ja voimistuneen työväenliikkeen ja myöhemmin työväenpuolueen ja edelleen sosiaalidemokraattien keskuudessa. Vuoden 1906 jälkeen raittiusyhdistykset alkoivat menettää jäseniään työväenliikkeelle, joka tarjosi työväestölle muutakin kuin vain raittiusajattelun.⁶⁷ Työväenluokka omaksui näin aatteen itselleen ennen kaikkea osoittaakseen kansalaisyhteiskuntansa ja parantaakseen mainettaan. Myöhemmin siitä tuli osa työväenpuolueen ohjelmaa sen tavoitellessa suurempaa poliittista valtaa.⁶⁸ Tässä tutkimuksessa juopuneiden sosiaalista asemaa tarkasteltaessa tämä osoittautui käytännön tasolle siirrettynä varsin mielenkiintoiseksi.

Raittustoimintaa pidettiin virallisia tahoja myöten kansalaismoraalin lujittajana ja kasvattamisen muotona⁶⁹. Valistusteksteissä katsottiin, että alkoholinkäyttö on aina pahaksi, eikä voi johtaa kohtuukäyttöön. Pienikin juominen osoitti, että nauttija oli rikollinen ja etenkin ensimmäistä ryyppyä pidettiin pahimpana. Alkoholinkäyttöön liitettiin seurauksina köyhyys, kurjistuminen, sairastuminen ja lopulta jopa ajautuminen itsemurhaan. Asenne oli näin ollen varsin moralisoiva.⁷⁰ Käytännön tasolta hyvänä esimerkkinä tästä mainittakoon sosiaaliministeriön raittiusosaston raittiuslautakunnille lähettämät kirjeet, joissa alkoholinkäyttöön viitattiin poikkeuksesta ”juopottelulla”⁷¹. Kohtuukäyttöä ei liioin tunnettu, tai ainakaan siitä ei tarkoituksella puhuttu.

On aiheellista kyseenalaistaa, oliko raittiusajattelu niin sanotusti koko kansan asia. Suurimmillaankin koko maan raittiusyhdistysten yhteenlaskettu jäsenmäärä oli vuosina 1905–1906 verrattain vähäistä, hieman vajaan kahden prosentin luokkaa koko kansasta. Toisaalta on otettava huomioon, että kannatus oli varsin laajamittaista verrattuna muihin

⁶⁵ Sulkunen 1987, 158.

⁶⁶ Sulkunen 1986, 117–120.

⁶⁷ Sulkunen 1986, 205–206.

⁶⁸ Sulkunen 1981, 98.

⁶⁹ Sulkunen 1987, 157.

⁷⁰ Sulkunen 1986, 30–31.

⁷¹ Esim. JyKA JRA Ministeriöltä saapuneet asiakirjat, Sosiaaliministeriön raittiusosaston kirje 25.4.1921, ”Raittiuslautakunnille”. Kirjeessä alkoholin nauttijoihin viitataan useaan otteeseen sanalla ”juopottelija”.

kansanliikkeisiin.⁷² Esimerkiksi 1890-luvun juomalakkoliikkeillä oli enemmän kannatusta kuin raittiusliikkeellä, niihin osallistui yli 70 000 suomalaista. Tästä puhuminen jätettiin ilmeisestikin tietoisesti pois 1900-luvun puolella käydystä keskustelusta suomalaisen viinapään ympärillä.⁷³

Raittiuskysymys liittyi Irma Sulkusen mukaan teollistumisen ja modernisoitumisen tuottamaan tilattoman väestön ongelmaan ja työväen kysymykseen siten, että raittius-toiminta muodostui näille maaseudulta kaupunkeihin muuttaneille niin sanotuksi kansalaisuskonnoksi. Raittiuden perinteet olivat tavallaan lähtöisin maaseudulta. Työväenliike onnistui yhdistämään tätä uutta kansanryhmää ja kuljetti raittiusaatetta mukanaan ja sitä pidettiin eräänlaisena elämäntapana. Siihen ei kuitenkaan täysin sitouduttu, aivan kuten ei tiukkaan uskonnolliseen elämäänäkään aiemmin maaseudulla. Aatteena raittius, kuten aiemmin uskonto, kuitenkin yhdisti.⁷⁴

Raittius olikin enemmän aatteellinen ja poliittinen kupla, jota mikään puolue tai järjestö ei enää 1900-luvun alkupuolella voinut sivuuttaa ohjelmastaan virallisen tai näennäisen kannatuksen vuoksi. Raittiuden politisoituminen oli yksi niistä syistä, miksi työväenpuolue omaksui aatteen osaksi ohjelmaansa. Alemmat kansanluokat olivat varsin heterogeenisiä ja vaikeasti luokiteltavia, joten puolueet käyttivät suosituiksi koettuja aatteita ja teemoja kannatuksensa nostamiseksi.⁷⁵ Poikkeuksen raittiusajattelussa muodosti ruotsalainen kansanpuolue, joka ei missään vaiheessa puolueena kannattanut pakkokeinoja raittiuden suhteen.⁷⁶ Lisäksi tilanne oli siinä mielessä uusi, että kansalla oli yleisen äänioikeuden takia enemmän valtaa kuin aiemmin. Kun tämä yhdistetään edelliseen kansan syvien rivien kosiskeluun, päästään tilanteeseen, jossa kieltolain oli verrattain helppo toteutua Suomessa.⁷⁷

Työväestön lisäksi keskiluokan naiset jäsensivät raittius toiminnan avulla sosiaalista yhteenkuuluvuuttaan sekä asemaansa ja identiteettiään yhteiskunnassa. Raittiusliike olikin vuosisadan alussa tärkein naisia yhteen ja yhteisen asian äärelle kerännyt kansalaisjärjestö.⁷⁸ Lainsäätäjät olivat sitä mieltä, että naisilla oli valtaa vaikuttaa miehensä

⁷² Sulkunen 1986, 102.

⁷³ Peltonen 1988, 21.

⁷⁴ Sulkunen 1986, 272–278.

⁷⁵ Sulkunen 1981, 100–114.

⁷⁶ Louhelainen 1991, 27.

⁷⁷ Peltonen 1988, 32–33.

⁷⁸ Sulkunen 1987, 157.

alkoholinkäyttöön⁷⁹. Tähän naiset myös pyrkivät ainakin ylemmissä luokissa. Naisten keinot miesten juomiselle saattoivat olla varsin konkreettisia ja jyrkkiä, esimerkiksi pois salakapakasta hakemista tai kurittamista. Nainen saattoi uhata juopottelevaa miestä myös jättämisellä. Etenkin ylä- ja keskiluokkaisten naisten toivottiin edustavan hyveitä, kuten raittiutta, seksuaalista puhtautta ja erityistä siveellisyyttä. Näiden mallien toivottiin yleistyvän työläisnaisten ohella myös kaikkien miesten keskuudessa. Lisäksi etenkin rahvaan ja työväenluokan naisten tuli edustaa äidillisyyttä, kasvattaa raittiuteen ja olla toimeliaita kodin hengettäriä.⁸⁰ Pelkän luokkasidonnaisuuden lisäksi alkoholikysymys oli kokonaisuudessaan myös sukupuolisidonnainen ja tämän tyyppistä ajattelua harjoitettiin etenkin raittiusliikkeiden naisten keskuudessa. Juoppo mies – kärsivä vaimo -vastakkainasettelu ei ollut mitenkään poikkeava ajattelutapa.⁸¹ Näistä syistä naisten alkoholinkäyttö ja juopumukset käsitellään edempänä omana lukunaan.

Teollistumisen myötä erilaiset arvokkaat koneet ja laitteet vaativat kunnollisia työläisiä käyttäjikseen. 1900-luvun alun raittiushengen nimissä humalanhakuista juomista tai krapulaisena työssä käymistä ei katsottu hyvällä. Alkoholikysymys liitettiin Suomessa yhteen työväenkysymyksen kanssa. Ajatuksena oli, että teollistuminen kurjistaa oloja, koska työväestö käyttää reilusti alkoholia ja vieläpä väärin. Teollistumisen nähtiin keski- ja ylempien luokkien silmissä johtavan ongelmiin, kuten sairauksiin, nälkään ja alkoholismiin tai olevan ainakin näille altistava tekijä. Omasta alkoholinkäytöstään ylemmät luokat eivät toki olleet huolissaan. Lisäksi keskiluokka koki tarpeelliseksi puolustaa asemaansa ja torjua uhkaa alhaaltapäin. Edelleen alkoholin katsottiin johtavan siveettömyyteen, moraalittomuuteen ja yleiseen köyhyyteen. Juomisen koettiin olevan uhka ajan idylliselle perhekuvalle, joka oli porvarillinen miehen johtama perhe. Jotta tältä kaikelta vältyttäisiin, pidettiin alkoholin kieltämistä ainoana oikeana ratkaisuna. Ajatus suomalaisesta viinapäästä oli tähän aikaan jo niin iskostunut suomalaisten mieliin, että oltiin varmoja kansan heikosta alkoholin sietokyvystä ja sen nauttimisen seurauksena kasvavasta rikollisuudesta.⁸² Etenkin alkoholikysymyksen liittäminen rikollisuuden määrään vetosi kansaan⁸³.

⁷⁹ Kaartinen 2006, 164.

⁸⁰ Sulkunen 1987, 158, 167; Apo 2001, 270–273; Markkola 2002, 14–15.

⁸¹ Ylikotila 2004, 80.

⁸² Apo 2001, 200–203, 211.

⁸³ Peltonen 1988, 19–21.

Parjatulla teollistumisella oli päinvastoin pääasiassa elintasoja kohottavia vaikutuksia. Samoin alkoholia kulutettiin kaikissa yhteiskuntaluokissa melko samalla tavalla. Juuri työväestön ja muiden alempien luokkien edustajien leimaaminen alkoholin ongelmakäyttäjiksi perustui pitkälti jo vanhentuneeseen 1800-luvun tapaan pitää laajaa ihmisjoukkoa muuta huonompana.⁸⁴ On totta, että tässäkin tutkimuksessa esille nousee juuri työmiesten ja teollisuustyöväestön osuus juopuneissa, mutta minkäänlaisesta laajamittaisesta ongelmakäytöstä tuskin voidaan puhua. Kyse on enemmänkin siitä, että suuressa kansanryhmässä erilaiset ilmiöt ovat näkyvämmiin esillä ryhmän suhteellisesta koosta johtuen.

Raittustoiminnan ansiota tai ei, Suomessa alkoholinkulutus oli laskenut 1800-luvun lopulta lähtien. Osasyyn tähän oli varmasti kotipolton kieltäminen 1866, jonka takia köyhimmillä ei ollut viinaa varaa. Tilastoja alkoholinkulutuksesta ei ole ensimmäisen maailmansodan vuosilta tai kieltolain ajalta, mutta niitä ennen kulutus oli pudonnut alle 1,5 litraan puhdasta alkoholia kansalaista kohti. Luku on kansainvälisestikin hyvin alhainen. Tästä huolimatta korostettiin suomalaisen viinapään vaikutuksia ja kieltolain tarpeellisuutta.⁸⁵ Maailmansodan aikana Venäjän määräämän väkijuomakiellon koettiin toimineen hyvin juomisen ja rikollisuuden kitkijänä. Todellisuudessa kyse oli sodan aiheuttamista poikkeusoloista. Kieltolain paradoksaalisuudessa on näin ollen toinenkin puoli: yhtäältä puhuttiin suomalaisesta viinapäästä ja alkoholin ongelmakäytöstä, toisaalta suuri osa kansasta oli kieltolain kannalla ja viinaa kului vähemmän kuin koskaan ennen.⁸⁶ Olosuhteet kieltolain astuessa voimaan olivat varsin erikoiset ja alkoholikeskustelulla ei ollut suoranaista yhteyttä todelliseen alkoholinkulutukseen ja sen aiheuttamiin haittoihin⁸⁷.

2.2 Kieltolain ja juopumuspykälän muutokset

Suomen eduskunta hyväksyi kieltolain ensimmäisen kerran vuonna 1907, minkä jälkeen laki oli uudelleen esillä vuosina 1909, 1911 ja 1914 ennen kuin se lopulta hyväksyttiin vuonna 1917. Lykkäykseen vaikuttivat erinäiset sisäpoliittiset erimielisyydet lain sisäl-

⁸⁴ Apo 2001, 204–205.

⁸⁵ Apo 2001, 202, 206–2011.

⁸⁶ Peltonen 1997, 13, 83–94.

⁸⁷ Peltonen 1988, 17.

löstä sekä viilentyneet suhteet emämaa Venäjään.⁸⁸ Vuoden 1917 päätöksellä laki määrettiin astumaan voimaan 1. kesäkuuta 1919. Suhteellisen lyhyen voimassaolonsa aikana lakiin ehdittiin kajota useaan otteeseen. Kieltolain muutoksilla ei ollut suoraa vaikutusta juopumusrikollisuuden valvontaan, mutta kiristyvän ilmapiirin myötä niillä oli välillistä vaikutusta.

Ensimmäisen kerran viranomaisten ohjeita selkeytettiin ja lakia tiukennettiin vuonna 1922, jolloin kieltolaiksi kutsuttu asetus alkoi virallisestikin kantaa tätä nimeä⁸⁹. Seuraavan kerran kieltolakia tarkennettiin vuonna 1926. Tällä kertaa kyse oli lähinnä päällekkäisyyksien poistamisesta ja tiukennuksista ammattimaista maahantuontia ja myyntiä koskeviin kohtiin.⁹⁰

Viimeisen kerran ennen sen kumoamista lakiin kajottiin vuoden 1928 alkukesästä kolmen päivitys- ja uudistusasetuksen avulla. Lakia tiukennettiin kaikilla osa-alueilla rangaistuksia koventamalla, ja muun muassa raittiuslautakuntien velvollisuuksia ja merkitystä lisättiin erityisesti raittiusvalistuksen ja -valvonnan osalta. Raittiudenvalvojilla ja raittiuspoliiseilla oli muutosten jälkeen enemmän oikeuksia valvoa lain ja raittiuden noudattamista. Samalla valvontaa pyrittiin yleisesti tiukentamaan ja juopumuksen toteamista helpottamaan.⁹¹ Tämä näkyy Jyväskylän kohdalla raittiuspoliisien tämän jälkeen kasvaneina kiinniottojen määrinä⁹².

Juopumusrikollisuuden kannalta olennaisempaa rikoslain juopumuspykälää muokattiin kahdesti kieltolain aikana. Kieltolain alkuvuosina julkijuopumuksen määritelmään kuului pahennuksen ja häiriön aiheuttaminen. Tämä kuitenkin muuttui ensimmäisen muutoksen myötä. Vuoden 1921 joulukuussa uudistetun ja 1.1.1922 voimaan astuneen muutoksen jälkeen syyte juopumuksesta voitiin lain mukaan antaa pelkästä näkyvästä humalatilasta. Lisäksi rangaistustoimissa otettiin käyttöön päiväsakkojärjestelmä ja tämän

⁸⁸ Tuominen 1981, 55; Peltonen 1997, 12.

⁸⁹ SA (158/1922) Kieltolaki; SA (160/1922) Valtioneuvoston päätös kieltolain toimeenpanosta.

⁹⁰ SA (119/1926) Laki 1 päivänä kesäkuuta 1922 annetun kieltolain eräiden säännösten muuttamisesta ja lisäyksistä sanottuun lakiin.

⁹¹ SA (206/1928) Laki eräiden kieltolain säännösten muuttamisesta ja lisäyksistä sanottuun lakiin; SA (207/1928) Valtioneuvoston päätös kieltolain toimeenpanosta; SA (208/1928) Valtioneuvoston päätös raittiuslautakunnista ja raittiuspoliiseista.

⁹² Jyväskylän raittiuslautakunnan toimintakertomuksissa erityisten raittiudenvalvojien (lautakunnan jäsenet ja raittiuspoliisit) juopuneiden kiinniottojen määristä raportoidaan epäsäännöllisesti, mutta määrät kasvoivat. Vuonna 1926 pidätettiin 18 juopunutta, 1928 pidätettiin 24 juopunutta ja vuosien 1931–1932 yhteisen toimintakertomuksen mukaan 129 juopunutta. JyKA JRA Toimintakertomukset 1926, 1928 ja 1931–1932.

myötä kovemmat sakot.⁹³ Samaan aikaan annettiin asetus, jonka tarkoituksena oli nopeuttaa ja suoraviivaistaa juopumustapausten käsittelyä esimerkiksi tuomioiden välittömällä täytäntöönpanolla ja valitusoikeuden epäämisellä.⁹⁴

Muutos aiempaan oli selkeä. Lain aiemman version tarkoituksena lienee ollut puuttua ongelmallisimpiin tapauksiin, kun nyt jokaista humalassa tavattua kohtaan voitiin nostaa syyte ja heidät voitiin pidättää. Muutoksen tarkoituksena oli todennäköisesti asettaa pelotteita alkoholia nauttiville ja kitkeä pois kaikki juopumukseen viittaava. Luonnollisesti lain antamat mahdollisuudet vaikuttivat juopumuspidätysten määrään. Määrät paisuivat 1920-luvun mittaan niin, että lakia oli pakko muokata uudemman kerran vuonna 1931.

Juopumuspykälä palautettiin 15.5.1931 käytännössä ennalleen siihen tilaan, jossa se oli ollut ennen vuotta 1922. Juopumuksesta tuli lain mukaan olla jälleen häiriötä ympäristölle, ja juopumuksen tulkitseminen muutettiin epämääräisempään muotoon ”esiintyy ilmeisesti juopuneena ja sen kautta matkaansaattaa häiriötä tai pahennusta”.⁹⁵ Uusi versio juopumuspykälästä johti siihen, että lähes jokaisen juopumuksen poliisiraporttiin kirjattiin, että syytetty ”käytöksellään matkaan saattoi pahennusta”.⁹⁶ Tarkoitus oli todennäköisesti oikeuttaa pidätys, vaikkei käytös todellisuudessa olisikaan ollut mainitunlaista. Totutut käytänteet ovat painaneet enemmän kuin varsinainen lain muutos.

Lakimuutosten ajankohdat ovat tärkeitä, kun myöhemmin tarkastellaan Jyväskylässä tapahtuneiden juopumusten määrän kehitystä. Myös muilla paikkakunnilla tehdyissä kieltolaki- ja juopumusrikollisuuskartoituksissa on löydetty kiintopisteitä ajoittuen juuri lakimuutosten hetkiin⁹⁷.

2.3 Epäonnistunut kieltolaki

Kieltolain tavoitteena oli sivistyttää ja raitistaa takapajuiseksi koettuja suomalaisia. Keskustelut lain vaikutuksista, onnistumisesta ja seurauksista alkoivat käytännössä heti.

⁹³ SA (283/1921) Laki rikoslain 43 luvun 6§:n muuttamisesta. Päiväsakkojärjestelmää ei mainita asetuksen tekstissä, mutta sen mukaan tuomiot kuitenkin annettiin.

⁹⁴ SA (284/1921) Laki muutoksenhausta juopumusta koskevissa jutuissa ja juopumuksesta tuomitun rangaistuksen täytäntöönpanosta.

⁹⁵ SA (161/1931) Laki rikoslain 43 luvun 6§:n muuttamisesta.

⁹⁶ JyMA JRO Cca:175–185.

⁹⁷ Esim. Härmäläinen 1999, 21–23, 54; Rautopuro 2012, 40; Lehto 2012, 2.

Pian lain voimaan astumisen jälkeen jouduttiin toteamaan, ettei sen tavoitteissa onnistuminen tulisi olemaan helppoa. Ensimmäiset sora-äänät kieltolakia vastaan tulivat sivistyneistöltä ja oppineilta jo vuonna 1920⁹⁸. Kieltolaista vastannut sosiaaliministeriön raittiusosasto tiedosti ongelmat jo vuonna 1921 raittiuslautakunnille lähetetyssä kirjeessä, jossa todettiin lain tulleen voimaan mahdollisimman huonoon aikaan ja sen toimeenpanossa olevan vielä paljon toivomisen varaa. Syyllinenkin löytyi, sillä kieltolain valvonnasta vastaavien viranomaisten mainitaan olleen haluttomia ja halveksuvan lakia.⁹⁹ Kansalle esitetty kanta oli kuitenkin erilainen, sillä vain puoli vuotta myöhemmin ilmestyneessä *Kieltolakilehden* mainoksessa julistettiin propagandamaisesti, että ”[t]aistelu kieltolain puolesta maassamme on kulkenut voitosta voittoon.” ja että ”Pohjois-Eurooppa raitistuu ennen vuotta 1930.”¹⁰⁰ Käytännössä heti 1920-luvun alussa enää raittiusliikkeessä kannatettiin ja kunnioitettiin kieltolakia¹⁰¹. 1920-luvun puolivälissä jouduttiin julkisesti virallisillakin tasoilla toteamaan, ettei tavoitteissa ja pyrkimyksissä oltu onnistuttu. Muun muassa poliisit ja tuomarit olivat sitä mieltä, ettei juopottelu ollut vähentynyt. Lain kunnioitus sen sijaan oli, mikä vastaajien mielestä ilmeni protesti- ja julkijuopotteluna. Merkittävimpänä lain epäonnistumisen syynä pidettiin sen voimaan astumisen aikaan sotien vuoksi vallinneita epävarmoja ja levottomia oloja.¹⁰²

Yhdistystoiminnan puolella kieltolain vastainen liikehdintä alkoi heti vuonna 1919, kun Täyskiellottoman Kansanraittiuuden Edistämislake (TKE) perustettiin. Yhdistystä ei alkuun otettu vakavasti, vaan sitä pidettiin kieltolain puolestapuhujien piirissä juomaveikkojen protestiliikkeenä. Muitakin pakkoraittisuuden vastaisia yhdistyksiä perustettiin, mutta TKE:tä pidetään yleisesti merkittävimpänä. Vielä samana vuonna eri puolueet sosiaaliministeri Santeri Alkion johdolla perustivat TKE:lle vastavoimaksi Kieltolakiliiton. Aivan turhana yhdistystä ei siis pidetty vähättelevistä lausunnoista huolimatta. Kieltolakiliitolle oli kova kolaus, että kieltolakiajan merkittävin raittiusyhdistys Raittisuuden Ystävät ei koskaan liittynyt siihen. Yhdistys piti Kieltolakiliittoa liian poliittisen

⁹⁸ Louhelainen 1991, 38.

⁹⁹ JyKA JRA Ministeriöltä saapuneet asiakirjat, Sosiaaliministeriön raittiusosaston kirje 25.4.1921, ”Raittiuslautakunnille”.

¹⁰⁰ JyKA JRA Ministeriöltä saapuneet asiakirjat, *Kieltolakilehden* kirje ja tilauslista vuodelle 1922.

¹⁰¹ Peltonen 1997, 97–98.

¹⁰² Louhelainen 1991, 39–41; Ks. myös Komiteamietintö 8/1926, jossa ensimmäisen kerran kartoitettiin kansalaisten ja viranomaisten mielipidettä kieltolaista ja sille asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta.

na.¹⁰³ Raittiuden kannattajat eivät olleet yksimielisiä raittiuden perusteista, mikä ei ainakaan helpottanut aatteen leviämistä.

Oikeuslaitos tai päättäjät eivät aina ymmärrä kansan tahtoa, eikä kansan käsitys rikollisesta toiminnasta välttämättä ole toisaalta lakien mukainen¹⁰⁴. Tästä kieltolaki ja julki-juopumuskielto muodostavat oivan esimerkin¹⁰⁵. Parhaiten lait toimivat silloin, kun niille on enemmistön kannatus yhteiskunnassa. Lait nousevat tällöin alhaalta päin, väestön keskuudesta. Kieltolaki ei ollut tällainen laki. Raittiutta pidettiin tavallisen kansan keskuudessa hyveenä, mutta kieltoja se ei voinut sietää. Tästä johtuen juopumus- ja kielto-lain vastaiseen rikollisuuteen liittyi selkeästi protestointia ja uhmaa rangaistustenkin uhalla, mikä johti yleiseen lain kunnioituksen heikkenemiseen.¹⁰⁶ Ennen kieltolakia ja sen alkuvuosina kiristynyt alkoholikontrolli muodosti eräänlaisen legitimoivan kehän, kun juopumukset ja virkavallan vastustaminen tulkittiin ilmauksiksi hallinnan ja kontrollin tarpeellisuudesta.¹⁰⁷

Lain epäonnistuminen ja siihen kohdistunut laaja kunnioituksen puute ovat selviö, kun tarkastellaan Jyväskylän raastuvanoikeuden käsittelemien juopumustapausten ja tuomioiden määriä. Alkoholinkäyttö oli yleistä ja kieltolakia vastaan tehtiin rikkomuksia säännöllisesti. Kasvaneet juopumusluvut kertovat siitä, ettei kieltolailla tai juopumuskiellolla ollut kaupunkilaisten keskuudessa juurikaan kunnioitusta ja tämä ajattelumalli vain levisi kieltolakivuosien kuluessa. Lukuja tarkastellessa on kuitenkin pidettävä mielessä lakimuutosten tuomat vaihtelut.

Aija Kaartinen on arvioinut, että täysin raittiiden osuus kasvoi kieltolain aikaan. Hän tosin korostaa tämän arvioinnin vaikeutta, koska sitä ei voi mitenkään päätellä juopumustilastoista.¹⁰⁸ Vaikka näin olisikin, niin yleisesti alkoholinkäyttöä ja sen myyntiä, kuljettamista tai valmistusta ei kansan mielissä koettu rikolliseksi toiminnaksi. Tästä kertoo se, että viinaa oli tarjolla reilusti eikä tavallinen kansa siihen puuttunut. Lain rikkomista ei katsottu kansan keskuudessa pahaksi, vaan normien mukaiseksi toiminnaksi. Kieltolakia ja juopumuskieltoa rikottiin, koska ne häiritsivät normaalia tapakulttuuria ja elämää. Kieltolain vastaisten tekojen salailu ja suoranainen valehtelu viranomaisille

¹⁰³ Kaartinen 2011, 79–89.

¹⁰⁴ Matikainen 2000, 14–15.

¹⁰⁵ Hämäläinen 2000, 393.

¹⁰⁶ Kivivuori 2013, 11–22.

¹⁰⁷ Apo 2001, 333.

¹⁰⁸ Kaartinen 2011, 239.

kertovat omaa kieltään siitä, miten lakia aikalaisten mielissä epäkunnioitettiin ja jopa halveksuttiin. Aikalaiset kuvailivat kieltolain kunnioitusta heikoksi ja kokivat, että kieltolaki vähensi lain yleistä kunnioittamista. Juopuneena esiintymiseen liittyi joskus protestointia, oma juominen haluttiin osoittaa selkeästi ja näin tuoda oma mielipide päättäjien tietouteen.¹⁰⁹ Samaan tapaan oli tehty jo 1700-luvulla vallanpitäjiä kohtaan tiukentuneen alkoholilainsäädännön takia. Kieltolaki ei häirinnyt vain rahvasta, vaan hankaloitti yhtä lailla sivistyneistön elämää, koska alkoholilla oli osansa arvokkaassa elämätavassa.¹¹⁰

Lain valvonta ontui ja jopa lakia valvoneet rikkoivat sitä, vaikka virkamiesten kohdalla rangaistukset olivat kovempia ja johtivat usein viraltapanoon. Kieltolain rikkomisen hiljainen hyväksyntä oli arkipäivää, eikä korruptio ollut mitenkään poikkeuksellista.¹¹¹ Viranomainen saattoi esimerkiksi saapua iltamiin varoittamaan tulevasta nimismiehen alkoholiratsiasta¹¹². Itse ratsia saatettiin toteuttaa niin, että tarkastaja maistoi kaikista pöydissä olleista lasista ja poistui paikalta horjuen samaan hengenvetoon todeten kaiken olevan kunnossa¹¹³. Lakia rikkoneista viranomaisista oli merkkejä myös Jyväskylässä. Eräässä yksityishenkilön raittiuslautakunnalla lähettämässä kirjeessä kerrotaan komisarion olleen viettämässä aikaa tunnetussa viinanmyyntipaikassa ja palauttaneen myyjälle takavarikoituja juomia.¹¹⁴ Tämän lisäksi muutama poliisi syyllistyi kieltolain aikana juopumukseen ja muihin kieltolakirikoksiin¹¹⁵. Poliisien alkoholinkäyttö ei aikalauskertomusten mukaan ollut tavatonta ja Jyväskylässä heihin saattoi törmätä kaupungin laitamien salakapakoissa tai biljardipelin merkeissä Jyväskylän klubilta ”virvokkeita” nauttimassa¹¹⁶.

Naisten suhtautuminen alkoholin nauttimiseen ja kieltolakiin muuttui kieltolain aikana. Kieltolakia ennen ja sen alkuvuosina naiset kannattivat kieltolakia yleisesti hyvin voimakkaasti. Esimerkiksi Jyväskylän sosiaalidemokraattinaisten kieltolakikeskustelu ja -

¹⁰⁹ Hämäläinen 2000, 373–380, 393–394.

¹¹⁰ Peltonen 1997, 107.

¹¹¹ Rasinaho 2006, 35; Pullat 1993, 109–118.

¹¹² Sipola 2007, 45.

¹¹³ Hirvonen 1996, 19.

¹¹⁴ JyKA JRA Oppilaitoksilta, yksityisiltä ja yrityksiltä saapuneet asiakirjat, otsikoimaton kirje 16.9.1926.

¹¹⁵ Esim. JyMA JRO Cca:167 4.8.1930 §1529; Jyväskylän maalaiskunnan poliisiviranomaisen juopumuksesta mainitaan raittiuslautakunnan pöytäkirjoissa vuonna 1920, mutta raastuvanoikeuden pöytäkirjoista tätä ei löytynyt. Juopumus on luultavasti käsitelty maalaiskunnan käräjäoikeudessa. JyKA JRA Kokouksen pöytäkirja 13.10.1920.

¹¹⁶ Fredrikson 2000, 1012.

taistelu olivat tärkeä osa heidän toimintaansa.¹¹⁷ Kieltolakitaistelussa ja -toiminnassa oli pääosin kyse nimenomaan miesten alkoholinkäytöstä¹¹⁸. Kuitenkin, mikäli jossakin taloudessa rikottiin kieltolakia joko varsinaisen kieltolain tai juopumisen nimissä, tapahtui se melko suurella todennäköisyydellä kummankin tai kaikkien aikuisten suostumuksella¹¹⁹.

Naisten keskuudessa kieltolain kannatus kääntyi vuosien mittaan laskuun lain toimimattomuuden ja sen aiheuttamien ongelmien myötä. Laista ei koettu olevan minkäänlaista hyötyä.¹²⁰ Tärkeä merkkipaalu naisten kieltolakivastaisten mielipiteiden julkituonnissa oli vuoden 1931 massa-adressi, jossa vaadittiin kieltolain kumoamista. Naisten keskuudessa oli kieltolakivastaisuutta jo reilusti tätä ennen, mutta he eivät yksin uskaltaneet kertoa mielipidettään maineen menettämisen pelossa.¹²¹ Alkoholiliikkeiden ovien avautuessa 5. huhtikuuta 1932 naiset olivat innolla mukana jonottamassa liikkeisiin. Onkin osin kyseenalaista, oliko moraalisesti parempien ja kypsempien naisten malli todellisuutta vai raittiusliikkeen ja sivistyneistön luoma myytti. Kansan keskuudessa varsinkin kieltolakivuosien loppupuolella asian laita on todennäköisesti ollut melko erilainen, vaikei varsinaisesta juopumuksesta tai kieltolakirikollisuudesta naisia miesten verroin tuomittukaan.¹²²

Yksi merkittävimmistä kieltolain epäonnistumisen syistä oli sen voimaan astumisen aika, joka oli kerta kaikkiaan huono. Vasta itsenäistyneellä valtiolla ei ollut resursseja niin suuren muutoksen tuoneen lain valvontaan. Lisäksi vuoden 1918 tapahtumien jälkeiset epävakaut ja vaikeat olot eivät parantaneet lain kannatusta, vaan se koettiin pu-naisten keskuudessa sodan voittaneiden valkoisten sortokeinona. Toisaalta muitakin sodan jälkeen asetettuja lakeja noudatettiin huonosti samasta syystä, kieltolain koettiin olevan vain yksi niistä. Lain viivästyminen yli vuosikymmenellä oli liian pitkä aika ja pakkoraittiuden kannatus oli ehtinyt jo hiipua. Sukupolvi ja ilmapiiri olivat ehtineet vaihtua, eivätkä esimerkiksi kaikki virkamiehet ja lainvalvojat olleet enää lain kannalla sen voimaan astuessa.¹²³ Lain aiempi voimaantulokaan ei olisi taannut onnistumista,

¹¹⁷ Ylikotila 2004, 88.

¹¹⁸ Kaartinen 2006, 162.

¹¹⁹ Räsänen & Räsänen 1985, 67.

¹²⁰ Kaartinen 2006, 122.

¹²¹ Kaartinen 2011, 241–242.

¹²² Kaartinen 2006, 168–169.

¹²³ Kaartinen 2011, 74; Louhelainen 1991, 53–54; Tuominen 1981, 64–65.

koska esimerkiksi Helsingissä juopumuspidätysten määrä oli 18 000 lain alkuperäisen hyväksymisen vuonna 1907¹²⁴. Täysraittius ei ollut koko kansan asia.

Päättäjät uskoivat, että suomalaisten alkoholinkäyttö olisi 1900-luvun alussa ollut lopulta varsin vähäistä ja tämä tulkittiin osoitukseksi kieltolakimyönteisyydestä.¹²⁵ Näin ollen kieltolaki säädettiin ja se astui voimaan perustuen väriin uskomuksiin. Oletettu kansan tuki lakia kohtaan oli väärä arvio. Se perustui vain pieneen osaan koko kansan mielipidettä. Lisäksi oletus kaikkien naisten tuesta kieltolaille ja raittiudelle osoittautui vääräksi kieltolain mittaan. Kieltolain tarkoitus ja uskottu seuraus oli suomalaisten täysraittius, joka jäi lopulta vain haaveeksi.¹²⁶

2.4 Maaseutu ja kaupungit

Kieltolakiajan juopumusmääriä tarkasteltaessa on huomioitava kaupunkien ja maaseudun erot. Maaseudulla kulutus oli yleisesti vähäisempää verrattuna kaupunkeihin, joissa alkoholia kulutettiin jopa kolminkertaisesti maaseutuun verrattuna. Toisaalta maaseudullakin maalaistyöläisten kulutus kasvoi.¹²⁷ Vielä 1930-luvun alussa neljä viidestä suomalaisesta asui maaseudulla¹²⁸. Esimerkiksi vuonna 1925 kaupungeissa juopumussyytteiden määrä oli 47 313, kun maaseudulla vastaava luku oli 22 992¹²⁹. Luvut eivät ole poikkeuksia, vaan samanlainen suhde kaupunkien ja maaseudun juopumusten välillä toistui vuosittain. Tilastot eivät tosin kerro sitä, olivatko kaupungeissa juopuneet kotoisin maaseudulta vai kaupungista. Maaseudulla juopumukset olivat harvinaisempia sekä tilastollisesti että väkimäärään suhteutettuna.

Maaseutu oli tehokkaasti kuivatettu viinapirusta kunnalliskielloilla jo 1890-luvulta lähtien. Kunnat olivat saaneet järjestyssäännöissään kieltää alkoholin myynnin, valmistuksen ja päihtyneenä esiintymisen. Myös tarjoiluoikeuksia säänneltiin tiukasti. Esimerkiksi vuonna 1900 Suomessa oli vain 10 kuntaa, joissa alkoholin myynti oli sallittua.¹³⁰ Maaseudulle kieltolaki ei siis juurikaan tuonut muutosta¹³¹. Maaseudun kuivumisen

¹²⁴ Tuominen 1981, 55; Kieltolakirikollisuuden huippuvuonna 1930 luku oli 25 667. Rasinaho 2006, 23.

¹²⁵ Hämäläinen 2000, 394.

¹²⁶ Kaartinen 2011, 240.

¹²⁷ Lehti 2001, 226–227.

¹²⁸ Kaartinen 2011, 10.

¹²⁹ STV 1926, 208–209; Tuomittuja oli vähemmän, 64 367. SVT XXIII Oikeustilasto 37, 20–21.

¹³⁰ Kaartinen 2011, 49.

¹³¹ Hämäläinen 2000, 389.

jälkeen alkoi yleisesti levitä ajattelu luonnostaan raittiista maalaisista ja viinaanmenevistä kaupunkilaisista. Todellisuudessa maaseudulla juominen siirtyi enemmän yksityisiin tiloihin, joiden valvominen oli mahdotonta. Kaupungeissa ei julkijuopumusta karrettu kieltolain aikaankaan, vaikka katukuvan siistiytyemisessä lailla olikin omat ansionsa.¹³² Kaupungeissa juopumukset tulivat helpommin ilmi, koska valvonta oli tiukempaa, alue yleensä kompaktimpi ja ihmiset asuivat tiiviimmin.

Maaseudulta tultiin kaupunkeihin juomaan, koska maalaisen pienyhteisön kontrolli ei ulottunut niihin ja kaupungeissa alkoholia oli tarjolla enemmän. Kaupungit nähtiin vapaampina ja monet maaseudun nuoret miehet tulivatkin varsinaisten asioidensa lisäksi kaupunkeihin nimenomaan juopumaan. Kovimpina juomareina aikalaisten keskuudessa pidettiin työmiehiä ja muita vähempiosaisia sekä toisaalta varakkaita herroja, joilla oli tulojensa puolesta mahdollisuus juomiseen.¹³³

Juuri kaupunkien merkitys maalaisten juopumustapojen ylläpitäjänä oli merkittävä jo aiemmilla vuosisadoilla, mutta perinne jatkui myös kieltolain aikana. Kaupunkien asema kaupan, liikenteen ja työn keskuksina takasi tämän, koska ne vetivät näin ollen puoleensa ihmisiä maalaisista esikaupunkien asukkaisiin.¹³⁴ Etenkin maaseudun köyhin väestö muutti väestöpaineen vuoksi kaupunkiin kasvavan teollisuuden tuomien työpaikkojen perässä ja maaseudulta vierailtiin kaupungissa tiuhaan. Kaikille ei työtä kuitenkaan riittänyt ja muuttoliike sai kritiikkiä. Aikalaiset syyttivät maaseudun huono-osaista väestöä itse aiheutetusta tilasta, ja syyllisiksi löydettiin muun muassa alkoholi ja laiskuus.¹³⁵

3 Jyväskylän juopumukset

3.1 Kieltolakiajan Jyväskylä

Jyväskylä oli 1920-luvulla vielä suhteellisen pieni ja verkkaisesti kasvava kaupunki. Vuonna 1919 kaupungin väkiluku oli hieman reilu 5 000 henkeä ja kieltolakiajan lopulla se hipoi kahdeksaa tuhatta henkeä.¹³⁶ Jyväskylä tunnettiin jo 1800-luvun lopulta läh-

¹³² Kaartinen 2011, 50, 155–156.

¹³³ Apo 2001, 235–246.

¹³⁴ Vilkuna 2015, 272.

¹³⁵ Apo 2001, 197–198.

¹³⁶ Tommila 1972, 306–307; Tommila 1970, 248.

tien sivistyksen ja koulutuksen keskuksena kansa- ja korkeakouluineen sekä opettaja-seminaareineen. Samoihin aikoihin kaupungin teollisuus kasvoi etenkin puu-, vaneri- ja vaateitehtaiden ansiosta.¹³⁷ Kaupunki oli laajan maaseudun ympäröimä ja Keski-Suomen merkittävin kaupunki ja kiistaton kaupan ja liikenteen keskus¹³⁸.

Jyväskylän hitaampaa kasvua verrattuna Suomen muihin teollistuviin kaupunkeihin selittää kaupunkialueen hidas alueellinen laajentuminen. Kaupunkimainen asutus oli keskittynyt pienelle Harjun ja Jyväsjärven väliselle alueelle sekä Mäki-Matin työläiskaupunginosaan, joka oli liitetty osaksi kaupunkia vuonna 1914.¹³⁹ Pienen kaupungin rajojen ulkopuolella oli kuitenkin paljon työväen asutusta. Kaupunkia ympäröivät, mutta siihen kuulumattomat esikaupunkialueet Tourula, Lohikoski ja Nisula sen sijaan kasvoivat. Esikaupunkialueiden kasvu on normaalia teollistuvien kaupunkien yhteydessä.¹⁴⁰ Työväenkaupunginosien oloja leimasivat aikalaisten mukaan varattomuus, hygienian puute, ahtaat olot ja runsas alkoholinkulutus¹⁴¹.

1920-luvun aikana kaupunki ei laajentunut alueellisesti, koska aluelaajennuksista ei päästy yksimielisyyteen. Vuoden 1920 huhtikuussa kaupungin omistukseen siirtyivät suuret alueet keskustan länsipuolelta Mattilan, Korkialan ja Mustalammen tilojen kauppojen yhteydessä. Näitä ei kaupungin alueeseen kuitenkaan liitetty ennen vuoden 1941 laajennuksia.¹⁴²

Ydinkeskustan ruutuasemakaava oli pitkään väljä ja vielä kieltolain alussa vain yksikerroksisista puurakennuksista koostuva, ensimmäiset kerrostalot rakennettiin 1920-luvun puolivälin jälkeen. Niiden rakentamisen lisäksi katujen kiveäminen ja kaupungin modernisoiminen vesijohto- ja viemärijärjestelmillä tarjosivat monille työtä. Kaupungin sähköistäminen oli tapahtunut jo vuonna 1902, kun keskustan tuntumaan Jyväsjärven rantaan perustettiin sähkölaitos. Vuodesta 1923 lähtien sähköntuotosta vastasi Schaudermanin vaneritehdas nykyisen Lutakon alueella. Hyvät työllisyysolot takasivat sen, että kaupungissa oli verrattain vähän työttömiä vuonna 1928 alkaneeseen talouslamaan saakka. Näin ainakin virallisten tilastojen mukaan ahdistuneisuuden ja turhautumisen määrän voisi ajatella olleen kaupungissa vähäisempää kuin suuremmissa kaupungeissa.

¹³⁷ Tommila 1972, 121–14, 478–490.

¹³⁸ Jokipii 1993, 12.

¹³⁹ Alue oli hankittu ja asemakaavoitettu jo vuonna 1910. Laitinen 1993, 45–46.

¹⁴⁰ Tommila 1972, 307–316, 332.

¹⁴¹ Räsänen & Räsänen 1985, 25.

¹⁴² Tommila 1972, 323, 371.

Vähälukuiset työnhakijat olivat lähinnä ulkopaikkakuntalaisia liikkuvan väestön edustajia. Toisaalta kaikki työn perässä liikkuneet eivät ilmoittautuneet virallisesti työnhakijoiksi.¹⁴³

Kuten muissakin kaupungeissa, valtaosa Jyväskylän asukkaista kuului työväenluokkaan. Työväestön, eli teollisuustyöntekijöiden ja käsityöläisten osuus kaupungin asukkaista oli noin 43 %. Jyväskylässä oli lisäksi paljon sivistyneistöä, kauppiaita, palvelusväkeä ja virkamiehiä. Maaseudun väkeä, kuten tilallisia ja maataloudesta eri tavoin elantonsa saavia asui varsinaisen kaupungin alueella vähän, alle prosentin verran kaikista asukkaista. Lisäksi ammatittomien osuus oli lähes kymmenen prosenttia.¹⁴⁴

Jyväskylässä sekoittuivat näin alemmat ja ylemmät yhteiskuntaluokat sekä kaupunki- ja maalaisväestö. Kaupunkialueen eli nykyisen keskustan alueella erilaisten ja eriluokkaisen ihmisten kanssa elettiin enemmän tai vähemmän sulassa sovussa, koska siihen oltiin kaupungin rakenteesta ja kehitymisestä johtuen totuttu.¹⁴⁵ Kaupunki ei kuitenkaan ollut rauhallisuuden tyysija. Jyväskylän seudulla rauhattomuuden kehitykseen vaikuttivat esimerkiksi kaupungin teollistumisesta johtunut kasvu, hyvät kulkuyhteydet teitse ja Päijänne-järveä pitkin sekä rautatieverkostoon liittyminen 1800-luvun lopulla. Rautatieyhteydet paranivat vuonna 1918 lisää, kun Pieksämäen suuntaan kulkeva rata avattiin ja liikenneyhteydet itään päin paranivat. Auto- ja linja-autoliikenne mullistivat liikennettä entisestään 1920-luvulla ja lisäsivät ihmisten matkailua maaseudulle ja muihin kaupunkiin. Päiviö Tommila on arvioinut, että Jyväskylän vetovoima oli voimakasta vähintään 50 kilometrin säteellä kaupungista.¹⁴⁶ Rauhattomuutta syntyi luonnostaan, kun monenlainen väki pääsi kaupunkiin aiempaa vaivattomammin. Lisäksi Jyväskylän maine kauppapaikkana ja sen kuuluisat markkinat vetivät paljon erilaista väkeä kaupunkiin.¹⁴⁷

Kaupunki modernisoitui infrastruktuurin lisäksi hallintonsa puolesta, kun sinne perustettiin viimein oma poliisilaitos vuonna 1929. Perustamiseen oli tullut painostusta Vaasan läänin maaherralta jo vuonna 1924 ja vuotta myöhemmin maistraatilta, viitaten etenkin paisuneisiin rikollisuusmääriin kieltolaki- ja juopumusrikollisuuden osalta. Koko 1920-luvun ajan kaupunginvaltuusto oli enemmistöltään porvaripuolueista koostuva, joskin sosiaalidemokraatit oli kannatusmääriltään yksittäisistä puolueista suurin. Suhdeluku

¹⁴³ Tommila 1972, 333–342, 412.

¹⁴⁴ Tommila 1970, 256–257.

¹⁴⁵ Räsänen & Räsänen 1985, 20–21.

¹⁴⁶ Tommila 1972, 295–306, 449–460.

¹⁴⁷ Heikkilä-Pesonen 2002, 14.

oikeiston ja vasemmiston välillä oli jatkuvasti noin 60–40 valtuuston koosta riippumatta.¹⁴⁸

Jyväskylässä sivistyneistön rooli oli merkittävä varsinkin kieltolakia edeltävänä aikana ja sitä suunniteltaessa. Opiskelijat, seminaarilaiset sekä tunnetut ja merkittävät oppineet olivat raittiuden kannattajia ja kieltolain puolestapuhujia, mikä osaltaan vaikutti Jyväskylässä vallinneeseen julkiseen mielipiteeseen. Eritoten puhtaana raittiusmiehenä tunnetun Väinö Voionmaan vaikutus oli kiistaton etenkin ylemmissä luokissa¹⁴⁹. Kaupungin sivistyneistö ei kuitenkaan ollut raittiudesta yksimielinen. Esimerkiksi kieltolain aikana pitkään kaupunginviskaalin virkaa hoitanut Per Åke Lund oli 1910-luvulla innokas puuhamies raittiuspiireissä pahamaineisen Jyväskylän klubin perustamisen ja toiminnan taustalla¹⁵⁰. Kuten muuallakin, raittiudesta julkiannettu mielipide saattoi Jyväskylässä olla varsin toinen kuin käytännössä toteutunut. Tätä puoltaa kieltolain aikana Jyväskylässä juopumuksesta tuomittujen määrä ja sen kehitys.

Raittiustoiminnalla oli Jyväskylässä pitkät perinteet, sillä kaupungin ensimmäinen yhdistys, Peter Smirnoffin raittiusseura, perustettiin jo vuonna 1846. Raittiiden määrä seurassa oli kuitenkin varsin vähäinen, eikä seura ollut pitkäikäinen. Tärkeämmäksi koettiin tässäkin tapauksessa yhteenkuuluvuus ja vaikutusmahdollisuudet. Jyväskylä ei muutoinkaan ollut poikkeus kansan järjestäytymisen suhteen, vaan yhdistystoiminta oli aktiivista etenkin 1800-luvun loppupuoliskolla ja raittiustoiminta alkoi kehittyä toden teolla 1880-luvulla, kun pienemmät seurat yhdistyivät Keski-Suomen Raittiuden Ystäviksi 1884 (vuodesta 1903 eteenpäin Jyväskylän raittiusseura). Lisäksi mainitsemisen arvoisia ovat muun muassa Jyväskylän työväenyhdistys (1888), joka oli Suomessa yksi alansa ensimmäisistä, ja Jyväskylän Naisyhdistys (1898). Kummallakin oli vaikutuksensa raittiustoiminnassa ja työväen merkityksen kasvussa.¹⁵¹ Eräänlaisena kansalaisyhteiskunnan muotona voidaan pitää myös suojeluskuntatoimintaa. Suojeluskuntalaisten tiedetään esimerkiksi tuhonneen alkoholitehtaita Jyväskylässä kieltolain alkuvuosina.¹⁵²

Jyväskyläläisille kieltolaki ei ollut varsinaisesti uusi asia. Vaikka yleisesti ottaen kaupungissa anniskelu- ja alkoholiolot olivat maaseutua vapaammat, muodosti Jyväskylä

¹⁴⁸ Tommila 1972, 378–391.

¹⁴⁹ Vilkuna 2015, 532; Hämäläinen 1999, 31; Sulkunen & Alapuro 1987, 148.

¹⁵⁰ Fredrikson 2000, 32–44.

¹⁵¹ Tommila 1972, 279–296; Jyväskylän raittiusseuraa tosin oltiin kuoppaamassa jo vuonna 1911, mutta heräsi kuitenkin eloon vuosikymmenen kieltolaki-innostuksen myötä. Fredrikson 2000, 47–49.

¹⁵² Muutoin suojeluskuntalaisten suhtautuminen alkoholinkäyttöön oli pääosin neutraalia, kunhan siitä ei jäänyt kiinni. Esim. Tikka 2006, 113–114, 117–121.

tässä eräänlaisen poikkeuksen. Kaupungissa oli ollut voimassa kieltolaki vuosien 1887–1888 aikana. Laki tosin kielsi ainoastaan viinan anniskelun ja myynnin, miedommat juomat kuten olut ja viini olivat sallittuja. Lisäksi viinaa virtasi Jyväskylään muista kaupungeista, ja valtuusto oli pakotettu kumoamaan kiellon. Jyväskylän anniskeluolot säilyivät kuitenkin tiukkoina ja tarkkaan kontrolloituina tämän jälkeen aina kieltolain alkamiseen saakka. Tarkkoja tietoja paikkojen määrästä ei ole saatavilla, mutta virallisia anniskelupaikkoja oli alle kymmenen. Täysiä oikeuksia, eli väkevien anniskelun sallivia, oli vain yhdellä tai kahdella ravintolalla vuodesta riippuen. Anniskelua paheksuttiin kaupungin sanomalehdissä tämän tästä.¹⁵³ Kaupungin raittiusilmapiiri oli ennen kieltolakia täten varsin voimakas.

Mielenkiintoinen yksityiskohta jyväskyläläisten kieltolakia koskeneen kansanäänestyksen kannalta on, että kieltolain jatkamista kannattaneiden osuus oli kaupungissa suurempi kuin muualla Suomessa keskimäärin. Koko maan tasolla lain jatkamista kannatti 28 %, mutta Jyväskylässä heidän osuutensa oli 32,2 %. Lisäksi äänestysinnostus oli korkeampi kuin maan keskiarvo 44,4 %, kun puolet kaupungin äänioikeutetuista osallistui äänestykseen. Naisista 42,8 % oli lain jatkamisen kannalla, miesten vastaavan osuuden jäädessä 21,7 %:in.¹⁵⁴ Toisaalta Vaasan läänin keskiarvo kieltolain jatkamisen kannalla olleille oli 42,3 %, joten Jyväskylässä oltiin suorastaan vapaamielisiä¹⁵⁵. Läänin korkea kieltolakimyönteisyys selittynee osin maaseutuvaltaisuuksella.

Sosiaaliministeriön raittiusosasto kehotti kieltolain nojalla kaupungin- ja kunnanvaltuustoja perustamaan erillisen raittiuslautakunnan vastaamaan kieltolain valvonnasta ja raittiuden edistämisestä. Jyväskylään tällainen perustettiin vuonna 1920 ja sen ensimmäinen kokous pidettiin saman vuoden huhtikuussa¹⁵⁶. Raittiuslautakunnan jäsenillä oli raittiusvalvojien velvollisuuden ja oikeudet. Tämä tarkoitti sitä, että heidän tuli puuttua kieltolain vastaiseen rikollisuuteen ja heillä oli oikeus pidättää ja saattaa lain rikkojia poliisin haltuun. Kun kieltolakiaika päättyi, loppui myös Jyväskylän raittiuslautakunnan toiminta¹⁵⁷.

Raittiuslautakunta kokoontui jokseenkin epäsäännöllisesti ja sen kokouksissa käsittelemien asioiden määrät vaihtelivat yhdestä noin kymmeneen. Lautakunta käsitteli raittius-

¹⁵³ Fredrikson 1996, 67–85; Fredrikson 2000, 46–47.

¹⁵⁴ Hirvonen 1996, 18.

¹⁵⁵ Louhelainen 1991, 150.

¹⁵⁶ JyKA JRA Kokouksen pöytäkirja 14.4.1920.

¹⁵⁷ JyKA JRA Kokouksen pöytäkirja 3.4.1932.

toimintaan kuuluvia asioita liittyen raittiusvalistukseen, raittiusvalvontaan ja yksittäisiin kieltolakirikkomuksiin. Raittiuslautakunta teki yhteistyötä paikallisen sanomalehdistön kanssa, sillä monista asioista ilmoitettiin lehdissä. Tällaisia olivat esimerkiksi kehotukset raittiuden harjoittamiseen. Esimerkiksi kiinteistöjen omistajia kehoitettiin valvomaan kieltolain noudattamista rakennuksissaan¹⁵⁸. Raittiuslautakunta maksoi silloin tällöin palkkioita kieltolakirikkomusten ilmiannoista, jotka yleensä koskivat ravintoloissa tapahtunutta lain rikkomista¹⁵⁹. Lisäksi moni raittiuslautakunnan käsittelemistä asioista koski edustajien lähettämistä johonkin tapahtumaan, kuten raittiuslautakuntien edustajien kokoukseen tai vuotuisille kieltolakipäiville.

Kieltolain kiristykset näkyivät raittiuslautakunnan toiminnassa. Huomattavan usein raittiuslautakunta käsittelee erillisten raittiusvalvojien ja -poliisien palkkaamiseen liittyviä asioita. Ehdotukset tosin menivät harvoin kaupunginvaltuustossa läpi. Valvonnan vaikeutta ja resurssien puutteita harmiteltiin tämän tästä. Heikosta kieltolakivalvonnan tilasta Jyväskylässä kertoo, että hallitus oli havainnut kaupungin olevan Keski-Suomen laittoman alkoholikaupan keskus¹⁶⁰. Korkeista juopumusluvuista ei mainintoja sen sijaan löytynyt.

Raittiuslautakunnassa käsiteltiin harvoin juopumukseen liittyviä asioita. Keskustelun aiheeksi ne nousivat ainoastaan, kun kyse oli virkamiehen, oikeuden työntekijän tai poliisin juopumuksesta. Näissä ryhdyttiin poikkeuksetta toimenpiteisiin, jotka yleensä johtivat henkilön saattamisesta oikeuden eteen ja virastaan erottamiseen¹⁶¹. Juopumuksista keskusteltiin myös silloin, kun kyse oli jossakin ravintolassa tai kahvilassa tapahtuvasta alkoholin laittomasta nauttimisesta.

Jyväskylän ensimmäinen kieltolain aikainen juopumustuomio annettiin – myöhempi kehitys huomioon ottaen – vasta 30. kesäkuuta 1919. Juopumus oli tapahtunut saman kuun 15. päivänä, eli kaksi viikkoa kieltolain voimaan astumisen jälkeen. Kyseessä oli

¹⁵⁸ JyKA JRA Kokouksen pöytäkirja 23.9.1920.

¹⁵⁹ Esimerkiksi Jyväskylän kaupungin hotelli oli useiden ilmiantojen ja vihjeiden kohteena siellä tapahtuneen laittoman alkoholin nauttimisen ja siihen puuttumattomuuden seurauksena. Alkoholien tarjoilusta ei viitteitä löytynyt. JyKA JRA Oppilaitoksilta, yksityisiltä ja yrityksiltä saapuneet asiakirjat, 8.2.1926 päivätty kirje otsikolla ”Ilmoitus”.

¹⁶⁰ JyKA JRA Kaupunginhallitukselle ja -valtuustolle lähetetyt asiakirjat, 30.9.1926 päivätty kirje otsikolla ”Jyväskylän kaup. valtuustolle”.

¹⁶¹ Esimerkiksi vuonna 1927 Jyväskylässä ylikonstaapeli oli syyllistynyt ”rötöksiin ja juopotteluun” ja hänet todettiin kelvottomaksi poliisiksi. Ylikonstaapeli oli erotettu virastaan heti asian ilmitulemisen jälkeen. Tapaus esiintyi useissa raittiuslautakunnan kokouksissa, viranomaisille lähetetyissä kirjeissä ja myös saman vuoden toimintakertomuksessa. Ks. esim. JyKA JRA Toimintakertomus 1927.

rihkamakauppias, joka juopumuksen lisäksi oli melunnut ja uhkaillut ohikulkijoita puukolla.¹⁶² Vuoden 1919 juopumuspidätyksissä noudatettiin vielä vanhaa tapaa, jonka mukaan vain rärkeimpiin tapauksiin puututtiin. Tämän voi päätellä siitä, että vuoden kaikista kahdestatoista juopumustapauksesta jopa seitsemässä oli mainittu henkilön melunneen, aiheuttaneen häiriötä tai muuten rähinöineen. Myös juopumusten kokonaismäärä oli vielä varsin alhainen. Muutos tapahtui kuitenkin jo seuraavana vuonna, kun tapaus-ten määrä yli nelinkertaistui.

3.2 Paisuvat juopumustilastot

Alkoholinkäyttö kieltolakiajan Jyväskylässä oli yleistä. Koko lain voimassaoloajan aikana Jyväskylän raastuvanoikeudessa käsiteltiin juopumuksia yhteensä 6 707 kertaa. Juopumukset ruuhkauttivat merkittävästi Jyväskylän raastuvanoikeutta ja muita oikeuksia koko Suomessa. Samalla ne veivät resursseja tärkeämpien ja vakavampien rikosten selvittämiseltä.¹⁶³ Esimerkiksi koko maassa vuonna 1925 kaikista oikeuden tuomioista juopumustuomioiden osuus oli 71 %, ja vilkkaimpana kieltolakivuonna 1930 vastaava luku oli 66 %. Jos näihin lasketaan varsinainen kieltolakirikollisuus, olivat määrät luonnollisesti vieläkin suuremmat.¹⁶⁴

Kaikki Jyväskylän raastuvanoikeuden juopumuskäsittelyt eivät johtaneet tuomioon saakka, vaan tuomio langetettiin noin 90 %:ssa tapauksista. Tutkimuksen kolmesta lähemmin tarkastellusta vuodesta tuomioprosentti oli vuonna 1925 selkeästi alhaisin, jolloin 81 %:ssa oikeuden käsittelyistä annettiin tuomio. Huomautettakoon tässä, että kyseiset määrät eivät tarkoita tuomitsemisvarmuutta juopumusrikoksille, vaan ainoastaan kuvaavat suhdetta oikeuden juopumuskäsittelyjen määrän ja lopullisten tuomioiden välillä. Tuomitsemisvarmuuden selvittäminen olisi käytännössä mahdotonta, koska jokainen yhteen tai useampaan välipäätökseen tai uuden ilmoituksen varaan jäänyt tapaus pitäisi jäljittää erikseen. Suoraan syyttömiksi todettuja tai syytteiden hylkäämisiä juopumusten kohdalla oli niin häviävän vähän, ettei luvulla ole käytännössä merkitystä.

Erot käsittelyjen ja tuomioiden määrien välillä johtuvat siitä, että joitakin tapauksia käsiteltiin oikeudessa moneen kertaan johtuen syytetyn luvattomasta poissaolosta, teon

¹⁶² JyMA JRO Cca:111 30.6.1919 §460.

¹⁶³ Rasinaho 2006, 24.

¹⁶⁴ STV 1928, 214–215; STV 1932, 220–221.

kiistämisestä tai epäselvyyksistä jutun käsittelyssä. Tällöin tapauksen käsittelyssä annettiin välipäätös ja se lykättiin esimerkiksi seuraavaan oikeuden istuntoon. Ei ollut lainkaan tavatonta, että ulkopaikkakuntalaisen juopumussyyte jätettiin kokonaan tuomitsematta kaupungista poistumisen takia. Mikäli näin oli käynyt, kirjattiin oikeuden pöytäkirjaan, että tapaus jätetään syyttäjän uuden ilmoituksen varaan. Jotkin näistä tapauksista otettiin uudelleen käsittelyyn, mikäli viranomaiset myöhemmin saivat syytetyn kiinni. Osa taas jäi täysin avoimiksi, koska syytettyä ei koskaan tavoitettu.

Kun Jyväskylän raastuvanoikeuden toimintaa verrataan esimerkiksi Saarijärven kärjäoikeuteen, oli tuomioiden antaminen tehokkaampaa ja lykkäämisiä tapahtui suhteessa vähemmän. Saarijärvellä oikeuden käsittelyä jouduttiin lykkäämään juopumustapauksissa vajaassa 30 %:ssa tapauksista.¹⁶⁵ Jyväskylän vähempi lykkäysten määrä kertonee siitä, että oikeuden eteen saavuttiin itse tai lähetettiin edustaja varmemmin kuin maaseudulla, jossa esimerkiksi välimatkat olivat pidempiä ja epäselvissä tapauksissa todistajien haaliminen vaikeampaa. Kärjäoikeudet myös kokoontuivat vain kahdesti vuodessa talvi- ja syyskärjille¹⁶⁶. Jyväskylässä tuomiot pystyttiin antamaan viikon tai kahden viiveellä tapahtuneesta, joskus nopeamminkin. Tämä helpotti syytettyjen saamista oikeuden eteen.

Syyte jätettiin joskus kokonaan nostamatta, vaikka juopumuksen toteamisessa ei sinällään pitäisi olla ongelmia¹⁶⁷. Syynä saattoi olla esimerkiksi vääräksi todettu ilmianto, näytön riittämättömyys, henkilön tavoittamattomuus tai asian sopiminen ennen syytteen nostoa. Varmuudella voitaneen sanoa, että jälkikäteen juopumuksia oli ilman varsinaista kiinnijäämistä vaikea todistaa. Todisteita löytyy lisäksi siitä, että joissakin tapauksissa juopumussyytteestä saattoi selvitä pelkällä varoituksella¹⁶⁸. Lisäksi silloin, kun juopumus oli sattunut yksityisessä tilassa esimerkiksi syytetyn kotona, syyte tai ainakin tuomio jäi langettamatta. Laissa mainittu yleisen tilan vaatimus ei täyttynyt¹⁶⁹.

¹⁶⁵ Rautopuro 2012, 38–39. Rautopuro näyttää tosin käyttäneen erilaista laskutapaa, mikä käy ilmi sivulta 40. Juopumuskäsittelyjen ja syytteiden määrät on laskettu samoiksi ja näin ollen lykättyjen ja tuomioon johtamattomien syytteiden määrät ovat käytännössä samat.

¹⁶⁶ Hämmäläinen 2000, 376.

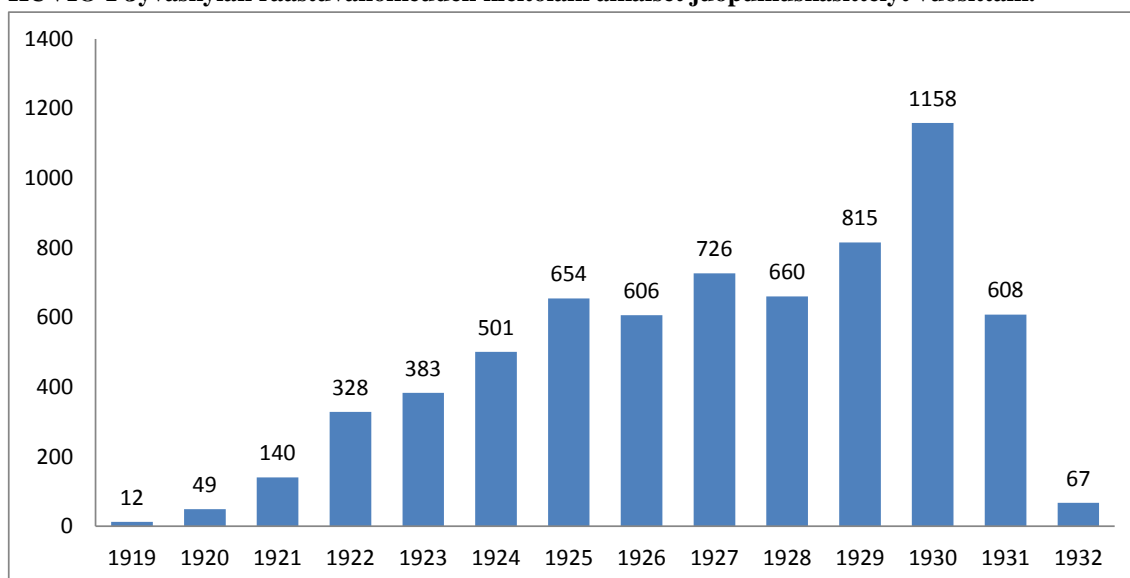
¹⁶⁷ Poliisin tietoon tulleiden rikosten määrä oli suurempi kuin syytteiden. Yksittäisistä kaupungeista vastaavia tietoja ei ole saatavilla, mutta saman voi olettaa päteeneen myös Jyväskylässä. Ks. sivu 16.

¹⁶⁸ Raittiuslautakunnan ansiosta vuonna 1925 nostettiin 44 juopumussyytettä. Näistä kolme johti ainoastaan varoitukseen. Syitä ei kerrota, mutta voidaan olettaa juopumuksen olleen lievä. Kahta syytettyä ei enää tavoitettu syytteen noston jälkeen. Loput 39 tuomittiin. JyKA JRA Toimintakertomus 1925.

¹⁶⁹ Esim. JyMA JRO Cca:139 11.1.1926 §13. Tapaus oli sattunut syytetyn kotona, mistä johtuen oikeus hylkäsi syytteen.

On myös spekuloitavissa, missä määrin syytteiden nostamisessa joustettiin, jos poliisin haaviin jäi ylempien luokan edustaja tai viranomainen. Ylempiluokkaisten alkoholin käytön katsominen läpi sormien esimerkiksi juhlissa on tunnettu tosiasia, ja esimerkiksi Jyväskylän klubin illalliskutsuilla istui tämän tästä korkeita virkamiehiä nauttimassa laajasta juomavalikoimasta.¹⁷⁰ Mikään sääntö tämä ei kuitenkaan ollut, koska myös ylempiluokkaisia tuomittiin Jyväskylässä juopumuksesta.¹⁷¹ Osa ylempiluokkaisten juopumuksista vaati useamman käsittelykerran, koska tällaisissa tapauksissa oikeus tuntui vaativan selkeämmän näytön. Näin kävi esimerkiksi jyväskyläläisen ylikonstaapelin tapauksessa vuonna 1930, jossa tuomio annettiin vasta neljännellä käsittelykerralla todistajalausuntojen turvin¹⁷².

KUVIO 1 Jyväskylän raastuvanoikeuden kieltolain aikaiset juopumuskäsittelyt vuosittain.

Lähde: Jyväskylän raastuvanoikeuden arkistot 1919–1932 (JyMA, JRO, Cca:111–185).

Kuten kuviosta 1 nähdään, Jyväskylän raastuvanoikeudessa käsiteltyjen juopumustapausten määrä kasvoi käytännössä koko kieltolain ajan. Tarkkaa lukua juopumustuomioiden määrästä nämä luvut eivät anna aiemmin mainituista seikoista johtuen, mutta ne antavat hyvän kuvan juopumusrikollisuuden kehityksestä. Tarkemman kuvan juopumusten yleisyydestä antavat tuomioiden määrät, joita käsitellään edempänä. Vertailun

¹⁷⁰ Fredrikson 2000, 101; Vuonna 1923 tuolloinen Kansallis-Osuus-Pankin (KOP) pääjohtaja J. K. Paasikivi tokaisi juhlapäivällisillä viinitarjoilua ihmetelleelle pappismiehelle, että tähän tietää joidenkin asioiden olevan mahdollisia ihmisjärjellä selittää. Louhelainen 1991, 55–56.

¹⁷¹ Esim. JyMA JRO Cca:166 16.6.1930 §1311. Tuomion saanut oli jyväskyläläinen raastuvanoikeuden varatuomari.

¹⁷² Ylikonstaapeli oli tuomitsemishetkellä jo erotettu virastaan, joten viraltapano muunnettiin sakkorangaistukseksi. Yhteensä sakkoja kertyi 130 päiväsakon verran. Miehen tulot olivat ilmeisesti tippuneet reilusti, koska hän ilmoitti päiväansioikseen 10 markkaa. JyMA JRO Cca:167 4.8.1930 §1529.

vuoksi Saarijärven käräjäoikeudessa käsiteltiin 461 kertaa juopumustapauksia vuosina 1927–1930 ja määrät kasvoivat joka vuosi¹⁷³.

Alkuvuosien joistakin kymmenistä käsittelyistä päädyttiin pian 1920-luvun alkuvuosina satoihin ja vuosikymmenen lopussa käsittelyjen määrät hipoivat tuhannen luokkaa. Kehitys saavutti huippunsa vuonna 1930, kun Jyväskylän raastuvanoikeus käsitteli juopumuksia kaikkiaan 1 158 kertaa. Verrokiksi koko maassa poliisin tietouteen tuli samana vuonna juopumustapauksia yhteensä 101 598 kappaletta.¹⁷⁴ Poliisin tietoon tulleiden juopumusten määrät ovat suurempia kuin nostettujen syytteiden tai lopulta tuomioiden määrät, mutta kertovat juopumusrikollisuuden ongelman massiivisuudesta koko maassa.

Jyväskylässä ensimmäinen selkeä kasvu oikeuden juopumuskäsittelyjen määrässä tapahtui ensimmäisen, vuoden 1922 alussa voimaan astuneen juopumuspykälän muutoksen jälkeen, kun juopumuskäsittelyt raastuvanoikeudessa yli kaksinkertaistuvat edellisvuotisesta. Samana vuonna tiukentui myös varsinainen kieltolaki. Kun vuonna 1921 juopumuspäätöksiin vaadittiin häiriön aiheuttaminen ympäristölle tai meluaminen, riitti juopumuspykälän muutoksen jälkeen pelkkä näkyvä juopumustila päätöksen syyksi. Vuosikymmenen ensimmäisten vuosien vähäiset määrät selittyvät todennäköisesti osin sillä, että kieltolain aikaansaama tilanne oli vielä melko uusi.

Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta vuoden 1922 jälkeen määrät kasvoivat aina vuoteen 1930 saakka. Ajoittaisia pudotuksia on mahdotonta selittää ainakaan lakimuutosten ja viranomaisten ohjeistusten valossa, jotka kaikki tiukentuivat ajan mittaan. Juopumusten käsittelyynkään liittyvät ohjeistukset eivät muuttuneet vuosina 1926 ja 1928, joina määrät hieman laskivat. Kyseisinä vuosina kieltolakia tiukennettiin, mikä viittaisi ennemmin päinvastaiseen kehitykseen. Yksi selitys saattaa löytyä aiemmin mainitusta Jyväskylän hyvästä työllisyystilanteesta 1920-luvulla.

Vuoden 1930 jälkeen juopumuskäsittelyjen määrät vähenivät. Juopumuspykälän muutos sijoittuu jälleen samoille ajoille. Uuden juopumuspykälän tulkinnallisista syistä johtuen juopumustapausten määrät eivät heti lähteneet voimakkaaseen laskuun, olihan kieltolaki ja sen henki vielä vahvasti voimissaan ainakin viranomaisten tottumuksissa ja mielissä. Lisäksi on huomioitava, että kieltolain päättymisen jälkeenkin juopumuspykälä jäi voimaan ja juopumus säilyi yleisimpänä rikosnimikkeenä kieltolain huippuvuosien laskusta

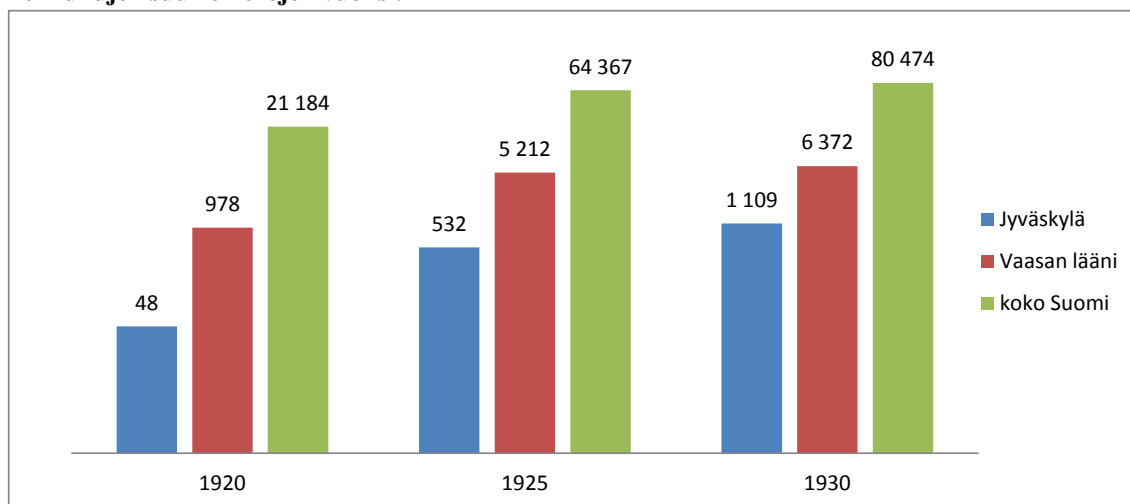
¹⁷³ Rautopuro 2012, 40.

¹⁷⁴ STV 1931, 222–223.

huolimatta. Tuomioiden määrät laskivat jyrkästi, vaikka poliisin tietouteen tulleiden tapausten määrä kasvoi. Juopumusta ei mahdollisesti koettu enää niin tarpeelliseksi pii-
lotella.¹⁷⁵

Kuten todettua, tuomioiden määrät olivat pienempiä kuin varsinaisten käsittelyjen mää-
rät. Vuonna 1920 juopumuksesta annettiin 48 tuomiota, vuonna 1925 tuomioiden määrä
oli 532 ja viimeisenä tarkasteluvuonna 1930 tuomio annettiin 1 109 kertaa. Vertailun
vuoksi Viitasaaren laajassa ja väkiluvultaan suuremmassa maalaispitäjässä annettiin
samoina vuosina 1, 31 ja 57 juopumustuomiota, mikä alleviivaa maaseudun ja kaupun-
gin eroja alkoholinkäytön suhteen¹⁷⁶. Jyväskylän raastuvanoikeudessa annettujen tuo-
mioiden määrät vastaavat hyvin sitä kehityskulkua, joka tapahtui koko maassa kieltolain
aikana. Seuraavassa kuviossa on esitettyä koko Suomen, Vaasan läänin ja Jyväskylän
juopumustuomioiden määrät. Jyväskylässä annettujen juopumustuomioiden määrä oli
yhteensä 1 689.

KUVIO 2 Juopumustuomioiden määrät vuosina 1920, 1925 ja 1930. Kuvion asteikko on logaritminen lukujen suurien erojen vuoksi.

Lähteet: Jyväskylän raastuvanoikeuden arkistot 1920, 1925, 1930 (JyMA, JRO, Cca:114–117, 134–138, 162–170), Suomen Virallinen Tilasto (SVT XXIII Oikeustilasto 30, 37, 51).

Kuviosta 2 nähdään, miten Jyväskylän raastuvanoikeuden antamien juopumustuomioiden kehitys vastaa sekä Vaasan läänin että koko maan määrien kehitystä. Suurin kasvu tapahtui kieltolain ensimmäisellä puoliskolla ja vuoden 1925 jälkeen kasvu loivenee huippuvuotta 1930 lähestyttäessä. Mikäli raittiudelle ja kieltolaille olisi löytynyt todel-

¹⁷⁵ Kaartinen 2011, 221.

¹⁷⁶ Hämäläinen 1999, 54. Viitasaarella on havaittavissa samanlainen kasvu juopumusmäärissä, mutta Hämäläinen sivuuttaa tämän viittaamalla ainoastaan lain ja valvonnan tiukentumiseen. Vaikka näillä oli suuri merkitys, eivät ne selittäneet koko totuutta.

lista kannatusta kansan keskuudesta, olisi kuvion trendi todennäköisesti varsin erinäköinen. Toisaalta kuten aiemmin on raittiuden osalta todettu, aatteiden kannatus on monesti näennäistä, eikä heijastu aatteelliselta tasolta suoraan ihmisten toimintaan. Lisäksi alkoholia käyttäviä löytyy aina kielloista tai yhteiskunnallisista normeista huolimatta.

Tässä kohtaa on hyvä huomauttaa, että tuomioiden määrä ei ole suoraan niiden juopumusten määrä, jotka johtivat tuomioon. Joissain tapauksissa samassa käsittelyssä tuomittiin useampi kuin yksi henkilö. Tällöin yhdestä jutusta on annettu enemmän kuin yksi tuomio.¹⁷⁷ Lisäksi on huomioitava, että tuomiokirjoista löytyi useita tapauksia, joissa samaa henkilöä syytettiin yhdellä kertaa useammasta juopumuksesta. Nämä on kuitenkin laskettu yhdeksi tapaukseksi, koska kyse on lopulta yhdestä tuomiosta.¹⁷⁸ Yksittäisten, tuomioon saakka johtaneiden juopumusten määrä oli 1 764

Mikäli arvio siitä, että vain 10–20 % kieltolakirikoksista tuli ilmi pitää paikkansa ja tätä sovellettaisiin juopumuksiin, tarkoittaisi se että Jyväskylässä tapahtui vuonna 1930 jopa 10 000 julkijuopumusta. Määrä kuulostaa varsin korkealta, kun otetaan huomioon kaupungin tuolloinen väkiluku, joka oli hieman vajaa 8 000. Piilorikollisuuden määrä ei juopumusten kohdalla ole näin ollen välttämättä ollut yhtä korkea kuin varsinaisissa kieltolakirikoksissa. Luonnollisestikaan lukuja ei voi suoraan verrata, koska kaikki eivät nauttineet alkoholia ja kaikki juopuneet eivät olleet jyväskyläläisiä. Eri juopujien, eli tuomittujen henkilöiden määrä oli 851 vuonna 1930. Muina tarkasteluvuosina juopujien määrät olivat suunnilleen samassa suhteessa kokonaistuomioiden määrään. Vuonna 1920 juopuneita oli 45 kappaletta ja vuonna 1925 heitä oli 441. Yhteensä näinä kolmena vuotena tuomion sai siis 1 261 eri henkilöä. Lukuihin ei ole laskettu tapauksia, joissa tuomitun nimi ei selviä.

Kaikkien otantavuosien aikana tekonsa uusi jossain vaiheessa 255 henkilöä ja vain kertaalleen tuomittuja oli 1 006. Jos rikoksen uusimista tarkastellaan vuosikohtaisesti, havaitaan että useammin kuin kerran vuoden aikana juopumuksesta oikeuden eteen päätyneiden suhteellinen määrä kasvoi vuosi vuodelta. Vuonna 1920 tekonsa uusi neljä prosenttia tuomituista ja vuonna 1925 uusijoiden osuus oli 16 %. Eniten useamman kerran vuoden aikana tuomittuja oli vuonna 1930, jolloin heidän osuutensa oli lähes 20 %. Eri tekijöiden suhteellinen määrä siis väheni vuosi vuodelta.

¹⁷⁷ Esim. JyMA JRO Cca:117 8.11.1920 §758. Tuomittuja oli kaksi.

¹⁷⁸ Esim. JyMA JRO Cca:137 10.8.1925 §1108. Tuomio kahdesta juopumuksesta.

Selityksiä tälle voidaan hakea esimerkiksi valvonnan kiristymisestä ja sen myötä varmemmasta kiinnijäämisestä. Niin sanottujen ammattijuoppojen huoli kiinnijääntiä kohtaan on saattanut olla pienempi kuin niin sanottujen normaalikäyttäjien. Tämän vuoksi he ovat jääneet useammin poliisien ja raittiusvalvojen haaviin. Toinen selitys voi olla olojen kurjistuminen 1920-luvun lopulla. Taloudelliset vaikeudet alkoivat kurittaa Suomea jo ennen varsinaista vuoden 1929 varsinaista maailmanlaajuista lamaa. Niillä, joilla meni huonosti, meni tämän talouden taantumana myötä todennäköisesti entistä kurjemmin. Tämän seurauksena miestä väkevämpään turvauduttiin entistä useammin, mikä yhdessä välinpitämättömyyden kanssa aiheutti tiuhemman kiinnijäämisen. Toisaalta luvut kertovat vain rikosten uusimisen yleisyydestä saman vuoden aikana, minkä lisäksi on huomattava edellä mainittu eri tekijöiden määrän kasvu. Kahden ensimmäisen vuoden välillä tuomittujen henkilöiden määrä kymmenkertaistui ja kahden jälkimmäisen vuoden välillä edelleen tuplaantui.

On varsin todennäköistä, että iso osa kaupunkilaisista nautti alkoholia ainakin joissain tilaisuuksissa, mutta tietyt henkilöt jäivät siitä helpommin kiinni kuin toiset. Todellista juopumusten määrää on vaikea arvioida, koska julkitulemattomien juopumusten määrää ei ole tiedossa, eikä sen selvittäminen ole käytännössä mahdollistakaan. Lisäksi kaikki julkisilla paikoilla tapahtuneet juopumuksetkaan eivät tulleet ilmi, vaikka valvonta ajan mittaan tiukentuikin. Valvonnan ja juopumuspykälän kiristämisen jälkeen määrät kasvoivat nopeasti, kun kansa tottui anniskelun kontrolloimattomuuteen ja kieltolain vaputtamaan alkoholiin.

Valvonnan tiukentumisen voi tosin ainakin Jyväskylän osalta jossain määrin kyseenalaistaa, koska raittiuslautakunnan yleinen huolenaihe oli nimenomaan raittiudenvälvojen ja raittiuspoliisien määrä. Tästä puutteesta valitettiin Jyväskylän kaupunginvaltuustolle vuosittain heti raittiuslautakunnan perustamisesta lähtien, vaatien määrärahoja mainittujen valvojen palkkaamiseen.¹⁷⁹ Vaatimuksista huolimatta ensimmäiset vakituiset raittiuspoliisit palkattiin vuosikertomusten perusteella vasta vuonna 1926¹⁸⁰. Tämän jälkeenkin tiedot raittiuspoliisien määrästä ovat hajanaisia. Vaikuttaa siltä, että raittiuspoliisin oikeuksin varustettuja henkilöitä Jyväskylässä ovat käytännössä olleet vain rait-

¹⁷⁹ Esim. JyKA JRA Kokouksen pöytäkirjat 14.4.1920, 15.9.1920, 11.11.1920, 5.5.1921, 18.12.1922, 3.10.1923, 9.9.1924.

¹⁸⁰ JyKA JRA Toimintakertomus 1926.

tiuslautakunnan jäsenet¹⁸¹. Toiminnan epäjohdonmukainen ja osin puutteellinen kirjaiminen ei anna raittiuslautakunnasta kovin ammattimaista kuvaa. Toisaalta raittiuslautakunnan kohdisti valvontansa pääasiassa kieltolain noudattamiseen, poliisin huolehtiessa juopuneiden kiinnitoista¹⁸².

3.3 Miten ja millä juovuttiin

Yleisesti kieltolakiajan alkoholikulttuuria leimasi kaksi asiaa. Ensimmäkin nautittavat juomat olivat alkoholipitoisuudeltaan korkeita, useimmiten 96 %:n vahvuista spritiä tai pirtua, joka oli pääasiassa peräisin Saksasta tai Virosta. Toisekseen juomia nautittiin kerralla suuria määriä. Vahvat juomat olivat yleisimpiä, koska miedompia juomia oli vaikeampi saada ja vahvempaa tavaraa oli salakuljettajien tehokkaampaa ja turvallisempaa liikutella. Alkoholiksi oli helpompaa hankkia laajasta jakeluverkostosta, kuin ottaa riski ja nähdä vaiva keittää itse. Joidenkin kertomusten mukaan alkoholia saattoi tilata aivan kotiovelle kannettuna.¹⁸³ Toisaalta kovin kaukaa ei alkoholia tarvinnut hakea, esimerkiksi Jyväskylässä tiedetään asuneen viinatrokareita lähes joka korttelissa¹⁸⁴.

Ennen kieltolakiäikää vahvempien juomien osuus oli ollut laskussa, mutta lain aikana ulkomailta salakuljetetun pirtun osuus oli kaupungeissa jopa 90 % kokonaiskulutuksesta. Kotipolitoistakin juotiin, mutta pääasiassa vain maaseudulla. Koska valvontaa tai sääntelyä ei viinan tarjonnan suhteen ollut, kokonaiskulutus nousi joidenkin arvioiden mukaan jopa kaksin- tai kolminkertaiseksi verrattuna kieltolakia edeltäviin aikoihin.¹⁸⁵

Todellista kieltolain aikaista alkoholinkulutusta on kuitenkin vaikea arvioida, koska siitä ei tuolta ajalta ole virallisia tilastoja. Aija Kaartisen mukaan suorien todisteiden puuttuessa on hieman kyseenalaista väittää alkoholinkulutuksen lisääntyneen pelkkiä juopumustilastoja ja epävirallisia kulutustilastoja tarkastelemalla. Kieltolain aikana al-

¹⁸¹ Esimerkiksi vuonna 1928 raittiuslautakunnassa toimi yhdeksän jäsentä. Näistä kahdeksalla kerrotaan olleen raittiuspoliisin oikeudet, mutta vain kolme on näitä raittiuspoliisin oikeuksia käyttänyt. Mitään muuta raittiuspoliiseihin liittyen ei kyseiseltä vuodelta mainita muissakaan raittiuslautakunnan dokumenteissa. JyKA JRA Toimintakertomus 1928.

¹⁸² Tähänkään raittiuslautakunnan resurssit eivät aina riittäneet, vaan avun tarvetta ilmaistiin säännöllisesti. Esim. JyKA JRA Muut viranomaisilta saapuneet asiakirjat, Vaasan läänin maaherran kirje Jyväskylän raittiuslautakunnalle 28.10.1924. Kirjeessä valitellaan varojen vähyyttä ja pyydetään vetoamaan raittiuden harrastajien vapaa-ehtoiseen toimintaan; JyKA JRA Kaupunginvaltuustolle ja -hallitukselle lähetetyt asiakirjat, 26.1.1925 päivätty kirje.

¹⁸³ Rasinaho 2006, 23–33, 42.

¹⁸⁴ Fredrikson 2000, 99.

¹⁸⁵ Lehti 2001, 226–227.

koholinkäyttöön puututtiin tiukemmin, mikä osaltaan selittää korkeita juopumustilastoja. Koko totuutta sekään ei kuitenkaan kerro.¹⁸⁶

Jotain kulutuksen määrästä kertoo se, että kieltolain aikana salakuljetetun pirtun ympärille muodostui pitkälle sisämaahan ulottunut myyntiverkosto. On arvioitu, että jopa 100 000 suomalaista sai ainakin jossain vaiheessa osan elannostaan tätä kautta. Kun Suomessa takavarikoidun salakuljetuspirtun määrät olivat ennen kieltolakia muutamia tuhansia litroja vuodessa, olivat määrät 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa miljoonan litran luokkaa ja ylikin. Kun tähän yhdistetään tullin arviot 10–20 %:n takavarikkomäärästä, salakuljetettiin Suomeen viinaa jopa viidestä kymmeneen miljoonaa litraa vuosittain. Pirtun litrahinta vaihteli ajan ja paikkakunnan mukaan 20 ja 200 markan välillä. Saksalainen pirtu oli yleisesti halvempaa kuin virolainen.¹⁸⁷

Laittoman alkoholikaupan ympärille muodostunut toiminta on laskettavissa ammattirikollisuudeksi¹⁸⁸. Salakuljettajien ja myyjien toimintaa helpotti, että heidän autonsa ja veneensä olivat yleensä parempia kuin kieltolakia valvoneiden tahojen, kuten tullin ja poliisien¹⁸⁹. Jyväskylä ei tässä muodostanut poikkeusta, vaan viranomaisien välineet ja kulkuneuvot todettiin puutteellisiksi raittiuslautakunnan kirjeessä kaupungin poliisilaitokselle vuonna 1931. Samasta kirjeestä selviää, että suurin osa Jyväskylään saapuvasta viinasta kuljetettiin kaupunkiin Päijännettä pitkin. Viranomaisilla ei ollut moottorivenettä, jonka avulla salakuljettajien toimet olisi voitu estää.¹⁹⁰

Suhtautuminen alkoholin nauttimiseen oli sosiaalisesta luokasta riippuen erilaista kuin nykyään. Alkoholi kuului ihmisten vapaa-aikaan ja juhlaan kieltolain aikanaan, huolimatta siitä että se oli laitonta. Alkoholi oli arkena ja viikonloppuisin osa työstä irtautumisen rituaalia ja sitä käytettiin tietysti myös päihtymistarkoituksessa. Juominen opittiin yleensä nuorena oman ikäryhmän keskuudesta ja tuttavapiiristä. Alkoholista nautittiin harvemmin yksin, usein nauttiminen tapahtui sosiaalisissa tilanteissa, kuten erilaisissa

¹⁸⁶ Kaartinen 2011, 237.

¹⁸⁷ Pullat 1993, 37, 55–57; Jyväskylän Biljardi-kahvilaa koskeneessa ilmiantokirjeessä mainittiin erään miehen ostaneen 1,6 litraa spriitä 90 markalla maaliskuussa 1927. JyKA JRA Oppilaitoksilta, yksityisiltä ja yrityksiltä saapuneet asiakirjat, 7.4.1927 päivätty kirje otsikolla ”Valahtoinen todistus”.

¹⁸⁸ Hämäläinen 2000, 389.

¹⁸⁹ Pullat 1993, 31, 122.

¹⁹⁰ JyKA JRA Kaupungin omille viranomaisille lähetetyt asiakirjat, päivämäärätön kirje vuodelta 1931 otsikolla ”Jyväskylän kaupungin poliisilaitokselle”.

iltamissa ja huvitteluissa. Mikäli tällaista ei ollut tarjolla, saattoi kadulle humaltuneena tai juomaan lähteminen vaikuttaa houkuttelevalta vaihtoehdolta.¹⁹¹

Varsinkin ylemmät luokat ajattelivat alempien luokkien käyttävän alkoholia sivistymätömästi pelkästään päihtymystarkoituksessa. Missään nimessä pelkästä ryyppäämisestä ei ollut kysymys etenkään ennen kieltolakia, vaikka sivistyneistö ja raittiusväki tähän uskoivatkin.¹⁹² Kieltolaki kuitenkin muutti suomalaisia juomatottumuksia humalahakuisempaan suuntaan, koska vahvempaa pirtua nautittiin samoja määriä kuin miedompaa viinaa aiemmin. Niin sanottuja parempia juomia oli niukasti tarjolla tai ne olivat hintavuutensa takia vain ylempien luokkien saatavilla.¹⁹³ Esimerkiksi ylempiluokkaisten herrasmiesten perustaman Jyväskylän klubin jäsenet hankkivat hienompia juomia, kuten konjakkia, viskiä ja likööreitä eräältä ruotsinkieliseltä trokaripariskunnalta. Toki silloin tällöin ylempiluokkaisetkin joutuivat turvautumaan halveksimaansa trokarispriihin.¹⁹⁴

Kaiken kaikkiaan suomalaiset jaettiin alkoholia oikein ja väärin käyttäviin. Jaon avulla voitiin erottaa ylemmät luokat keski- ja alempiluokkaisista. Eniten huolta kannettiin nuorten, naisten sekä työ- ja maalaisväestön juomisesta.¹⁹⁵ Muistelmakirjoitukset 1920- ja 1930-luvun Jyväskylän Mäki-Matin työväenkaupunginosasta kertovat siellä olleen useampi viinaa myyvä perhe ja tunnettuja yleisiä naisia. Samanlaisia tietoja on myös keskustan alueelta. Kieltolakiaikaa pidettiin Jyväskylässä ”pirtu-aikana”.¹⁹⁶

Spriin ja pirtun yleisyydestä huolimatta kieltolain aikana nautittiin muitakin juomia. Perinteiden mukaan kodeissa valmistettiin kotipolttosen ohella olutta tai sahtia ja pienempituloiset valmistivat kiljua. Kiljun miellettiin liittyvän nuorten miesten juhlintaan ja etenkin työmiesten juomiseen. Toisaalta hyvän alkoholin kriteerit olivat varsin väljät; myrkyttömyys ja korkea alkoholipitoisuus. Pahimmassa tapauksessa turvauduttiin korvikealkoholiin, kuten rautakauppojen pulituuriin ja talousspriihin, suutarien kengänkiillockkeisiin tai suuvesiin. Nämä olivat yleensä kuitenkin kaikkein eniten alkoholia kuluttavien tai köyhimpien vaihtoehtoja.¹⁹⁷ Jyväskylässä päätettiin vuoden 1927 alussa kerätä

¹⁹¹ Apo 2001, 230–233; Rasinaho 2006, 81.

¹⁹² Esim. Peltonen 1997, 63–64, 74; Vilkuna 1995, 210; Koskela 2002, 37.

¹⁹³ Sillanpää 2002, 55–56.

¹⁹⁴ Jyväskylän klubilla nautittiin hienompien juomien lisäksi apteekkispriitä ja kadulta ostettua spritiä. Katuspriin kelvollisuus tarkistettiin siten, että myyjä maistoi juomaa ostajan nähden. Fredrikson 2000, 97–99.

¹⁹⁵ Apo 2001, 215.

¹⁹⁶ Räsänen & Räsänen 1985, 67, 115.

¹⁹⁷ Apo 2001, 224–226.

lista tunnetuista denaturoidun alkoholin käyttäjistä. Tarkoitus oli jakaa listaa sellaista myyville ja näin estää denaturoidun alkoholin nauttimista.¹⁹⁸

Vauraampi väki hankki alkoholinsa usein kiertoteitse lääkärin määräämällä reseptillä apteekkeista, millä varmistettiin tuotteen puhtaus.¹⁹⁹ Tästä kielii apteekkien merkittävästi kasvanut lääkkeeksi tarkoitettun reseptialkoholin myynti kieltolain aikana. Myydyt määrät olivat miljoonan litran luokkaa vuosittain ja jopa viisinkertaisia verrattuna aikoihin ennen ja jälkeen kieltolain.²⁰⁰ Apteekkialkoholia käytettiin lääkkeenäkin, mutta useimmiten käyttötarkoitukset olivat jotain aivan muuta²⁰¹. Apteekkiprii aiheutti keskustelua Jyväskylässä vuoden 1925 toukokuussa, kun sosiaaliministeriön raittiusosasto lähestyi kaupungin raittiuslautakuntaa kirjeellä. Ministeriö kehotti raittiuslautakuntaa puuttumaan apteekkipriin hankintaan liittyviin asioihin. Sosiaaliministeriön omissa tutkimuksissa oli käynyt ilmi, että kaupungissa on liikkeellä väärennetyjä reseptejä ja spritiä on hallussa reseptittömällä henkilöillä.²⁰² Myös eläinlääkäreiltä hankittiin alkoholireseptejä²⁰³.

Kovin tarkkaa kuvaa jyvaskyläläisten juomatavoista on pelkkien poliisiraporttien ja oikeuden pöytäkirjojen tietojen perusteella vaikeaa saada. Selkein havainto lienee spriin ja pirtun yleisyys nautittuna juomana. Sen lisäksi juodut määrät olivat suuria, mikä ilmenee poliisiraporttien kuvauksista. Niiden mukaan kiinniotetut olivat lähes aina joko ”nähtävästi juopuneena” tai ”ylenmäärin juopuneena”. Ensimmäiseen viitattaessa on kuitenkin otettava huomioon, että se oli suurimman osan kieltolakiajasta lain vaatimus pidätykselle. ”Nähtävästi juopuneita” ei ennen 1922 lakimuutosta juurikaan raporteista löytynyt. Vasta muutoksen jälkeen näin mainittiin lähes jokaisessa poliisiraportissa. Tällöin kyse on todennäköisesti ollut vain kirjaamistavan muutoksesta. Lisäksi on huomioitava tapauskohtainen tulkinnanvaraisuus. ”Ylenmäärin juopuneiden” kohdalla kyse oli selkeästi kovemmasta humalatilasta, mikä viittaa ajalle ominaisiin suuriin alkoholi-

¹⁹⁸ JyKA JRA Kokouksen pöytäkirja 31.1.1927.

¹⁹⁹ Apo 2001, 213, 225.

²⁰⁰ Louhelainen 1991, 82.

²⁰¹ Apo 2001, 231.

²⁰² JyKA JRA Ministeriöltä saapuneet asiakirjat, 17.5.1925 päivätty kirje otsikolla ”Jyväskylän raittiuslautakunnalle”.

²⁰³ Vuonna 1928 Jyväskylässä puhetta herätti eläinlääkärin syllistyminen laittomien reseptien kirjoittamiseen, mutta syytetä ei nostettu sosiaaliministeriön päätöksellä näytön puutteen vuoksi. Kyseinen eläinlääkäri oli Jyväskylän klubin jäsen, mikä saattaa viitata väitteiden todenperäisyyteen. JyKA JRA Kokousten pöytäkirjat 1928; Ministeriöltä saapuneet asiakirjat, 14.8.1928 päivätty kirje otsikolla ”Jyväskylän kaupungin Raittiuslautakunnalle”; Fredrikson 2000, 90.

määriin. ”Ylenmäärin juopuneita” löytyi yhteensä 57 henkilöä²⁰⁴. Toisinaan poliisiraporteissa mainittiin henkilön kykenemättömyys huolehtia itsestään. Tällä on todennäköisesti viitattu sammumistilaan tai selkeään motoriikan heikkenemiseen. Näissä tapauksessa ei ole epäselvyyttä nautitun alkoholin määrästä.

Syytettyjen omat selitykset kuulustelutilanteissa selviämisen jälkeen vaihtelivat. Suurin osa myönsi syytökset täysin paikkansapitäviksi sen enempää mitään lisäämättä, mutta osalle oli tärkeää päästä vähättelemään oman teon laatua. Tällöin poliisiraportissa syytetty kertoo joko nauttineensa muutamia ryyppyjä tai ”hieman väkijuomaa”²⁰⁵. Joskus syytetyt eivät omasta mielestään olleet humalassa²⁰⁶. Selitykset voivat pitää osin paikkansa, koska lakia tulkittiin tiukasti etenkin 1920-luvun loppupuolella ja 1930-luvulla ennen vuoden 1931 juopumuspykälän muutosta.

Juopumuksesta kiinni jätettäessä oli jokseenkin yleistä, että juopuneelta löytyi jotain alkoholipitoista juomaa. Yleensä se oli spriitä tai pirtua, ja sitä kannettiin joko lasipullossa tai ”varpuseksi” kutsutussa peltisessä taskumatissa²⁰⁷. Mikäli juomaa löytyi, se takavarikoitiin todistusaineistoksi ja punnittavaksi. Poliisiraporttien perusteella viinan hallussapidosta tuli aina tuomio, koska teko oli varsin helppo todistaa: joko viinaa oli tai sitä ei ollut.

Viinan hallussapito oli yleisin kieltolakirikos²⁰⁸. Se oli Jyväskylän raastuvanoikeuden pöytäkirjoissa myös yleisin juopumuksen yhteydessä esiintynyt oheisrikos. Muista kieltolakirikoksista, kuten viinan kuljetuksesta, myynnistä tai valmistuksesta ei yleensä jätetty kiinni juopumuksen yhteydessä. Juopuneena näiden tekojen harjoittaminen nostatti kiinnijäämisriskiä. Esimerkiksi vuosien 1920, 1925 ja 1930 aikana viinan myynnistä tai valmistamisesta jäätiin Jyväskylässä juopuneena kiinni vain kahdesti²⁰⁹. Näissä jutuissa rangaistukset olivat yleensä kovempia ja oikeudenkäynnit monimutkaisempia.²¹⁰

²⁰⁴ Esim. JyMA JRO Cca:162 20.1.1930 §167. Tapauksiin kirjattiin yleensä lisäksi, ettei henkilö pystynyt huolehtimaan itsestään.

²⁰⁵ Esim. JyMA JRO Cca:135 11.3.1925 §388. Tapauksessa maanviljelijä myönsi nauttineensa väkijuomia, mutta kiisti olleensa juovuksissa. Maanviljelijä tuomittiin lisäksi spriin hallussapidosta.

²⁰⁶ Esim. JyMA JRO Cca:137 20.7.1925 §1024.

²⁰⁷ Fredrikson 2000, 100.

²⁰⁸ Sipola 2007, 53.

²⁰⁹ JyMA JRO Cca:135 23.3.1925 §460. Tuomio annettiin juopumuksesta, viinan hallussapidosta ja viinan myynnistä ja se oli suuruudeltaan 310 päiväsakkoa, eli 6 200 markkaa; JyMA JRO Cca:113 13.12.1920 §866. Juopumuksen lisäksi tuomio viinan valmistuksesta ja hallussapidosta. 450 markkaa sakkoja tai 55 päivää kuritushuonetta.

²¹⁰ Tarkemmin alkoholin salakuljetuksesta ja myynnistä ks. Filpus 2001; Pullat 1993.

Suhteellisesti eniten hallussapitoja löytyi vuonna 1920, jolloin 42 %:ssa tapauksissa juopumustuomion yhteydessä annettiin myös hallussapitotuomio. Muina tarkasteluvuosina juopuneiden hallusta löytyi alkoholia 15 %:ssa kaikista tuomioon johtaneista tapauksista²¹¹. Alkoholin hallussapidot juopumusten yhteydessä kertovat siitä, että juopumisen tapahtui julkisesti, eikä sitä liioin yritetty piilotella kielloista huolimatta. Omat viinat kannettiin monesti mukana. Kun viinan hallussapidosta jäätiin kiinni, oli yleisin selitys, että viina oli saatu ”tuntemattomalta mieheltä”²¹². Samoin ostopaikka ja -aika olivat hyvinkin epämääräisiä. Juoman nauttimiseen viitattaessa syytetyt eivät koskaan määritelleet nauttimispaikkaa tai henkilöitä, keiden kanssa alkoholia oli nautittu tai keiltä se oli saatu.

Tämä ”tuntematon mies” olikin varsin tunnettu usean juopumuksesta tuomitun keskuudessa. Todellisuudessa nämä miehet tunnettiin varmasti ainakin nimeltä. Heitä ei haluttu ilmiäntää, koska kertomatta jättämisestä ei tuomittu lisärangaistuksia ja oma alkoholin-saanti haluttiin turvata myös jatkossa²¹³. Osin asiaan vaikutti varmasti ikivanha perinne, jonka mukaan alkoholia tarjonnut oli hyvä mies, ja että miesten kuului tarjota toisilleen alkoholia. Tätä perinnettä sovellettiin kieltoain aikana viinan tarjoamisen sijaan sen myynnillä, kun mukaan oli astunut riski ja tienausmahdollisuus. Toisin sanoen hyviä miehiä ei haluttu paljastaa.²¹⁴

Juopumustapauksiin liittyi joskus vastarintaa kiinniottotilanteessa ja suoranaista teon kiistämistä kuulustelun yhteydessä sekä oikeuden käsittelyssä. Kummassakin tapauksessa kyse oli harvinaisesta ja kieltoain mittaan vähenevästä ilmiöstä. Vastarinnan tekeminen määriteltiin poliisiraporteissa pääosin kahdella tapaa, joko siitä mainittiin tai sen kerrottiin olleen ankaraa. Mikäli kyse ei ollut ankaraksi määritellystä vastarinnasta, jatkotoimenpiteisiin ei yleensä ryhdytty. Silloin kun vastarinta oli määritelty ankaraksi, siitä seurasi lähes varmasti tuomio virkavallan vastustamisesta, rankimmissa tapauksissa pahoinpitelystä. Näitä käsitellään tarkemmin edempänä.

Kaikkein yleisintä vastarinnan tekeminen pidätystilanteessa oli kieltoain alussa. Vuonna 1920 vastarinnasta mainittiin seitsemässä tapauksessa, joista neljässä vastarinta oli ankaraa ja johti lisätoimenpiteisiin. Vuosina 1925 ja 1930 vastarintaa esiintyi käytän-

²¹¹ Pelkkiä viinan tai spriin hallussapitoja tapahtui Jyväskylässä raastuvanoikeuden pöytäkirjojen mukaan huomattavasti tätä enemmän, mutta pelkkiä hallussapitorikoksia ei tässä tutkimuksessa kartoitettu.

²¹² Esim. JyMA JRO Cca:163 3.2.1930 §322, Cca:132 22.9.1924 §1281.

²¹³ Sipola 2007, 48.

²¹⁴ Vilkuna 2015, 345.

nössä enää marginaalisesti, kumpanakin vuonna alle prosentissa kaikista tapauksista. Kehitys oli vieläpä sen suuntaista, että ankarat vastustamiset muuttuivat suhteessa harvinaisemmiksi vuonna 1930. Muutokset kuvastavat sitä, että 1922 lakimuutoksen jälkeen juopujat otettiin kiinni herkemmin ja näin ollen alkoholia ei ollut nautittu niin paljon, että kiinniottotilanteessa olisi alettu rähisemään ja vastarintaan. Syynä voi olla myös se, että kieltolakiin oli jo totuttu ja juopumustuomioita ei pelätty, vaikka rikosrekisteriin jäikin merkintä juopumuksesta.

Vastarintaan ryhtyneet olivat poikkeuksetta²¹⁵ irtolaisia, työmiehiä tai muita kaupunkityöväestön edustajia. Minkäänlaista ikään liittyvää konsensusta tästä joukosta ei löytynyt, vaan vastarintaan pidätystilanteessa saatettiin ryhtyä iästä riippumatta. Ainoastaan kaikkein vanhimmat, eli yli 60-vuotiaat, eivät siihen syyllistyneet. Vastarintaan ryhtyneistä kaikki olivat miehiä.

Juopumuksen kiistäminen oli vastarinnan tekemistä yleisempää. Tästä huolimatta sitäkin esiintyi varsin harvoin. Mitään erityisiä perusteita juopumuksen kiistämiseksi ei tarjottu. Perusteluna oli yleensä, että henkilö ei mielestään ollut kiinniottohetkellä humaltuneena, vaan täysin selvänä. Vuonna 1920 juopumuksensa kiisti vain yksi kivityömies (kaksi prosenttia kaikista tuomituista). Tämän jälkeen kiistäminen yleistyi ja vuonna 1925 juopumussyyte kiistettiin 18 kertaa (kolme prosenttia). Eniten kiistämisiä tapahtui vuonna 1930, jolloin juopumus kiistettiin 66 kertaa (kuusi prosenttia). Vuonna 1925 kiistettiin lisäksi seitsemän kertaa juopumuksen yhteydessä jokin toinen syyte, esimerkiksi häiriköinti tai meluaminen.

Sosiaalisella luokalla ei ollut juurikaan merkitystä kiistämisen suhteen. Sitä tekivät niin työmiehet, maalaisväestö, kauppiat kuin poliisitkin. Motiiveissa sen sijaan on varmasti ollut vaihtelua, vaikka niiden selvittäminen ilman tarkempia tietoja on vaikeaa. Esimerkiksi poliisilla ja työmiehellä on ollut kiistämiseksi varmasti erilaiset syyt, ensin mainitulla mahdollisesti työn säilyttäminen ja jälkimmäisellä tähän yritykseen saattoivat ajaa taloudelliset syyt. Kiistäjien ikää tarkasteltaessa ei löytynyt suurempaa poikkeavuutta kaikkien juopuneiden määriin ja ikäluokkiin suhteutettuna. Kiistäjien keski-ikä asettui vuoden tarkkuudella samaan kaikkien juopuneiden keski-ikänsä kanssa. Yksikään nainen ei kiistänyt juopumustaan.

²¹⁵ Yksi toimitusjohtaja heidän joukostaan löytyi, mutta vastarinta oli tässä katsottu niin ankaraksi, että tapauksessa annettiin tuomio myös poliisin vastustuksesta. Ks. s. 98.

3.4 Rangaistukset

Juopumuksissa pääasiallinen rangaistusmuoto oli sakko. Sakon suuruus määriteltiin rikoslaissa samassa pykälässä kuin itse juopumus. Lain muutosten mukana muuttuivat jonkin verran myös juopumusten tuomitsemiskäytännöt. Pääpiirteittäin rangaistusten luonne säilyi samanlaisena koko kieltolain ajan, mutta sakkojen määrät kohosivat muutosten myötä. Virkamiesten juopumukset koettiin niin sanottuja normaaleja juopumuksia vakavammiksi. Niinpä koko kieltolain ajan säilyi voimassa käytäntö, jonka mukaan virkamiesten rangaistukset olivat kovempia. Viraltapanon lisäksi sakon määrä oli virkamiesten tapauksissa vähintään kaksinkertainen. Monissa kieltolakirikoksissa annettiin kovempi tuomio rikoksen uusimisesta²¹⁶. Juopumustuomioissa tällainen ei kuitenkaan ollut käytäntönä, eikä esimerkiksi viidennen kerran juopumuksesta tuomittu saanut kovempaa tuomiota kuin ensikertalainenkaan. Juopumuspykälässä ei missään vaiheessa mainittu uusinnan johtavan kovempiin tuomioihin.

Vuonna 1920 ennen juopumuspykälän ensimmäistä muutosta sakot määriteltiin markkamääräisesti ja sakon suuruus juopumuksesta oli yleensä 50 markkaa. Sakon suuruudesta oli lakiin kirjattu ainoastaan enimmäismäärä, joka oli tässä vaiheessa sata markkaa. Muutettuna nykypäivän rahaksi määrä vastasi kieltolakivuodesta riippuen nykypäivän rahassa noin 35 euroa²¹⁷. Sakko oli markkamäärältään yhtä suuri, olipa kyseessä sitten työmies, maalari, talollinen tai rakennusmestari, koska käytössä ei vielä ollut päiväsakkojärjestelmää. Sakot tuntuivat suhteellisesti eniten siis pienituloisempien pussissa, kun taas varakkaammat selvisivät juopumuksesta verrattain melko vähällä. Mikäli tapaukseen liittyi esimerkiksi hallussapitorikos, nousivat sakot tästä yleensä sadalla markalla.

Pykälän muutoksen jälkeen vuoden 1922 alusta sakko oli vähintään sata ja enintään 3 000 markkaa. Lakiin ei tässä vaiheessa kirjattu päiväsakkomuotoista rangaistustelmää, vaikka järjestelmä oli ollut käytössä jo lähes puoli vuotta.²¹⁸ Sakot oli kuitenkin juopumustuomioissa määritetty päiväsakkomuodossa järjestelmään siirtymisen jälkeen heinäkuusta 1921 lähtien, koska niin määriteltiin sakkomuotoisia rangaistuksia käsitte-

²¹⁶ Esimerkiksi petäjävetinen sekatyömies tuomittiin tuntuviin 1 725 markan sakkoihin (115 päiväsakkoa) uusitusta viinan hallussapidosta. JyMA JRO Cca:134 16.2.1925 §199.

²¹⁷ <http://apps.rahamuseo.fi/rahanarvolaskin#FIN>. Viitattu 4.12.2015.

²¹⁸ SA (283/1921) Laki rikoslain 43 luvun 6§:n muuttamisesta.

levässä asetuksessa²¹⁹. Etuna oli se, että sakko oli periaatteessa sama kaikille, mutta sen suuruus vaihteli henkilön tulojen mukaan. Näkökulmasta riippuen muutos joko vähensi tai lisäsi eriarvoisuutta; nyt kaikki maksoivat suhteellisesti tulojen mukaan, mutta toisaalta sakon suuruus ei enää ollut sama kaikille. Juopumuspykälässä päiväsakkomuodossa ilmaistuihin rangaistuksiin siirryttiin vasta vuoden 1931 lakimuutoksessa. Tuomiot vaihtelivat nyt kymmenen ja sadan päiväsakon välillä. Markkamääräisiä arvoja ei pykälässä tämän jälkeen enää mainittu.²²⁰

1920-luvun puolivälissä yleisimmäksi sakon määräksi muodostui kymmenen päiväsakon rangaistus, mutta kieltolain loppupuolella tuomittiin yleensä kovempia 20 päiväsakon rangaistuksia²²¹. Itse sakon määrä saatiin suoraan tuomitun päivittäisistä ansioista. Sanomattakin lienee selvää, että kun tuomioihin liittyi juopumuksen lisäksi muuta, sakkojen määrät kasvoivat. Varsinkin vakavampien väkivaltarikosten ja uusittujen kieltolakirikosten yhteydessä sakot kasvoivat paikoin varsin suuriksi ja tuomioon liitettiin joskus sakkojen ohella suora vankeustuomio.²²²

Rangaistusten kannalta on mielenkiintoista, ettei lakia täysin noudatettu sakkojen määrän suhteen. Tuomittu sakko ei aina ylittänyt kulloisenkin lakiversion vähimmäismäärää. Näin etenkin silloin, kun kyseessä oli vähätuloisempi henkilö. Hyvä esimerkki tästä on helsinkiläisen sekatyömiehen tapaus; helmikuun 23. päivänä 1925 hänen julki-juopumuksensa rangaistiin Jyväskylän raastuvanoikeudessa vain viidellä päiväsakolla. Miehen pienistä tuloista johtuen sakon määrä oli lopulta vain 25 markkaa. Tapaukseen ei liittynyt mitään erityistä, joka olisi tämän suoraan selittänyt. Mies oli esimerkiksi iältään 33 vuotta, eli lähellä juopuneiden keski-ikää, joten siitäkään ei selitystä voi löytää.²²³ Sakoissa käytettiin todennäköisesti jonkinlaista kohtuullisuuden periaatetta, mikäli tuomittu oli riittävän vähävarainen.

²¹⁹ SA (130/1921) Laki rikoslain 2 luvun 4, 5 ja 16 §:n sekä 28 luvun 1 §:n muuttamisesta toisin kuuluvaksi.

²²⁰ SA (161/1931) Laki rikoslain 43 luvun 6§:n muuttamisesta.

²²¹ Väite perustuu vuosien 1925 ja 1930 päiväsakkojen määriin. Vuonna 1925 yleisin sakko oli kymmenen päiväsakkoa ja vuonna 1930 kaksikymmentä päiväsakkoa.

²²² Muuramelainen työmies tuomittiin vuodeksi ja kolmeksi kuukaudeksi kuritushuoneeseen ja 1 500 markan sakkoihin (100 päiväsakkoa) neljästä juopumuksesta, neljästä reseptiväärennöksestä sekä viinan hallussapidosta. Lisäksi hän menetti kansalaisluottamuksensa neljäksi vuodeksi. Tapauksessa syytettiin alun perin lisäksi poliisin vastustamisesta, mutta syyte hylättiin. JyMA JRO Cca:161 9.12.1929 §2414; Samainen työmies oli muutama kuukausi edellisen teon jälkeen juopuneena pahoinpidellyt miehen rautaputkella lyömällä. Lisäksi mies oli tarjonnut maksuvälineeksi viinaa. Tästä teosta aiempaan tuomioon lisättiin neljä kuukautta vankeutta ja 1 500 markkaa sakkoja. JyMA JRO Cca:162 13.1.

²²³ JyMA JRO Cca:135 11.3.1925 §375.

Samanlaisia tapauksia löytyy vuodelta 1925 muutama muukin, mutta vuonna 1930 alle kymmenen päiväsakon tuomioita ei enää annettu²²⁴. Kun huomioidaan aiemmin mainittu sakon vakiomäärän kohoaminen kymmenestä kahteenkymmeneen päiväsakkoon, voidaan sanoa linjan kiristyneen tuomioiden suhteen kaikkien tuomittujen kohdalla. Lisäksi harvoissa tapauksissa hyvätuloisten kohdalla tuomiot olivat ankarampia²²⁵. Tämäkin ilmiö käytännössä kuihtui pois kieltolain loppupuolella. Päiväsakkorangaistukset olivat yleisesti linjassa sosiaaliseen luokkaan tai tuloihin katsomatta, ja vähäisetkin poikkeamat katosivat vuosien varrella. Sakkojen suuruudet vaihtelivat pääasiassa vain tuomittujen tulojen perusteella. Virkamiesten kohdalla sakot olivat lain vaatimuksen mukaan aina kovempia²²⁶.

Syytettyjen päiväansioiden ilmoittaminen jäi heidän omalle vastuulleen poliisikuulustelujen yhteydessä. Juopumusmäärien kasvaessa oikeudella ei voinut olla resursseja hankkia tietoja kaikista syytetyistä. Ei varmasti ollut tavatonta, että omat tulot ilmoitettiin todellista pienemmiksi pienempien sakkojen toivossa. Toisaalta poliisille valehtelusta ja siitä kiinnijäämisestä oli omat seurauksensa, mistä johtuen valehteluun liittyi riski. Kun tapauksissa ei mainita mitään valehtelusta tai muustakaan epäilyttävästä, on syytettyjen kertomien tulojen todenperäisyyttä melko vaikea arvioida. Kuitenkaan aina tuomioissa mainitut tulojen määrät eivät täsmänneet siihen, mitä syytetty oli ilmoittanut poliisikuulusteluissa. Tosin näissä tapauksissa omia tuloja ei kuulusteluissa vähätelty, koska tuomiossa mainittu tulojen määrä oli pienempi.²²⁷ Kyse oli ehkä jonkinlaisesta sakkojen kohtuullistamisesta. Mitään erityisen epäilyttävää aineistosta ei tulojen ilmoittamisen suhteen löytynyt.

Tulojen määrät kirjattiin yleensä viiden markan tarkkuudella. Alempiluokkaisten kertomat päivätulot vaihtelivat 5-15 markan välillä ja muilla tästä ylöspäin. Syytettyjen tulojen määriä ei kirjattu vuoden 1920 poliisiraportteihin, koska päiväsakkojärjestelmä

²²⁴ JyMA JRO Cca:135 2.3.1925 §288; JyMA JRO Cca:135 6.4.1925 §554; JyMA JRO Cca:136 20.4.1925 §606.

²²⁵ Esimerkiksi hyvätuloinen suutari sai yhdestä juopumuksesta 25 päiväsakkoa. Tuloja kyseisellä 27-vuotiaalla miehellä oli 20 markkaa päivässä, eli keskimääräistä enemmän. Tapauksessa ei mainita mitään erikoista kiinnioton tai juopumustilan suhteen. JyMA JRO Cca:135 23.3.1925 §440.

²²⁶ JyMA JRO Cca:163 3.2.1930 §326; JyMA JRO Cca:163 24.2.1930 §487. Posteljoonille ja sähköttäjälle tuomittiin kummallekin näissä tapauksissa 30 päiväsakkoa, mikä tulojen mukaan tarkoitti 600 markkaa.

²²⁷ Esim. JyMA JRO Cca:138 5.10.1925 §1347; JyMA JRO Cca:170 3.11.1930 §2316.

ei ollut vielä käytössä. Joskus tosin kirjattiin henkilön kertoneen olevansa vähävarainen²²⁸.

Kieltolakiajalla ongelmaksi muodostui kykenemättömyys sakkojen maksuun. Mikäli näin tapahtui, sakot oli lain mukaan muunnettava vankeusrangaistuksiksi. Koska yhä useampi ei 1920-luvun mittaan pystynyt maksamaan sakkojaan vaikeiden olojen ja lukuisien tuomioiden tuomien kovien summien vuoksi, aiheutti tämä merkittäviä ongelmia. Valtio jäi ilman sakkotuloja ja kun tuomiot muutettiin vankeudeksi, ruuhkautuivat putkat ja vankilat yli kapasiteettinsa. Vankien huoltaminen ei ollut halpaa kohonneiden virkamies- ja henkilökuntakustannusten sekä tilaongelmien vuoksi. Tämän kaiken lisäksi valtio jäi ilman alkoholista saatavia verotuloja, joita se kipeästi olisi kaivannut vaikeassa taloudellisessa tilanteessa etenkin 1920-luvun jälkimmäisellä puoliskolla ja 1930-luvun alussa. Lisäksi köyhäinhuoltolain perusteella avustettavien määrät kasvoivat talousongelmien aikana.²²⁹ Nämä ongelmat kokonaisuutena olivat yksi niistä syistä, jotka johtivat ensin juopumuspykälän lieventämiseen ja lopulta kieltolain kumoamiseen.

4 Kuka juopui

Jyväskylän raastuvanoikeudessa tuomittiin juopumuksesta ihmisiä käytännössä kaikista ikäryhmistä ja sosiaalisista luokista, siviilisäätyn katsomatta. Tämänkaltainen kattavuus ei ollut mitenkään poikkeavaa kieltolain ajalla. Karkeasti voidaan sanoa, että eniten rikoksia tekivät ne, joilla oli huonot sosiaaliset suhteet ja heikot sidokset perhepiiriin tai yhteiskuntaan ylipäätään²³⁰. Syyte juopumuksesta nostettiin siellä, missä siitä jäätiin kiinni. Niinpä tuomittujen joukossa oli niin jyväskyläläisiä kuin ulkopaikkakuntalaisia, sekä kaupunkilaisia että maalaisväestöä. Kaikki tämä kuvastaa hyvin Jyväskylän asemaa Keski-Suomen keskuksena 1900-luvun alkupuolella.

4.1 Ikä

Juopumuksesta kiinnijääneiden ikäjakauma pysyi suunnilleen samana koko tarkasteluajan. Kaikkina vuosina juopuneita löytyi eniten 20–29-vuotiaiden ja seuraavaksi eniten

²²⁸ Esim. JyMA JRO Cca:115 10.5.1920 §309. Maininnalla ei ollut mitään vaikutusta tuomioon.

²²⁹ Louhelainen 1991, 78, 92–94; Peltonen 1992, 71–78.

²³⁰ Esim. Sipola 2007, 52; Ylikangas 1976, 272.

30–39-vuotiaiden ikäryhmästä. Koko tarkastelujakson aikana ensin mainittujen osuus juopumuksista oli hieman reilut 43 %. Kyseisen ikäryhmän edustajia tuomittiin juopumusrikoksista eniten myös koko maassa. Sinällään tämä ei ole yllättävää, koska nuorten aikuisten osuus väkimäärästä oli suurin. Tästä syystä ikäryhmässä oli eniten kilpailua ja yhteiskunnallista painetta, mikä johti työttömyyteen ja ahdistuneisuuteen etenkin kaupunkiolosuhteissa. Lisäksi nuorilla oli harvemmin piilopaikkaa, kuten salakapakan tai jazzklubin tarjoamaa suojaa juomiselle.²³¹

TAULUKKO 1 Juopumuksesta tuomittujen ikäjakauma eri vuosina.

Ikä	1920	%	1925	%	1930	%	Yhteensä	%
alle 20	2	4,8	33	6,3	51	4,6	86	5,1
20-29	13	31,0	230	44,0	480	43,4	723	43,3
30-39	13	31,0	139	26,6	283	25,6	435	26,0
40-49	9	21,4	71	13,6	175	15,8	255	15,3
50-59	5	11,9	36	6,9	83	7,5	124	7,4
60 ja yli	-	-	14	2,7	33	3,0	47	2,8
Keski-ikä	35,3		32,5		33,2		33,0	
Yleisin ikä	26		24		27		24	

Lähde: Jyväskylän raastuvanoikeuden pöytäkirjat 1920, 1925, 1930 (JyMA JRO Cca:114–117, 134–138, 162–170).

Taulukosta 1 nähdään, että mitä enemmän ikää kertyi, sen vähemmän juopottelua harrastettiin tai ainakin siitä jäätin vähemmän kiinni. Voi olla, että nuoruusiän jälkeen alkoholin nauttiminen on siirtynyt enemmän yksityisiin tiloihin esimerkiksi perheen perustamisen jälkeen. Tarve julkijuopumukselle protestimielessä on iän myötä varmasti pienentynyt. Toisaalta protestijuomisen laajuutta ja merkitystä ei tule liioitella, eikä sitä tule liittää ainoastaan nuorten aikuisten käyttäytymiseen.

Ainoastaan vuosi 1920 on muista tarkasteluvuosista hieman poikkeava. Silloin juopuneita oli 20–29 ja 30–39-vuotiaiden ikäryhmissä saman verran. Kyseinen vuosi oli myös ainoa, jona yli 60-vuotiasta juopunutta ei löytynyt. Toisaalta kyseisen vuoden kiinnijääneiden määrä on muihin vuosiin verrattuna niin pieni, että kovin suuria johtopäätöksiä tästä ei juopumustottumusten tai muunkaan suhteen kannata lähteä vetämään.

Juopujien keski-ikä ei juuri muuttunut kieltolain aikana. Vuonna 1920 juopuneet olivat keskimäärin vanhimpia ja silloin keski-ikä kohosi 35,3 vuoteen. Muina tarkasteluvuosina luvut olivat hieman alhaisemmat. Tarkasteluvuosien keskiarvoksi muodostui tasan 33 vuotta. Taulukosta 1 nähdään kaikista yleisin ikä juopumuksille, joka oli 24 vuotta.

²³¹ Kaartinen 2011, 222–223; Ylikangas 1976, 282–288.

Yleisin ikä vaihtelee jonkin verran vuosittain, mutta kokonaisuutena eniten tuomittiin juuri tämän ikäisiä.

Alle 20-vuotiaita juopuneita tuomittiin vähän, mikä tukee väitteitä, joiden mukaan alkoholinkäyttö aloitettiin noin 20 ikävuoden tienoilla tai hieman aiemmin²³². Täysi-ikäisyyden raja oli Suomessa vuoteen 1969 saakka 21 vuotta. Alle täysi-ikäisten juopumukset käsiteltiin tuohon aikaan samalla tavoin kuin muidenkin, koska juopumusta pidettiin lain silmissä rikoksena siinä missä muita rikoksia. Muutoin alaikäisten alkoholinkäyttöön suhtauduttiin vakavasti tuolloinkin²³³. Enimmäkseen nuorten alkoholinkäyttö on tapahtunut todennäköisesti salassa ja piilossa kiinnijäämisen välttämiseksi. Aina tässä ei kuitenkaan onnistuttu, kuten seuraava esimerkki osoittaa.

Nuorin juopumuksesta kiinni jäänyt löytyi vuodelta 1930, kun vain 15-vuotias, työmieheksi luokiteltu poika jäi kiinni juopumuksesta konstaapelin tavattua tämän ”nähtävästi juopuneena” syyskuun 19. päivänä noin puoli kuuden aikaan Väinökadun pohjoispäässä. Tapauksessa ei poliisiraporttien tai oikeuden käsittelyjärjestyksen puitteista löytynyt mitään normaalista poikkeavaa, esimerkiksi mainintaa pojan nuoresta iästä. Tapaus käsiteltiin kuten muutkin ja siitä tuomittiin viiden markan päivänsioiden mukaan sakkoja 50 markkaa.²³⁴ Tapaus hahmottaa ajan nuorisokuvaa, työnteko saatettiin aloittaa jo varhain, eikä sitä pidetty välttämättä mitenkään poikkeavana. Samoin vastuu omista tekemisistä kasvoi nopeammin kuin nykyään. Toisaalta ensimmäisenä alkoholinkäytön aloittivat sellaisten perheiden lapset, jotka jo kotona olivat tottuneet vanhempien alkoholinkäyttöön ja viinan kotipolttoon myynteineen.²³⁵

Tätäkin nuorempien alkoholinkäytöstä löytyy viitteitä. Jyväskylän raittiuslautakunta oli tammikuussa 1921 saanut tietoonsa, että joukko erään koulun kolmoskuudesluokkalaisia oli nauttinut alkoholia humaltuen. Tapaus on sen verran erikoinen ja ainutlaatuinen, että siitä on keskusteltu todennäköisesti muissakin lautakunnissa. Raittiuslautakunta ei tehnyt asiasta mitään päätöstä, vaan päätti selvittää asiaa tarkemmin.²³⁶

Alle 20-vuotiaiden juopumuksia harvalukuisempia olivat yli 60-vuotiaiden juopumukset, joiden osuus koko ajalla oli vain alle kolme prosenttia. Vanhemmat ikäluokat olivat

²³² Esim. Apo 2001, 227.

²³³ Peltonen 1997, 43.

²³⁴ JyMA JRO Cca:169 6.10.1930 §2081.

²³⁵ Apo 2001, 229.

²³⁶ JyKA JRA Kokouksen pöytäkirja 19.1.1921.

tottuneempia raittiuteen ja raittiuden kannatus oli yleisempää heidän keskuudessaan. Ikäryhmä on myös lukumääräisesti pienin, sillä esimerkiksi eliniän odote ei 1920-luvulla ollut yhtä korkea kuin tänä päivänä. Yli 60-vuotiaiden juopumukset olivat vähäisiä myös koko maan tasolla²³⁷.

Vanhin juopumuksesta tuomittu oli 72-vuotias työmies, joka jäi kahdesti kiinni vuonna 1930. Yleensä saman ikäiset kirjattiin eläkeläisiksi, mutta mies saattoi olla vielä vetreässä kunnossa tai sitten työmieheydellä kuvattiin enemmänkin hänen sosiaalista asemaansa yhteiskunnassa. Vaimokin miehellä oli vielä hengissä, sillä kummankin tapauksen kohdalla mies kertoi olevansa naimisissa. Juopumukset tapahtuivat parin kuukauden välein kesällä ja alkusyksystä keskustan alueella Kauppakatu 27:n ja Vaasankatu 10:n kohdilla.²³⁸

Juopumukseen saakka johtanutta alkoholinkäyttöä harjoitettiin aineiston perusteella täten 57 vuoden ikähaarukalla. Näin voidaan turvallisesti sanoa, koska ääripäiden tapaukset eivät suinkaan olleet yksittäisiä. Esimerkiksi 16- ja 17-vuotiaita juopuneita löytyi aineistosta enemmänkin, samoin kuin yli 70-vuotiaita. Kieltoain aikana Jyväskylässä käytännössä kaiken ikäiset nauttivat alkoholia, mutta eniten sitä nautittiin nuoremalla aikuisiällä. Vaikka erot eri ikäryhmien välillä ovat selkeitä, voidaan sanoa, ettei kieltoain hengen rikkominen alkoholia nauttimalla ollut ikäsidonnaista.

4.2 Sosiaalinen asema ja siviilisäät

Ikätarkastelun ohella juopuneiden sosiaalista asemaa tai ammattia tarkasteltaessa löytyi selkeä linja. Juopumuksesta jaettiin eniten tuomioita ammattinimikettä työmies kanta-neille²³⁹. Heidän suhteellinen osuutensa juopumuksissa kasvoi vuosi vuodelta reilusta neljänneksestä lähes 60 %:in vuoteen 1930 mennessä. Kuvaavaa on, että juopumusmäärien vuosittaisen kasvun seurauksena laajempi joukko eri ammattien edustajia päätyi oikeuden eteen juopumustuomiolle. Jälkimmäisinä vuosina ammattinimikkeiden joukkoon alkaa ilmaantua myös selkeästi ylemmän luokan edustajia ja heidän suhteellinen osuutensa jopa hieman kasvoi. Kyse on osin luonnollisesta väestömäärän kasvusta ja

²³⁷ Esim. STV 1926, 208–209. Vuonna 1925 ikäryhmän osuus oli 2,1 % kaikista syytetyistä.

²³⁸ JyMA JRO Cca:166 30.6.1930 §1373; JyMA JRO Cca:168 8.9.1930 §1799.

²³⁹ Nimike vaihtelee hieman vuosittain, mutta olipa poliisiraporttiin kirjattuna sekatyömies tai pelkkä työmies, kyse on samasta ammattiryhmästä.

sen myötä ammattinimikkeiden kirjon laajenemisesta. 1900-luvun alkupuolella oli osin edelleen voimissaan varhaismoderni kategorisointitapa, jossa ammatit kuvaavat enemmän sosiaalista asemaa kuin itse ammattia²⁴⁰. Tästä syystä termejä sosiaalinen asema ja ammatti käytetään tässä osiossa käytännössä synonyymeinä.

TAULUKKO 2 Juopumuksesta tuomittujen ammatit, niiden määrät ja suhteelliset osuudet vuosittain.

Ammatti	1920	%	1925	%	1930	%
(seka)työmiehes	12	26,1	251	47,3	651	58,7
maalaisväestö	5	10,9	52	9,8	62	5,6
maalari tai muurari	2	4,3	39	7,3	56	5,0
tehdastyöntekijä	-	-	14	2,6	42	3,8
räättäli tai suutari	-	-	18	3,4	37	3,3
seppä	3	6,5	10	1,9	28	2,5
kauppias	6	13,0	23	4,3	10	0,9
kauppatkustaja	2	4,3	10	1,9	27	2,4
ajuri tai autonkuljettaja	-	-	13	2,4	21	1,9
leipuri	-	-	17	3,2	15	1,4
irtolainen	5	10,9	14	2,6	10	0,9
kirvesmies, kivityömiehes	2	4,3	9	1,7	18	1,6
montttööri, sähköasentaja	-	-	3	0,6	22	2,0
virkamies	-	-	4	0,8	20	1,8
työnjohtaja	-	-	8	1,5	10	0,9
liikemies	1	2,2	5	0,9	8	0,7
näyttelijät, taiteilijat ym.	1	2,2	4	0,8	8	0,7
kirjapainotyöntekijä	-	-	5	0,9	8	0,7
konttorityöntekijä	-	-	3	0,6	10	0,9
metsätyöntekijä	2	4,3	4	0,8	2	0,2
rautatietyöntekijä	-	-	5	0,9	3	0,3
rakennustyöntekijä	2	4,3	-	-	5	0,5
liikkeen omistaja	1	2,2	-	-	6	0,5
opiskelija	2	4,3	-	-	4	0,4
oikeuden työntekijä	-	-	2	0,4	4	0,4
eläkeläinen	-	-	3	0,6	2	0,2
sotilas	-	-	3	0,6	2	0,2
laivamies	-	-	1	0,2	3	0,3
parturi	-	-	2	0,4	-	-
poliisi	-	-	-	-	2	0,2
muut	-	-	9	1,7	13	1,2
Yhteensä	46	100,0	531	100,0	1109	100,0

Lähde: Jyväskylän raastuvanoikeuden pöytäkirjat 1920, 1925, 1930 (JyMA JRO Cca:114–117, 134–138, 162–170).

²⁴⁰ Vilkuna 2014, 92.

Taulukossa 2 on esitetty tarkasteluvuosina esiintyneet ammattinimikkeet, kuinka paljon juopumustuomioita kunkin ammattiryhmän edustajat saivat ja niiden suhteelliset osuudet kaikista tuomituista. Selkeyden vuoksi ammattinimikkeitä on ryhmitelty jonkin verran, esimerkiksi maalaisväestö-ryhmään on laskettu mukaan niin tilalliset, torpparit, pientilalliset kuin mäkitupalaiset ja itsellisetkin. Taulukon luokittelut ovat jokseenkin karkeita ja sen tarkoitus on suurpiirteisesti havainnollistaa juopuneiden yhteiskunnallista rakennetta. Lisäksi osa poliisiraporttien ja papin todistusten nimikkeistä on varsin laajoja, kuten työmies. Osa taas on hyvinkin tarkkoja, kuten hovioikeuden auskultantti, joka kertoo tarkalleen osaamisalueen ja työnkuvan.

Joissain tapauksissa syytetyt määriteltiin perhetaustan tai puolison ammatin mukaan. Näin tehtiin etenkin itsenäistymättömien nuorten ja naisten kohdalla. Tällöin sosiaalinen asema on kirjattu taulukkoon verrattavan henkilön mukaan, eli esimerkiksi työmiehen poika on kirjattu työmieheksi, kauppiaan apulainen kauppiaaksi ja työmiehen vaimo sukupuoli huomioon ottaen hieman erikoisesti työmieheksi. Naisten ammatteihin palataan edempänä tarkemmin. Edellinen kuvastaa hyvin ajan tarvetta määrittellä jokainen sopivalla yhteiskunnallista asemaa ja elämää kuvaavalla tavalla.²⁴¹

Työmiesten osuus juopuneista on jopa hallitseva, vaikka kyse onkin suuresta kansanosasta etenkin kaupunkiolosuhteissa. Heidän osuutensa oli yli puolet kaikista tapauksista. Tommilan mukaan 1920-luvulla reilu 40 % Jyväskylän asukkaista oli teollisuus- ja käsityöläisiä.²⁴² Työmiehet olivat jonkin verran yliedustettuina, koska kaikki teollisuus- ja käsityöläiset eivät olleet työmiehiä. Määrään saattaa vaikuttaa se, että poliisi puuttui työväestön tekemisiin enemmän ja herkemmin, koska vuoden 1918 tapahtumien jälkeen virkavallan ja työväestön välit olivat epäluuloiset²⁴³. Pelkästään tällä hallitsevaa osuutta ei kuitenkaan voi selittää, vaan luvuilla on varmasti tekemistä kulutettujen alkoholimäärien kanssa. Työmiesten osuuden kasvu on helpompi selittää Jyväskylän teollistumisen kehityksellä ja kulkuyhteyksien parantumisella. Sama pätee työmiesten ohella tehdastyöläisiin²⁴⁴. Työläisten juopumusmääriä voi pitää merkittävänä, kun otetaan huomioon työväenliikkeen ajama ja kannattama raittiusaate. Luvut kyseenalaistavat edelleen raittiusaateen merkitystä kansalle.

²⁴¹ Hämäläinen 1999, 59–60.

²⁴² Tommila 1970, 256–257.

²⁴³ Kaartinen 2011, 226.

²⁴⁴ Tehdastyöntekijät on erotettu omaksi ryhmäkseen työmiehistä, koska heidät on myös poliisiraporteissa ja papin todistuksissa kirjattu työmiehistä erilleen. Pelkästään työmiehen ammatista erottaminen perustlee tehdastyöläisten pitämisen omana ryhmänään.

laiset eivät tähän ryhmään kuuluneet.²⁵⁰ Jyväskylässä juopumuksesta tuomituista 19 irtolaisesta ulkopaikkakuntalaisia oli 11.

Maalaisväestön osuus juopumuksissa oli selkeästi pienempi kuin kaupungissa asuvan väestön. Taulukossa 2 ryhmä on tilastollisesti toiseksi suurin, mutta vain ryhmittelytavan ansiosta. Osaltaan tulos on hieman erikoinen Jyväskylää ympäröineen laajan maaseudun läheisyyden vuoksi, mutta toisaalta maalaisväestön juominen ylipäätään oli vähäisempää. Suoranaisesti maataloudesta elantonsa saavien määrä oli myös maalaispitäjissä työväestön ja muiden ryhmien juopumusten osuutta pienempi²⁵¹. Maaseudun vaatiman työväestön määrä oli hiljalleen alkanut laskea 1920-luvulla maatalouden modernisoitumisen myötä²⁵². Enemmän maaseudulla asuvien juomisesta kertookin edempänä tehtävä kotipaikkakuntaan perustuva tarkastelu. Tässä vaiheessa voidaan kuitenkin jo pohtia, tapahtuiko varsinaisen maanviljelijäväestön juominen omilla mailla ja kotona, kun taas kylien alueilla asuneet työläiset lähtivät kaupunkiin julkisille paikoille kuten kaduille ja iltamiin juomaan.

Käsityöläisten, kuten suutarien, maalarien, kirvesmiesten ja seppien osuudet pysyivät jotakuinkin samana pitkin kieltolain ajan. Jyväskylän sähköistymisen jälkeen kuvaan astuivat jälkimmäisinä vuosina monttöörit, joilla varsin usein tarkoitettiin sähköasentajia. Heidätkin voidaan laskea tähän kaupunkityöläisten ryhmään, joka kuitenkin ei saanut ansiotaan tehdastyöstä. Osa heistä edustaa keskiluokkaa, kuten esimerkiksi myös työnjohtajat, leipurit, liikkeenomistajat ja kauppiaat. Kauppiaiden suhteellinen osuus juopuneista laski joka vuosi, vaikka vuonna 1925 heitä oli määrällisesti eniten. Kaupamatkustajat voidaan jossain määrin laskea kauppiaksi, vaikka heidät kuvattiin poliisiraporteissa ja virkatodistuksissa usein ”kaupustelijoiksi” tai ”rihkamakauppiaksi”. He kuuluivatkin paremmin alempiluokkaisten joukkoon.

Joidenkin tapausten kohdalla on epäselvyyttä siitä, mikä henkilön ammatti todellisuudessa oli. Poliisikuulusteluissa syytetty saattoi sanoa eri tiedon kuin mitä virka- tai pappintodistuksessa kerrotaan²⁵³. Näin ollen poliisiraporttien tiedot ja henkilön oikea sosiaalinen asema poikkeavat niin sanotusta virallisesta tiedosta. Näissä tapauksissa on sosiaalinen asema päätelty sakkujen suuruuden perusteella. Toisaalta niidenkään perus-

²⁵⁰ Tommila 1970, 256–257; Tommila 1972, 412.

²⁵¹ Hämäläinen 1999, 59.

²⁵² Apo 2001, 197–198; Anttila & Räsänen 1987, 11.

²⁵³ Esim. JyMA JRO Cca:116 16.8.1920 §509; JyMA JRO Cca:134 21.1.1925 §46.

teella ei välttämättä täysin varmaa tietoa asiasta saa, koska päivätulojen suuruus oli syytetyn itsensä kertoma. Niissä tapauksissa, joissa tulot olivat korkeammat kuin virkatodistuksen ammattia edustavalle voisi olettaa, on käytetty poliisiraportissa ilmoitettua ammattia, ja päinvastoin²⁵⁴. Todellisuudessa tapausten suuresta määrästä johtuen oikeudelle riitti, että tiedot olivat kutakuinkin oikein. Etenkin ruuhkaisimpina kieltolakivuosisina tätä osattiin varmasti käyttää hyväksi.

Taulukon 2 ryhmään ”muut” on koottu yksittäistapauksia, jotka eivät suoraan kuuluneet mihinkään muuhun ryhmään. Joukko on sekalainen ja sisältää esimerkiksi piirustajan (ilmeisesti arkkitehti tai taiteilija), muutaman hevostmiehen, sekä joitakin epämääräisiksi jääneitä tapauksia. Sen sijaan esimerkiksi poliisit, joista aikalaiset käyttivät nimitystä konstaapeli, on jätetty omaksi ryhmäkseen vähäisestä määrästä huolimatta niiden erikoislaatuisuuden vuoksi. Joihinkin muihinkin ammattikuntiin, kuten oikeuden työntekijöihin ja virkamiehiin pätee sama syy. Myös opiskelijoiden osuus oli varsin pieni, ottaen huomioon Jyväskylän maineen koulu- ja seminaarikaupunkina. Tämä selittyy osin sillä, että suuri osa seminaarilaisista ja muista opiskelijoista oli raittiuden kannattajia. Toisaalta heillä saattoi olla omat tilansa alkoholin nauttimista varten.

Virkamiesten, oikeuden työntekijöiden ja poliisikonstaapelien määrällisesti lisääntyneet juopumukset osoittavat sen, että lain kunnioitus heikkeni ajan kuluessa myös ylemmissä sosiaalisissa luokissa²⁵⁵. Virkamiesten ryhmään on laskettu niin asianajajat, posteljoonit, opettajat, asioitsijat ja tarkastajat. Oikeuden työntekijät taas kattavat sekä eri oikeusasteiden avustajat eli auskultantit ja muutaman oikeuden tuomarin. Poliisikonstaapelien ryhmä on itsestään selvä ja käsittää sekä tavallisen konstaapelin että vanhemman konstaapelin juopumukset. Ryhmistä muiden kuin virkamiesten ryhmän määrät eivät mainitavasti kasvaneet suhteellisesti. Tämä ei kuitenkaan ole merkittävää, koska jo lipsumiset ja sortumiset osoittavat kunnioituksen heikkenemisen.

Kaikissa tapauksissa on kuitenkin kyse lopulta yksilöistä ja heidän tekemistään ratkaisuista, ei niinkään koko ammattiryhmästä. Ylempiluokkaisten alkoholinkäyttö ja siitä

²⁵⁴ Esim. JyMA JRO Cca:164 17.3.1930 §658. Virkatodistuksen mukaan kyseessä oli työmies, mutta poliisikuulusteluissa syytetty oli kertonut ammattinsa olevan maalari. Päivätulojen (20 markkaa) perusteella ammatiksi on kirjattu maalari.

²⁵⁵ Toisaalta raittiuslautakunta käsitteli jo vuonna 1920 tapausta, jossa eräs lautakunnan jäsenistä oli havainnut oikeuden tuomarin juopuneena Jyväskylän rautatieasemalla. Raittiuslautakunta päätyi nostamaan asiasta syytteen poliisiviranomaisten avustuksella. Tapausta ei löytynyt vuoden 1920 raastuvanoikeuden pöytäkirjoista. Samoin jää epäselväksi, minkä oikeuden tuomari oli kyseessä. JyKA JRA Kokouksen pöytäkirja 15.9.1920.

kiinnijääminen todistavat väitteen, etteivät raittiuden kannatus ja kieltolakimyönteisyys olleet kokonaisvaltaista missään yhteiskuntaluokassa. Toisaalta on huomionarvoista, että virkamiehille juopumuksesta kiinnijääminen oli kohtalokkaampaa viran menettämisen pelossa. Tämän vuoksi julkisen alkoholin nauttimisen kanssa oltiin tarkempia, koska lipsumisilla oli kovat seuraukset.

Varsinaisen ammatin lisäksi siviilisääty liittyy olennaisena osana sosiaaliseen asemaan. Tässä mielessä Jyväskylän juopumuksissa alkoholinkäytöllä ja naimattomuudella oli selkeä yhteys. Tapauksissa, joissa siviilisäädyn tila on merkittynä, noin 63 % juopuneista oli naimattomia. Naimisissa olevien osuus oli noin 33 % ja muiden, esimerkiksi leskien tai eronneiden osuus oli loput neljä prosenttia. Tieto siviilisäädystä löytyi lähes kaikkien tapausten poliisiraporteista, paitsi vuonna 1930, jolloin ilmeisesti käytäntöjen vaihdoksesta johtuen tiedon kirjaaminen muuttui hyvin satunnaiseksi vuoden puolivälin jälkeen. Aina tietoa ei löytynyt virkatodistuksenkaan puolelta, joten tilastot eivät kyseisen vuoden osalta ole täydelliset.

Aineiston taulukoinnin ja analysoinnin yhteydessä huomio kiinnittyi työmiesten ja naimattomuuden korrelaatioon. Kiinnijääneistä työmiehistä noin 72 % oli naimattomia. Tämä tarkoittaa naimattomien kokonaismäärään verrattuna, että noin 64 % kaikista naimattomista kiinnijääneistä oli työmiehiä. Sekä naimattomuus että työmieheys liittyvät oleellisesti toisiinsa ja nuoruusikään.

Kun naimattomien työmiesten määrää verrataan kaikkien tapausten määrään, joissa siviilisääty ilmaistiin, on luku edelleen varsin korkea ja kertoo selkeän linjan siitä, millaiset ihmiset juopuivat eniten. Hieman yli 40 % kaikista kiinnijääneistä oli naimattomia työmiehiä. Edelleen kriteerejä tiukentamalla, kun tarkasteluun lisätään aiemmin suurimmaksi juopujien ryhmäksi määritelty 20–29-vuotiaiden ikäryhmä, on tämänikäisten naimattomien työmiesten osuus kaikista tapauksista 22,2 %. Määrä on vielä näinkin tiukalla tarkastelulla sen verran korkea, että 20–29-vuotiaita, naimattomia työmiehiä voidaan hyvin perustein pitää yleisimpänä yksittäisenä juopujien ryhmänä.²⁵⁶

²⁵⁶ Tarkemmin työmiehiä koskevista laskelmista ja luvuista, ks. LIITE 1.

4.3 Asuinpaikka

Etenkin alempien luokkien keskuudessa elämäntapa oli vielä 1920-luvulla varsin liikkuva. Liikkuminen tapahtui pääasiassa työn perässä. Kun työtä löytyi, sen liepeille asetettiin tilapäisesti asumaan. Myös kaupankäynnin tarkoituksissa liikuttiin ja joukko liikenteen kehittymisen myötä matkustaminen oli hiljalleen alkanut yleistyä.²⁵⁷

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan juopuneiden asuinpaikkoja. Kotipaikkakuntien tarkastelu ilmaisisi vain paikan, jossa tekijä oli syntynyt tai missä hän oli kirjoilla. Se antaisi paljon hajanaisemman ja epätarkan kuvan todellisesta tilanteesta, koska kotipaikka ei edellä mainituista syistä kerro sinällään mitään henkilön varsinaisesta sen hetkisestä asuinpaikasta. Asuinpaikkojen tarkastelu antaa tarkemman kuvan siitä, miten laajalta alueelta Jyväskylään tultiin käymään ja tässä tapauksessa juopumaan.

Juopuneiden asuinpaikka ja kotikunta merkittiin poliisiraportteihin. Tieto kotipaikkakunnasta löytyi myös virkatodistuksesta. Jos tiedoissa oli määritelty ainoastaan kotikunta, on asuinpaikka määritetty tämän mukaan. Samoin on tehty tapauksissa, joissa mainittiin henkilön olevan vailla virallista asuinpaikkaa. Koti- ja asuinpaikkakuntia vertailemalla voitaisiin tarkastella Jyväskylän vetovoimaisuutta kaupunkina, eli mistä kaupunkiin muutettiin asumaan esimerkiksi työn perässä. Koska tutkimuksen aiheena ei ole tarkastella Jyväskylän vetovoimaisuutta tai kasvua, ei tästä kuitenkaan pidetty tarkkaa kirjaa aineistoa taulukoitaessa. Mitään vääristelemättä voidaan kuitenkin todeta, että monen kohdalla asuinpaikka oli eri, kuin se missä hän oli kirjoilla. Varsinkin lähikunnista ja Savosta saapui Jyväskylään paljon väkeä. Kävijöitä saapui eteläpohjoissuunnassa niin Helsingistä kuin Rovaniemeltäkin. Jatkossa tarkastelu tapahtuu kuitenkin vain asuinpaikan perusteella. Taulukossa 3 on esitettyä 40 juopumustapausten yhteydessä eniten esiintynyttä asuinpaikkakuntaa.

²⁵⁷ Tommila 1972, 455–460.

TAULUKKO 3 Juopumuksesta tuomitut asuinpaikan mukaan. Neljäkymmentä eniten edustettua paikkakuntaa. Prosenttiluvut kaikista esiintyneistä 136 paikkakunnasta.

Asuinpaikka	1920	1925	1930	Yhteensä	%
Jyväskylä	28	249	708	985	58,7
Laukaa	3	33	48	84	5,0
Korpilahti	8	28	29	65	3,9
Petäjavesi	1	19	27	47	2,8
Muurame	1	16	24	41	2,4
Äänekoski	-	18	22	40	2,4
Helsinki	1	12	24	37	2,2
Toivakka	-	5	18	23	1,4
Saarijärvi	-	10	8	18	1,1
Jämsä	3	7	5	15	0,9
Hankasalmi	-	4	11	15	0,9
Tampere	1	7	6	14	0,8
Uurainen	-	5	8	13	0,8
Keuruu	-	4	9	13	0,8
Kuopio	2	3	6	11	0,7
Säynätsalo	-	6	6	12	0,7
Mikkeli	-	5	5	10	0,6
Kangasniemi	-	3	4	7	0,4
Konnevesi	-	3	4	7	0,4
Koskenpää	-	3	4	7	0,4
Pieksämäki	-	2	5	7	0,4
Multia	-	-	7	7	0,4
Viipuri	1	3	2	6	0,4
Kuusankoski	-	3	3	6	0,4
Leivonmäki	-	2	4	6	0,4
Pielisjärvi	-	1	5	6	0,4
Rantasalmi	-	2	3	5	0,3
Viitasaari	-	2	3	5	0,3
Vaasa	-	4	-	4	0,2
Kauhava	-	2	2	4	0,2
Mänttä	-	2	2	4	0,2
Joutsa	-	1	3	4	0,2
Karstula	-	1	3	4	0,2
Ruovesi	-	1	3	4	0,2
Rautalampi	-	-	4	4	0,2
Oulu	-	3	-	3	0,2
Peräseinäjoki	-	3	-	3	0,2
Lappee	-	2	1	3	0,2
Pietarsaari	-	2	1	3	0,2
Rovaniemi	-	2	1	3	0,2

Lähde: Jyväskylän raastuvanoikeuden pöytäkirjat 1920, 1925, 1930 (JyMA JRO Cca:114–117, 134–138, 162–170).

Kaiken kaikkiaan eri asuinpaikkoja nousi esiin 136 kappaletta, mutta näin laaja listaminen ei ole mielekästä. Luku kuitenkin kertoo omaa kieltään Jyväskylässä kävijöiden alueellisesta levinneisyydestä ja osin kaupungin vetovoimasta esimerkiksi työllistäjän, kaupankäynnin ja matkailun näkökulmasta. Poliisiraporteista tai muistakaan pöytäkirjojen osista ei selviä syitä ulkopaikkakuntalaisten Jyväskylässä oleilulle, joitakin erikoisempia tapauksia koskevia hajatietoja lukuun ottamatta. Tietoja ilmenee vain tapauksissa, joissa oli kyse muustakin kuin juopumuksesta.²⁵⁸ Kuulustelukertomukset olivat näissä yleensä kattavampia, joskaan asioiden selvittämiseksi ei ollut tarpeen tietää, miksi syytetty oli kaupungissa.

Hieman vajaa 60 % juopuneista asui Jyväskylän kaupungin ja sitä ympäröivän Jyväskylän pitäjän (maalaiskunnan) alueella. Mikään muu paikkakunta ei yksinään muodosta merkittävää osaa juopuneiden asuinpaikoista. Yhdessä niiden osuus on kuitenkin merkittävä, yli 40 % kaikista tapauksista. Jyväskylään saavuttiin erinäisistä syistä varsin laajalti ympäri Suomea. Ulkopaikkakuntalaisten tuomioiden määrään vaikuttaa jonkin verran heidän poistumisensa kaupungista ennen oikeuden käsittelyä. Nämä tapaukset jäivät avoimiksi ja vaille tuomiota, eivätkä ne täten sisälly lukuihin.

Jyväskylän lähialueet olivat käytännössä kokonaan maaseutua, mikä jonkin verran kyseenalaistaa maalaisten vähemmän alkoholinkäytön suhteessa kaupunkilaisiin. Maalla asui kyllä enemmän väkeä kuin kaupungeissa, ja Jyväskylässäkin maaseutukunnista juopumaan tulleiden osuus oli pienempi kuin kaupunkilaisten, mutta kuitenkin huomattava. Tulos alleviivaa kaupunkien merkitystä alkoholinkäytön keskuksina, etenkin kun huomioidaan maalaispitäjä Viitasaaren tulokset samalta ajalta. Viitasaarella ulkopaikkakuntalaisten osuus oli huomattavasti pienempi, vain 20 % kaikista tapauksista²⁵⁹. Alkoholien perässä liikuttiin siis maaseudulta kaupunkeihin. Toisaalta alkoholi kulki kaupungeista maaseudulle, mitä tukee se, että valvontaa suoritettiin maaseudulle suuntautuvassa joukkoliikenteessä²⁶⁰.

Jyväskylän lähikuntien jälkeen eniten juopuneita oli kotoisin lähikunnista. Lähialueiden edustuksen rikkoo ensimmäisenä Helsinki, joka on taulukossa 3 seitsemäntenä. Seuraava paikkakunta Jyväskylän lähialueiden ulkopuolella on Tampere. Helsingin ja Tampe-

²⁵⁸ Esim. JyMA JRO Cca:113 20.10.1919 §676. Helsinkiläinen mies kertoi poliisikuulustelussa harjoittavansa kiertelevän rihkamakauppiaan ammattia. Syy oli siis työhön liittyvä.

²⁵⁹ Hämäläinen 1999, 54, 63.

²⁶⁰ Jyväskylän raittiuslautakunta sai sosiaaliministeriön raittiuslautakunnalta ilmaislippuja Jyväskylän lähikuntiin kulkeviin linja-autovuoroihin. JyKA JRA Kokouksen pöytäkirja 29.1.1929.

reen esiintyminen kuvastaa paitsi niiden kokoa, myös suurimpien kaupunkien välillä tapahtunutta työvoiman liikennettä. Se kertoo lisäksi Jyväskylän kiinnostavuudesta suurempien kaupunkien asukkaiden keskuudessa.

Jyväskylässä asuvien kirjaamisessa poliisiraportteihin oli jonkin verran vaihtelua. Kirjaajasta riippuen paikka kirjattiin hyvinkin tarkasti talon nimen ja numeron mukaan, mutta osa viranomaisista tyytyi kirjaamaan tiedoksi vain Jyväskylän kaupungin tai pitäjän ilman sen tarkempia alueellisia määritelmiä. Vaihtelevuus on erikoista siitä syystä, että syytteen noston ja tuomion välillä oli joskus väliä jopa viikkoja. Mikäli poliisiraportteihin merkityt tiedot olivat ainoat, joiden perusteella syytetty saatiin tavoitettua, on toimintatapa varsin erikoinen. Toisaalta henkilöt tunnettiin ja tavoitettiin tuohon aikaan varsin eri tavalla kuin nykyään, kun asukasluvutkin olivat paljon pienempiä. Pitäjällä viitattiin Jyväskylän kaupunkia ympäröivään laajaan maaseutualueeseen eli Jyväskylän maalaiskuntaan. Sen keskeisimmät virastot sijaitsivat kuitenkin Jyväskylän kaupungin alueella.

Näistä syistä suhde kaupunkilaisten ja pitäjänpuoleisten juopuneiden osalta ei ole täysin tarkka. Poliisiraporttien perusteella 985 juopuneesta jyväskyläläisestä 235 asui maalaiskunnan alueella. Osa maalaiskunnassa asuneista sai elantonsa jollain tapaa maataloudesta, mutta suuri osa kävi työssä kaupungin puolella tai esikaupungeissa. Lisäksi jotkin Jyväskylän pitäjän osat, kuten Taulumäki ja Nisula, olivat hyvin lähellä silloista kaupunkia ja olisivat nykymittapuun mukaan miltei osa kaupungin keskustaa.

Eniten juopumuksesta kiinnijääneitä pitäjäläisiä asui Jyväskylän lähialueista Tourulassa (48), Nisulassa (35) ja Keljossa (31). Myös Taulumäeltä (19), Vesangasta (18), Palokasta (17) ja Vaajakoskelta (11) oli kotoisin yli kymmenen tuomittua. Suurimman esikaupungin, Lohikosken puuttuminen käytännössä kokonaan selittyy sen riippumattomuudella Jyväskylän kaupungista. Se oli oma kaupunkimainen alueensa, jonka asukkaat saivat kaiken tarvitsemansa paikan päältä.²⁶¹ Mikään näistä alueista ei vielä kieltolain aikaan ollut osa Jyväskylän kaupunkia, vaikka suurin osa niistä sijaitsi maantieteellisesti aivan siinä kiinni²⁶².

²⁶¹ Tommila 1972, 313.

²⁶² Keljo, Vesanka ja Palokka sijaitsevat kauempana Jyväskylän keskustasta.

4.4 Naiset juopujina

Naisten osuus kieltolain ajan juopumustuomioissa oli Jyväskylässä varsin pieni, jopa marginaalinen. Vuosittaisiin kokonaismääriin suhteutettuna naisten osuudet olivat nol-
lasta vajaaseen kahteen prosenttiin. Valtakunnallisella tasolla määrät olivat samaa luok-
kaa, noin yhden ja kahden prosentin välillä kaikista juopumustuomioista. Vuonna 1920
yksikään nainen ei Jyväskylässä saanut syytettä juopumuksesta. Kieltolain keskivaiheil-
la vuonna 1925 tuomittiin kymmenen naista ja viimeisenä tarkasteluvuonna 1930 juo-
pumuksesta sai tuomion 17 naista. Vähäisestä määrästä huolimatta trendi on naisten
juopumusten suhteen määrällisesti kasvava, mikä saattaa viitata naisten välinpitämättö-
myyden kehittymiseen kieltolakia kohtaan. Turhautuminen kieltolakiin saattoi johtaa
myös naisten julkisempaan ja kovempaan alkoholinkäyttöön.

Suurin osa naisten kieltolakiaikaisista juopumuksista tapahtui kaupungeissa.²⁶³ Tätä
tukeviin tuloksiin päätyi esimerkiksi Leeni Rautopuro omassa tutkimuksessaan juopu-
mus- ja kieltolakirikollisuudesta Saarijärvellä, joka oli Keski-Suomen suurimpia maa-
seutupitäjiä. Kyseisen tutkimuksen ajanjaksolla 1927–1930 ei Saarijärven käräjäoikeu-
dessa tuomittu yhtäkään juopumusta, jossa tekijänä olisi ollut nainen. Maaseudun käy-
tännössä olemattomiin naisten juopumuksiin verrattuna kaupungissa naisten juopumi-
nen oli yleisempää, vaikkakin marginaalista.²⁶⁴ Näin ainakin, jos tarkastellaan pelkkiä
juopumustilastoja.

Selityksiä naisten vähäiselle osuudelle juopumustuomioissa löytyy monia. On arvioitu,
että tilastot eivät kerro koko totuutta naisten alkoholinkäytön yleisyydestä²⁶⁵. Naisten
juopumuksia on mahdollisesti vähätelty tai niistä on jätetty tuomitsematta²⁶⁶. Toisaalta
tälle väitteelle ei löydy perusteluita ainakaan läpikäydystä aineistosta, sillä sukupuolella
ei ollut merkitystä sen suhteen, tuomittiinko syytetty vai ei. Kysymystä pitäisi tarkastel-
la poliisin arkistojen avulla, mikäli näistä löytyy tarkempia tietoja poliisin tietoon tul-
leista tapauksista. Sakkojen määrissäkään naisia ei kohdeltu millään tavoin erilaisilla kuin
miehiä.

Sen sijaan naisten juomatavat erosivat miesten vastaavista. Kustaa H. J. Vilkunan mu-
kaan naisten pieni osuus juopumustilastoissa saattaa selittyä sillä, että naiset eivät juo-

²⁶³ SVT XXIII Oikeustilasto 1919–1932.

²⁶⁴ Rautopuro 2012, 34–35.

²⁶⁵ Kaartinen 2011, 223.

²⁶⁶ Varis 2003, 57–70, Rautopuro 2012 34–35.

puneet julkisesti vaan alkoholin nauttiminen tapahtui läheisten kesken tai muiden naisten kanssa yksityisissä tiloissa. Lisäksi naisten nauttivat alkoholia kotona yhdessä avio- puolison seurassa²⁶⁷. Samoin naisten juominen oli vähemmän humalahakuista. Naiset nauttivat alkoholia myös laillisesti, sillä sitä määrättiin lääkkeeksi naisten vaivoihin.²⁶⁸

Yleisesti naisten juopumusten vähyteen voidaan pitää syynä ajan naismallia ja - ihannetta. Naiset yksinkertaisesti käyttivät alkoholia vähemmän kuin miehet²⁶⁹. Naisten tuli olla hyveellisiä ja kasvattaa muita samaan. Ympäristö ei katsonut hyvällä naisten juomista, ja yleensä alkoholia käyttäneet naiset leimautuivat muiltakin elämän osa- alueiltaan paheellisiksi ja pahamaineisiksi, esimerkiksi prostituoiduiksi.²⁷⁰ Tämän- suuntaisia viitteitä oli havaittavissa myös Jyväskylän naisjuopujien kohdalla.

Jyväskylän raastuvanoikeudessa juopumuksesta tuomitut naiset olivat pääosin alemmis- ta sosiaaliluokista. Vaikka naisten osuus on marginaalinen tuomittujen sukupuolijakau- massa, on heidän sosiaalinen asemansa varsin mielenkiintoinen tarkastelun kohde. Puo- llessa tapauksista nainen luokiteltiin oikeuden papereissa irtolaiseksi. Loput naisista oli- vat työväkeä²⁷¹, palvelijattaria tai torikauppiaita. Yhtäkään suoraan ylä- tai keskiluok- kaan luokiteltavaa naista ei löytynyt, vaikka yksi ”talon emäntä” oli jäänyt kiinni juo- pumuksesta kirkkopuistossa itsenäisyyspäivänä vuonna 1930²⁷². Naisen päivänsiot olivat kymmenen markkaa, mikä viittaa alaluokkaisuuteen. Toisaalta talollisen vaimona häntä voidaan pitää keskiluokkaisena.

Tällainen yksittäistapaus ei kuitenkaan muuta kuvaa juopuneiden naisten yhteiskunnal- lisesta asemasta. Alemman luokan naiset olivat niitä, jotka alkoholia käyttivät ja jäivät siitä kiinni. Mikäli ylä- tai keskiluokkainen nainen koski alkoholiin, se tapahtui yksityi- sissä tiloissa tai seurapiiri-iltamissa. Lisäksi salakapakoissa tapahtunut alkoholin naut- timinen ja muu siveettömyys saattoi kokonaan jäädä tuomitsematta, ja mukana voidaan melko varmasti sanoa olleen myös naisia²⁷³.

1900-luvun alkupuolella naisen ihanteeseen kuului naimisiin pääsy ja perheen perusta- minen. Miesten tapaan naimattomuus oli naisten juopumustapauksissa eräs yhdistävistä

²⁶⁷ Vilkuna 1995, 278–280.

²⁶⁸ Kaartinen 2011, 224.

²⁶⁹ Rasinaho 2006, 80.

²⁷⁰ Kaartinen 2006, 162; Vilkuna 1995, 292.

²⁷¹ Henkilöllisyystodistuksissa mainitaan joko työläisnainen tai työmiehen vaimo.

²⁷² JyMA JRO Cca:170 15.12.1930 §2544.

²⁷³ Rasinaho 2006, 45.

tekijöistä. Yhteensä 27 tapauksen joukosta vain viidessä oli kyseessä naimisissa oleva nainen. Pieni osa naisista oli eronneita tai leskiä, mutta suurin osa ilmoitti olevansa naimattomia. Etenkin irtolaisnaisten tapauksessa tämä saattoi merkitä yleisen naisen roolia ja elannon ansaitsemista sitä kautta²⁷⁴. Tulokset antavat vahvoja viitteitä siitä, että naimattomuudella ja siihen yhdistetyllä alhaisella sosiaalisella asemalla oli naisten kohdalla korreloiva vaikutus alkoholinkäyttöön, mutta näin pienellä tapausmäärällä yhteyttä ei voi suoraan osoittaa. Kun samanlaisia havaintoja saatiin myös miesten osalta, voidaan kysyä olivatko naimattomuus, nuori ikä ja alhainen sosiaalinen asema alkoholin nauttimiselle altistavia tekijöitä. Toisaalta naimattomuuden ja sosiaalisen aseman kohdalla ne saattoivat olla myös seurauksia siitä. Selkeä korrelaatio näillä asioilla kuitenkin oli.

Naisilla oli vähemmän vaihtoehtoja ammatinvalinnan suhteen kuin miehillä²⁷⁵. Esimerkiksi työmiestä vastaavaa luokkaa ei naisten keskuudesta löytynyt, vaan naiset leimautuivat helposti irtolaisiksi tai heidät määriteltiin puolisonsa ammatin mukaan, mikäli sellainen oli olemassa. Irtolaismiehet pystyivät tästä syystä ikään kuin esiintymään työmiehinä, vaikka irtolaisuus olisikin kuvannut heidän asemaansa paremmin.

Ainoastaan yhdessä naisen juopumuksessa syytetty kiisti jonkin osan syytteestä. Erästä 23-vuotiasta äänekoskelaista irtolaisnaista syytettiin juopumuksen lisäksi meluamisesta. Nainen selvisi pelkällä juopumustuomiolla siitä huolimatta, että oli pitänyt ”suurta melua”. Poliisiraportin mukaan nainen myönsi juopumussyytteen, muttei muistanut melunneensa.²⁷⁶ Muissa naisten juopumuksissa ei esiintynyt minkäänlaista vastarintaa tai kiistämistä.

Juopumuksesta kiinnijääneiden naisten keski-ikä oli 28,8 vuotta, eli jonkin verran juopuneiden miesten keski-ikää alempi. Tätä saattaa osaltaan selittää esimerkiksi naimattomuus ja mahdollisesti rauhoittuminen sen jälkeen, kun elämäkumppani on löytynyt ja elämä mahdollisesti asettunut irtolaisuutta parempiin uomiin. Lisäksi naisten juopumukset olivat melko lailla yksittäistapauksia. Vain viisi naista tuomittiin useammasta kuin yhdestä juopumuksesta²⁷⁷. Heistäkin vain yhdellä juopumukset jakaantuivat use-

²⁷⁴ Rasinaho 2006, 80.

²⁷⁵ Markkola 1989, 45.

²⁷⁶ JyMA JRO Cca:136 15.6.1925 §896.

²⁷⁷ Yksi nainen tuomittiin kolmesti juopumuksesta (ks. seuraava viite) ja loput kahdesti; Esimerkiksi eräs työläisnainen tuomittiin juopumuksesta kahdesti vuoden 1930 syyskuun aikana. Kumpikin juopumus

ammalle vuodelle. Kyseinen nainen jäi kiinni juopumuksesta kertaalleen vuonna 1925 ja kahdesti vuonna 1930. Jonkinlaista sosiaalisen aseman kehitystä näinä vuosina oli kuitenkin tapahtunut, koska jälkimmäisenä vuonna naisen ammatiksi oli merkitty työläisnainen irtolaisnaisen sijaan. Sosiaalisen aseman kehitys ei tässä tapauksessa kuitenkaan vaikuttanut alkoholinkäyttöön vähentävästi, vaan vaikutus oli kiinnijääntien lukumäärän perusteella lähinnä päinvastainen.²⁷⁸

Naiset osallistuivat kieltolain rikkomiseen muilla tavoin, kuten esimerkiksi myymällä ja salakuljettamalla alkoholia. Usein naimisissa olleet naiset olivat aviopuolisonsa rikoskumppaneita.²⁷⁹ Esimerkkinä naisten kieltolakirikollisuudesta mainittakoon jonkinlaista legendan mainettakin saanut Minna Craucher, joka tunnetaan Suomen kuuluisimpana naistrokajaajana eli viinan salakuljettajana²⁸⁰.

4.5 Viinamäen miehet

Yleensä juopumukset jäivät tuomittujen kohdalla kertaluontoisiksi tai enintään kertaalleen uusituiksi. Alkoholin suurkuluttajat eivät kuitenkaan olleet tavaton ilmestys kieltolain aikanaan.²⁸¹ Kieltolain tarkoitus oli vaikuttaa eniten juuri tämän ryhmän edustajiin, mutta aineiston perusteella vaikutus vakituisten juopottelijoiden määrään oli vähintäänkin kyseenalainen etenkin anniskelun ollessa käytännössä täysin kontrolloimatonta.

Satunnaista alkoholinkäyttöä ei koettu pahaksi, mutta varsinaisiin juoppoihin ja jatkuvasti alkoholia käyttäviin suhtauduttiin paheksuvasti. Erityisen pahalla katsottiin alkoholisteja ja juomista, joka aiheutti perheen ja työn laiminlyöntiä tai häiriötä muulle ympäristölle. Tällaista tavattiin eniten nuorten naimattomien miesten keskuudessa, mutta koko ikäluokkaa ei sentään syytetty. Ongelmat osattiin rajata tiettyihin yksittäistapauksiin.²⁸²

1900-luvun alkupuolella juoppouteen yhdistettiin yleensä elämän traagisuus ja synkkyys. Juopot koettiin monesti aggressiivisiksi, häijyiksi, moraalittomiksi ja epäluotetta-

tapahtui Jyväskylän keskustassa ja kummastakin nainen tuomittiin 20 päiväsakkoon, jotka naisen tuloilla tarkoittivat sataa markkaa. JyMA JRO Cca:168 8.9.1930 §1803, 29.9.1930 §1995.

²⁷⁸ JyMA JRO Cca:136 18.5.1925 §762; JyMA JRO Cca:166 16.6.1930 §1288; JyMA JRO Cca:166 30.6.1930 §1353.

²⁷⁹ Sipola 2007, 53.

²⁸⁰ Hämäläinen 2000, 372.

²⁸¹ Sipola 2007, 53.

²⁸² Apo 2001, 246–251.

viksi. Syitä juoppoudelle haettiin yleensä jostakin poikkeuksellisen raskaasta elämäntilanteesta tai mahdollisesti pehmeästä luonteesta, jolloin henkilö ei kyennyt itsehillintään. Joka tapauksessa katsottiin, että juoppous ei aiheutunut mistään mitättömästä syystä. Naisen asema nousi esille uskomuksissa, joiden mukaan juoppoudesta saattoi parantua vaimon avustuksella tai hankkimalla sellaisen.²⁸³ Tätä uskomusta tukee se, että ainakin Jyväskylässä naimisissa olleita tuomittiin juopumuksesta vähemmän kuin naimattomia.

Juoppouteen ja alkoholismiin alettiin kiinnittää huomiota sairaus- ja auttamismielessä vasta vuoden 1931 juopumuspykälän muutoksen myötä. Tähän asti liiallisesta alkoholinkäytöstä oli käytännössä aina rangaistu vain rikoslain mukaan. Samaan aikaan annettiin asetus, jonka mukaan rankaisemisen sijaan tuli panostaa alkoholista irti auttavaan toimintaan. Lain mukaan kunnan köyhäinhoidon tuli järjestää juopumuksesta tuomituille apua ja ohjeistaa parempaan elämäntapaan.²⁸⁴ Muutos ei ollut järin suuri, mutta osoittaa selkeästi uuden suunnan ottamisesta juopumusten ja alkoholin ongelmakäytön suhteen.

Jyväskylän raittiuslautakunta otti lakimuutoksen jälkeen kokouksissaan ainoastaan kerran kantaa ”juopottelevaa elämää” viettävän henkilön tapaukseen. Erästä eläkeläismiestä päätettiin ehdottaa holhouslautakunnan toimenpiteiden alaiseksi. Holhouslautakunta myöhemmin hylkäsi ehdotuksen tultuaan siihen tulokseen, ettei asian suhteen ollut mitään tehtävissä.²⁸⁵ Samassa kokouksessa keskusteltiin Mäki-Matissa sijaitsevasta Syrjälän riihestä, jonka ympäristössä asui ”huonoa elämäntapaa elävää ja kaikin puolin rikollisiksi tunnettuja henkilöitä”. Koska asia käsiteltiin raittiuslautakunnan kokouksessa, kyse oli suurella todennäköisyydellä juopoista ja kieltolakirikollisista.²⁸⁶

Leimautuminen juopoksi ei ollut mikään pieni asia, koska se takasi pitkäaikaisen varjon maineelle, saattoi vaikeuttaa työn saamista ja altisti enemmän syrjäytymiselle. Toisaalta juopoksi leimautuivat vain kovimmat alkoholin käyttäjät. Liika juominen tuli käytännössä aina ilmi pienissä yhteisöissä ja sitä pyrittiinkin rajoittamaan. Mikäli juopoksi leimautunut henkilö kuitenkin kävi töissä, katsottiin tämä eräänlaiseksi hyveeksi. Paikallis- ja perheyhteisö tarjosivat apua alkoholista irti pääsemiseen. Keinoja olivat muun

²⁸³ Apo 2001, 256–264.

²⁸⁴ SA (163/1931) Laki juopuneena tavatun henkilön huollosta eräissä tapauksissa.

²⁸⁵ JyKA JRA Kokouksen pöytäkirja 23.9.1931.

²⁸⁶ Raittiuslautakunta päätti pyytää kaupungin hallitukselta apua, ”että nämä ainekset poistettaisiin”. JyKA JRA Kokouksen pöytäkirja 9.7.1931.

muassa ankara tuomitseminen ja perheen parissa vaimo saattoi kiristää monin keinoin.²⁸⁷ Lisäksi ainakin vielä kieltolain alkuvuosina sosiaaliministeriön raittiusosaston virallisena kehotuksena raittiuslautakunnille oli suhtautua paatuneimpiin juoppoihin ja salapolttajiin ”vetoamalla ja varoittamalla”²⁸⁸. Mikäli tämä ei tehonnut, oli siirryttävä rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin. Tämän kehotuksen noudattamisesta ei tosin löydy minkäänlaisia viitteitä.

Kaikkien kohdalla nämäkään keinot eivät tepsineet. Varsinaisten tarkasteluvuosien aikana juopumustuomioita kerääntyi Jyväskylässä eniten eräälle ilmeisesti asunnottomalle²⁸⁹ paikkakuntalaiselle työmiehelle, joka tuomittiin vuosien 1925 ja 1930 aikana viidestätoista eri juopumuksesta²⁹⁰. Muita yli kymmenen juopumuksen ylittäneitä löytyi neljä kappaletta. Yksi tapauksista löytyi, kun huomio juopumustapauksia kartoittaessa kiinnittyi vuonna 1927 sattuneeseen yksittäistapaukseen, jossa eräs kuuttakymmentä ikävuotta lähestyvä työmies tuomittiin yhdellä kertaa yhteensä kuudestatoista eri juopumuksesta²⁹¹. Kyseinen työmies oli tämän lisäksi jäänyt kiinni juopumuksesta yhdeksän kertaa vuonna 1925²⁹². Tämä nostaa eniten juopumuksista tuomitun saldon 25 kiinnijäätyyn juopumukseen.

On vaikea sanoa, kuinka moni useita kertoja tuomituista oli varsinaisesti juoppoja tai alkoholin suurkuluttajia. Ympäristö ja läheiset yleensä määrittelevät tämänkaltaiset ongelmat ja pelkkä kiinnijäämiskertojen määrä ei riitä tämän varmistamiseksi. Toisaalta mitä enemmän alkoholia joi, sitä korkeampi oli todennäköisyys jäädä siitä kiinni. Juopumuksesta viidesti tai useammin kiinnijääneitä voitaneen suurella todennäköisyydellä pitää, jos nyt ei aivan juoppoina, niin ainakin alkoholia paljon käyttävinä. Tällaisia tapauksia löytyi aineistosta 30, mukaan lukien jo aiemmin mainitut tapaukset. Todennä-

²⁸⁷ Apo 2001, 254, 265–273.

²⁸⁸ JyKA JRA Ministeriöltä saapuneet asiakirjat, 25.4.1924 päivätty kirje otsikolla ”Raittiuslautakunnille”.

²⁸⁹ Vakinaista asuinpaikkaa ei ollut merkitty yhteenkään poliisiraporttiin. Miehen mainittiin ainoastaan olevan jyväskyläläinen.

²⁹⁰ JyMA JRO Cca:135 2.3.1925 §288 (5 juopumusta); JyMA JRO Cca:135 30.3.1925 §492 (1 juopumus); JyMA JRO Cca:137 3.8.1925 §1064 (3 juopumusta); JyMA JRO Cca:138 19.10.1925 (1 juopumus) §1421; JyMA JRO Cca:162 27.1.1930 §246 (2 juopumusta); JyMA JRO Cca:164 10.3.1930 §600 (1 juopumus); JyMA JRO Cca:166 19.5.1930 §1137 (1 juopumus); JyMA JRO Cca:170 24.11.1930 §2436 (1 juopumus).

²⁹¹ Liitteenä on vain kolme poliisiraporttia, mutta tuomio annettu kuudestatoista eri juopumuksesta. Sakkoja yhteensä 1 600 markan edestä. JyMA JRO Cca:144 26.9.1927 §1214; Muita määrällisesti silmään-pistäviä juopumustapauksia ei keruuvaiheessa tarkasteluvuosien ulkopuolelta löytynyt, mikä tosin ei tarkoita ettei sellaisia olisi voinut olla. Tuomioluettelot eivät ole täysin virheettömiä tai vailla inhimillisiä kirjausvirheitä etenkin kertojen määristä yksittäisissä tuomioissa.

²⁹² JyMA JRO Cca:135 30.3.1925 §491 (3 juopumusta); JyMA JRO Cca:136 11.5.1925 §719 (3 juopumusta); JyMA JRO Cca:137 24.8.1925 §1166 (2 juopumusta); JyMA JRO Cca:138 2.11.1925 §1498.

köisesti kaikki suurkuluttajatkaan eivät päätyneet tilastoihin. Niin sanottuja kaappijuoppoja sanottiin löytyvän etenkin ylemmistä luokista²⁹³.

Usein juopuneiden kohdalla voidaan arvioida sitä, oliko kyse yksinkertaisesti huonosta tuurista vai oikeasti suuresta alkoholinkulutuksesta. Yksittäistapauksia voi selittää huolimattomuudella tai erinäisten yhteensattumien, esimerkiksi ihmisten keskinäisistä riidoista johtuvien ilmiantojen, summalla. Ainakin suurimmat juopumusluvut kuvastavat kuitenkin nimenomaan säännöllistä alkoholinkäyttöä. Juopoksi leimaamista kuvastaa useasti kiinnijääneiden heikko sosiaalinen asema ja juopottelun jatkuvuudesta pääteltävä välinpitämättömyys tuomioita kohtaan. Toisaalta kieltoain aikaiset erikoisolosuhteet, tiukka lainsäädäntö ja ajan kuluessa tiukentunut valvonta saattoivat johtaa siihen, että kohtuukäyttäjätkin jäivät useasti kiinni.

Aineistosta löytyi vain yksi henkilö, jolta löytyi juopumuksia kaikilta kolmelta tarkasteluvuodelta. Juopumuksia hänellä ei yhteensä ollut kovin paljoa suhteessa kovimpiin juomareihin, kuusi kappaletta, mutta juopottelu on selkeästi ollut osa miehen elämää koko kieltoain ajan²⁹⁴. Sen sijaan sellaisia henkilöitä löytyi reilummin, jotka olivat saaneet juopumustuomion kahtena eri tarkasteluvuotena.

Eniten juopuneet eivät liioin tuntuneet tuomioistaan välittävän. Opikseen niistä ei ainaakaan otettu, vaan tuomioita karttui lisää ajan mittaan. Tässä vaiheessa juopoksi leimauminen oli todennäköisesti jo tapahtunut, eikä mitään menetettävää sen suhteen enää ollut. Useita kertoja kiinnijääneet suhtautuivat pidätyksiin rutiininomaisesti, sillä vastarintaa tai kiistämistä ei poliisiraporttien mukaan heidän kohdallaan tapahtunut kertaakaan. Useasti kiinnijääneiden päivätulot vaihtelivat viiden ja kymmenen markan välillä, minkä perusteella kyse oli vähäosaisista ja heikosti toimeentulevista. Vain eräässä yhteensä seitsemän kertaa vuonna 1925 juopumuksesta kiinnijääneen kulkukauppiaan kohdalla ilmoitetut päivätulot olivat enemmän kuin kymmenen markkaa päivässä. Mies ilmoitti tienaavansa päivässä viisitoista markkaa.²⁹⁵

Juoppojen heikkoa sosiaalista asemaa kuvastaa erään kymmenestä juopumuksesta vuonna 1930 tuomitun työmiehen asuinpaikkojen vaihtelevuus. Poliisiraporttien mukaan kyseisen työmiehen asuinpaikka vaihteli useaan kertaan Laukaasta Jyväskylän

²⁹³ Apo 2001, 249.

²⁹⁴ Esim. JyMA JRO Cca:117 15.11.1920 §773; JyMA JRO Cca:135 11.3.1925 §356; JyMA JRO Cca:164 17.3.1930 §642.

²⁹⁵ Esim. JyMA JRO Cca:138 2.11.1925 §1490.

kaupunkiin ja eri maalaiskunnan osiin saman vuoden aikana²⁹⁶. Kyse on todennäköisesti ollut kiertävää elämäntapaa viettävästä henkilöstä, joka on viettänyt yönsä siellä mistä yösijan on jotain työtä vastaan saanut. Vähät palkaksi ansaitsemansa rahat hän käytti todennäköisesti viinaan, jonka juomiselle hänellä ei ollut paikkaa ja juopumus tapahtui kadulla. Tiukentunut kontrolli lain ja valvonnan puolesta takasivat sen, että kiinnijäämisen riski oli suuri. Lisäksi aikalaisten mukaan juopot kyllä tunnettiin, mikä vaikutti kiinnijäämisen todennäköisyyteen²⁹⁷.

Muutamien henkilöiden kohdalla tuomioita kovennettiin. Näin tehtiin esimerkiksi vuosina 1925 ja 1930 yhteensä kolmestatoista juopumuksesta tuomitun työmiehen kohdalla. Kovemmat sakot tuomittiin tosin vain vuoden 1930 puolella. Kymmenestä juopumuksesta vain kahdessa tuomio oli kovempi, 20 päiväsakon sijaan 30 päiväsakkoa. Mitään perusteita tai johdonmukaisuutta kovemmille tuomioille ei löytynyt, koska niiden välissä ja jälkeen miehen sakot olivat normaalin linjan mukaisia.²⁹⁸ Muidenkaan henkilöiden kohdalla korotusten syyt eivät ole selkeitä tai linjassa lainsäädännön muutosten kanssa, mikä saattaa viitata puutteellisiin merkintöihin poliisiraporteissa juopumusten määrän tai laadun suhteen. Sakkojen koventaminen juopumuskertojen mukaan vaikuttaa hieman kummalliselta, koska etenkin kieltolakiajan loppuvaiheessa maksukyvyttömyys oli yleisimmillään. Tästä johtuen vankiloissa oli eniten ruuhkaa, joten kovemmat tuomiot eivät ole linjassa valtion resurssien suhteen. Niin sanottujen menetettyjen tapausten kohdalla kovemmat tuomiot tuskin toimivat pelotteena alkoholinkäytön lopettamiselle.

5 Juopumuksen aika ja paikka

5.1 Kontrollista ja ajasta vapaa alkoholi

Juopumusten vuosittainen vaihtelu ja kehitys on käsitelty jo aiemmin. Tämän luvun tarkoituksena on luoda tarkempaa kuvaa juopumusten ajankohdasta. Tarkastelu tapahtuu vuodenaikojen, kuukausien, viikonpäivien ja vuorokaudenaikojen mukaan.

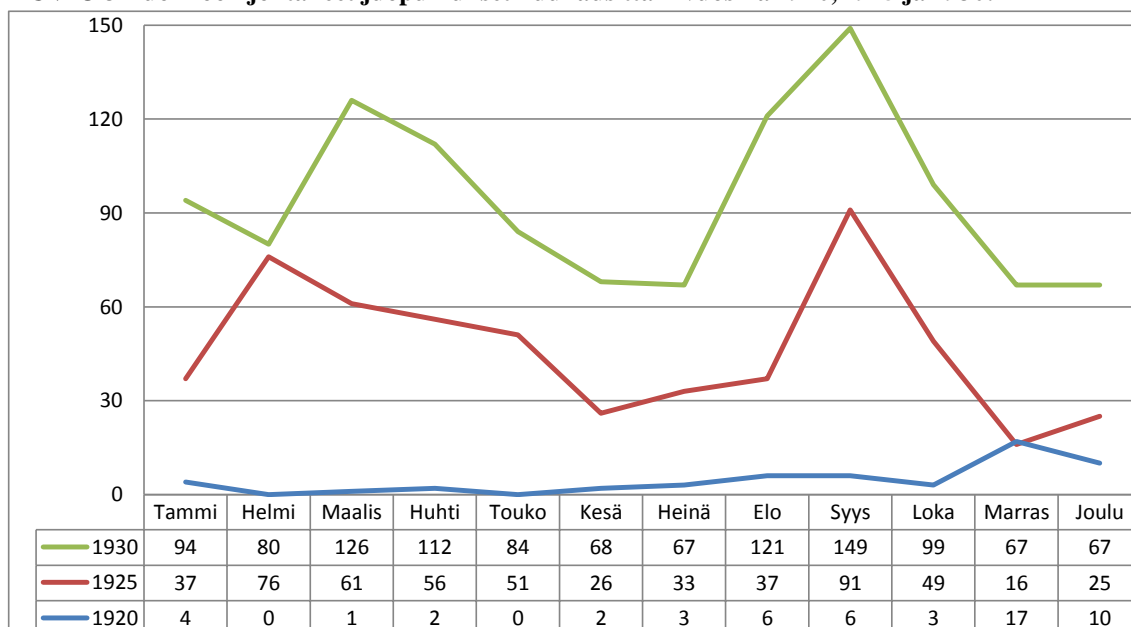
²⁹⁶ Esim. JyMA JRO Cca:162 27.1.1930 §258; JyMA JRO Cca:162 10.2.1930 §379; JyMA JRO Cca:165 14.4.1930 §888; JyMA JRO Cca:166 5.5.1930 §1042; JyMA JRO Cca:166 30.6.1930 §1364; JyMA JRO Cca:168 8.9.1930 §1418; JyMA JRO Cca:168 22.9.1930 §1915. Asuinpaikkoina järjestyksessä Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän pitäjän Nisula, Laukaa, Jyväskylän pitäjän Halssila, Jyväskylän pitäjän Kivistö, Laukaa ja Jyväskylän pitäjän Kivistö.

²⁹⁷ Apo 2001, 249.

²⁹⁸ JyMA JRO Cca:166 30.6.1930 §1375; JyMA JRO Cca:168 15.9.1930 §1856.

Yleisesti juopumuksen ajankohtaan vaikutti useita tekijöitä. Vielä 1800-luvulla alkoholin linkäyttö oli enemmän vuodenaikapainotteista johtuen kotipolton ja sadonkorjuun vaikutuksista. Viinaa oli tarjolla eniten loppuvuodesta, kun sato oli korjattu ja viinaa päästettiin keittämään. Kieltolain aikana tämä vuodenaikapainotteinen alkoholinkulutus viimeistään romuttui, kun Suomessa ja kodeissa valmistetun alkoholin tilalle tuli pääosin saksalainen tai virolainen tuontipirtu. Lisäksi kieltolaki vapautti alkoholin jakeluketjut sääntelystä ja kontrollista.²⁹⁹ Kieltolain aikana viinan saatavuus oli tasaisempaa, vaihdellen kuitenkin jonkin verran vuodenaikojen mukaan. Talvisin pirtua oli vaikeampi saada Suomeen meren jäätyamisen takia. Tämä taas nosti hintoja, kun saatavuus heikkeni kysynnän pysyessä suhteellisen samana. Missään vaiheessa kieltolain aikana pirtun ei kuitenkaan tiedetä varsinaisesti loppuneen.³⁰⁰

KUVIO 3 Tuomioon johtaneet juopumukset kuukausittain vuosina 1920, 1925 ja 1930.³⁰¹

Lähde: Jyväskylän raastuvanoikeuden pöytäkirjat 1920–1921, 1925–1926, 1930–1931 (JyMA JRO Cca:114–118, 134–139, 162–171).

Kuviossa 3 on esitetty, miten juopumukset jakaantuivat Jyväskylässä eri vuodenaikoina ja kuukausina. Yleisesti voidaan sanoa, että vaihtelut noudattivat edellä mainittuja yleisiä linjoja. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kuviot muodostuvat joka vuosi melko samantyyppisiksi. Vuonna 1920 juopumuksia oli muutoin vähän, mutta marraskuussa juopumusten määrä oli korkeampi kuin vuoden 1925 vastaavana aikana. Myös

²⁹⁹ Lehti 2001, 76–85.

³⁰⁰ Rasinaho 2006, 46.

³⁰¹ Juopumukset ovat kuviossa niiden tapahtumisajankohdan mukaan. Juopumustuomion ajankohta ei ole riittävän tarkka tähän, koska teon ja tuomion ajankohta ei ollut sama. Marras- ja joulukuun osalta seuraavan vuoden puolelle menneet tapaukset on kirjattu mukaan lukuihin.

joulukuussa juopuneiden määrä oli korkeampi muihin saman vuoden kuukausiin verrattuna. Kyseisen vuoden kohdalla merkittävin havainto on juuri kasvava juopumusten määrä vuoden loppua kohti. Muutoin määrät ovat sen verran pieniä, ettei liian suuriin johtopäätöksiin tai analyysihin kannata tämän vuoden osalta alkaa.

Juopumusmäärien kuukausittaista kehitystä tarkastelemalla havaitaan, että selkeä poikkeus määrissä on vuoden 1925 helmikuu. Tuolloin juopuneiden määrä kohosi lähes yhtä suureksi kuin kaikkein vilkkaimman kieltolaki- ja juopumusrikollisuusvuoden 1930 helmikuun aikana. Muutoin kaikkina vuosina noudatettiin samansuuntaista rytmiä, jossa vilkkainta alkoholinkäytön aikaa oli keväällä maaliskuusta toukokuuhun ja syksyllä elokuusta lokakuuhun. Juopuminen oli yleisintä syyskuussa ja harvinaisinta kesäkuussa.

Vuodenajoista vähiten juotiin pääosin kesällä ja talvella. Talvikuukausien pienempiä määriä selittää alkoholin saatavuuden lisäksi kylmä ilma, jonka takia julkisilla paikoilla ja ulkona juominen oli vähäisempää. Talviaikoina juomista on tapahtunut varmasti enemmän yksityisissä tiloissa ja salakapakoiden suojissa. Kesällä tilanteen luulisi olevan juuri päinvastainen, mutta se ei näy ainakaan juopumustilastoissa. Kesän vähempiä juopumusmääriä selittää varmasti esimerkiksi töiden määrä. Kesät olivat yleisesti vilkkaampia aikoja ja työtä oli enemmän tarjolla niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Niinpä esimerkiksi työmiehet keskittyivät enemmän työntekoon ja vähemmän juomiseen. Kesällä juomiseen on ollut enemmän paikkoja ja tilaisuuksia, joissa viranomaisten valvova silmä ei ole ollut paikalla. Lisäksi valvonta on kesäisin ollut todennäköisesti vähäisempää. Tähän viittaa ainakin se, että raittiuslautakunta kokousti vähiten juuri kesäisin³⁰².

Loppukesästä juopottelu selkeästi alkoi yleistyä syksyä kohden, mikä on ilmeisen vanha tapa elonkorjuun ja uuden sadon juhlimisen kunniaksi³⁰³. Syksyllä varallisuutta on kesän töiden jälkeen ollut todennäköisesti enemmän, mikä on tarkoittanut kasvua alkoholinkäytön määrissä. Valon määrä vaikuttaa tunnetusti ihmiskehoon ja -mieleen. Keväisin ja etenkin syksyisin valon määrä on vähäisimmillään, koska kesäisin päivät ovat pitkiä ja talvisin lumen ansiosta pimeys ei ole niin tuntuva. Pimeydellä voi olla lisääviä vaikutuksia alkoholinkäytön suhteen. Mitä vähemmän valoa, sen enemmän masentuneisuutta ja ahdistuneisuutta ihmisillä esiintyy ja tämä on voinut vaikuttaa juomisen yle-

³⁰² JyKA JRA Raittiuslautakunnan kokousten pöytäkirjat 1920–1932.

³⁰³ Vilkuna 2015, 333.

syyteen ja määrään. Juopumukseen johtaneet syyt saattoivat olla hyvinkin erilaisia, eikä alkoholin nauttimiselle aina tarvittu minkäänlaista erityistä syytä³⁰⁴. Lisäksi juomisen motiivit eivät selviä käytetystä lähdeaineistosta, mikä hankaloittaa ajallisten vaihteluiden syiden arviointia. Suoraa yhteyttä mihinkään ilmiöön tai ajankohtaan on vaikea löytää kuukausittaisen tai vuodenaikapohjaisen tarkastelun perusteella.

Poikkeuksena olivat kuitenkin markkinat, joita järjestettiin Jyväskylässä paljon etenkin keväisin ja syksyisin³⁰⁵. Alkoholilla ja markkinoilla oli kansan mielissä pitkät yhteiset perinteet, eikä tästä ajattelusta ollut luovuttu vielä 1900-luvun alkupuolella kieltolain ajallakaan. Rahvaan keskuudessa oli yleinen mielikuva, että miesten ”kuului” olla markkinoilla juovuksissa. Markkinat olivat 1920-luvulla eräänlaisia karnevaaleja, joihin kokoontui monenlaista väkeä ympäri lähiseutuja ja markkinavierailu tavattiin aloittaa ravintolassa poikkeamalla³⁰⁶. Kaupunkien suurimmat markkinat saattoivat kestää pitkäänkin ja etenkin maalaisten vierailut kaupungeissa saattoivat venähtää niiden aikana³⁰⁷.

Koska Jyväskylä oli Keski-Suomen kiistaton ja käytännössä ainoa keskus, järjestettiin kaupungissa 1920-luvulla eniten markkinoita koko Suomessa³⁰⁸. Merkittävimpiä näistä olivat keväisin helmi-maaliskuun vaihteen ja syyskuun loppupuolen perinteiset Syys-Matin kunniaksi³⁰⁹ järjestetyt suuret markkinat. Näiden markkinoiden vaikutus näkyi myös juopuneiden kiinnitoissa. Varsinkin vuosina 1925 ja 1930 syyskuun 20. päivän tienoilla oli selkeä piikki juopumuksissa. Kumpanakin vuonna juopumuksesta jäi muutamana päivän sisällä kiinni yli 50 henkilöä. Vuonna 1925 syysmarkkinat pidettiin todennäköisesti 20.–22.9. välisenä aikana, jolta raastuvanoikeus tuomitsi 5.10.1925 pidetyssä istunnossa yhteensä 48 juopumusta. Lisäksi samalta ajalta tuomittiin muissa istunnoissa vielä kolme juopumusta. Markkinoiden ajankohta oli hieman aiempi vuonna 1930, jolloin ne pidettiin ilmeisesti 18.–20.9. Tältä ajalta tuomittiin 29.9., 6.10. ja 13.10. pidetyissä raastuvanoikeuden istunnoissa yhteensä 60 juopumusta. Pelkästään perjantaina 19.9. näistä tapahtui 37, joka on samalla suurin kiinnijäämisten määrä yhdelle päiväl-

³⁰⁴ Lehti 2001, 89.

³⁰⁵ Markkinat ja niiden valvonta olivat raittiuslautakunnan kokouksissa esille eniten keväällä ja syksyllä.

³⁰⁶ Apo 2001, 234–235; Hirvonen 1996, 24.

³⁰⁷ Vilkuna 2015, 266.

³⁰⁸ Vuoden 1921 alussa raittiuslautakunta ehdotti kaupunginvaltuustolle markkinoiden karsimista kahteen kertaan vuodessa. Perustelut olivat, että markkinat aiheuttavat merkittäviä ongelmia kieltolain valvonnalle, ja että Jyväskylässä järjestetään eniten markkinoita koko Suomessa. Päätöstä asiaan ei pöytäkirjojen perusteella koskaan valtuustolta saatu. JyKA JRA Kokouksen pöytäkirja 19.1.1921.

³⁰⁹ Vilkuna 1992, 265–268.

le. Lähimmäs tätä määrää päästiin 21.9.1925, jolloin tuomioon saakka johtaneita kiinnijäämisiä tapahtui 28 kappaletta.³¹⁰

Kevätmarkkinoiden ajankohta oli vaihtelevampi, mutta helmi-maaliskuun vaihteessa on joka tarkasteluvuonna nähtävissä muutaman päivän jakso, jolloin kiinniotoissa tapahtui selkeä nousu³¹¹. Etenkin kieltoain alkupuolella markkinoiden rauhattomuus nousi usein keskustelun aiheeksi raittiuslautakunnassa. Markkinoiden ajaksi raittiusvalvontaa tiukennettiin Jyväskylässä asettamalla tilapäisiä raittiusvalvojia.³¹² Tästä huolimatta raittiuslautakunnan keskusteluissa markkinoiden todettiin aiheuttavan ”ylivoimaista vaikeutta”³¹³. Parin viikon viiveellä käsitellyt juopumukset ruuhkauttivat raastuvanoikeuden täysin useana vuonna juuri syysmarkkinoiden jälkeen. Myös aikalaiset ovat muistelleet syysmarkkinoiden olleen vapun ja syyskuun ensimmäisenä sunnuntaina järjestettyjen Vapaapalokunnan juhlien ohella poliisille kiireisintä aikaa³¹⁴.

Vain harvoina muina päivinä päästiin samalle, reilusti yli kymmenen juopumuksen tasolle. Tällaisia päiviä olivat jotkin juhlapäivät, kuten vuoden 1925 vapunpäivä ja yhdeksäs sekä vuonna 1925 että 1930, jonka merkitys jää hieman avoimeksi³¹⁵. Juopuneita jäi vuonna 1920 kiinni keskimäärin neljä kuukaudessa. Vuonna 1925 juopuneita pidätettiin päivittäin keskimäärin yhdestä kahteen ja vuonna 1930 yli kolme. Keskiarvot ylittäneitä päiviä (tai kuukausia vuoden 1920 kohdalla) oli aikajärjestyksessä 4, 119 ja 115 kappaletta. Vuonna 1925 juopumuksia esiintyi 215 päivänä ja vuonna 1930 niitä esiintyi 303 päivänä.

Muut yleiset juhlapäivät pääsiäinen, helluntai, joulukuun ja Tapaninpäivä, joihin alkoholia on perinteisesti nautittu, eivät liioin nousseet esille. Uutena vuonna ja laskiaisen tienoilla juopuneita oli joka vuosi jonkin verran keskimääräistä enemmän.³¹⁶ Jyväskylän raittiuslautakuntaan ei juuri keskustellut raittiusvalvonnan kiristämisestä yksittäisten juhlapäivien kohdalla. Ainoa maininta juhlapäivien erityisestä valvonnasta löytyi vuoden

³¹⁰ JyMA JRO Cca:136–137 1925; JyMA JRO Cca:168–169 1930.

³¹¹ Esimerkiksi 11.3.1925 raastuvanoikeudessa tuomittiin 30 juopumusta ajalta 22.–24.2. JyMA JRO Cca:135.

³¹² Esim. JyKA JRA Kokousten pöytäkirjat 15.9.1920, 18.12.1921 ja 5.9.1927.

³¹³ JyKA JRA Kokouksen pöytäkirja 19.1.1921.

³¹⁴ Räsänen & Räsänen 1985, 105; Juhlapäivinä raittiusvalvontaan panostettiin enemmän. Esim. JyKA JRA Kokouksen pöytäkirja 25.4.1927.

³¹⁵ Todennäköisesti kyse oli loppiaismarkkinoista. Vuonna 1921 ne järjestettiin tammikuun 9. ja 13. päivän välillä. 9. päivä raittiuslautakunta päätti asettaa loppiaismarkkinoiden ajaksi tilapäisen raittiusvalvojan ja 13.päivä tämä raportoi havaintonsa. JyKA JRA Kokouksen pöytäkirjat 9. ja 13.1.1921. Viikonpäivä on 9.1. joka vuosi eri, eikä sen lähipäiviltä löydy erityisen korkeita juopumusmääriä.

³¹⁶ Vilkuna 2015, 329, 334.

1927 toimintakertomuksesta, jossa siinäkin mainitaan juhlapäivien olleen kyseisenä vuonna rauhallisia kieltolakivalvonnan suhteen³¹⁷.

Marraskuun ensimmäinen viikko oli vuodesta 1923 eteenpäin yleinen raittiusviikko, jonka järjestämisestä pitivät huolen sosiaaliministeriön raittiusosasto paikallisten raittiuslautakuntien ja -järjestöjen avulla³¹⁸. Pelkästään juopumuspidätysten määrää tarkastelemalla tällaiseen tulokseen ei olisi voinut päätyä, koska juopumukset keskittyivät marraskuussa kuun alkupuoliskolle. Jyväskyläläiset halusivat mahdollisesti näin osoittaa jonkinlaista protestia kyseistä viikkoa kohtaan. Toisaalta jo ennen raittiusviikon järjestämistä vuonna 1920 juopumukset keskittyivät marraskuun alkuviikoille.

Alkoholia oli kaupungeissa tarjolla periaatteessa missä ja milloin vain. Alkoholien myyntipaikat olivat useimmiten varsin hyvin tiedossa³¹⁹. Tämä tarkoitti sitä, että juomista ei voitu ohjata enää mihinkään tiettyyn viikonpäivään tai vuorokauden aikaan samalla tapaa kuin ennen kieltolakia. Alkoholinkulutus keskittyi yleisesti vapaa-aikaan, mikä tarkoitti käytännössä töiden jälkeistä ilta-aikaa ja viikonloppuja, etenkin sunnuntaita kuusipäiväisen työviikon vuoksi. Etenkin kaupungeissa kieltolaki oli tuonut tähänkin muutoksen, anniskelu oli ennen ollut rajoitettua sunnuntaisin ja pyhäpäivinä. Nyt viinaa sen sijaan oli tarjolla myös näinä ajankohtina.³²⁰ Viinanjuontia pyhäpäivisin ei kartettu, mikä viittaa 1900-luvun mittaan tapahtuneeseen sekularisoitumiseen.

Kuviossa 4 on esitettyä kaikkien tuomioon asti johtaneiden juopumusten viikonpäiväjakauma. Juopumusten viikonpäivittäinen tarkastelu osoittaa, että Jyväskylässä alkoholinkäyttö keskittyi viikonlopulle ja maanantaille. Ei ollut lainkaan tavatonta, että lauantai- tai sunnuntai-iltana aloitettu juopottelu venähti vielä seuraavankin vuorokauden puolelle, ainakaan jos vakituista työpaikkaa ei ollut. Alkoholinkäyttö oli sunnuntaisin yleistä siksi, että monille se oli viikon ainoa vapaapäivä ja lauantaina aloitettu juopotte-

³¹⁷ JyKA JRA Toimintakertomus 1927.

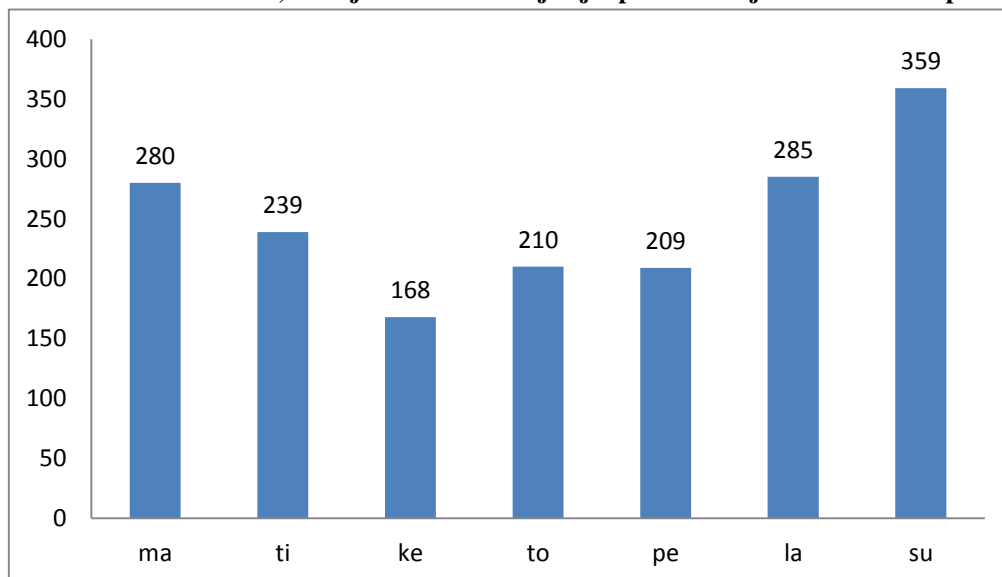
³¹⁸ Louhelainen 1991, 85; Kirjeessään raittiuslautakunnille sosiaaliministeriön raittiusosasto opastaa raittiuslautakuntia raittiusviikon järjestämisessä. Tarkoitus oli järjestää erilaisia tilaisuuksia esitelmien, luentojen ja muun valistuksen muodossa. Yhteistyötä paikallisen poliisin kanssa kehoitettiin myös parantamaan. JyKA JRA Ministeriöltä saapuneet asiakirjat, 25.5.1925 päivätty kirje otsikolla ”Raittiuslautakunnille”.

³¹⁹ Rasinaho 2006, 35.

³²⁰ Lehti 2001, 81–88; Vilkuna 2015, 58.

lu jatkui edelleen.³²¹ Sunnuntaijuopottelulla oli lisäksi pitkät perinteet etenkin maaseudulla³²².

KUVIO 4 Vuosina 1920, 1925 ja 1930 tuomittujen juopumusten ajankohdat viikonpäivittäin.

Lähde: Jyväskylän raastuvanoikeuden arkistot 1920, 1925, 1930 (JyMA, JRO, Cca:114–117, 134–138, 162–170); Yliopiston almanakkatoimisto, (<https://almanakka.helsinki.fi/fi/arkisto/yliopiston-almanakat-universitetets-almanackor-1608-1999/1900-luvun-almanakat.html>).

Vähiten juopumuksia tapahtui keskellä viikkoa, varsinkin keskiviikkoisin. Keskiviikkona ilmi tulleiden juopumusten määrä oli alle puolet sunnuntaisin tapahtuneiden määräs-tä. Muutoin viikonpäivien suhteen juopumukset jakautuivat melko tasaisesti, mikä ker-too sen, ettei alkoholinkäytön päivällä ole juurikaan ollut merkitystä etenkin pätkätöitä tekeville ja huono-osaisimmille. Jakauma kuvastaa sitä, että suuri osa tuomituista ei elänyt kovin säännöllistä elämää. Voidaan myös arvioida viikolla juotujen määrien ol-leen pienempiä. Nekin johtivat kuitenkin kiinnijäämiseen ja tuomioon, koska laki oli tulkinnanvarainen.

Ehkä oleellisin osa juopumusten ajallisesta sijoittumisesta on se, mihin vuorokauden aikaan ne sattuivat. Se kertoo ihmisten päivittäisestä elämänrytmistä enemmän kuin muut ajalliset tarkastelut. Taulukossa 4 on esitetty tuomittujen juopumusten kiinnijää-misajat eri vuorokauden aikoina. Taulukossa käytetyt vuorokauden osat on määritetty mahdollisimman yksinkertaisesti neljän tunnin mittaiseksi.

³²¹ Lehti 2001, 76–85.

³²² Vilkuna 2015, 358–364.

TAULUKKO 4 Juopumusten määrät prosentteina eri vuorokaudenaikoina.

	aamuyö 02-06	aamu 06-10	päivä 10-14	iltapäivä 14-18	ilta 18-22	yö 22-02
1920	0,0	4,4	15,6	26,7	33,3	15,6
1925	1,1	1,1	12,0	29,0	34,5	22,3
1930	3,6	1,1	9,1	24,1	38,7	23,3

Lähde: Jyväskylän raastuvanoikeuden arkistot 1920, 1925, 1930 (JyMA, JRO, Cca:114–117, 134–138, 162–170).

Alkoholin nauttimiselle oli selkeä paikka vuorokausirytmissä. Martti Lehden henkiri-kollisuustutkimuksen yhteydessä tekemässä tutkimuksessa noin 60 % kiinnijäädystä juopumuksista sijoittui iltakuuden ja aamukolmen välille³²³. Samansuuntaisiin lukuihin päädyttiin myös Jyväskylässä. Vuodesta riippuen juopumuksista 50–60 % tapahtui iltakuuden ja aamukahden välisellä ajalla. Vähiten juopumuksista jäätettiin kiinni tästä eteenpäin aamukymmeneen ulottuvalla ajalla. Oletettavasti tällöin alkoholia nautittiin myös vähiten. Varsinkin aamuyön puolella valvonnan voi olettaa olleen niin ikään vähäisempää, mikä on vähentänyt kiinnijäämisen riskiä.

Yksittäisistä vuorokaudenajoista eniten jäätettiin kiinni illalla. Tulos ei sinällään ole yllättävä, onhan ilta yleisin aika alkoholin nauttimiselle edelleenkin. Alkoholia nautittiin todennäköisesti työpäivän päätyttyä, koska sillä erotettiin toisistaan vapaa-aika ja työ³²⁴. Lisääntynyt vapaa-aika oli yksi motiivi juomiselle³²⁵. Aamun ja päivän vähemmät tapaukset selittyvät osin sillä, että työssä ei ollut soveliaista esiintyä päihtyneenä. Voidaan kuitenkin todeta, ettei juopuneen henkilön tapaaminen kadulla mihin aikaan, minä päivänä tai missä kuussa tahansa ollut tavatonta. Alkoholin kontrollivapaus näkyi näin katukuvassa ajasta riippumatta.

5.2 Juoppokatu vai Kauppakatu?

Kieltolakiaikaan ja kaupungeissa tapahtuneeseen alkoholinkäyttöön liittyi joitakin peruspiirteitä. Nauttimisajankohdan lisäksi laki vapautti alkoholin kontrolloiduista anniskelu ympäristöstä, kuten kahviloista, kapakoista ja ravintoloista. Anniskelu näissäkin jatkui kielloista huolimatta, minkä lisäksi alkoholia pystyi nyt nauttimaan vapaammin

³²³ Lehti 2001, 87–88.

³²⁴ Apo 2001, 233.

³²⁵ Koskela 2002, 20.

missä vain³²⁶. Kaupungeissa juopumus oli julkisempaa kuin esimerkiksi maaseudulla, sillä kaupungeissa asuttiin tiiviimmin ja julkisuus oli muiltakin osin rakentunut eri tavoin kuin maaseudulla. Juopumuksen kiinnijäämispaikka oli käytännössä aina julkinen; katu, puisto, tori, rautatieasema tai yleinen rakennus.³²⁷

Itse juominen tapahtui sen sijaan usein todennäköisesti muualla. Tätä tukee se, että poliisiraporttien perusteella läheskään kaikilla ei ollut hallussaan alkoholia pidätystilanteessa. Voisi sanoa, että kieltolaki muutti alkoholin juomisen viranomaisilta salatumpan, muttei yksityisempään, suuntaan kaupungeissa. Kodeissa ja muissa yksityisissä tiloissa tapahtuneet juopumukset eivät tulleet käytännössä koskaan ilmi, eivätkä sellaiset poliisia tai muita viranomaisia liioin kiinnostaneetkaan. Laki koski tiukentuneista juopumuskriteereistä huolimatta ainoastaan julkisia tiloja. Poikkeuksen tässä muodostivat tilanteet, joissa poliisi oli kutsuttu paikalle esimerkiksi humalapäissään riehuvan aviopuolison rauhoittamiseksi³²⁸.

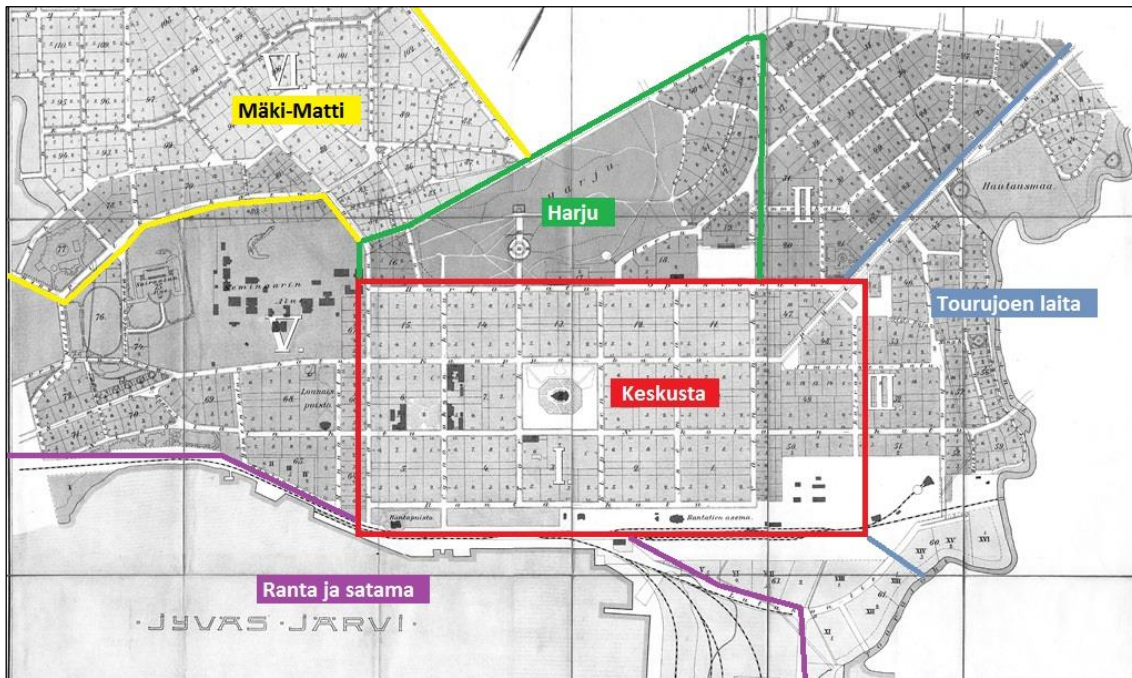
Jyväskylässä juopuneita tavattiin pääasiassa kaupungin keskustan alueella. Kaikista tapauksista 88 % sijoittui ydinkeskustan alueelle. Muista alueista mainitsemisen arvoisia ovat Mäki-Matin työläiskaupunginosa sekä sataman ja rannan seutu noin neljän prosentin ja ydinkeskustan pohjoispuolella sijaitseva Harjun alue kahden prosentin osuudella kaikista juopumuksista. Loput jakautuivat hajanaisesti Tourujoen laidan, Seminaarinmäen ympäristön ja muiden keskustaa ympäröivien alueiden kesken. Kartta 1 hahmottaa tässä tutkimuksessa käytettävää Jyväskylän kaupungin aluejakoa.

³²⁶ Rasinaho 2006, 18.

³²⁷ Vilkuna 2015, 272; Vilkuna 1995, 251; Koskela 2002, 238.

³²⁸ Lisäksi kieltolakiainana tehtiin kotietsintöjä jonkin verran Jyväskylässäkin, mutta ne liittyivät poikkeuksetta laittomaan alkoholikauppaan tai viinan kotipolttoon. Esim. JyKA JRA Kokouspöytäkirja 24.6.1926.

KARTTA 1 Jyväskylän alueita havainnollistava kartta.

Lähde: Tommila 1970, 127; Jyväskylän asemakaava 1909 (1910).

Luvuista voi vetää erinäisiä johtopäätöksiä. Jyväskylän keskusta-alueen selkeys ja pieni koko mahdollistivat tehokkaan valvonnan pienemmälläkin valvojamäärällä. Keskusta on ruutuasemakaavoitettu, joten kaduilla on hyvät näköyhteydet pitkällekin. Korkeuseroja kaduilla on jonkin verran. Kiinnijäämisen todennäköisyys on keskustan alueella täten ollut todennäköisesti melko korkea, mikäli juopuneena päätti kaduille lähteä toikaroimaan. Suurin osa kaikista juopumuksista tapahtui muissakin kaupungeissa julkisilla paikoilla, kuten ulkotiloissa ja kaduilla³²⁹. Toisaalta valvonnan takia kaupungeissa juotiin myös kahviloissa, salakapakoissa ja yksityisasunnoissa³³⁰.

Taulukossa 5 on kuvattuna juopumusten paikat tyypeittäin. Selkeästi yleisin kiinnijäämispaikka oli katu yli 70 %:n osuudella. Rautatieaseman yleisyys kiinnijäämispaikkana kuvastaa työmiesten osuutta juopuneista, koska heidän liikkuva elämäntapansa on helposti yhdistettävissä tärkeimpään joukkoliikenteen muotoon. Myös erilaiset kauppiat ja kauppamatkustajat liikkuvat paljon paikasta toiseen. Juominen tapahtui joko junan suojissa tai ennen junaan nousua, jolloin junasta on haettu suojaa. Kontrollia keskitettiin todennäköisesti kahviloiden ja ravintoloiden ohella juuri rautatieasemalle ja sen lähei-

³²⁹ Sipola 2007, 53.

³³⁰ Lehti 2001, 86.

syyteen³³¹. Kaikki taulukon kärkipään paikkatyypit ovat selkeästi määriteltävissä julkisiksi tiloiksi, eikä yksityisiä tiloja muutamaa omassa kotona tapahtunutta pidätystä lukuun ottamatta esiinny. Yleensä kotona tapahtuneet juopumukset jätettiin syytteettä tai hylättiin oikeudessa, mutta muutama johti tuomioon asti. Periaatteessa tämän ei olisi pitänyt olla mahdollista, mutta esimerkiksi tilanteen vakavuus on saattanut vaikuttaa asiaan.³³²

TAULUKKO 5 Juopumuspaikat tyypeittäin

Paikka	1920	1925	1930	Yhteensä	%
katu	22	333	898	1253	72,4
rautatieasema	6	65	59	130	7,5
puistoalue	1	30	59	90	5,2
kahvila tai ravintola	4	25	31	60	3,5
tori	-	25	35	60	3,5
talo tai piha	4	33	8	45	2,6
ranta tai satama	-	9	23	32	1,8
sähkölaitos	2	11	18	31	1,8
matkustajakoti	1	10	7	18	1,0
julkinen rakennus	-	4	3	7	0,4
poliisilaitos	-	1	2	3	0,2
oma koti	-	1	1	2	0,1
muut	1	4	3	8	0,5
Yhteensä	41	551	1147	1739	100

Lähde: Jyväskylän raastuvanoikeuden arkistot 1920, 1925, 1930 (JyMA, JRO, Cca:114–117, 134–138, 162–170).

Ajallisen tarkastelun lisäksi markkinat liittyvät myös paikkakohtaiseen tarkasteluun. Markkinat järjestettiin yleensä kaupungin torilla, joka monesti kuten Jyväskylän tapauksessakin, sijaitsi kaupunkien keskustassa. Jyväskylässä tori sijaitsi aivan kirkon välittömässä läheisyydessä, mikä tuo oman sävynsä hengellisyyteen ja alkoholin suhteeseen liittyvään tarkasteluun. Humalaisia kirkon läheisyys ei tuntunut juurikaan häiritsevän³³³. Jyväskylässä tämä siveettömyys päättyi 1929, kun tori siirrettiin loitommaksi ydinkeskustasta ja vanha torialue muutettiin viheralueeksi kirkkopuiston laajentamisen myötä. Juopuneet tosin eivät kirkkopuistoakaan karttaneet. Muutkin puistot, kuten Lounaispuisto ja etenkin Harjun puistoalue, olivat melko yleisiä juopuneiden kiinnijäämisen paikkoja.

³³¹ Vaasan läänin maaherra kehotti Jyväskylän raittiuslautakuntaa panostamaan juuri junaliikenteen valvontaan, koska oli tiedossa, että junissa kuljetettiin ja nautittiin laitonta alkoholia. JyKA JRA Muilta viranomaisilta saapuneet asiakirjat, 28.10.1924 päivätty kirje.

³³² Näissä tapauksissa puoliso tai tuttava oli pyytänyt poliisin paikalle viemään juopuneen pois. JyMA JRO Cca:135 30.3.1925 §495; JyMA JRO Cca:170 10.11.1930 §2359.

³³³ Vilkuna 2015, 264.

Talojen piholla tapahtuneet kiinnijäämiset vähenivät selkeästi vuosien 1925 ja 1930 välillä. Keskusta-alueen muuttumisella ja kerrostalojen rakentamisella on todennäköisesti ollut vaikutuksensa tähän. Rannan ja sataman yleistyminen kiinnijäämispaikkana kuvastaa valvonnan tehostumista ydinkeskustan ulkopuolelle. Myös sähkölaitos sijaitsi Jyväsjärven rannassa ja kiehtoi jostain syystä osaa juopuneista

Julkisissa rakennuksissa, kuten raastuvan eteisessä tai kaupungintalolla, tapahtuneet juopumukset olivat varsin harvinaisia. Mielenkiintoinen huomio on, ettei kaupungin työväentalolla runsaista tapahtumista ja iltamista³³⁴ huolimatta tapahtunut kuin yksi puhdas juopumuspidätys³³⁵. Tosin tämä selittyy osin sillä, että Jyväskylän työväenyhdistys kielsi juopuneiden pääsyn iltamiin ja tapahtumiin jo vuonna 1916, koska nämä aiheuttivat liikaa järjestyshäiriöitä³³⁶. Työväen iltamissa tapahtui sen sijaan useita juopuneiden häiriköintejä. Poliisilaitoksella tapahtuneet kiinnijäämiset selittävät erittäin harvinaisilla siviilien tekemillä ilmiannoilla ja viranomaisten huomaan saattamisilla. Kerran eräs sekatyömies tosin saapui syystä tai toisesta paikalle itse³³⁷.

Koska suurin osa juopumuksista keskittyi Jyväskylässä keskustan alueelle, on lähempi tarkastelu tämän alueen suhteen tarpeen. Aluetta on helppo tarkastella, koska se on kooltaan pienehkö ja ruutuasemakaavan vuoksi selkeä. Nykypäivään alueessa oli erona joidenkin välikatujen puuttuminen, minkä lisäksi osa kadunnimistä on muuttunut³³⁸.

Katukohtaisen tarkastelun mukaan juopuneita jäi eniten kiinni Kauppa- ja Vapaudenkaduilla. Kauppakadulla kiinnijääneiden osuus oli kaikista tapauksista yli 21 ja Vapaudenkadun osuus 18 %. Katujen pituudella on varmasti osuutensa suuriin määriin. Seuraavaksi eniten juopuneita tavattiin Kilpisen-, Väinön-, ja Asemakaduilla, kussakin noin kymmenen prosenttia kaikista tapauksista. Ydinkeskustan ulkopuolella eniten juopuneita jäi kiinni Harjukadulla, joka sekin tosin sijaitsi aivan ydinkeskustan tuntumassa Opistokadun jatkeena, jatkaen Kilpisenkadun kohdalta Harjun reunaa pitkin poispäin keskustasta. Juopuneita tavattiin siellä reilut neljä prosenttia kokonaismäärästä.³³⁹ Saman verran jäi kiinni Cygnaeuksenkadulla, jonka määriä nostaa selkeästi sen pohjoispään

³³⁴ Koskela 2002, 107; Peltonen 1996, 105.

³³⁵ JyMA JRO Cca:165 7.4.1930 §818.

³³⁶ Heikkilä-Pesonen 2002, 18.

³³⁷ JyMA JRO Cca:136 27.4.1925 §641.

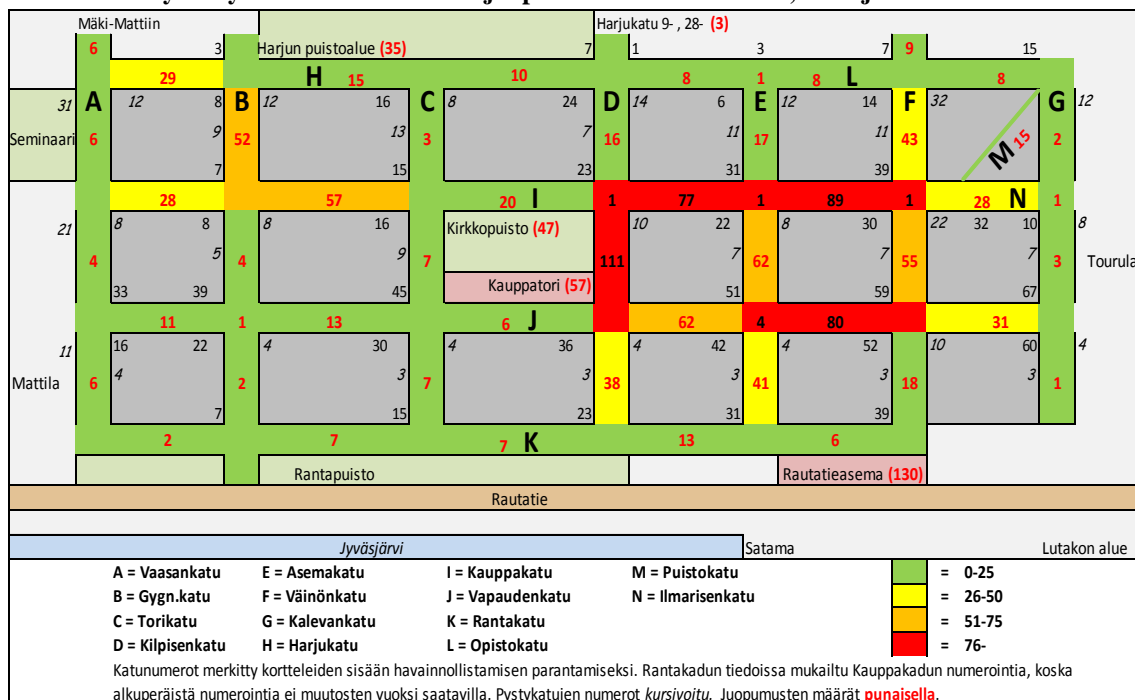
³³⁸ Torikatu on nykyään Gummeruksenkatu, nykyinen Yliopistonkatu koostui Opistokadusta ja osasta Harjukatua ja Rantakatu on Hannikaisenkatu. Jyväskylän asemakaava 1909 (1910).

³³⁹ Harjukadulla ja Kalevankadulla oli tunnettuja pirttaloja, mikä vaikuttanee juopuneiden määriin. Tosin Kalevankadulla juopumuspidätysten määrä oli vähäinen. Räsänen & Räsänen 1985, 120.

osuus. Seuraavaksi yleisin katu kiinnitoille oli keskustan ulkopuolella Mäki-Matin kaupunginosassa sijaitseva Valtakatu noin kolmen prosentin osuudella³⁴⁰. Puistokadun varrella jäi kiinni reilut kaksi prosenttia kaikista juopuneista. Muiden katujen osuus juopumuspäätysten paikkoina oli alle kaksi prosenttia. Lukuihin on laskettu mukaan kaikki tapaukset, joissa kadun nimi mainittiin. Näin ollen ne sisältävät itse kaduilla, niiden varsien rakennuksissa tai muissa kohteissa tapahtuneet juopumukset.³⁴¹

Kartassa 2 on esitetty juopuneiden määrät keskustan alueella. Määrät on sijoitettu ja laskettu poliisiraporteissa ilmoitettujen katuosoitteiden perusteella oikeisiin kohtiinsa. Lisäksi karttaan on merkitty muutama yleinen katuosoitteeton juopumuksen kiinnijäämisen paikka keskustan alueelta, kuten rautatieasema sekä puisto- ja torialueet. Kartasta havaitaan, että juopumukset keskittyivät keskustankin alueella tiettyihin paikkoihin. Alue kirkkopuiston ja Kalevankadun välillä pystykatuineen oli selkeästi yleisintä juopuneiden kiinniottoaluetta. Kirkkopuiston ja kauppatorin juopumusmäärät selittyvät pääosin markkinoilla. Karttaan ei ole merkitty niitä tapauksia, joissa tarkka paikka tai osoite ei selvinnyt.

KARTTA 2 Jyväskylän keskustan alueen juopumukset vuosien 1920, 1925 ja 1930.

Lähde: Tommila 1970, 127; JyMA JRO Cca:114–117, 134–138, 162–170); Jyväskylän asemakaava 1909 (1910).

³⁴⁰ Katu on nykyään Voionmaankatu, ja se jatkui suoraan Harjukadulta.

³⁴¹ Kaikkien katujen juopumusmäärät ja osuudet, ks. LIITE 2.

Vilkkaimpien kiinnijäämistien paikkoihin voidaan yhdistää lähellä sijainneita kahviloita tai ravintoloita. Eniten kahviloita ja ravintoloita sijaitsi 1920-luvulla Jyväskylässä Asema- ja Väinönkatujen varrella Kauppa- ja Vapaudenkatujen risteyksissä. Tällä alueella sijaitsivat esimerkiksi ravintola Seurahuone, Kaupunginhotellin ravintola, Jyväskylän työnväenyhdistyksen kahvilaravintola ja useat muut tiheämpään nimeä ja omistajaa vaihtaneet paikat. Samoin rautatieasemalla sijaitsi Asemaravintola.³⁴² Paikkojen sijainnit selittävät keskustan alueen korkeita juopumuslukuja. Yksittäisistä paikoista eniten juopumuksia sattui rautatieasemalla, jossa kaikkien kolmen vuoden aikana jäi kiinni yhteensä 130 juopunutta. Seuraavaksi eniten juopuneita jäi kiinni Kilpisenkadulla kirkkopuiston kohdalla. Kyseisellä paikalla tapahtui 111 kiinnijäämistä. Poliisiraporttien perusteella 1920-luvulla kadun varrella osoitteessa Kilpisenkatu 6 sijaitsi kahvila Suoja³⁴³. Kahvilan sijainti todennäköisesti selittää kirkkopuiston itäisen laidan korkeita kiinnijäämislukuja.

Cygnaeuksenkatu 12:ssa sijaitsi 1920-luvun alusta alkaen kahvila Bäckström. Kahvilan yhteydessä toimivat myös yleinen sauna, ruokala ja konditoria. Aikalaisten mukaan kahvila oli etenkin lyseolaisten ja seminaarilaisten³⁴⁴ suosiossa sekä vähemmän tunnettu.³⁴⁵ Juopuneiden määrä kertoo tilanteesta hieman eri totuutta. Kyseisestä kahvilasta tai osoitteen perusteella välittömästi läheisyydestä jäi kiinni 52 juopunutta. Lisäksi kiinnijäämiset olivat yleisiä Kauppakadulla kummallakin puolella Cygnaeuksenkatua kahvilan eteläpuolella, mikä mahdollisesti kertoo juopuneiden olleen joko matkalla kahvilaan tai sieltä pois kohti keskustaa tai Seminaarinmäkeä. Jälkimmäinen viittaa seminaarilaisten paikan suosimiseen. Harjukadun alkupään juopumusmäärät saattavat liittyä kahvilan sijaintiin, mutta ne todennäköisemmin kyse on Mäki-Mattiin menneistä tai sieltä keskustaan matkalla olleista työläisistä. Muita poliisiraporteissa nimeltä mainittuja paikkoja olivat Biljardi-huone Asemakatu 8:ssä³⁴⁶, kahvila Turisti Asemakatu 2:n kohdalla³⁴⁷ ja kahvila Tippa Väinönkatu 9:ssä³⁴⁸. Tarkkoja tietoja Jyväskylässä kieltolain aikana sijainneista kahviloista ja ravintoloista ei valitettavasti ole saatavilla.

³⁴² Ovaskainen 2015, 86.

³⁴³ JyMA JRO Cca:164 17.3.1930 §651.

³⁴⁴ Seminaarilaisten juhlinta ja alkoholin nauttiminen tosin tapahtui todennäköisesti salassa.

³⁴⁵ Ojala 1998, 38–39.

³⁴⁶ JyMA JRO Cca:134 9.2.1925 §178.

³⁴⁷ JyMA JRO Cca:137 21.9.1925 §1243.

³⁴⁸ JyMA JRO Cca:164 3.3.1930 §532.

Todisteita kahviloissa ja ravintoloissa tapahtuneesta anniskelusta ei oikeuden pöytäkirjojen perusteella löydy, mutta alkoholin anniskelu on ollut todennäköistä ainakin osassa Jyväskylän kahviloita. Ainakin monessa sen nauttiminen oli sallittua tai siihen ei puututtu. Jyväskylän työväenyhdistys puntaroi muutaman kieltolakivuoden jälkeen lain tukemisen järkevyyttä ravintolassaan, koska lakia ei kunnioitettu ja anniskelusta saata-
vat tulot houkuttelivat³⁴⁹. Kahviloissa ja ravintoloissa tapahtunut juopottelu esiintyi tämän tästä raittiuslautakunnan kokouksissa. Etenkin kaupungin hotellin todettiin aiheut-
tavan ongelmia varsinkin markkinoiden aikana³⁵⁰. Raittiuslautakunta sai yksityisiltä henkilöiltä kirjeitä koskien alkoholin nauttimista kahviloissa ja ravintoloissa³⁵¹. Myös niissä oli usein kyse juuri Jyväskylän kaupungin hotellissa sattuneista tapauksista³⁵².

Käytännössä kaikki kahvilat ja ravintolat tarjoilivat alkoholia, mikäli uskalsivat. Alkoholi oli hyvä tulonlähde, mutta kiinnijäämisen riski oli suhteellisen suuri pelote. Kiinnijääminen saattoi merkitä paikan loppua. Kahviloihin myös mentiin päihtyneenä, mikä osaltaan selittää korkeita lukuja. Yleinen tapa oli juoda paljon juuri ennen kahvilaan menoa, ja tämän jälkeen juopua vasta kahvilaan astumisen jälkeen. Viinaa myös salakuljetettiin kahviloihin salaa nautittavaksi. Kahviloita ja ravintoloita valvottiin säännöllisesti, mutta anniskelua oli vaikea todistaa. Joko omistajat vetosivat siihen, etteivät tiedä mitä heidän ravintoloissaan tapahtuu tai paikoilla oli suhteita kieltolakivastaisiin viiranomaisiin, jotka varoittivat omistajia tarkastuksesta etukäteen.³⁵³

Katujen ja muiden paikkojen julkijuopumukset sekä entisissä anniskelupaikoissa jatkunut alkoholin nauttiminen kuvaavat sitä, miten heikkoa lain kunnioitus oli. Kasvaneet juopumusmäärät, jatkuvat ongelmat kahviloiden ja ravintoloiden kieltolakirikkomusten kanssa ja laittoman alkoholimyynnin ympärille muodostunut laaja verkosto alleviivaavat kansan tyytymättömyyttä ja suhtautumista lakia kohtaan.

³⁴⁹ Hirvonen 1996, 17.

³⁵⁰ JyKA JRA Kokouspöytäkirja 19.1.1921.

³⁵¹ Esim. JyKA JRA Oppilaitoksilta, yksityisiltä ja yrityksiltä saapuneet asiakirjat, 7.4.1927 päivätty kirje otsikolla ”Valahtoinen todistus”; Tämä oli johtanut mahdollisesti myös jatkotoimiin, koska saman vuoden raittiuslautakunnan toimintakertomuksessa mainitaan, että kahta kahvilaa oli rangaistu kieltolakirikkomuksista. JyKA JRA Toimintakertomus 1927.

³⁵² Esim. JyKA JRA Oppilaitoksilta, yksityisiltä ja yrityksiltä saapuneet asiakirjat, 8.2.1926 päivätty kirje otsikolla ”Ilmoitus”, 15.3.1926 päivätty otsikoimaton kirje. Ilmiannot johtivat todennäköisesti toimenpiteisiin, koska saman vuoden kokouksessaan 13.4. raittiuslautakunta päätti siirtää asian tutkittavaksi poliisilaitokselle. JyKA JRA Kokouksen pöytäkirja 13.4.1926.

³⁵³ Tarkemmin kieltolakiajan kahvila- ja ravintolatoiminnasta ks. Sillanpää 2002, 55–64.

6 Juopuneena tehdyt rikokset

6.1 Järjestyshäiriöiden ja väkivallan vuosikymmen

Suomea on yleisesti pidetty korkean väkivaltarikollisuuden maana. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla Suomessa elettiinkin aikaa, jolloin väkivaltarikollisuuden taso oli korkealla. Ensimmäisen maailmansodan aikana kaikki rikollisuus, myös juopumus- ja väkivaltarikollisuus, väheni huomattavasti. Syynä tähän olivat sodan tuomat poikkeusolot.³⁵⁴ Rikollisuus lähti uudelleen kasvuun maailmansodan päättymisen ja kansalaissodan tienoilla³⁵⁵. Kansalaissodan väkivallan tekoja ja rikollisuutta ei kuitenkaan voi verrata niin sanottujen normaaliolojen aikaan. Etenkin 1920-luku oli väkivaltarikollisuuden osalta synkkä jakso, joka osin selittyy oikeiston ja vasemmiston sodan jälkeisillä jännitteillä. 1900-luvun puolella ongelma kosketti voimakkaimmin eteläistä Suomea, mutta ilmiö oli havaittavissa koko maassa ja erityisesti kaupungeissa.³⁵⁶

Yleisesti kaikissa rikostyypeissä oli nähtävissä kasvua humalassa tehtyjen tekojen määrissä. Osaltaan tähän vaikutti se, että kieltolain aikana oli ylipäättään yleisempää olla humalassa.³⁵⁷ Kieltolain aikana merkittävä osa häiriköinnistä ja erityisesti väkivallan teoista tehtiin juopuneena. Vaikka alkoholinkäyttö lisääntyi kieltolain aikana saatavuuden helpottumisen ansiosta, ei sen kulutuksen voida katsoa olevan muutoksen ainoa selittävä tekijä; häiriökäytöksessä ja väkivallassa oli muinakin aikoina usein osallisena alkoholi.³⁵⁸ Henkilökohtainen turhautuminen, yhteiskunnallinen ja taloudellinen olojen heikentyminen, vuoden 1918 tapahtumien vaikutusta korostava turhautumismalli ja sotien aiheuttama yleinen moraalien heikentyminen ovat selittäjinä parempia useisiin alkoholien vaikutuksen alaisiin rähinöinteihin. Ne selittävät osin myös kasvanutta alkoholinkulutusta.³⁵⁹

Rikoslain 42. luvun seitsemännen pykälän, jonka rikkomisesta juopumuksen yhteydessä monesti tuomittiin, mukaan rähinöinnissä oli kyse seuraavasta:

Joka yleisellä tiellä, kadulla, kulkuväylällä, tahi muussa julkisessa paikassa, taikka julkisessa toimituksessa tahi yleisessä kokouksessa meluamalla tahi kiroilemalla häiritsee rau-

³⁵⁴ Peltonen 1997, 88–94.

³⁵⁵ Koskela 2002, 180; Heikkilä-Pesonen 2002, 14.

³⁵⁶ Ylikangas 1996, 5–7; Ylikangas 1976, 9, 317–324; Lehti 2001, 30–33.

³⁵⁷ Lehti 2001, 221.

³⁵⁸ Lehti 2001, 33.

³⁵⁹ Sipola 2007, 54; Pajuoja 1987, 181–182; Kaartinen 2011, 228.

haa, taikka harjottaa muuta ilkivaltaa, taikka matkaan saattaa häiriötä antamalla tulipalon tahi muun vaaran merkin, vaikka tietää, ettei sellaista vaaraa olekaan, rangaistakoon enintään kolmensadan markan sakolla taikka vankeudella korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi.³⁶⁰

Virkavallan vastustaminen, kotirauhan häiritseminen, pahoinpitelyt, yleisellä paikalla ampumiset ja juopuneiden keskinäiset tappelut liittyvät myös olennaisesti rähinöinnin käsitteeseen, mutta näistä tuomittiin eri lainkohtien mukaan kuin edellä mainituista. Mielenkiintoisia tapauksia ovat lisäksi luvattoman aseiden hallussapidosta tuomitut, jotka käsitellään omana kokonaisuutenaan ampuma-aserikosten yhteydessä.

Huomautettakoon vielä tässä, että tämän tutkimuksen ensisijaisena tarkoituksena ei ole selvittää häiriökäytös- ja väkivaltarikollisuuden kokonaismäärää Jyväskylässä. Aineistonkeruutavasta johtuen aukotonta vastausta tähän olisi mahdotonta antaa. Huomio on tärkeä, sillä häiriökäytökset ja väkivaltaisuus juopumusten yhteydessä (jatkossa *rähinointijuopumukset*) olivat tässä tutkimuksessa melko pienessä osassa oletuksiin nähden. Kaikista oikeuden käsittelemistä juopumustapauksesta vain 103:ssa annettiin tuomio rähinäjuopumuksesta. Tässä tutkimuksessa käsitellään häiriökäyttäytymistä ja väkivaltaa ainoastaan, kun syytetty oli tekohetkellä juopunut. Tarkoitus on havainnollistaa juopumusrikollisuuden yhteydessä ilmentynyttä häiriökäyttäytymistä ja väkivaltaa laadullisesti. Aineisto on kuitenkin riittävän laaja, jotta sen avulla voidaan arvioida juopuneiden käyttäytymismallien yleisyyttä. Tässä apuna käytetään kieltolakiajan rikostilastoja olennaisten rikostyyppien osalta.

Häiriökäyttäytyminen ja väkivaltaisuus lisääntyivät Jyväskylässä kieltolain alkuvuosina ja 1920-luvun alkupuoliskolla, mikäli tasoa verrataan kieltolaki edeltäneeseen aikaan. Vuosien 1913–1918 välillä rähinäjuopumuksia käsiteltiin raastuvanoikeudessa yhteensä 16 kertaa.³⁶¹ Kieltolain aikana tapausten määrä vaihteli vuosittain paljonkin ja vuosikymmenen loppua kohti häiriökäyttäytymiset juopumusten yhteydessä alkoivat vähentyä sekä Jyväskylässä että koko maassa.³⁶² Jos rähinäjuopumusten määrää verrataan juopumusten määrään vuosina 1920, 1925 ja 1930, huomataan että häiriökäyttäytymistä esiintyi vain 1,6 %:ssa tapauksista. Luku on varsin pieni, kun sitä verrataan suomalainen viinapää -teorian mukaiseen ajatukseen suomalaisten väkivaltaan taipuvaisesta humala-

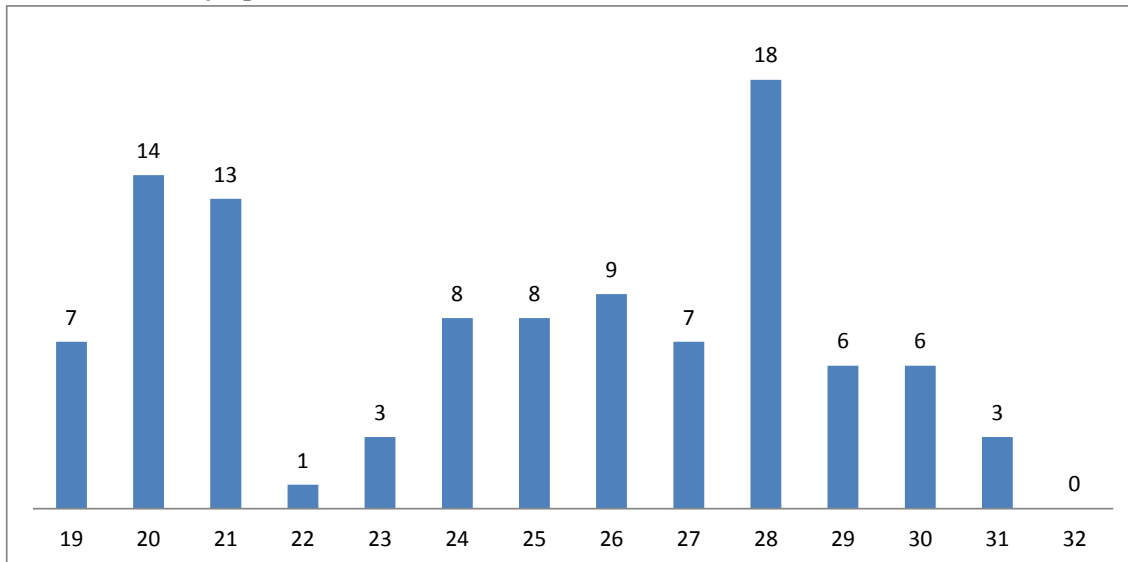
³⁶⁰ RL (39/1889).

³⁶¹ Heikkilä-Pesonen 2002, 20. Heikkilä-Pesosen lukuun sisältyvät ainoastaan pahoinpitelyt, ammuskelut, virkavallan vastustamiset ja terä-aseiden paljastamiset.

³⁶² SVT XXIII 1918–1933. Tarkasteluun on tässä otettu muutama lisävuosi kieltolaki ympäröivien vuosien tilanteen hahmottamiseksi.

käyttäytymisestä. Alkoholi kyllä liittyi häiriökäyttäytymiseen, mutta häiriökäyttäytymisen ei yleensä alkoholin nauttimiseen. Rähinäjuopumuksesta tuomittujen määrät on esitetty kuviossa 5.

KUVIO 5 Rähinäjuopumukset vuosina 1919–1932 (N = 103).

Lähde: Jyväskylän raastuvanoikeuden arkistot 1919–1932 (JyMA JRO Cca:111-185).

Kuvion 5 mukaisesti rähinäjuopumusten määrässä tapahtui melkoista vaihtelua vuosittain, eikä selkeää suuntausta tai muutosta tuomioiden määrässä voi löytää hienoisen vähenemisen lisäksi. Neljänä vuotena tapausten määrä oli kuitenkin huomattavan pieni. Vuosien 1919–1921 korkeahkon tason jälkeen rähinäjuopumukset vähenivät ja putoivat käytännössä olemattomiin seuraavana vuonna. Jyväskylässä sattui vuonna 1922 vain yksi rähinäjuopumus, jossa oli kyse poliisin vastustamisesta³⁶³. Kehitys on linjassa koko maan tilanteen kanssa, jossa on nähtävissä häiriköintitapausten osalta pudotus vuosien 1922 ja 1923 osalta³⁶⁴. Tapausten äkillistä vähenemistä selittää esimerkiksi juopumuspykälän muuttuminen huomattavasti tiukempaan suuntaan, ja tästä seurannut pidättämiskynnyksen madaltuminen.

Samalla kyseisen pykälän muutoksen kanssa tuli voimaan asetus, jonka mukaan juopumustuomiot oli pantava täytäntöön välittömästi. Juopumusten yhteydessä voitiin asetuksen mukaan tuomita jatkossa vain rikoksista, jotka vastasivat tätä menettelyä. Tämä tarkoitti sitä, että juopumuksen yhteydessä ei voitu enää tuomita rikoksista, joissa oli

³⁶³ JyMA JRO Cca:123 3.4.1922 §322.

³⁶⁴ SVT XXIII 1919–1932. Rikoslain järjestyshäiriöpykälän 42:7 mukaan tuomittujen määrä laski 1 606:sta (1921) 1 187:een (1922). Määrä laski edelleen vuonna 1923 pudoten alle tuhanteen, mutta kääntyi tämän jälkeen selkeään nousuun ja pysyttellen 1 400-1 600 tapauksessa.

mahdollisuus saada muu kuin sakkorangaistus.³⁶⁵ Tällä on täytynyt olla vaikutuksensa juopumusten yhteydessä annettuihin häiriköinti- ja väkivaltatuomioihin, koska näissä oli rangaistusvaihtoehtona vankeus³⁶⁶. Juopumus ja samaa henkilöä koskenut toinen syyte käsiteltiin tästä syystä joskus erillään. Yleensä tapaukset käsiteltiin peräjälkeen ja tämä on huomioitu aineiston keruun yhteydessä³⁶⁷. Lisäksi joissakin juopumustapauksissa häiriköinnistä ja rähinöinnistä mainittiin poliisiraporteissa, mutta syystä tai toisesta niistä ei aina nostettu syytettä. Tähän johtaneita syitä tarkastellaan edempänä.

Koska juopumuksesta annettiin vuoden 1922 lakimuutoksen jälkeen kovempia sakkoja ja entistä helpommin, on mahdollista, että rähinöinti katsottiin osaksi juopuneiden normaalia käyttäytymistä. Ehkä rähinöinnistä ei enää nostettu syytettä niin helposti, kun juopumuksesta oli nyt entistä helpompi pidättää ja tuomita. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että juopumuksesta voitiin pidättää kuin järjestyshäiriöitä ehdittiin aiheuttaa. Tämä ei kuitenkaan selitä sitä, että vuosien 1922 ja 1923 jälkeen rähinöintijuopumukset jälleen yleistyivät. Vuonna 1922 juopumuspykälään tehdyillä muutoksilla todennäköisesti toivottiin, että juopumustuomio on riittävä rangaistus tuomituille sen tiukkuuden vuoksi, eikä lisätuomioita annettu tai syytteitä nostettu kovin helpolla. Kun juopumusten määrä kuitenkin kasvoi vuosi vuodelta, alettiin lisärangaistuksia häiriköinnistä ja väkivallasta jälleen jakaa herkemmin.

Eniten rähinäjuopumustuomioita oli vuonna 1928. Silloin juopumusten yhteydessä annettiin yhteensä 18 tuomiota häiriköinnistä tai väkivallasta. Syitä tälle voi etsiä esimerkiksi siitä, että kieltolakia yritettiin vielä entistä määrätietoisemmin lakimuutoksilla ja valvontaa kiristämällä juntata osaksi yhteiskuntaa³⁶⁸. Koko maassa huippu saavutettiin samana vuonna tapausten määrän ollessa 1 858³⁶⁹. Kaupungin raittiuslautakunnan linjat ja vaadittavat toimenpiteet ovat tähän aikaan kiristyneet, kuten annetut ohjeet kieltolaki- ja juopumusrikollisuuden valvonnalle velvoittivat³⁷⁰. Samoille ajoille sijoittuu

³⁶⁵ SA (283/1921) Laki rikoslain 43 luvun 6§:n muuttamisesta; SA (284/1921) Laki muutoksenhausta juopumusta koskevissa jutuissa ja juopumuksesta tuomitun rangaistuksen täytäntöönpanosta.

³⁶⁶ Esim. RL 42. luku 7§. Kovin mahdollinen tuomio oli kolmen kuukauden vankeus.

³⁶⁷ Mikäli selkeästi oli havaittavissa, että henkilö on sama ja tapaukset liittyvät toisiinsa, on juopumuksen lisäksi aineistoon kirjattu lisätuomiot.

³⁶⁸ SA (206/1928) Laki eräiden kieltolain säännösten muuttamisesta ja lisäyksistä sanottuun lakiin; SA (207/1928) Valtioneuvoston päätös kieltolain toimeenpanosta; SA (208/1928) Valtioneuvoston päätös raittiuslautakunnista ja raittiuspoliiseista. Asetuksissa mm. valvonnan tiukentamisesta, virallisten valvontaelinten asettamisesta, raittiuden edistämisestä ja juopumuspykälän soveltamisen kiristämisestä.

³⁶⁹ RL 42:7 mukaan tuomitut. SVT XXIII Oikeustilasto 44, 30–31.

³⁷⁰ Pitkin vuotta 1928 päätettiin kieltolain valvontaa kiristää ja raittiusvalistukseen panostaa enemmän. Suoria viittauksia uusiin lakeihin ei keskusteluista löytynyt.

talouslaman alku ja taloudellisten olojen heikkeneminen, mikä on voinut lisätä turhautumista ja heikentää elinoloja³⁷¹. Alkoholin toimiessa välittäjä-aineena on tämä turhautuminen ja pahoinvointi purkautunut aggressiivisuutena³⁷². Toisaalta tämä suoraan ei selitä sitä, miksi tuomiot jälleen vähenivät merkittävästi vuonna 1929, jolloin laman vaikutukset kovenivat. Vuoden 1928 määrää nostaa lisäksi se, että kyseisenä vuonna monessa tapauksessa oli osallisena useampi kuin yksi henkilö³⁷³.

Toinen merkittävä rähinöintijuopumusten väheneminen tapahtui vuosina 1931–1932. Kyseisinä vuosina kirjattiin yhteensä vain kolme tuomiota. Juopumuspykälän muutos ajoittuu jälleen pudotuksen kohdalle ja tällä kertaa lain merkittävä lieventäminen osaltaan selittää tuomioiden vähenemistä. Kuvaavaa on, että vuonna 1931 rähinöintiä ei tuomioissa juopumusten yhteydessä esiintynyt enää lain muutoksen jälkeen. Vuonna 1932 rähinöintijuopumuksia ei kirjattu enää yhtäkään. Häiriökäytöksestä ja rähinöinnistä oli nyt vaikeampi tuomita erikseen, koska ne sisältyivät jälleen juopumuspykälään, aivan kuten ennen vuotta 1922. Lisäksi juopuneita pidätettiin muutoksen jälkeen ylipäättään vähemmän, kun pelkkä näkyvä juopumustila ei riittänyt perusteeksi. Vain raikeimmat tapaukset jäivät viranomaisten haaviin. Tämä vähensi kitkaa juopuneiden ja virkavallan välillä ja osaltaan rauhoitti oloja.³⁷⁴

Lähimmäksi häiriköintituomiota vuonna 1932 päästiin tapauksessa, jossa 37-vuotiaasta puuseppää syytettiin luvattoman aseiden hallussapidosta ja ampumisesta yleisellä paikalla. Syytteet kuitenkin hylättiin, kun syytetyn edustaja toi oikeuden istuntoon Jyväskylän maalaiskunnan suojeluskunnasta todistuksen, joka osoitti puuseppällä olleen oikeus suojeluskuntalaisena kantaa asetta. Myös ampumisyyte hylättiin, koska vastaaja oli joutunut puolustautumaan pahoinpitelijää vastaan³⁷⁵. Pahoinpitelystä oli vastaajan edustajalla mukanaan lääkärintodistus. 200 markan päiväsakkotuomio annettiin näin lopulta vain

³⁷¹ Ylikangas 1976, 290–294, 304. Ylikankaan mukaan taloudellisten olojen heikkenemisellä ja rikollisuudella on kiistaton yhteys. Samoin eri aikakausien murrosvaiheissa rikollisuuden taso kohoaa, 1920-luvulla kyse modernin murroksesta.

³⁷² Koskela 2002, 67.

³⁷³ JyMA JRO Cca:147 19.3.1928 §350; JyMA JRO Cca:148 7.5.1928 §556; JyMA JRO Cca:149 3.9.1928 §1086. Kaikissa näissä tuomittiin kerralla kaksi henkilöä rähinöintijuopumuksesta.

³⁷⁴ Sipilä 2007, 55.

³⁷⁵ Suojeluskuntalaisten toimia saatettiin kansalaissodan jälkeisessä valkoisessa Suomessa katsoa joskus myös läpi sormien. Tarkemmin aiheesta, ks. Tikka 2006 ja Siironen 2012.

juopumuksesta.³⁷⁶ Pahoinpitelyn syytä tai pahoinpitelijän henkilöllisyyttä ei oikeuden pöytäkirjaan tai poliisin tapausraporttiin kirjattu.

Vuoden 1931 lakimuutoksen jälkeen häiriökäyttäytymiset ja väkivallanteot saatettiin käsitellä omina tapauksinaan riippumatta alkoholin osallisuudesta. Näin on todennäköisesti menetelty jo ennen muutosta etenkin törkeissä rikoksissa. Tätä puoltaa se, että järjestyshäiriöistä annettujen tuomioiden määrä ei tilastoissa olennaisesti vähentynyt. Pudotus tapahtui vasta vuoden 1933 puolella, kun esimerkiksi rikoslain häiriköintitykälän mukaan tuomittujen määrä putosi koko maan tasolla ensi kertaa alle 1 400 tapauksen sitten vuoden 1925.³⁷⁷ Täten vastaukset rähinäjuopumustuomioiden määrien vaihteluille löytyvät todennäköisesti ennen kaikkea käytänteiden muutoksista, jotka taas juontavat juurensa lakimuutoksista. Rähinöinti tuskin katosi mihinkään humalaisten käyttäytymis-repertuaarista.

Juopuneiden uhmakkaassa ja häiriköivässä käytöksessä, liiemmin väkivallassakaan, ei ollut välttämättä kyse määrätietoisestä toiminnasta. Juopuneiden uhkailu oli spontaania ja kohdistui usein sattumanvaraisiin henkilöihin. Joskus humaltuneena haluttiin tehdä jotain pelkän vetelehtimisen ja tyhjän toimittamisen sijaan. Silloin uhkailu ja huomion herättäminen ilman sen kummempaa päämäärää saattoi vaikuttaa hyvältä ajatukselta. Väkivalta tuskin oli tarkoituksena, mutta mikäli vastapuoli provosoitui, ei nyrkkeihin tai puukkoon turvautuminen vaatinut paljon lisäärsykettä. Etenkin juopuneiden keskinäinen kohtaaminen oli tehokas keino saada aikaan tappeluita ja melua.³⁷⁸

Pöytäkirjojen liitteinä olevista poliisin raporteista ilmenee, miten alkoholia käytettiin syynä tai selittävänä tekijänä omalle toiminnalle. Usein rähinöintitapauksissa syytetyt kertoivat olleensa niin juovuksissa, etteivät muista tapauksesta mitään. Näissä tapauksissa ei suoraan ollut kyse kiistämisestä, vaan eräänlaisesta tekojen oikeuttamisesta ja selittämisestä³⁷⁹. Joskus omaa tekemistä vähäteltiin juopuneisuuteen vedoten tai syyte juopumusta lukuun ottamatta saatettiin kiistää kokonaan³⁸⁰. Näin meneteltiin etenkin silloin, kun kyse oli vakavammasta rikoksesta eli pahoinpitelystä tai ampumisesta. Lievemmissä rähinöinneissä kiistäminen oli harvinaisempaa. Muistamattomuuden perus-

³⁷⁶ JyMA JRO Cca:184 29.2.1932 §434.

³⁷⁷ SVT XXIII Oikeustilasto 1925–1933.

³⁷⁸ Lehti 2001, 218; Koskela 2002, 52–55; Rajala 2004, 115–117.

³⁷⁹ Koskela 2002, 67.

³⁸⁰ Esim. JyMA JRO Cca:144 22.8.1927 §1027. Vastaaja kiisti rähinöinnin kokonaisuudessaan. Tuomio annettiin todistajalausuntojen perusteella.

teella humalan voi päätellä rähinöintitilanteissa olleen melkoisen tukeva. Muistamattomuuteen vedottiin todennäköisesti lievempien tuomioiden toivossa.

6.2 Rähinän monet kasvot

Oikeuden tuomioissa ja poliisin pöytäkirjoissa käsiteltäviin rikoksiin viitattiin monilla erilaisilla nimityksillä. Taulukossa 6 on esitetty kaikki ne rikosnimikkeet, joita tutkimusajalla juopumusten yhteydessä ilmeni³⁸¹. Koska useissa tapauksissa mainittiin useita rikosnimikkeitä, on taulukossa osin päällekkäisyyttä. Tästä syystä eri rikosnimikkeitten yhteen laskettu summa ylittää tuomittujen kokonaismäärän. Taulukkoon on kirjattu myös luvattomien aseiden hallussapidot, mikäli ne ilmenivät muun rähinöinnin, yleensä ammuskelutuomioiden yhteydessä. Yhtäkään henkirikosta, jossa juopumus olisi ollut erikseen merkittynä, ei raastuvanoikeuden pöytäkirjojen perusteella löytynyt. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei henkirikoksiin kieltolain ajalla olisi liittynyt alkoholi. Tilanne oli pikemminkin päinvastainen³⁸².

TAULUKKO 6 Jyväskylän raastuvanoikeudessa 1919–1932 rähinöintijuopumuksissa esiintyneet rikosnimikkeet.

	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	YHT
Häiriköinti	5	8	6	-	-	3	1	1	1	3	-	3	-	-	31
Ammuskelut	1	2	1	-	1	3	4	3	3	1	-	2	-	-	21
Ilkivalta	1	2	1	-	1	-	1	3	1	5	2	-	-	-	17
Luvaton ase	1	1	-	-	-	3	3	1	3	2	1	2	-	-	17
Pahoinpitelyt	-	2	1	-	-	1	2	1	1	3	2	2	-	-	15
Poliisin vast.	-	4	3	1	-	-	-	-	-	1	2	1	-	-	12
Meluaminen	-	-	3	-	-	2	-	-	-	3	-	-	-	-	8
Kotirauha	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	4
Rähinä	-	1	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	4
Terä-ase	-	-	-	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	3
YHTEENSÄ	8	20	16	1	3	12	12	10	10	20	7	10	3	-	132

Lähde: Jyväskylän raastuvanoikeuden arkistot 1919–1932 (JyMA JRO Cca:111–185).

Kirjavinta rikosnimikkeistö oli vuosina 1920 ja 1928. Samoina vuosina tapausten määrät olivat suurimmat (kuvio 5). Yleisin juopuneena tehty rikos oli häiriköinti, josta tuomittiin yhteensä 31 kertaa. Tapaukset, joissa annettiin tuomio ilkevallasta, meluamisesta tai rähinästä, olivat suurelta osin melko samanlaisia häiriköintiänsä kanssa. Tämä johtuu siitä, että ne kaikki nojaavat samaan rikoslain pykälään. Erot tapausten välillä ovat paikoin varsin nimellisiä. Nimitykset on tässä pidetty kuitenkin mahdollisimman monipuol-

³⁸¹ ”Sopimaton käytös” ja ”häiriköinti” on tulkittu samaksi, koska sopimattomia käytöksiä löytyi ainoastaan yksi kappale. Lisäksi ne tuomittiin saman rikoslain pykälän mukaan.

³⁸² 1920-luvun henkirikollisuuden ja alkoholin suhteesta tarkemmin, ks. Lehti 2001.

lisina ja erillään autenttisemman kuvan luomiseksi ajan viranomais- ja tuomioistuinkielestä.

Edellisen havainnollistamiseksi verrataan keskenään seuraavia varsin tyypillisiä rähinöintitapauksia. Lokakuun kymmenentenä päivänä vuonna 1925 oli eräs 33-vuotias jyväskyläläinen sekatyömies juovuspäissään käyttäytynyt uhkaavasti ja estänyt muiden ihmisten kulkemista Valtakadulla³⁸³. Miehelle tuomittiin juopumuksesta ja häiriköinnistä³⁸⁴ yhteensä 20 päiväsakkoa, joka hänen tuloillaan tarkoitti 200 markan sakkoa. Vastaavanlaisesta tapauksesta³⁸⁵ 22-vuotias jyväskyläläinen irtolaismies sai hieman kovemman tuomion; 30 päiväsakkoa eli 300 markkaa juopumuksesta ja ilkivallasta. Jälkimmäisessä tapauksessa vastaaja oli poliisiraportin mukaan 29.10.1927 tuuppinut ohikulkijoita Kauppakadulla.

Tapaukset kuvastavat hyvin sitä, miten pienet erot saattoivat lopulta johtaa erilaisiin tuomioihin. On kuitenkin muistettava, että tapauksissa on voinut olla enemmänkin eroja, vaikka nämä eivät oikeuden pöytäkirjoista tai poliisin raporteista välity, koska ne ovat varsin kaavamaisia ja mekaanisesti tuotettuja asiakirjoja. Yleensä häiriköinnin tai rähinän ero ilkivaltaan oli kuitenkin se, että edellisessä oli kyse ihmisiin kohdistuvasta teosta. Jälkimmäisessä taas oli kyse infrastruktuuriin, esineisiin tai yleiseen järjestykseen kohdistuneesta vahingonteosta.

Rähinöintijuopumusten tapahtumapaikoissa oli vaihtelua enemmän kuin pelkkien juopumusten kohdalla. Useasti esiintyneitä tapahtumapaikkoja olivat katujen lisäksi kaupungin hotelli ja matkustajakodit, kahvilat ja vieraat talot tai niiden pihat. Jokainen näistä esiintyi aineistossa viidestä kymmeneen kertaan. Varsinkin ammuskelutapaukset sijoittuivat usein sisätiloihin. Yli puolessa tapauksista rähinöitiin kadulla keskustan ja rautatieaseman läheisyydessä³⁸⁶.

Pelkkien juopumusten kohdalla mitättömässä osassa olleella työväentalolla tapahtui tähän suhteutettuna useita rähinöintijuopumuksia. Työväentalolle ei päästetty juopuneita, mikä varmasti on aiheuttanut turhautumista työväestössä, koska työväestölle yhteen-

³⁸³ JyMA JRO Cca:138 2.11.1925 §1500.

³⁸⁴ Tuomio perustui mielenkiintoisesti rikoslain kohtaan 44:21, joka viittaa ampumiseen yleisellä paikalla. Mistään ampumisesta ei poliisiraportissa tai muuallakaan pöytäkirjassa puhuta. Kyseessä lienee kirjausvirhe.

³⁸⁵ JyMA JRO Cca:145 7.11.1927 §1540.

³⁸⁶ Kauppakatu, Vapaudenkatu ja Asemakatu olivat yleisimmät kadulla tapahtuneen rähinöinnin sijainnit.

kuuluvuus oli tärkeää³⁸⁷. Työväentalon iltamissa tai kahvilassa rähistiin kuudesta vuosi-
en 1919–1923 välillä. Työväenyhdistyksen harjoittaman nollatoleranssin kannalta on
kuvaavaa, että kaikki tapaukset sattuivat kieltolain alkupuolella. Yhteenkuuluvuutta ei
haluttu riskeerata rähisemällä oman vertaisryhmän yhdistyksen tiloissa.

Rähinöinnistä tuomittujen keski-ikä oli hieman yli 26 vuotta ja oli näin selkeästi alempi
kuin pelkästä juopumuksesta tuomittujen³⁸⁸. Kaksi kolmasosaa tekijöistä oli 20–29-
vuotiaita. Luvut osoittavat, että rähinöinti oli enemmän nuorten miesten puuhaa. Tätä
tukee se, että korkein rikosalttius on yleisesti nuoruusiällä³⁸⁹. Rähinöintijuopumukset
osoittavat pelkkiä juopumuksia paremmin sen, missä ikäryhmässä ja kansanluokassa oli
kovin kilpailu, etenkin kun rähinöitsijöiden sosiaalinen asema otetaan huomioon. Yli
puolessa tapauksista tekijän ammatiksi oli pöytäkirjoihin ja papin todistuksiin kirjattu
työmies tai irtolainen. He myös syyllistyivät keskimääräistä erikoisempiin kommelluk-
siin, joita kuvaillaan esimerkeissä edempänä. Kuten pelkkiä juopumuksia, myös rä-
hinöintiä esiintyi muissakin yhteiskuntaluokissa. Aineistossa löytyi muutama tapaus,
joissa tekijän ammatiksi oli merkitty rakennusmestari³⁹⁰ tai raastuvanoikeuden auskul-
tantti³⁹¹. Kyseiset ammatit voidaan laskea keskiluokkaisiksi. Selkeästi ylempien luokki-
en edustajia ei rähinöintijuopumuksesta tuomittu.

Rähisijät olivat enimmäkseen kotoisin Jyväskylästä ja sen lähialueilta. Mielenkiintoises-
ti edustettuna oli viidessä tapauksessa Helsinki ja sen työläiskaupunginosa Sörnäinen.
1900-luvun alkuvuosikymmeninä Suomeen rantautunut, huliganismiksi kutsuttu, nuori-
son rauhattomuus oli jossain määrin nähtävissä Jyväskylässä 1920-luvulla.³⁹² Huliga-
nismilla tarkoitetaan järjestyshäiriöihin, ilkivaltaan tai väkivallan tekoihin syyllistyneitä
nuoria miehiä, jotka joutuivat tekemisiin poliisin kanssa. Poikkeuksetta tapauksiin liittyi
juopumus. Samanlaisena ilmiönä sitä ei kuitenkaan voida Jyväskylän kaupungissa pitää
kuin esimerkiksi Helsingissä, jossa nuorisohuliganismi ja jopa nuorisojengit terrorisoi-
vat etenkin Sörnäisten kaupunginosaa.³⁹³

³⁸⁷ Vrt. Heikkilä-Pesonen 2002, 18–19.

³⁸⁸ Lehti 2001, 204. Keski-ikä on linjassa Lehden tekemän tutkimuksen kanssa.

³⁸⁹ Kiviruori 2013, 58.

³⁹⁰ Esim. JyMA JRO Cca:114 10.2.1920 §100.

³⁹¹ Esim. JyMA JRO Cca:130 21.1.1924 §74; JyMA JRO Cca:137 27.7.1925 §1042. Jälkimmäisessä
tapauksessa tuomittu oli vieläpä syyllistynyt luvattoman aseiden hallussapitoon ja ampumiseen, mitä voi
pitää oikeuden oppineelle erikoisena.

³⁹² Heikkilä-Pesonen 2002, 37–41.

³⁹³ Koskela 2002, 10–13.

Juopuneiden häiritsevällä käytöksellä on täytynyt olla seurauksia siihen, miten helposti virkavalta on asiaan puuttunut. Sanomattakin on selvää, että itsekseen rauhassa kadulla käyskentelevä humaltunut henkilö kiinnittää vähemmän huomiota itseensä kuin riitaa haastava ja kovaa meteliä pitävä verrokkinsa. Käytös lainvartijoita kohtaan ei aina ollut kunnioittavaa ja virkavallan vastustaminen oli juopumuspidätysten yhteydessä syntynyt sivutuote. Juopunut henkilö ei mielestään toiminnallaan ja olemuksellaan aiheuttanut kenellekään mitään pahaa ja ryhtyi näin puolustamaan itseään. Lainvalvojat saattoivat virkapuvussaan vetää juopuneiden aggressioita puoleensa³⁹⁴. Poliisin vastustaminen³⁹⁵ ei aineistossa noussut kuitenkaan merkittävään rooliin tuomioiden perusteella. Sitä esiintyi, mutta ei millään tapaa yhtä silmiin pistävästi, kuin esimerkiksi Helsingissä kieltoain aikaan, missä väkivalta kohdistui erityisesti poliiseihin³⁹⁶. Raittiuden valvojat ja raittiuspoliisit aiheuttivat juopujissa samanlaisia tuntemuksia kuin varsinainen virkavalta. Alkoholin salakuljettajat pahoinpitelivät erään Jyväskylän raittiuslautakunnan jäsenen vuonna 1929. Tapaukseen ei tosin liittynyt juopumuksia ja kuulustelujen mukaan kyse oli kostosta tehtyjä ilmiantoja kohtaan.³⁹⁷

Vastustamista oli monenlaista ja se vaihteli tottelemattomuudesta suoranaiseen väkivaltaan. Toisinaan poliisiraporteissa vastarinnasta viranomaisia kohtaan mainittiin, mutta kuten muidenkin tapausten kohdalla, vastaaja saattoi kuitenkin jäädä ilman syytettä tai syyte hylättiin oikeuden käsittelyssä. Osaltaan tämä johtui raporttien laatimisen tavasta. Pelkkä aie jostakin teosta riitti merkinnän kirjaamiseen. Syyttäjien ja oikeuden tehtävänä oli päättää, oliko teko syytteen tai tuomion arvoinen.³⁹⁸

Juopuneita ystäviä puolustettiin virkavallan toimenpiteiltä. Eräässä tapauksessa poliisi oli pidättämässä humalaisen joukon juopuneinta. Tämän seurauksena joukossa mukana ollut sekatyömies alkoi puolustaa ja repiä pidätettyä pois poliisin otteesta. Tapaus päättyi lopulta ainoastaan puolustajan pidätykseen ja tuomitsemiseen.³⁹⁹ Tapahtumat kertovat siitä, miten virkavaltaan ylipäättään ajalla suhtauduttiin. Virkavallan vastustamista käytettiin protestin muotona päättäjien suuntaan⁴⁰⁰. Lisäksi tapauksesta käy ilmi, että virkavalta keskittyi humalaisimpaan henkilöön juomaporukkaan törmätessään. Yksittäi-

³⁹⁴ Koskela 2002, 88.

³⁹⁵ RL 16. luku, ”Virkavallan vastustamisesta”.

³⁹⁶ Koskela 2002, 180–184: Helsingin Sörnäisissä juopuneena suoritettut väkivallan teot kohdistuivat lähes järjestelmällisesti virkavaltaa kohtaan.

³⁹⁷ JyKA JRA Kokouksen pöytäkirja 9.7.1929.

³⁹⁸ Koskela 2002, 63.

³⁹⁹ JyMA JRO Cca:155 10.6.1929 §972.

⁴⁰⁰ Sipola 2007, 55.

sen lainvalvojan oli mahdotonta saada kaikkia poliisiasemalle kuulusteluja varten⁴⁰¹. Tämän vuoksi varsinaisia kokonaisia juomarinkien kiinniottoja ei aineistossa tullut vastaan.

Poliisin vastustaminen ei ollut ainoastaan alempiin sosiaaliluokkiin kuuluneiden toimintaa. Lokakuussa vuonna 1921 erään paikallisen yrityksen toimitusjohtaja oli juovuspäissään aiheuttanut pahennusta kaupungin hotellissa, minkä johdosta omistaja oli pyytänyt paikalle poliisin. Toimitusjohtaja oli tästä sen verran mielissään, että ryhtyi kovaan vastustamaan poliisia pidätystilanteessa ja matkalla asemalle, uhaten väkivallalla ja olemalla tottelematta käskyjä. Lisäksi miehellä oli hallussaan 300 grammaa spriitä, jota mies ei suostunut antamaan takavarikoitavaksi. Protestiksi mies nautti juomaa poliisin nähden. Kuulusteluissa selvisi, että spriitä oli alun perin ollut 750 grammaa. Humalatilaa voi tästä päätellä olleen melkoinen. Koska 39-vuotias toimitusjohtaja oli hyvätuloinen tienaten 70 markkaa päivässä, muodostuivat sakot yhteensä 1 190 markan suuruisiksi.⁴⁰² Protestoinnin sijaan tässä tapauksessa kyse oli oman arvon korostamisesta ja pelosta sen menettämiseen.

Kotirauhan rikkomiseen liittyvät tapaukset voidaan laskea juopuneiden häiriökäytöksi. Näissä tapauksissa häiriönteko ei tapahtunut julkisella paikalla, vaan vieraan kodissa vastoin omistajan tahtoa⁴⁰³. Rikos ei ollut millään tavoin ajalle poikkeuksellinen, ja kotirauhaa häirittiin 1900-luvun alussa varsinkin maaseudulla ja maaseutupitäjissä usein. Kyse ei läheskään aina ollut varsinaisesta kotiin tunkeutumisesta, vaan useimmiten sisälle laskettu henkilö oli alkanut juovuspäissään riehumaan.⁴⁰⁴ Kotirauhan häirinnän kohdalla oltiin yksityisen tilan puolella, jonkun vieraan henkilön talossa.

Kotirauhan rikkomiset vaihtelivat humalaisen nopeasta poikkeamisesta vieraaseen asuntoon aina toisen kodin turmelemiseen asti. Jälkimmäisen mukainen tapaus sattui 12.6.1926, kun jyväskyläläinen 44-vuotias kirvesmies oli tavalla tai toisella päässyt paikkakuntalaisen naisen kotiin Rantakadulla. Koska mies oli naimaton, voisi yksi selitys olla vierailu naisystävän tai muun seuralaisen luona. Lisäksi tapausta ei virallisesti ollut kirjattu kotirauhan häiritsemisenä, vaan ilkivaltana. Poliisiraportissa nainen kuitenkin sanoi kirvesmiehen tunkeutuneen asuntoonsa. Joka tapauksessa mies oli ”ylen-

⁴⁰¹ Koskela 2002, 40; Räsänen & Räsänen 1985, 47.

⁴⁰² JyMA JRO Cca:121 31.10.1921 §796.

⁴⁰³ RL 24. luku ”Rauhan rikkomisesta”.

⁴⁰⁴ Lehti 2001, 107.

määrin juovuksissa” rikkonut keinutuolin, polttanut keittiön pöydän spriin avulla ja oksennuksella ja ulosteella sotkenut asunnon. Tapauksesta mitään muistamattomana mies tuomittiin ilkeimmalla ja juopumuksesta sakkoihin sekä määrättiin korvaamaan asianomistajalle vierailustaan aiheutuneet vahingot. Tapaus täyttää kotirauhan rikkomisen vaatimukset, mutta mahdollisesti asiasta päästiin selvyteen raastuvan ulkopuolella.⁴⁰⁵

Paikoin häiriökäyttäytymisiä koskeva linja ei tuomiota jaeltaessa ollut selkeä. Monissa tapauksissa vastaaja on käyttäytynyt häiritsevästi, melunnut tai vastustanut kiinniottanutta konstaapelia, mutta on selvinnyt tuomiotta. Joskus myös syyte jätettiin näistä asioista nostamatta. Joissakin poliisiraporteissa mainitaan lisäksi vakavammiksi katsottavia rikkomuksia, kuten ammuskelua ja väkivaltaa, mutta nämäkin ovat joissakin tapauksissa jääneet tuomitsematta. Ei siis välttämättä ollut täysin selvää, mikä johti syytteen lopulta tuomioon. Kyse saattoi olla esimerkiksi näytön puutteesta tai väkivallan vähäisyydestä. Varsinkin kadulla häirinneet humalaiset välttyivät toisinaan syytteeltä, joten ehkä käytöksen ajateltiin kuuluvan juopuneen käytökseen⁴⁰⁶.

Jotkin rähinöinti-juopumukset saatiin häiriköinnin tai väkivallan osalta soviteltua ennen raastupaan siirtymistä. Myös Heikkilä-Pesonen on omassa tutkimuksessaan päätenyt tähän johtopäätökseen tutkittuaan ajan poliisiraportteja, sillä läheskään kaikki väkivallan teot tai häiriköinnit eivät päätyneet oikeussaliin. Lisäksi ainakin ennen kieltolakia juopuneet rähinöitsijät saattoivat päästä palkahästä pelkällä varoituksella.⁴⁰⁷

Häiriköintituomiotta jäi esimerkiksi vuonna 1922 eräs Helsingistä kotoisin ollut kultaseppä⁴⁰⁸. Mahdollisesti työn merkeissä kaupungissa oleskellut mies oli poliisiraportin mukaan käyttäytynyt juovuspäissään hotellissa häiritsevästi, minkä vuoksi hotellin omistaja oli ilmoittanut asiasta poliisille. Kuulusteltaessa vastaaja myönsi koko syytteen oikeaksi, mutta oikeuden pöytäkirjoissa ei ole merkkiäkään häiriköintituomiosta. Tuomioksi kultaseppä sai juopumuksesta kymmenen päiväsakkoa, joka hänen tuloillaan tarkoitti viittä sataa markkaa.⁴⁰⁹ Tässä tapauksessa joko häiriköinti ei ollut tarpeeksi vakavaa syytteen nostamiseksi tai asia saatiin hotellin omistajan ja kultaseppän kesken sovitettua ilman oikeuden siihen puuttumista.

⁴⁰⁵ JyMA JRO Cca:140 28.6.1926 §593.

⁴⁰⁶ Heikkilä-Pesonen 2002, 28.

⁴⁰⁷ Heikkilä-Pesonen 2002, 26–28.

⁴⁰⁸ JyMA JRO Cca:124 31.7.1922 §692. Tapauksen liitteenä olevassa papin todistuksessa ammatiksi on merkitty työmies, mutta tieto voi olla vanhentunut tai muutoin väärä. Tulot viittaavat tässä tapauksessa hieman parempaan tienestiin, joten kultaseppän ammatti lienee oikea.

⁴⁰⁹ JyMA JRO Cca:124 31.7.1922 §692.

Oli tapauskohtaista, mihin pykälään oikeudessa nojattiin, vaikka useimmiten tapaukset olivatkin selkeitä. Oikeuden pöytäkirjoissa käytetyt rikosnimikkeet eivät aina täsmänneet siihen pykälään, mihin ne viittasivat. Tämä kertoo siitä, että lakia on tulkittu tapauskohtaisesti ja tuomioita on kirjattu kyseessä olevaa lainkohtaa soveltaen. Esimerkiksi eräs humalainen lukkarinpoika ”[...] oli lyönyt kadulla kulkevaa professori[a ...] kädellään kasvoihin niin voimakkaasti, että nenästä tuli verta”. Tekijä tuomittiin juopumuksen ohella kuitenkin vain ilkeästä häiriköintipykälän mukaan, mikä on mielenkiintoinen tuomio kohteen ollessa toinen ihminen. Ilmeisesti tapauksen ei katsottu täyttävän pahoinpitelyn kriteerejä tai oikeudessa asia oli lieventynyt. Poliisiraportteihin oli alun perin merkitty pahoinpitely tapauksen rikosnimikkeeksi.⁴¹⁰

Lain tapauskohtainen tulkitseminen näkyi varsinkin silloin, kun juopuneet olivat ajautuneet keskenään kahnauksiin. Raastuvanoikeus käsitteli 19.3.1928 tapausta, jossa kaksi juopunutta miestä oli tapellut keskenään Vapaudenkadulla saman vuoden maaliskuun viidennen päivän iltana. Laukaasta ja Palokasta kotoisin olleet joutomiehet syyttivät kumpikin poliisikuulusteluissa vastapuolta tappelun aloittamisesta ja tapaus on tältä osin jäänyt epäselväksi. Kumpikin miehistä oli tapauksen aikaan ”nähtävästi juopuneena”. Lukuisia nyrkin- ja tupessa olleen puukon iskuja käsittänyt tappelu taittui oikeuden käsitellyssä kuitenkin molempien osalta häiriköinniksi. Molemmat tuomittiin juopumuksesta ja häiriköinnistä yhteensä 40 päiväsakkoon, mikä vastaajien tulojen perusteella vastasi neljäsataa markkaa.⁴¹¹

Tapaus saatettiin oikeudessa katsoa humalaisten keskinäiseksi ja juopumustila huomiioon ottaen jopa vaarattomaksi nahisteluksi, minkä vuoksi pahoinpitelytuomioihin ei päädytty. Tapauksessa on kuitenkin ollut mukana puukko, mikä vie uskottavuutta vaarattomuuden mahdollisuudelta. Mitään erityistä syytä tappelulle kumpikaan osapuoli ei poliisikuulusteluissa antanut, mikä oli varsin tyypillistä. Oikeus ei näissä tapauksissa mitään ilmeisimmin sitä lähtenyt tarkemmin edes selvittämään. Todennäköisesti kumpikaan osapuoli ei olisi tätä muistanut tai sillä ei tuomion antamisen kannalta ollut merkitystä. Tekijöiden maineella oli mahdollisesti merkitystä tuomioita annettaessa tai jo siinä vaiheessa, kun poliisi puuttui rikokseen.

⁴¹⁰ JyMA JRO Cca:147 2.4.1928 §423.

⁴¹¹ JyMA JRO Cca:147 19.3.1928 §350.

Naiset syyllistyivät Jyväskylässä räihinäjuopumuksiin hyvin harvoin, vain viisi kertaa koko kieltolain aikana. Suhteessa kokonaismäärään luku on suurempi kuin pelkkien juopumusten kohdalla. Määrä ei varsinaisesti yllätä, koska väkivalta on yleisempää miesten kuin naisten tekemänä. Lisäksi mitä vakavampi rikos on kyseessä, sen suurempi on sukupuolten välisten määrien ero.⁴¹² Mielenkiintoisesti kaikki tapaukset sattuivat vuonna 1928, jolloin räihinöintejä oli muutoinkin eniten. Kyse lienee osin sattumasta, osin naisten kieltolakivastaisuuden kasvusta ja osin taloudellisten olojen heikentymisestä johtuvasta kurjistumisesta. Jokainen tuomituista oli sosiaaliselta asemaltaan irtolainen. Missään tapauksista ei ollut kyseessä vakavampi rikos, vaan naiset syyllistyivät lievempiin rikkomuksiin, kuten häiriköintiin, meluamiseen tai keskinäiseen nahisteluun⁴¹³. Lisäksi jokainen tapaus sattui ilta- tai yöaikaan ja kaikki naiset olivat iältään 20–24-vuotiaita yhtä 34-vuotiasta lukuun ottamatta. Ainakin yhden naisista kerrottiin viettäneen ”pahaa elämää kadulla”, jolla mahdollisesti viitattiin jonkinlaiseen siveettömyyteen⁴¹⁴. Toisaalta sillä on voitu viitata tavanomaiseen juopumukseen ja metelöintiin, mutta koska ajalla naisten juomiseen suhtauduttiin eri tavalla, on raportti kirjattu torvaan sävyyn.

6.3 Pahoinpitelyt

Joskus humalaisten räihinointi äityi törkeämmäksi väkivallaksi. Tällöin kyse oli pahoinpitelyistä⁴¹⁵. Juopumustuomioiden yhteydessä pahoinpitelyistä annettiin Jyväskylässä kieltolain ajalla 15 tuomiota, kuten taulukossa 6 on listattu. Tuomioita annettiin melko tasaiseen tahtiin nollassa muutamaan kappaletta vuosittain. Pahoinpitelytuomion saattoi saada viattoman ohikulkijan lyömisestä, puukotuksesta, viranomaisen ankarasta fyysisestä vastustamisesta tai juopuneiden keskinäisestä tappelusta. Pahoinpitelyt vaativat yleensä enemmän kuin yhden oikeuskäsittelyn, sillä näissä tapauksissa syytteet kiistettiin varsin usein, mahdollisesti kovien tuomioiden pelossa.

⁴¹² Kivivuori 2013, 58.

⁴¹³ Yhdessä tapauksessa kaksi irtolaisnaista oli jäänyt kiinni juopumuksesta keskinäisen nahistelun vuoksi. Mitään syytä räihinälle ei poliisikuulusteluissa saatu, joten kyse oli vahvasti humaltuneiden keskinäisestä nujakasta. Molemmilla oli lisäksi hallussaan viinaa. Kumpikin sai tuomioksi 50 päiväsakkoa räihinöinnistä, viinan hallussapidosta ja juopumuksesta. Naisten tuloilla tämä merkitsi 500 markan sakkoja. JyMA JRO Cca:149 3.9.1928 §1086.

⁴¹⁴ JyMA JRO Cca:148 9.7.1928 §835.

⁴¹⁵ Pahoinpitelyt määriteltiin rikoslain 21. luvussa.

Törkeimmissä teoissa ei ollut epäselvyyttä siitä, oliko kyse pahoinpitelystä vai jostakin lievemmästä teosta. Näissä tuomiot olivat usein kovempia, kuten esimerkiksi tamperealaisen 24-vuotiaan sekatyömiehen tapauksessa. Syytetty oli huhtikuun alussa vuonna 1924 juovuspäissään lyönyt ystäväänsä useasti puukolla ylävartaloon. Vammat eivät olleet hengenvaarallisia, koska asianomistaja oli hakeutunut lääkärille vasta viikkoa myöhemmin. Teko oli kuitenkin niin vakava, että puukottaja tuomittiin neljäksi kuukaudeksi ehdottomaan vankeuteen ja 685 markan vahingonkorvauksiin, jotka sisälsivät lääkärikulut, menetetyn palkan ja matkakulut sairaalaan.⁴¹⁶ Yleensä rajanvetona häiriköinnin tai muun rikosnimikkeen välillä pidettiin sitä, oliko teon myötä syntynyt fyysistä vammaa vai ei. Kuten aiemmin professorin lyömisen kohdalla osoitettiin, joskus ilmeni epäselvyyttä siitä, tuomittiinko teko pahoinpitelyksi vai joksikin muuksi.

Juopuneiden keskinäiset tappelut muuttuivat paikoin vakaviksi pelkän nyrkeillä nahistelun sijaan. Tällöin ei päädytty enää häiriköinti- tai räihinätuomioihin vaan kumpikin tappelun osapuolista tuomittiin pahoinpitelystä. Näin etenkin silloin, kun tapaukseen liittyi puukon paljastaminen tai aseella ampumista. Aineistosta löytyi kaksi tapausta, joissa kummassakin tuomittiin pahoinpitelystä kaksi henkilöä keskinäisen tappelun perusteella. Lisäksi molemmissa tapauksissa jompikumpi osapuolista oli ampunut toista aseella, mitä oli edeltänyt useita nyrkiniskuja puolin ja toisin. Toisessa, vuoden 1928 tapauksessa oli käytetty myös puukkoa uhkailuun.⁴¹⁷

Joissakin tapauksessa pahoinpitelyt on jätetty kokonaan syytteettä tai ilman mainintaa oikeuden pöytäkirjoissa⁴¹⁸. Näissä tapauksissa pahoinpitely on todennäköisesti käsitelty erillään juopumuksesta. Syytteet on paikoin voitu hylätä tai niistä on luovuttu, mikäli niitä ei ole voitu toteen näyttää tai niistä on asianomaisten kesken päästy sopuun ennen oikeutta.⁴¹⁹ Lisäksi aina ei esimerkiksi todistajien puuttuessa päästy selvyyteen siitä, mitä oli tapahtunut. Tällöin juopumuksesta annettiin päätös ja muista syytteistä välipäätös. Näiden tapausten ratkaisua ei tutkimuksessa lähdetty jäljittämään.

Poliisille saatettiin myös suurennella asioita, mikäli juovuksissa olleen henkilön toiminta oli häirinnyt. Esimerkiksi eräässä tapauksessa juopuneen työmiehen puukolla uhkailu

⁴¹⁶ JyMA JRO Cca:133 20.10.1924 §1527.

⁴¹⁷ JyMA JRO Cca:148 7.5.1928 §556; JyMA JRO Cca:156 22.7.1929 §1237.

⁴¹⁸ Esim. JyMA JRO Cca:118 31.1.1921 §79.

⁴¹⁹ JyMA JRO Cca:167 11.8.1930 §1570. Tapauksessa 20-vuotias matkapostiljooni oli heittänyt kivellä kahvilan omistajan vaimoa päähän, kun tämä oli poistanut kyseisen postiljoonin kahvilasta. Kahvilan-omistaja ilmoitti oikeuden käsittelyssä kuitenkin luopuvansa pahoinpitelysyytteestä. Tapaus saatiin mahdollisesti tältä osin sovittua oikeussalin ulkopuolella.

ja epämääräinen huitominen olivat muuttuneet todistajalausunnossa pahoinpitelyksi, vaikka ilmeisesti minkäänlaista vammaa tai haavaa tästä ei ollut aiheutunut. Tuomio annettiin saman rikoslain luvun mukaan, mutta tapauksessa käytettiin eri pykälää ja näin ollen tuomio koski vain terä-aseella uhkailua.⁴²⁰

Pahoinpitelyjen osalta ei voida varmuudella sanoa, lisääntyivätkö ne kieltolain aikana. Heikkilä-Pesosen kartoittamien vuosien 1913–1918 aika Jyväskylässä tapahtui 21 pahoinpitelyä. Kieltolain aika on kahdeksan vuotta pitempi, ja sen aikana Jyväskylässä tehtiin 15 pahoinpitelyrikosta. Luku tosin kattaa ainoastaan juopuneena tehdyt rikokset. Heikkilä-Pesosen mukaan Jyväskylässä tapahtui vuonna 1919 kaksi pahoinpitelyä ja vuonna 1920 niitä tapahtui viisi.⁴²¹ Juopuneena näistä tehtiin taulukon 6 mukaan nolla ja kaksi kappaletta. Erittäin karkeasti arvioiden voidaan sanoa, että noin yksi kolmannes pahoinpitelyistä tehtiin juopuneena. Tähän arvioon perustuen pahoinpitelyjen määrässä ei tapahtunut mainittavaa muutosta kieltolain aikana.

6.4 Ampuma-aserikokset ja luvattomat aseet

Ampuma-aserikokset olivat selkeästi muista rikoksista eroava kokonaisuutensa⁴²². Niissä ei ollut välttämättä kyse päämäärättömästä rähinöinnistä, koska aseiden kannolle oli lähes aina jokin syy. Ase oli eräänlainen statussymboli, sitä voitiin kantaa ryöstön tai väkivallan pelossa tai kantajalla saattoi olla halu uhkailla jotakuta. Joskus ammuskeltiin toki vain hovin vuoksi. Ampumistapauksissa nousee esiin väkivallan jonkin asteinen suunnitelmallisuus, koska asetta kannettiin harvemmin vahingossa⁴²³. Toisaalta varsinaiseen aseenkäyttötilanteeseen saatettiin juopottelun seurauksena epähuomiossa päätyä⁴²⁴. Alkoholi oli usein osallisena ampumistapauksissa⁴²⁵. Jyväskylän raastuvanoikeudessa annettiin kieltolain aikana yhteensä 21 tuomiota aseella ampumisesta, mikä tekee siitä toiseksi yleisimmän häiriökäytökseen liittyvän rikostyyppin juopumusten yhteydessä (taulukko 6). Tapauksia esiintyi melko tasaisesti koko kieltolain aikana. Eniten ampumistuomioita langetettiin vuonna 1925, jolloin tuomion sai neljä henkilöä.

⁴²⁰ JyMA JRO Cca:126 10.12.1923 §1299.

⁴²¹ Heikkilä-Pesonen 2002, 20.

⁴²² RL 44. luku ”Ampuma-aserikoksista”, §1 aseiden varmaton käsittely, §21 yleisellä paikalla ampuminen.

⁴²³ Rajala 2004, 118.

⁴²⁴ Lehti 2001, 62.

⁴²⁵ Sipola 2007, 54.

Tuliaseiden määrä alkoi kasvaa Suomessa 1900-luvun alussa ja etenkin sisällissodan aikana ja sen jälkeen⁴²⁶. Yksi syy aseiden määrän kasvuun oli suojeluskuntatoiminnan leviäminen kansalaissodan seurauksena. Valkoiset olivat epäluuloisia punaisia kohtaan ja suojeluskunnat myönsivät viranomaisille kelpaavia aseenkantolupia. Vastareaktionä myös työväen keskuudessa aseet yleistyivät, tosin punaisten aseistautumista pidettiin laittomana.⁴²⁷ Suojeluskuntatoiminta kiinnosti Jyväskylässäkin, mikä osaltaan lisäsi kaupungin aseiden määrää. Myös laittoman viinan ympärille muodostunut järjestäytyneet rikollisuus, johon kieltolakirikollisuus voidaan laskea, vaikutti aseiden määrän kasvuun. Aseiden yleistymisen seurauksena jyväskyläläisten raittiudenvälvojen oli muutama kertaan hankittava aseita, koska heihin oli kohdistunut uhkailua⁴²⁸. Vuonna 1925 toukokuussa sattui Jyväskylässä raittiusvalvonnan yhteydessä ikävä tapaus, jossa salakuljettajaksi epäilty henkilö oli saanut surmansa raittiusvalvojan luodista. Laukaus oli tarkoitettu varoituslaukaukseksi autolle, joka ei ollut totellut pysähtymiskäskyä.⁴²⁹

Usein ammuskelun syyksi ilmoitettiin vahinkolaukaus, mikäli ase oli lauennut kadulla, kahvilassa tai muussa vähintään puolijulkisessa ympäristössä⁴³⁰. Varsin kyseenalaiseksi selitys osoittautui tapauksissa, joissa laukauksia oli ammuttu useita. Joskus ase oli hävitetty ampumisen jälkeen, vaikka ampumisella oli useita todistajia⁴³¹. Näin haluttiin arvatenkin vaikuttaa lieventävästi oikeuden päätökseen. On kuitenkin varsin kyseenalaista, kuinka vahingossa ase laukeaa, mikäli juopunut meuhtoo se kädessä milloin missäkin. Joskus selitys kuitenkin tehoi ja tuomio annettiin lievemmästä aseiden varomattomasta käsittelystä⁴³². Useimmiten tuomioksi kuitenkin annettiin yleisellä paikalla ampuminen. Ampumista yleisellä paikalla ei ilmeisesti pidetty kovin vakavana rikoksena⁴³³, sillä poikkeuksetta tapauksista selvittiin sakkorangaistuksilla. Mikäli tapaukseen liittyi myös pahoinpitelytuomio, oli rangaistus vankeutta, kuten edellä pahoinpitelyjen yhteydessä on osoitettu.

⁴²⁶ Lehti 2001, 54–56.

⁴²⁷ Siironen 2012, 86–92, 106–108; Tikka 2006, 74–76, 93–94, 213–214.

⁴²⁸ JyKA JRA Kokouksen pöytäkirjat 17.1.1921 ja 9.9.1924.

⁴²⁹ JyKA JRA Ministeriöltä saapuneet asiakirjat, 3.6.1925 päivätty kirje otsikolla ”Jyväskylän kaupungin raittiuslautakunnalle”.

⁴³⁰ Tähän vedottiin esim. JyMA JRO Cca:112 14.7.1919 §481; JyMA JRO Cca:137 27.7.1925 §1042.

Kummassakin tapauksessa ase oli vahingossa lauennut sitä käsiteltäessä. Tarkempaa selitystä sille, miksi asetta oli ylipäättään käsitelty, ei pöytäkirjoista ole pääteltävissä.

⁴³¹ Esim. JyMA JRO Cca:136 15.6.1925 §886.

⁴³² JyMA JRO Cca:139 15.3.1926 §246.

⁴³³ Sakkojen osuus tuomioissa oli monesti samansuuruinen tai pienempi kuin juopumuksen osuus.

Ampumisen tapahtumapaikalla vaikuttaa olleen merkitystä kiinnijäämisen suhteen. Sisätilojen ja katujen lisäksi ammuskelua tapahtui syrjäisillä alueilla. Esimerkiksi satamassa on varmasti ollut houkuttelevaa ammuskella ilman sen suurempaa riskiä vahingoittaa ketään tai jäädä ylipäätään kiinni. Voidaan pohtia, olisivatko nämä juopumustapaukset varsinkaan ampumisen osalta tulleet edes ilmi, jos laukauksen voimakas ääni ei olisi kiinnittänyt virkavallan tai muiden ihmisten huomiota. Juopuneiden omalla käytöksellä oli näin ollen vaikutusta kiinnijäämiseen tässäkin rikostyyppissä.

Myös ampumistapausten yhteydessä sovittiin tapauksia ennen oikeussalia. Esimerkiksi eräässä tapauksessa vuonna 1925 oli syytetty ampunut luvattomalla aseellaan useita laukauksia Asemakadulla ilmeisesti huvikseen. Näistä yksi oli kuitenkin vahingossa osunut mieheen, josta ei koko tapauksen käsittelyssä mainita kuin nimi. Poliisiraporttiin on tämän jälkeen kirjattu, että vastaaja sekä kyseinen mies olivat sopineet tapauksen keskenään.⁴³⁴ Ampumisen osalta sovittelua ennen oikeussalia ei aineistossa ilmennyt, ilmeisesti siksi että se oli vakavampi syytös.

Aseiden määrän kasvaminen näkyy luvattomien aseiden kohdalla juopumuspidätysten yhteydessä. Luvattomien aseiden kantajat eivät sinällään syyllistyneet rähinöintiin tai väkivaltaan, mutta aseiden kantaminen olisi voinut mahdollistaa tämän. Tämän vuoksi on syytä tarkastella myös luvattomien aseiden määrää. Oikeissa (tai pikemminkin väärissä) olosuhteissa aseidenkantajat olisivat voineet päätyä varsinaisten rähinöintiin puolelle. Mikäli aseella oli ammuttu, on tapauksessa ilmennyt luvaton ase kirjattu aiemmin esillä olleeseen taulukkoon 6.

Periaatteessa voidaan puhua luvattomien aseiden potentiaalista aiheuttaa häiriötä. Tällä perusteella voitaisiin kuitenkin laskea kaikki juopuneet samaan kategoriaan. Kaikki juopuneet eivät tietenkään olleet potentiaalisia rähinöitsijöitä, vaan suuri osa oli todennäköisesti liikkeellä rauhallisina aikein. Tällaisessa ajattelussa ei myöskään tutkimuksellisesti ole mieltä. Kysymyksiä herättävätkin ne henkilöt, jotka ovat varta vasten kantaneet mukanaan luvattonta asetta, etenkin kun se jo itsessään oli rikos⁴³⁵.

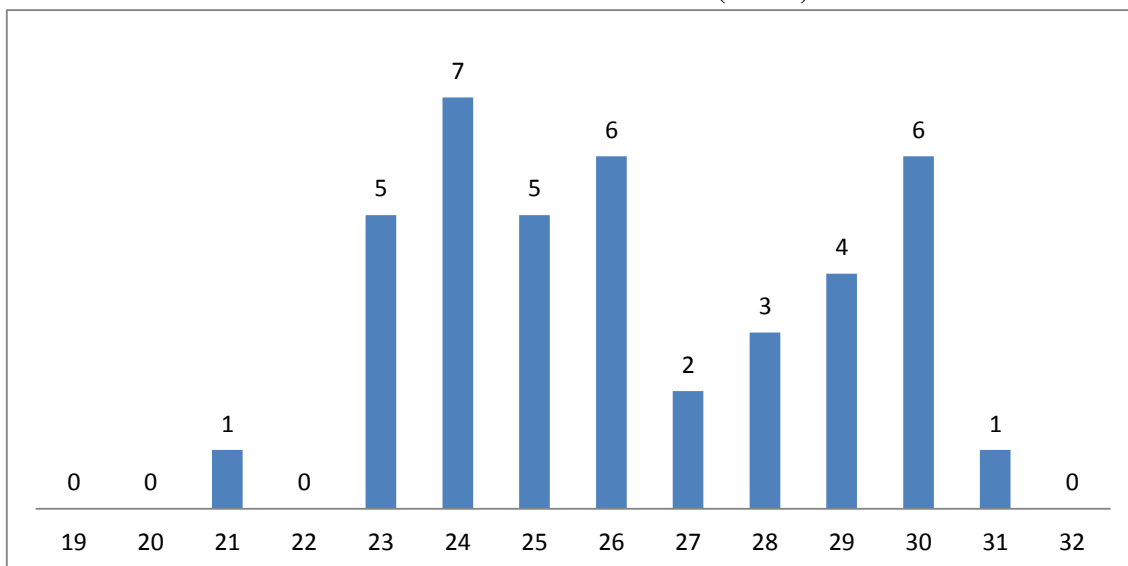
Juopuneita luvattoman aseiden kantamisia tuomittiin Jyväskylässä kieltolain aikana yhteensä 40 kertaa. Nämä on jaettu vuosittain ilmenneiden tapausten mukaan kuviossa 6. Määrä on noin kaksinkertainen ampumistuomioihin verrattuna. Lähdemateriaalin puit-

⁴³⁴ JyMA JRO Cca:136 18.5.1925 §775.

⁴³⁵ SA (164/1918) Asetus ampuma-aseiden ja ampumatarpeiden kaupasta.

teissa on käytännössä mahdotonta sanoa, olivatko kaikki luvattoman aseiden hallussapidosta tuomitut, mutta ampumistuomiotta jääneet, pitäneet aseensa taskussaan. Yleensä ampumistapauksissa todistajan lausunto riitti tuomion antamiseen, mutta mikäli todistajia ei tapauksille ollut, ei syytetty tästä voitu helposti nostaa. Yhdessäkään poliisiraportissa koskien pelkkää luvattomaa asetta ei ilmennyt, oliko aseella ammuttu.

KUVIO 6 Tuomiot luvattoman aseiden kantamisesta 1919–1932 (N = 40).

Lähde: Jyväskylän raastuvanoikeuden arkistot 1919–1932 (JyMA JRO Cca:111–185).

Kuviosta 6 nähdään, miten aseiden yleistyminen eteni Jyväskylässä. Kuten ampumaseurikosten ja räihinöntien kohdalla, myös luvattomia aseita tavattiin eniten vuosikymmenen puolivälin tienoilla. Perinteistä puukkoa ne eivät kuitenkaan korvanneet, koska teräaseiden kantaminen ei ollut paljastamattomana laitonta⁴³⁶, aseenkantoon tarvittiin erillinen poliisin lupa ja puukkoa oli helppo kantaa. Samoista syistä näiden välisten määrien vertailu on mahdotonta kyseessä olevan aineiston puitteissa.

Yleensä syyte luvattomasta aseesta myönnettiin todeksi. Silti syytä aseiden kantamiselle löytyi poliisiraporteista useita. Yleisin selitys oli, että ase oli hankittu tuntemattomalta mieheltä joko kauan aikaa sitten tai juuri ennen kiinnijäämistä. Toinen melko yleinen veruke oli suojeluskuntaan kuuluminen. Tällöin aseenkantolupa oli saatu suojeluskunnalta, ja se voitiin tarkistaa tarpeen tullen. Mikäli tällaista lupaa ei kuitenkaan löytynyt, tuomio luvattoman aseiden hallussapidosta oli väistämätön⁴³⁷. Mikäli syytetty oli ulko-

⁴³⁶ RL 21:3.

⁴³⁷ JyMA JRO Cca:112 14.7.1919 §481. 20-vuotias kauppiaan poika väitti olevansa suojeluskuntalainen, ja siksi oikeutettu kantamaan asetta ja ase laukesi vahingossa. Suojeluskunnasta ilmoitettiin, ettei kyseinen henkilö kuulu suojeluskuntaan eikä hänellä näin ollen ole lupaa kantaa asetta. Tuomio oli tämän jälkeen selvä.

paikkakuntalainen, saattoi selitys olla, ettei lupa ollut mukana. Tähän tosin vetosivat jotkut paikallisetkin⁴³⁸.

Ulkopaikkakuntaisuus oli yksi luvattomista aseista kiinnijääneitä yhdistävä tekijä. Kolmessa neljästä tapauksesta kyseessä oli muu kuin jyväsyläläinen. Se, kertooko tämä mahdollisesti enemmän Jyväsylän asetilanteesta vai tänne matkustavien itsesuojelutarcoituksesta, on vaikeampi kysymys. Moni ulkopaikkakuntalainen oli Jyväsylän lähi-alueilta maaseudulta, jossa aseita oli enemmän kuin kaupungeissa⁴³⁹. Toinen luvattoman aseiden kantajia yhdistävä tekijä oli heidän ikänsä. Tuomituista 59 % oli iältään 20–29-vuotiaita ja kaikkiaan 92 %:ssa tapauksista tuomittu oli vielä alle 40-vuotiaita.

Luvattomiin aseidenkantotapauksiin liittyi joskus hieman tahatonta komiikkaa. Erityisesti huomiota kiinnittivät tapaukset, joissa vahvassa humalassa pidätysketkellä olleelta oli ase takavarikoitu ja selvänä kuulusteltaessa aseiden kantaminen kiistettiin kokonaan⁴⁴⁰. Eräs tuomion saanut väitti aseiden kuuluvan tuntemattomalle miehelle nimeltä ”Sihvonen”. Ase oli tässä tapauksessa panttina henkilöiden välisestä velasta⁴⁴¹.

Poliisiraporttien mukaan aseet olivat yleensä ”Amerikkalaismallisia” revolvereja, browningeja⁴⁴² tai saksalaisia ”Mauser”-merkkisiä pistooleita⁴⁴³. Kummatkin oli helppo sujauttaa taskuun pienen kokonsa ansiosta. Samoista lähteistä tai oikeuden pöytäkirjoista ei käynyt ilmi, löytyikö tuomituilta minkäänlaisia panoksia aseisiin. Edellä mainitut kaltaiset selitykset olisivat mahdollisesti voineet mennä läpi, mikäli aseet olisivat olleet lataamattomia ja panoksettomia. Tämä seikka jää näiden tietojen puuttuessa harmillisesti selvittämättä.

Kaikkiaan aserikollisuuden määrä kohosi 1920-luvulla selkeästi, jos sen tasoa verrataan aiempaan. Vuosina 1913–1918 Jyväsylässä tapahtui ainoastaan kuusi rikosta, joihin ase liittyi jollain tapaa. Kieltolain aikana jonkinlainen ase oli osallisena yhteensä 64 tapauksessa, kun mukaan lasketaan ampumiset, terä-aseella uhkailut ja luvattomien aseiden hallussapidot. Mikäli viimeksi mainitut jätetään pois, on taso edelleen korkea 24

⁴³⁸ Esim. JyMA JRO Cca:138 5.10.1925 §1352.

⁴³⁹ Lehti 2001, 55-59.

⁴⁴⁰ JyMA JRO Cca:155 10.6.1929 §978. 27-vuotias työmies kiisti aseiden olemassaolon täysin; JyMA JRO Cca:153 25.3.1929 §496. 19-vuotias sekatyömies ei pystynyt antamaan selitystä aseelle ja kiisti aseiden kuuluvan hänelle.

⁴⁴¹ JyMA JRO Cca:154 15.4.1929 §638. Selitys ei oikeudessa mennyt läpi.

⁴⁴² Esim. JyMA JRO Cca:128 10.10.1923 §971.

⁴⁴³ Esim. JyMA JRO Cca:128 10.10.1923 §994.

tapauksen määrällä. Aserikosten määrä kasvoi siis huomattavasti, etenkin kun huomioidaan, ettei tässä tutkimuksessa ole mukana selvin päin tehtyjä rikoksia. Aserikollisuuden yleistymisellä tuskin on juurikaan yhteyksiä kieltolakiin. Ainoa kuvaan sopiva tekijä on laittoman viinan ympärille muodostunut rikollisuus, josta Jyväskylässäkin oli viitteitä.

6.5 Rattijuopumukset ja muut juopuneena tehdyt rikokset

Edellä käsiteltyjen lisäksi juopuneena tehtiin joukko muitakin rikoksia. Yleisin näistä oli autolla ajaminen juopuneena, eli rattijuopumus. Se oli ajan uusi ilmiö ja alkoi ilmesytyä oikeuden käsittelyihin auton yleistymisen myötä 1900-luvun alussa. Rattijuopumus on juopumusrikollisuuden erikoistapaus ja siksi olennainen tarkastelun kohde. Vuoden 1926 toukokuussa annettu moottoriajoneuvoliikennelaki kriminalisoi rattijuopumuksen ensi kertaa omana rikoksenaan⁴⁴⁴. Tätä ennen tapaukset oli tuomittu juopumuksen ja ”hurjan ajon” yhdistelminä.

Lain voitaisiin katsoa olleen melko lailla aikaansa jäljessä. Jyväskylän katukuvaan ensimmäinen auto ilmestyi vuonna 1905 ja tämän jälkeen niiden määrä kasvoi melko nopeasti⁴⁴⁵. Jyväskylässä auto oli 1910-luvulla sen verran yleinen, että kaupunkiin annettiin ensimmäinen autolla ajamista koskeva järjestyssääntö vuonna 1912. Säännöksessä mainittiin, että autoa kuljettavan henkilön tulee olla raitis. Samoin raittiusvaatimus oli pika-ajurien ohjesäännöissä tätä aiemmin ja kirjattiin edelleen ohjesäännön uuteen versioon vuonna 1914.⁴⁴⁶ Rattijuopumusten valvonta ei ollut samalla tasolla kuin nykyään, vaan todennäköisesti ainoastaan selkeät ja räikeimmät tapaukset tulivat ilmi. Juopuneena auton rattiin hypättiin harvoin varmasti siksi, että autoa pidettiin yleisesti uuden ajan merkinä ja sillä oli tietynlaista statussymbolin asemaa, johon harvemmillä oli varaa⁴⁴⁷. Autot yleistyivät kaupungissa teiden parantumisen jälkeen 1920-luvulla⁴⁴⁸.

Ensimmäinen rattijuopumuksen kriminalisoineen tieliikennelain mukaan tuomittu jäi Jyväskylässä kiinni 5. kesäkuuta 1928. Kaksi miestä oli lähtenyt humalapäissään aja-

⁴⁴⁴ SA (156/1926) Laki moottoriajoneuvoliikenteestä. Laissa kirjattiin: ”Joka kuljettaa moottoriajoneuvoa juopuneena, rangaistakoon sakolla tai enintään yhden vuoden vankeudella.”

⁴⁴⁵ Tommila, 1972, 452.

⁴⁴⁶ Tommila 1970, 218–221, 229–231.

⁴⁴⁷ Hämäläinen 2000, 387.

⁴⁴⁸ Tommila 1972, 343.

maan Sisä-Suomen Rautakauppa Oy:n kuorma-autoa Vaasankadulla, kunnes olivat peruutustilanteessa kuormaa purettaessa ajautuneet jalkakäytävän puolelle ja törmänneet aitaan. Ilmeisesti auton kuljettaja oli rautakaupan työntekijä, koska hänen ammatikseen oli merkitty auton ajaja. Toinen miehistä oli ammatiltaan työmies. Poliisiraportin mukaan kuljettaja oli nähtävästi humalassa, mutta tämä saattaa viitata ajalla käytänteenä olleeseen kirjaustapaan ja lakiin. Autoa kuljettanut mies tuomittiin 30 päiväsakkoon perustuen 900 markan ja työmies 20 päiväsakkoon perustuen 300 markan sakkoon.⁴⁴⁹

Rattijuopumuksia tuomittiin Jyväskylässä kieltolain loppuun mennessä 12 kappaletta. Erästä tapausta käsiteltiin pitkään ja hartaasti, mutta syyte kaatui lopulta näytön puutteeseen⁴⁵⁰. Vuosi 1928 nousee rattijuopumustenkin kohdalla esille, sillä tuolloin rattijuopumustuomion sai yhteensä seitsemän henkilöä. Lisäksi hevosajurien juopumustuomioiden määrässä on nähtävissä lisäystä rattijuopumuksen kriminalisoinnin jälkeen, liekö kyse ollut lain eräänlaisesta soveltamisesta. Suuri osa kiinnijääneistä rattijuopoista oli keski- tai ylempiluokkaisia. Kiinnijääneiden joukossa oli muun muassa liikemies, vakuutustarkastaja ja maanviljelijä⁴⁵¹. Lisäksi kolme autonkuljettajaa sai tuomion rattijuopumuksesta, mikä on varsin erikoista, koska rattijuopumus vei heiltä oikeuden harjoittaa elinkeinoaan.⁴⁵² Kiinnijääneiden ammatit tukevat auton arvokkuutta ja statussymbolin asemaa. Rattijuopumuksista tuomitut sakot olivat järjestäen kovempia verrattuna tavallisiin juopumuksiin. Esimerkiksi eräs kauppias sai rattijuopumuksestaan 50 päiväsakkoa, joka hänen tuloillaan tarkoitti 1 250 markan sakkoja⁴⁵³.

Juopuneena tehtiin myös joukko muita sekalaisia rikoksia, joskin harvemmin kuin aiemmin käsiteltyjä ja mainittuja. Jyväskylässä vuosien 1919–1932 aikana tehtiin juopuneena muutamia varkauksia, petoksia, reseptiväärennöksiä⁴⁵⁴ ja yksi eläinräökkäys⁴⁵⁵.

⁴⁴⁹ JyMA JRO Cca:148 11.6.1928 §711.

⁴⁵⁰ JyMA JRO Cca:177 27.7.1931 §1468. Syytetty oli paikallinen 38-vuotias tehtaanjohtaja, joka väitteiden mukaan oli humalassa ajanut kotiinsa Kultainen Kulkuri -nimisestä kahvilasta Kauppakatu 44:n kohdalla. Tuntia myöhemmin ilmoituksesta poliisi oli tavannut tehtaanjohtajan täysin selvänä. Tapausta käsiteltiin yhteensä viisi kertaa vuoden 1931 aikana.

⁴⁵¹ JyMA JRO Cca:169 3.11.1930 §2294; JyMA JRO Cca:149 17.9.1928 §1170; JyMA JRO Cca:159 30.9.1929 §1725. Mainitsemisjärjestyksessä.

⁴⁵² Esim. JyMA JRO Cca:151 17.12.1928 §1799; Autonkuljettajalla tuli olla raittiuslautakunnan myöntämä raittius todistus, joka voitiin ottaa pois, mikäli henkilö ei ollutkaan raitis.

⁴⁵³ JyMA JRO Cca:151 5.11.1928 §1523. Lisäksi kauppias sai 10 päiväsakkoa pysähtymiskäskyn tottelemattomuudesta. Muut tuomiot olivat niin ikään pääosin 50 päiväsakon suuruisia.

⁴⁵⁴ Reseptiväärennökset liittyivät väärennettyjen apteekkisprii-reseptien hallussapitoon. Esim. JyMA JRO Cca:149 27.8.1928 §1014.

⁴⁵⁵ Syyinä oli hevosen jättäminen yksin yöksi ulos ilman ruokaa. JyMA JRO Cca:135 11.3.1925 §356.

Nämä olivat kuitenkin niin harvinaisia, että minkäänlaisia yleistyksiä tai yhteyksiä niiden ja alkoholin nauttimisen välillä on tarpeetonta muodostaa.

Kaikkien tässä ja aiemmissa luvuissa käsiteltyjen piirteiden perusteella Jyväskylän kieltolakiaikainen juopumusrikollisuus oli kaiken kaikkiaan varsin värikästä ja monipuolista. Toisaalta suurin osa juopumuksista erosi tosistaan vain nimellisesti joko tapahtumapaikan, tekijän, humalatilaaan liittyvien tekijöiden tai ajankohdan muodossa. Rikollisuuden yleisestä kasvusta on vaikea löytää suoria merkkejä. Enemminkin juuri juopumukset ja kieltolakirikokset saivat rikollisuuden tason näyttämään korkealta.

7 Juopunut Jyväskylässä – kielloista huolimatta

Jyväskylän raastuvanoikeus antoi viimeisen kieltoain aikaisen juopumustuomionsa 14. maaliskuuta 1932⁴⁵⁶. Samassa istunnossa tuomittiin lisäksi yhdeksän muuta juopumusta⁴⁵⁷. Julkijuopumusten tuomitseminen jatkui entiseen malliinsa kieltoain kumoamisen jälkeenkin, koska uusi väkijuomalaki ei armahtanut kieltoain aikana tehtyjä kieltoain rikkomuksia tai ottanut kantaa juopumusten käsittelyyn. Myös rikoslain juopumuspykälä jäi voimaan vuoden 1931 muodossaan, kunnes muutaman kosmeettisen muutoksen jälkeen lainkohta kumottiin vuonna 1968. Julkijuopumuksen dekriminalisointi astui voimaan vuoden 1969 alusta lähtien⁴⁵⁸. Kieltolakiaika jätti kiistatta arpensa suomalaiseen alkoholikulttuuriin ja sen vaikutukset tuntuvat paikoin edelleen. Sen vaikutuksista nyky-yhteiskuntaan ja suomalaiseen alkoholikulttuuriin kaivattaisiin lisää riippumatonta tutkimusta.

Kieltolaki teki alkoholista ja sen nauttimisesta rikollista. Kansa ei kuitenkaan kokenut syyllistyvänsä rikokseen alkoholia nauttiessaan, mikä heijastui yleiseen lain kunnioitukseen heikentävästi. Kieltoain vaikutuksia yksinään ei pitäisi toisaalta liioitella, koska sen voimassaoloaika oli reilun vuosikymmenen mittaisena lopulta varsin lyhyt. Myös kieltoain edeltänyt kehitys holhoavaan ja kieltoihin perustuvaan alkoholilainsäädäntöön, ja näin varsin nurkkaan ajettuun alkoholikulttuuriin tulee ottaa huomioon.

⁴⁵⁶ JyMA JRO Cca:185 14.3.1932 §537.

⁴⁵⁷ JyMA JRO Cca:185 14.3.1932 §528–536.

⁴⁵⁸ SA (491/1968) Laki rikoslain muuttamisesta.

Useiden väitteiden mukaan alkoholinkulutus lisääntyi kieltolain aikana, ja osin näin varmasti olikin. Tähän vaikuttivat alkoholin kontrollivapaus, aiempaa halvempi hinta ja mietojen juomien sijaan nautittujen väkevien juomien yleistyminen. Alkoholia nautittiin silloin kun siihen päästiin käsiksi, koska saatavuus oli parempaa, hinnat alhaiset ja toisaalta viinan varastoinnista ja hallussapidosta seuraamukset olivat kovempia kuin juopumuksesta. Väitteellä on kuitenkin toinen puolensa. Alkoholinkulutuksesta kieltolain aikana ei ole virallisia tilastoja, ja arviot kulutuksen kasvusta perustuvat epävirallisiin ja puutteellisiin tilastoihin, kuten apteekkipriin myynteihin. Jos kulutusta arvioidaan juopumusrikollisuuden perusteella verraten kieltolakia edeltäneisiin aikoihin, päädytään helposti tulokseen, jonka mukaan juopottelu yleistyi räjähdysmäisesti kohti 1920-luvun loppua. Samalla väkivalta ja häiriökäyttäytyminen rehottivat, kadut täyttyivät juopoista ja kansan moraalit heikkeni. Vaan oliko koko kansan juoppous sittenkään aivan näin selkeä asia?

Vahvasti kulttuurin ja normien vastainen laki yhdistettynä nuoren valtion vaikeisiin alkuaikoihin ja kahtiajakautuneeseen kansaan selittävät asiaa paremmin. Kieltolaki oli epäonnistunut ja väärin arvioitu laki. Se astui voimaan väärissä olosuhteissa ja väärään aikaan. Juoppous ei varsinaisesti rehtanut, vaan lait, niiden pohjalta toimineet lainvalvojat ja alkoholinkäyttöä paheksuva virallinen asenne saivat asiat näyttämään siltä, ainakin tilastoissa.

Juopumusrikollisuuden määrällinen kasvu on kiistaton tosiasia, mutta tilastojen taakse kätkeytyy kuitenkin usein selitys. Näin on myös juopumusrikollisuuden tapauksessa. Kieltolain aikana päättäjät halusivat muuttaa ilmapiiriä raittiudelle suotuisaan suuntaan. Keinoja olivat muun muassa erilaiset valistusmuodot, kuten kieltolakikirjallisuus, kieltolakilehdet ja kouluissa tapahtunut raittiusvalistus. Vuodesta 1923 lähtien marraskuussa vietettiin myös virallista raittiusviikkoa. Tärkeimpinä keinoina voidaan pitää kuitenkin lainsäädännön kiristämistä. Kieltolakia tiukennettiin kolmesti sen voimassaolon aikana, ja julkijuopumuksia koskevaan rikoslain pykälään kajottiin kieltolain aikana kahdesti. Varsinkin juopumuspykälän ensimmäinen muutos, joka astui voimaan vuonna 1922, oli merkittävä juopumusrikollisuuden kehityksen kannalta. Uusi muoto jätti lainvalvojille paljon tulkinnanvaraa ja antoi mahdollisuudet tuomita kevyestäkin humalatilasta. Aiemmin juopuneen pidättämiseen vaadittiin häiriön tuottaminen ympäristölle poistui laista.

Muutos ei kuitenkaan ollut välitön, vaan lainvalvojilla kesti hetki mukautua uuteen tilanteeseen. Juopumuspidätysten ja tuomioiden määrät kasvoivat kuitenkin vuosi vuodelta saavuttaen huippunsa vuonna 1930. Juopumukseen liittyi jonkin verran protestointia, mikä on varsin johdonmukaista, kun ihmiset kokevat heidän elämänsä rajoitettavan liikaa. Määrät pakottivat juopumuspykälän höllentämiseen vuoden 1931 alusta lähtien, ja laissa palattiin vuoden 1922 muutosta edeltäneeseen malliin. Käytännön vaikutukset eivät taaskaan näkyneet heti, vaan lakia tulkittiin pitkään totutun lain hengen mukaan.

1920-luvun lopulla Suomen talous alkoi horjua, ulkomaankauppa ei vetänyt, alkoholista ei saatu verotuloja ja putkat täyttyivät juopumuksesta tuomituista näiden sakkojen maksamattomuuden vuoksi. Niinpä kieltolain kumoaminen oli enää ajan kysymys. Kun tähän yhdistetään lain kumoamisesta järjestetyn kansanäänestyksen tulokset, epävakaa sisäpoliittinen tilanne ja puolueiden sisäiset ja keskinäiset ristiriidat raittiudesta ja kieltolaki-asiasta, päätettiin kieltolaki kumota.

Jyväskylän juopumusrikollisuus kehittyi samaan tapaan kuin muualla maassa. Tilastoissa määrät kasvoivat, mutta lukujen takaa löytyy edellä mainitunlainen yhdistelmä eri asioita. Pelkästään alkoholinkulutuksen lisääntymisestä juopumustuomioiden määrät eivät voi johtua, eikä kaupungin väkiluvun kasvukaan selitä yksin sitä, miksi juopumustuomioiden määrä kasvoi vuoden 1920 vajaasta viidestäkymmenestä yli tuhanteen juopumustuomioon vuonna 1930. Toisaalta suhtautuminen alkoholinkäyttöön ei kansan keskuudessa todennäköisesti tiukentunut. Kontrollin ja valvonnan tiukentuminen varsinkin lain tarjoamien mahdollisuuksien myötä, ja toisaalta kontrollin heikentyminen alkoholin täyskiellon aiheuttaman laittoman viinan laajan tarjonnan turvin mahdollistivat sen kehityskulun, joka juopumusrikosten osalta 1920-luvulla ja 1930-luvun ensimmäisinä vuosina Jyväskylässä koettiin. Kun tähän kaikkeen yhdistetään esimerkiksi Jyväskylän raittiuslautakunnankin kokouksessa useaan otteeseen huolettanut raittiustyön ja kieltolain valvonnan mahdottomuus resurssien ja rikkomusten laajuuden takia, on yhdistelmä kieltolain epäonnistumiselle tosiasia.

Palatkaamme nyt tämän luvun alussa mainittuun Jyväskylän viimeiseen kieltolaki-ajan juopumustuomioon. Tapauksen tietoja ei ole kirjattu eikä laskettu tässä tutkimuksessa esitettyihin lukuihin, koska se on tarkastelu vuosien 1920, 1925 ja 1930 ulkopuolelta. Täten se ei ole muokkaamassa saatuja tutkimustuloksia mitenkään. Se on ainoastaan laskettu mukaan vuoden 1932 raastuvanoikeuden käsittelyjen määrään.

Mainitussa tapauksessa juopumus oli sattunut maaliskuun 6. päivänä. Ajankohta on tärkeä, vaikka kieltolain päättymisen ajoittuukin sattumalta kevääseen. Keväisin kuitenkin tapahtui eniten juopumuspidätyksiä syksyn ohella. Suurin vaikuttaja näihin oli markkinoiden ajankohta. Markkinoita järjestettiin eniten kyseisinä vuodenaikoina, ja vanhan tavan mukaan markkinat olivat ajalla eräänlaisia karnevaaleja. Tämän vuoksi niihin liittyi vahvasti alkoholinkäyttö. Vähemmän sattumaa ajankohdan osalta on se seikka, että kyseinen päivä oli sunnuntai. Juopumukset olivat Jyväskylässäkin yleisimpiä kieltolain aikaan juuri sunnuntaisin.

Juopumuspidätys tapahtui kello 16.05, eli tyypilliseen juopumuspidätysten aikaan. Pidätys tapahtui Kauppakadulla talon numero 18 kohdalla. Kuten tässäkin tapauksessa, yleisin juopumuspidätysten paikka Jyväskylässä oli katu, Sijainti on tutkimustulosten kannalta oleellinen myös kadun ja talonumeron osalta, koska yleisin katu juopumuspidätyksille oli nimenomaan Kauppakatu. Lisäksi kortteli, jossa talo numero 18 sijaitsee, oli yleisintä aluetta juopumuspidätyksille. Juopuneita pidätettiin eniten Jyväskylän ydinkeskustan alueella.

Tapauksen liitteiden mukaan kyseinen pidätetty oli sukupuoleltaan mies ja ammatiltaan peltiseppä. Kun miehen kymmenen markan päivänsiot otetaan huomioon, on todettava miehen kuuluneen yhteiskunnan alempiin luokkiin. Selkeä ammatti hänellä kuitenkin oli, toisin kuin esimerkiksi työmiehillä.

Juopumuksesta tuomittujen perusteella alkoholia nautittiin Jyväskylässä kaikkien yhteiskuntaluokkien keskuudessa. Selkeästi eniten tuomittiin henkilöitä alemmista kansanryhmistä, etenkin työmiesten keskuudesta. Tässäkään tilastot eivät välttämättä kerro koko totuutta, koska ylemmillä luokilla oli varmasti paikkansa nauttia alkoholia suoja-
sa valvovalta silmältä. Alemmat luokat muodostivat myös suurimman osan Jyväskylän asukas pohjasta. Kieltolaki ei estänyt kenenkään alkoholinkäyttöä, päinvastoin. Toisilla kuitenkin oli niin sanotusti paremmat mahdollisuudet nauttia alkoholinsa vailla kiinnijäämisen pelkoa. Toisaalta kaikissa tapauksissa ei voida vedota tilastojen luomiin harhoihin. Alempien luokkien alkoholinkäyttö oli joiltain osin runsaampaa varsinkin niiden kohdalla, joilla yhteiskunnalliset ja sosiaaliset sidokset olivat heikot.

Miehen siviilisäädystä ei poliisiraportissa ole tietoa, mutta virkatodistuksen mukaan mies oli naimisissa. Tältä osin hän edusti juopumustuomion saaneiden henkilöiden vähemmistöä. Iältään mies oli 36-vuotias, eli kuitenkin hyvin lähellä juopumuksesta tuo-

mittujen keski-ikä. Lisäksi hän kuului iältään toiseksi eniten juopumuksesta tuomittujen, 30–39-vuotiaiden joukkoon. Alkoholia nautittiin Jyväskylässä kuitenkin ikään katsomatta, joskin nuoremmat nauttivat sitä enemmän kuin vanhemmat. Selitykset löytyvät väestörakenteesta ja yhteiskunnallisista tekijöistä. Nuorten aikuisten ikäluokassa oli eniten kilpailua, koska se oli määrällisesti suurin ikäluokka. Heikkenevien taloudellisten olojen myötä kehittynyt kilpailu työmarkkinoilla ikäluokan sisällä aiheutti huono-osaisuutta ja todennäköisesti lisäsi alkoholinkäyttöä. Vaikutukset näkyivät siis paitsi ikätarkastelussa, myös juopuneiden sosiaalista luokkaa tarkasteltaessa.

Peltisepän tapauksessa heijastuu myös Jyväskylässä alkoholia käyttäneiden sukupuolirakenne. Miehet juopuivat naisia enemmän kieltolain aikana. Nimenomaan juopuivat, koska naisten alkoholinkäyttö oli useiden väitteiden mukaan varsin erilaista miehiin verrattuna. Jyväskylässä naisten alkoholinkäyttö johti juopumustuomioihin yhtä harvoin kuin muuallakin maassa. Juopuneiden alempiluokkaisuus korostuu etenkin naisten kohdalla, mutta tässäkin on palattava aiempaan toteamukseen ylempien luokkien suosaisammista alkoholin nauttimisen paikoista.

Mies oli kotoisin Jyväskylän maalaiskunnan, tarkemmin sanottuna nykyisen Keljon kaupunginosan alueelta. Suurin osa juopumuksesta tuomituista oli kotoisin Jyväskylästä, joko kaupungin tai maalaiskunnan alueelta. Toisaalta kaksi viidesosaa oli erinäisistä syyistä Jyväskylään saapuneita ulkopaikkakuntalaisia. Syytä peltisepän kaupungissa ololle ei mainita, eikä niistä liioin oltu kiinnostuneita muutenkaan. Suuren määrän takia tapaukset todennäköisesti käsiteltiin mahdollisimman vähällä työmäärällä, selvittäen ainoastaan pakolliset tuomioon vaadittavat tiedot.

Kieltolain päättymisen ollessa pidätyksen aikaan kulman takana ja rikoslain juopumuspykälän lievennyttyä noin vuotta aiemmin, on mielenkiintoista tarkastella pidätyksen syytä. Poliisiraporttiin on kirjattu, että mies ”oli ilmeisesti juovuksissa ja käytöksellään saattoi matkaan pahennusta”. Kirjaamistapa oli yleinen jo vuonna 1931 lakimuutoksen jälkeen, ja esiintyi kaikissa juopumusta koskeneissa poliisiraportissa vuoden 1932 puolella. On vaikea arvioida, missä määrin kyse oli aiemman juopumuspykälän version mukaan pidättämisistä. Vaikka tuomiot vähenivät merkittävästi jo vuoden 1931 puolella, on vaikea uskoa kaikkien pidätettyjen todella aiheuttaneen pahennusta. Lisäksi kaikki juopuneet tuskin aiheuttivat pahennusta pelkällä olemassa olollaan.

Rähinöintijuopumukseen kyseinen peltiseppä ei siis ollut syyllistynyt. Jyväskylässä näihin syyllistettiin kieltolain aikana 103 kertaa, joten kokonaisuutena kaupungin juopumukset olivat varsin rauhallisia. Vuonna 1932 ei kirjattu enää yhtäkään rähinöinti-juopumusta, eli tapausta joka olisi sisältänyt meluamista, häiriköintiä, ilkivaltaa, ampu-ma-aserikoksia tai väkivaltaa. Häiriökäyttäytymisen ja väkivaltarikollisuuden lisääntymisestä Jyväskylässä kieltolain aikana on vaikea sanoa varmaksi muuta kuin se, ettei se ainakaan vähentynyt. Erilaiset aserikokset kuitenkin yleistyivät merkittävästi, mutta syy tuskin oli kieltolaissa.

Tapauksen oikeuskäsittelyn pöytäkirjasta tai poliisiraportista ei löydy minkäänlaista tietoa miehen juopumuksen tilaan saattamista aineista. Yleisin juoma kieltolain aikaan oli kuitenkin tuontipirtu. Kuten suurin osa Jyväskylässä kieltolain aikaan juopuneista, mies tunnusti teon myöntämällä kuvauksen oikeaksi. Hänet tuomittiin teostaan 20 päiväsakkoon, joka miehen tuloilla merkitsi kahdensadan markan sakkoa. Tuomiossa ei siis ollut näin kieltolain lopullakaan mitään lieventäviä tekijöitä tai muuta erikoista, mikä viittaa juopumustuomioihin liittyvien käytäntöjen jatkumisesta samanlaisina nurkan takana hämmöttävästä kieltolain kumoamisesta huolimatta.

Kuvattu tapaus on jopa epäuskottavan hyvin tässä tutkimuksessa saatujen tulosten mukainen. Osin kyse on sattumasta, kuten keväinen ajankohta, mutta kaikkea ei sattuman ansioksi voi kuitenkaan laittaa. Sattumalla ja todennäköisyydellä on yhteytensä, kuten tapaus osoittaa. Kyseessä on tyyppiesimerkki, joskaan ei millään muotoa ainoa juopumusrikokseen syyllistyneen henkilön malli. Tyypillisyydestään huolimatta se ei muuttuisi sen epätyypillisemmäksi yhtä tai kahtakaan tietoa muokkaamalla. Se onkin tästä syystä suurimmilta osin tutkimustuloksia erinomaisesti kuvaava esimerkki. Tämän mahdollistaa se, ettei juopumus, tai oikeastaan alkoholin nauttiminen, ollut aikaan, paikkaan tai henkilöön katsottuna harvinaista tai kovin salattua kieltolakiajan Jyväskylässä. Kiellettyä se toki lain mukaan oli.

Lähteet

I Alkuperäislähteet

Jyväskylän maakunta-arkisto (JyMA), Jyväskylän raastuvanoikeuden arkistot (JRO)

Raastuvanoikeuden pöytäkirjat 1919–1932

Tuomio-, sakko- ja rangaistusluettelot 1919–1932

Jyväskylän kaupunginarkisto (JyKA), Jyväskylän raittiuslautakunnan arkistot (JRA)

Lähetetyt ja saapuneet asiakirjat 1920–1932

Sisällön mukaan lajiteltu aineisto (Raittiusvalvonta)

Kokousten pöytäkirjat 1920–1932

Toimintakertomukset 1920–1932

II Virallisjulkaisut

Suomen asetuskokoelma (SA) 1917, 1919–1932, 1968

Suomen rikoslaki (RL) (39/1889)

Suomen virallinen tilasto (SVT)

Suomen tilastollinen vuosikirja (STV) 1919–1932

XXIII Oikeustilasto 1918–1933 (osat 28–31, 33, 35–38, 42, 44, 47, 51, 56, 60 ja 64)

III Internetlähteet

Rahanarvonlaskuri. <http://apps.rahamuseo.fi/rahanarvolaskin#FIN>. Viitattu 4.12.2015.

Yliopiston almanakkatoimisto, 1900-luvun almanakat (1920, 1925, 1930). <https://almanakka.helsinki.fi/fi/arkisto/yliopiston-almanakat-universitetets-almanackor-1608-1999/1900-luvun-almanakat.html>. Viitattu 10.11.2015.

Jyväskylän kaupungin asemakaava 1909 (1910). Timo Meriluodon karttakokoelma. <http://koti.kapsi.fi/timomeriluoto/KARTAT/Jyv%C3%A4skyl%C3%A4/Asemakaava%20Jyv%C3%A4skyl%C3%A4%201909.jpg>. Viitattu 10.1.2016.

IV Tutkimuskirjallisuus

Apo, Satu (2001), Viinan voima - näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin. Helsinki, SKS.

Anttila, Veikko & Räsänen, Matti (1987), ”Kansankulttuurin murros”. Teoksessa: Blomstedt, Yrjö (toim.), Suomen historia 7 (8–78). Espoo, Weilin+Göös.

Filpus, Kari (2001), Alkoholin salakuljetus ja sen valvonta Perämeren rannikolla kielto-lain aikana 1919–1932. Oulu, Oulun yliopiston historian laitos.

Fredrikson, Erkki (2000), Herrojen klubi – Jyväskylän klubin historia 1900-luvulla. Jyväskylä, Gummerus.

Fredrikson, Erkki (1996), ”Kansan ravintoloita 1800-luvun Jyväskylässä”. Teoksessa: Hirvonen, Kauko (toim.), Kansankahvilasta Pesiaaliin – 80 vuotta JTY:n ravintoloita (67–85). Jyväskylä, Gummerus.

Heikkilä-Pesonen, Satu (2002), ”Me saamme tehdä kadulla mitä haluamme!” - Väki-valta Jyväskylän kaupungissa 1913-1920. Suomen historian pro gradu. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto.

Hirvonen, Kauko (1996), Kansankahvilasta Pesiaaliin – 80 vuotta JTY:n ravintoloita. Jyväskylä, Gummerus.

Hämäläinen, Johanna (1999), ”Onpas sitä viinaa!” - kieltolaki paikallisena ilmiönä Viitasaaren pitäjässä vuosina 1919–1932. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä, Jyväskylän yliopiston historian laitos.

Hämäläinen, Johanna (2000), ”Pirtukuninkaan viimeinen matka – Kieltolakirikollisuuden ulottuvuudet 1920-luvun Suomessa”. Teoksessa: Matikainen, Olli (toim.), Rikos historiassa (371–404). Jyväskylä, Kotijyvä & Jyväskylän historiallinen yhdistys.

Jokipii, Mauno (1993), ”Keski-Suomen maakunta- ja läänikehitys”. Teoksessa: Jokipii, Mauno (toim.), Keski-Suomen historia 3 – Keski-Suomi itsenäisyyden aikana (11–30). Jyväskylä, Gummerus.

Kaartinen, Aija (2006) ”Kun naiset kieltolakia kumosivat”. Teoksessa: Peltonen, Matti, Kilpiö, Kaarina & Kuusi, Hanna (toim.), Alkoholin vuosisata – suomalaisten alkoholiolojen vaihteita 1900-luvulla (119–176). Helsinki, SKS.

Kaartinen, Aija (2011), Kansan raittiudeksi ja kotien onneksi - naisten kieltolakimieli-pi-teet ja toiminta kieltolain puolesta ja sitä vastaan 1919–1932. Helsinki, SKS.

Kallenautio, Jorma (1972), Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana. Helsinki, Alkoholitutkimussäätiö.

Kilkki, Jaana (1995), ”Arkistojen kuvailu ja luettelointi”. Teoksessa: Roiko-Jokela, Heikki & Pitkänen Timo (toim.), Sisä-Suomen tuomiokirjat tutkimuslähteinä ja elämän kuvaajina (9–13). Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto.

Kivivuori, Janne (2013), Rikollisuuden syyt. Helsinki, Nemo.

- Koskela, Kari (2002), *Huligaanit - katuelämää Sörkassa suurlakosta sisällissotaan*. Helsinki, SKS.
- Laitinen, Erkki (1993), ”Väestö ja yhteiskunta”. Teoksessa: Jokipii, Mauno (toim.), *Keski-Suomen historia 3 – Keski-Suomi itsenäisyyden aikana (31–97)*. Jyväskylä, Gummerus.
- Lehti, Martti (2001), *Väkivallan hyökyaalto - 1900-luvun alkuvuosikymmenten henkikollisuus Suomessa ja Luoteis-Virossa*. Helsinki, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehto, Marja (2012), *Viina liikkuu – paljastunut alkoholin kuljetusrikollisuus Kouvolassa kieltolakivuosina 1928–1931*. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä, Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitos.
- Louhelainen, Pekka (1991), *Vettä, viiniä vai väkeviä? – neuvoa-antava kansanäänestys 29–30.12.1931 kieltolain kohtalon kiirehtijänä*. Tampere, Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitos.
- Markkola, Pirjo (1989), ”Maaseudun työläisvaimot”. Teoksessa Leena Laine & Pirjo Markkola (toim.), *Tuntematon työläisnainen (36–60)*. Tampere, Vastapaino
- Markkola, Pirjo (2002), *Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860-1920*. Helsinki, SKS.
- Matikainen, Olli (2000), *Rikos historiassa*. Jyväskylä, Jyväskylän historiallinen yhdistys.
- Matikainen, Olli (2007), ”’Oikeudelta tutkittu surkea asia’ - viinan ja väkivallan kulttuurihistoriaa”. Teoksessa: Kuusisalo, Alina (toim.), *Wiinan viemää - artikkeleita alkoholin ja sen lieveilmiöiden historiasta (61–67)*. Joensuu, Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys.
- Mäntylä, Ilkka (1985), *Suomalaisen juoppouden juuret. Viinanpolto vapauden aikana*. Helsinki, SKS.
- Mäntylä, Ilkka (1995), *Suomalaisen juoppouden kasvu. Kustavilaisen kauden alkoholi-politiikka*. Helsinki, SKS.
- Nummela, Ilkka (1996), ”Väestö- ja sosiaalihistoria”. Teoksessa: Jokipii, Mauno (toim.), *Paikallishistoria (41–50)*. Helsinki, Gummerus.
- Nygård, Toivo (1998), *Erilaisten historiaa – marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa*. Jyväskylä, Atena.
- Nygård, Toivo (2000), ”Etnisen vähemmistön rikos”. Teoksessa: Matikainen, Olli (toim.), *Rikos historiassa (267–283)*. Jyväskylä, Jyväskylän historiallinen yhdistys.

Ovaskainen, Pirjo (2015), *Jyväskyläläisten ravintoloiden anniskeluoikeudet ja valvonta 1932–1939*. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä, Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitos.

Ojala, Jaana (1998), "Eihän Jyväskylässä ole kahvilakulttuuria!" – Jyväskylän kahvilat kaupungin arkielämän osana 1930-1990 -luvulla. Jyväskylä, Jyväskylän yliopiston etnologian laitos.

Pajuoja, Jussi (1987), "Suomalaisen väkivallanaallon huippu 1920- ja 1930-luvulla". Teoksessa: Ylikangas, Heikki (toim.), *Oikeutta ja historiaa - Heikki Ylikankaan 50-vuotisjuhlakirja (173–185)*. Juva, WSOY.

Peltonen, Matti, Kilpiö, Kaarina & Kuusi, Hanna (2006), *Alkoholin vuosisata – suomalaisten alkoholiolojen vaihteita 1900-luvulla*. Helsinki, SKS.

Peltonen, Matti (1988), *Viinapästä kolerakauhuun*. Kirjoituksia sosiaalhistoriasta. Helsinki, Hanki ja Jää.

Peltonen, Matti (1990), "Alkoholitutkimus ja historia". Julkaisussa: *Alkoholipolitiikka* nro. 55 (75–79). (1990). Helsinki, Alko.

Peltonen, Matti (1992), "Sivistyneet, 20-luku ja kieltolaki". Teoksessa: Onnela, Tapio (toim.), *Vampyyrinainen ja Kenkkuniemen sauna. Suomalainen kaksikymmenluku ja modernin mahdollisuus (61–79)*. Jyväskylä, Gummerus.

Peltonen, Matti (1996), *Rillumarei ja valistus – kulttuurikahakoita 1950-luvun Suomessa*. Helsinki, Suomen historiallinen seura.

Peltonen, Matti (1997), *Kerta kiellon päälle – suomalainen kieltolakimentaliteetti vuoden 1733 juopumusasetuksesta kieltolain kumoamiseen 1932*. Helsinki, Tammi.

Pitkänen, Timo (1995), "Tuomiokunnan asiakirja-aineisto". Teoksessa: Roiko-Jokela, Heikki & Pitkänen Timo (toim.), *Sisä-Suomen tuomiokirjat tutkimuslähteinä ja elämän kuvaajina (35–56)*. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto.

Pullat, Raimo (1993), *Itämeren rutto – pirtun salakuljetusta vuosina 1919–1939*. Oulu, Kaleva.

Rajala, Juha (2004), *Kurittajia ja puukkosankareita - Väkivalta ja sen kontrollointi Kanaksen rajaseuduilla 1885–1917*. Helsinki, SKS.

Rasila, Viljo (1977), *Tilastolliset menetelmät historiantutkimuksessa*. Helsinki, Otava.

Rasinaho, Kirsi (2006), "Alkoholin salakauppa Helsingissä vuosina 1919–1932". Teoksessa: Peltonen, Matti, Kilpiö, Kaarina & Kuusi, Hanna (toim.), *Alkoholin vuosisata – suomalaisten alkoholiolojen vaihteita 1900-luvulla (17–85)*. Helsinki, SKS.

Rautopuro, Leeni (2012), *Huligaaneja ja pamppukaartilaisia - kieltolain kiertäminen ja kontrollointi Saarijärvellä vuosina 1927–1930*. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä, Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitos.

Rytkölä, Petri (2006), ”Saaristokalastajat pirtun salakuljettajina”. Teoksessa: Peltonen, Matti, Kilpiö, Kaarina & Kuusi, Hanna (toim.), *Alkoholin vuosisata – suomalaisten alkoholiolojen vaiheita 1900-luvulla* (86–116). Helsinki, SKS.

Saarenheimo, Juhani (1994), ”Tuomioistuinten asiakirjat”. Teoksessa: Orrman, Elias & Pispala, Elisa (toim.), *Suomen historian asiakirjalähteet* (151–167). Porvoo, WSOY.

Siironen, Miika (2012), *Valkoiset – vapaussodan perintö*. Tampere, Vastapaino.

Sillanpää, Merja (2002), *Säännöstelty huvi – suomalainen ravintola 1900-luvulla*. Väitöskirja. Helsinki, SKS.

Sipola, Jussi (2007), ”Kieltolakiaika Pielisjärvellä”. Teoksessa: Kuusisalo, Alina (toim.), *Wiinan viemää - artikkeleita alkoholin ja sen lieveilmiöiden historiasta* (41–60). Joensuu, Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys.

Sulkunen, Irma & Alapuro, Risto (1987), ”Raittiusliike ja työväestön järjestäytyminen”. Teoksessa: Alapuro, Risto (et al.), *Kansa liikkeessä* (142–156). Helsinki, Kirjayhtymä.

Sulkunen, Irma (1981), ”Miksi Suomen työväenliike omaksui kieltolakiohjelman?”. Teoksessa: Jaakkola, Risto et al. (toim.), *Sosiaalipolitiikka, historiallinen kehitys ja yhteiskunnan murros – juhlaKirja Heikki Wariksen täyttäessä 80 vuotta 25.10.1981* (98–116). Espoo, Weilin+Göös.

Sulkunen, Irma (1986), *Raittius kansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin*. Jyväskylä, Gummerus.

Sulkunen, Irma (1987), ”Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus”. Teoksessa: Alapuro, Risto (et al.), *Kansa liikkeessä* (157–172). Helsinki, Kirjayhtymä.

Tervakangas, Lauri (1995), *Korpirojusta kovaan teehen – Alkoholirikollisuus Jyväskylän kaupungissa kieltolain aikana 1919–1932*. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä, Jyväskylän yliopiston historian laitos.

Tikka, Marko (2006), *Valkoisen hämärän maa? – suojeluskuntalaiset, virkavalta ja kansa 1918-1921*. Helsinki, SKS.

Tommila, Päiviö (1970), *Jyväskylän kaupungin historia 1837–1965 vol. 2*. Jyväskylä, Jyväskylän kaupunki.

Tommila, Päiviö (1972), *Jyväskylän kaupungin historia 1837–1965 vol. 1*. Jyväskylä, Jyväskylän kaupunki.

Tommila, Päiviö (1996), ”Paikallishistoria eilen ja tänään”. Teoksessa: Jokipii, Mauno (toim.), *Paikallishistoria* (9–25). Helsinki, Gummerus.

Tuominen, Uuno (1981), Suomen alkoholipolitiikka vuosisadasta toiseen. Helsinki, Suomen akateeminen raittiusliitto.

Varis, Timo (2003), "Pienet on Putaalla poliisit!" – kieltolain valvonta ja kontrolliorganisaatiot Pihlputaalla 1919–1932. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä, Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitos.

Verkko, Veli (1936), Väkivaltarikollisuuden riippuvuus kansanluonteesta ja muista etnillisistä tekijöistä – tilastollis-kriminologinen tutkimus. Helsinki, Valtioneuvoston kirjapaino.

Verkko, Veli (1942), Väkijuomalainsäädännön vaikutuksia rikollisuuteen - tilastollinen tutkimus. Helsinki, Erillispainos alkoholiliikkeen aikakausikirjan n:oista 1-5 (Alkoholiliike).

Vilkuna, Kustaa (1992), Vuotuinen ajantieto – vanhoista merkkipäivistä sekä kansanomaisesta talous- ja sääkalenterista enteineen. Helsinki, Otava.

Vilkuna, Kustaa H. J (1995), ”Alkoholin nauttimispaikka, juopottelijat ja juomisen ajankohta 1500–1700-luvun Suomessa”. Teoksessa: Roiko-Jokela, Heikki & Pitkänen, Timo (toim.), Sisä-Suomen tuomiokirjat tutkimuslähteinä ja elämän kuvaajina (210–322). Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto.

Vilkuna, Kustaa H. J. (2014), ”Viina, miehen mitta – vapaa-ajalla rakennettu miehekkyyks 1550–1850”. Teoksessa: Markkola, Pirjo (toim.), Näkymätön sukupuoli (92–113). Tampere, Vastapaino.

Vilkuna, Kustaa H. J. (2015), Juomareiden valtakunta – suomalaisten känni ja kulttuuri 1500–1850. Helsinki, Teos.

Ylikangas, Heikki (1976), Puukkojunkkareitten esiinmarssi - Väkivaltarikollisuus Etelä-Pohjanmaalla 1790–1825. Helsinki, Otava.

Ylikangas, Heikki (1996), ”Ongelmakohtia väkivaltarikollisuuden kehityksessä Suomessa”. Teoksessa: Sari Forsström (toim.), Laittomuuden laitateilla - Rikos Suomessa 1500-luvulta nykypäivään (5-11). Yliopistopaino, Helsinki.

Ylikotila, Anna-Kaisa (2014), Yhteiskunnallisten äitien vapaussota – jyvaskyläläiset naiset valistus- ja auttamistyössä vuosina 1920–25. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä, Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitos.

Liitteet

LIITE 1: NUORTEN TYÖMIESTEN SIVIILISÄÄDYNYN TARKASTELUA

	Siviilisäätö	Työmiesten määrä siviilisäädtyittäin		Työmiesten osuus siviilisäädyn sisällä	Osuuden suhde kaikista tapauksista	20-29-vuotiaiden työmiesten osuus kaikista tuomituista siviilisäädtyittäin	
1920	naimaton	5	62,5	41,7	17,2	3	10,3
	naimisissa	3	37,5	17,6	10,3	-	-
	yht	8				3	
1925	naimaton	191	75,8	57,7	36,6	110	21,1
	naimisissa	54	21,4	31,4	10,3	5	1,0
	leski	7	2,8	5,0	1,3	-	-
	yht	252				115	
1930	naimaton	385	70,5	67,9	42,3	209	23,0
	naimisissa	139	25,5	44,8	15,3	23	2,5
	leski	22	4,0	66,7	2,4	-	-
	yht	546	72,2	64,3	40,2	232	22,2

LIITE 2: JUOPUMUKSET JYVÄSKYLÄN KADUILLA

Kadun nimi	Alue	1920	1925	1930	Yhteensä	%
Kauppakatu	keskusta	10	109	181	300	21,9
Vapaudenkatu	keskusta	7	65	174	246	18,0
Kilpisenkatu	keskusta	4	29	135	168	12,3
Väinönkatu	keskusta	2	15	115	132	9,6
Asemakatu	keskusta	6	44	79	129	9,4
Cygnaeuksenkatu	keskusta	4	20	36	60	4,4
Harjukatu	keskusta	-	17	41	58	4,2
Valtakatu	Mäki-Matti	-	18	26	44	3,2
Rantakatu	keskusta	2	10	23	35	2,6
Puistokatu	keskusta	2	13	18	33	2,4
Opistokatu	keskusta	-	10	17	27	2,0
Vaasankatu	keskusta	-	9	14	23	1,7
Ilmarisenkatu	kesk./Tour.	-	6	13	19	1,4
Torikatu	keskusta	-	4	13	17	1,2
Oikokatu	Mäki-Matti	-	2	14	16	1,2
Pitkäkatu	Mäki-Matti	-	2	11	13	0,9
Seminaarinkatu	muu	-	4	6	10	0,7
Mäkimatinkatu	Mäki-Matti	-	5	3	8	0,6
Kalevankatu	keskusta	-	4	3	7	0,5
Nousukatu	Mäki-Matti	-	3	1	4	0,3
Kenttätie	Mäki-Matti	-	3	-	3	0,2
Heikinkatu	Tourujoki	-	3	-	3	0,2
Yrjönkatu	muu	-	1	2	3	0,2
Tourukatu	Tourujoki	-	1	2	3	0,2
Ainonkatu	muu	-	2	-	2	0,1
Minnankatu	muu	-	1	-	1	0,1
Kansakoulunkatu	muu	-	-	1	1	0,1
Puutarhakatu	muu	-	-	1	1	0,1
Rauhankatu	Tourujoki	-	-	1	1	0,1
Syrjälänkatu	Mäki-Matti	-	-	1	1	0,1
Välkatu	Mäki-Matti	-	-	1	1	0,1
Yhteensä		37	400	932	1369	100

Lähteet liitteisiin: Jyväskylän raastuvanoikeuden arkistot 1919–1932 (JyMA, JRO, Cca:111–185).